

ČESKO-MORAVSKÁ

Pokladnice

ČESKÉ
KALENDÁŘE

19. a první poloviny 20. století

Tomáš Kubíček (ed.)

ČESKO-MORAVSKÁ
Pokladnice

ČESKÉ KALENDÁŘE
19. A PRVNÍ POLOVINY
20. STOLETÍ

Katalog k výstavě

Tomáš Kubíček (ed.)

Moravská zemská knihovna
Brno 2024

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Českomoravská pokladnice: české kalendáře 19. a první poloviny 20. století: katalog k výstavě / Tomáš Kubíček (ed.). – Brno: Moravská zemská knihovna, 2024. – 151 stran

Anglické resumé

Obsahuje bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-7051-345-3 (brožováno)

* 050.9 * 82-91 * 821.162.3 * 7.04 * 801.82 * 659.131.2 * (437.3) * (048.8:082) * (083.824)

– 1801–1945

– kalendáře – Česko – 19.–20. století

– lidové čtení – Česko – 19.–20. století

– česká literatura – 19.–20. století

– náměty, témata a motivy

– literární texty

– reklamní texty

– kolektivní monografie

– katalogy výstav

050 – Seriálové publikace. Periodika [12]

Publikace byla financována z prostředků Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního rozvoje národní a kulturní identity na léta 2023 až 2027 (NAKI III) DH23P03OVV013 ALKARO – Almanachy, kalendáře, ročenky v českých zemích 1801–1945.

Lektorovali:

prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc.

prof. PaedDr. Vladimír Papoušek, CSc.

© Moravská zemská knihovna v Brně, 2024

Fotografie © Moravská zemská knihovna, 2024

ISBN 978-80-7051-345-3

Obsah

Případové studie

Z tajemství kalendářů: K osudům Adolfa Ferbase, Boženy Němcové a Jana Ohéřala — 6
Tomáš Kubíček

Beletrie v českých tolerančních kalendářích — 14
Václav Vaněk

(Vilímkův) Kalendář Humoristických listů a humor v kalendářích na sklonku 19. století — 22
Luboš Merhaut

Kalendář paní a dívek českých a další ženské kalendáře — 30
Libuše Heczková

Vojenské kalendáře — 36
Magdaléna Smějsíková

Sportovní kalendáře — 42
Jan Wiendl

Etablování českých kalendářů druhé poloviny 19. století jako nosičů reklamy — 50
Petr A. Bělek

Katalog k výstavě

Českomoravská pokladnice České kalendáře 19. a první poloviny 20. století — 59
Jaromír Kubíček

Rodinné a všeobecně vzdělávací kalendáře — 61

Humoristické kalendáře — 89

Kalendáře pro ženy — 94

Kalendáře pro děti a mládež — 97

Kalendáře pro studenty a učitele — 101

Hospodářské kalendáře — 105

Kalendáře správy a práva — 115

Církevní kalendáře — 118

Kalendáře politických stran a hnutí — 123

Vojenské kalendáře — 128

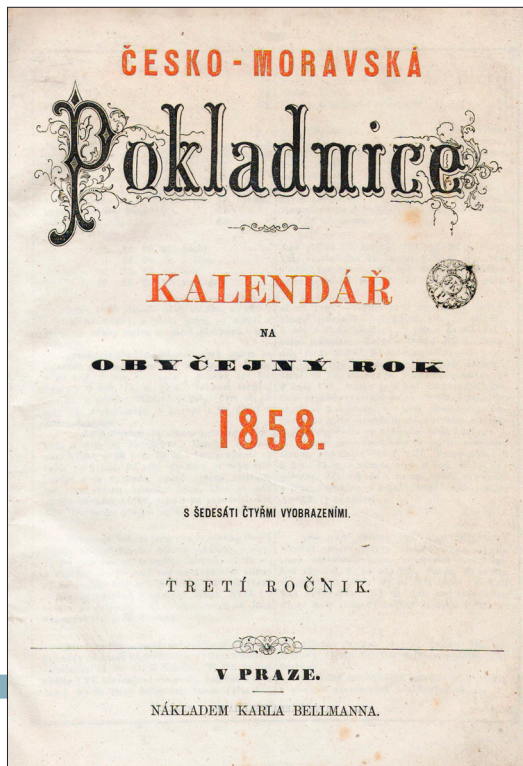
Sportovní kalendáře — 131

Specializované kalendáře — 134

Jmenný rejstřík — 140

Literatura — 148

Summary — 151

Z TAJEMSTVÍ KALENDÁŘŮ

K osudům Adolfa Ferbase, Boženy Němcové a Jana Ohérala

TOMÁŠ KUBÍČEK

Kalendáře neunikly pozornosti Karla Čapka, když přemýšlel o okrajích národní literatury, na jejich účet pak poznamenává: „Tajemství kalendářů je, že to je jediná opravdu časová literatura, neboť platí jenom pro běžný rok; a že přitom je to literatura v nejvyšší míře neměnná a ustálená. Není to literatura pro věčnost; je to jen literatura na rok, ale jak známo, rok se vrací každého roku. Existuje literatura, která trvá věčně nebo skoro věčně jako egyptské pyramidy; proti tomu je literatura, která netrvá v paměti lidí ani v literárních dějinách, ale která se každoročně opakuje jako Hromnice, velkonoční klapačky a Medardovo kápě. Sem patří literatura kalendářová.“¹ Čapkovi šlo především o studium kalendářových povídek, a při svém čtení tohoto půvabného žánru okraje dochází k zajímavým pozorováním, jež jsou vlastně poznámkami k obecnému vkusu i k dobové literární situaci, která je ovládána trhem, a nikoliv programovými prohlášeními uměleckých svazů. Tedy například píše: „Čtenář kalendářů není tak romantický; jeho vkus se nese spíše k realismu. Látková oblast kalendářové literatury je celkem táz jako životní oblast jejich čtenářů; je to svět sedláků a chalupníků, maloměstského obchodu, některých řemesel (zejména kovářství) a kupodivu často hájoven a mysliven.“² Či na jiném

místě: „Kalendářová povídka provází obyčejně své hrdiny od stavu prenatalního až do požehnaného stáří nebo přirozené smrti. Realistický čtenář se nezajímá o děj, nýbrž o život. Jeho zájem není vyčerpán tím, jak dopadne aktuální zápleтка, nýbrž tím, jak to dopadne s celým člověkem a jeho rodinou.“³ A konečně třeba i: „Říká se, že realism se drží skutečnosti. Kdybychom však měřili lidový realism tím, co je nám známo o skutečnosti, shledali bychom, že tato kalendářová skutečnost je až příliš vymydlená a prostoduchá. I ten nejprostší čtenář ví, že věci kolem něho vypadají jinak, tvrději a složitěji. Ani ten nejnaivnější čtenář není tak hloupý jako ty povídky, které pobožně čte. Ví o životě víc; poznal je na vlastní kůži. Jakožto raport o skutečnosti by tato literatura byla krajně neuspokojivá. Avšak čtenář kalendářů se nechce dovídat, že se něco opravdu stalo nebo že by se to tak mohlo stát, nýbrž má hlubší zájem: že se to tak obyčejně stává nebo že se to tak dítí má. Nejde mu o skutečnost, nýbrž o zkušenost; a lidová zkušenost není prostoupena jen tím, co lidé vidí a slyší, nýbrž spoustou morálních pravidel, přísloví, předsudků, zvyků a konvencí.“⁴

Jak vidno, Čapkovu pozornost přitahovala kalendářová povídka, protože za jejím obsahem, ale i narativní konstrukcí se ukazuje čtenář, tedy cílený recipient,

1 ČAPEK, Karel. *Marsyas: Jak se co dělá*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 384 s. Spisy, sv. 13, s. 110.

2 Tamtéž, s. 112.

3 Tamtéž, s. 113.

4 Tamtéž, s. 114.

kteřý byl modelován vydavateli kalendářů jako ideální konzument. S ironií pak sleduje zvláštní typ konvencí a společenských pravidel, které vytvářejí specifickou podobu morálního světa kalendářů (či hrdinů a hrdinek kalendářových povídek) a jeho prostřednictvím pak konstruuje i pravidla mentálního světa, ve kterém myslí a jednají čtenáři a čtenářky kalendářů. Postřehne pak i subverzivní časovou hru, kterou kalendáře obsahují: ačkoliv jsou zprávou o čase, který teprve přijde, hodnotami, morálními pravidly, podobou rodinného světa a společenské hierarchie rekonstruuji svět, který je minulostí. Čapek tak zřetelně rozpoznal kalendářovou literaturu jako literaturu, které vedle cyklického času dominuje čas minulosti. Lze dodat, že tímto dvojnásobným časem kalendářů se zakládá představa o stabilitě společenského vývoje. Možná ne náhodou jsou kalendáře produktem tzv. dlouhého století.

Stranou pozornosti však Karel Čapek ponechal nejenom důvod, proč byl tento literární okraj dobově jedním z nejdynamičtějších literárních jevů a proč právě devatenácté století a počátek století dvacátého, tedy období, z něhož vychází i Čapková bezprostřední reflexe, je oprávněně nazýváno zlatým věkem českého kalendáře. Tím méně se zabýval funkcemi kalendářové literatury a neuvažoval ani o její roli při rozvoji čtenářství a vzdělanosti širokých vrstev obyvatelstva. A to navzdory tomu, že literární část kalendářů ve své většině odpovídala představám o masovém vkusu či mu vycházela vstříc (přestože mezi autory některých kalendářových povídek můžeme zahlédnout prominentní autory národní literatury 19. století jako například Boženu Němcovou, Elišku Krásnohorskou, Adolfa Heyduka a další). A právě tak i poučná či vzdělávací funkce kalendářů byla především popularizační a měla povahu návodů praktických činností, které souvisely s hospodařením či domácností. To by však nijak nemělo umenšovat význam a dopad těchto „kultivačních“ částí. Ostatně můžeme v tom spatřovat důsledek či reziduum osvětských snah o vzdělávání společnosti. Právě v období osvětského totality došlo k laicizaci církevního kalendáře a k jeho pronikání do domácností, a stávaly se proto i vítaným nástrojem pro informace o nových podobách hospodářské či

zemědělské činnosti. Vždyť kalendáře vydávala i Moravsko-slezská společnost pro zvelebení orby, přírodovědy a vlastivědy⁵, která vznikla na konci 18. století v Brně,⁶ či Vlastenecko-hospodářská společnost v Praze, jejichž osvětský záměr právě našel svůj nástroj ve vydavatelské politice, do níž patřily i kalendáře.

A Karel Čapek neuvažuje ani o identifikačním významu kalendářů, díky kterému se jeho odběratelé mohli stávat součástí větších celků – ať už šlo o celky zájmové (*Kalendář českého cyklisty, Eckertův kalendář turistiky, sportu a myslivosti, Včelařský kalendář pro země koruny České...*), národnostní (kalendáře, které nesly v názvu ostentativně nacionální určení: *Deutscher Haus-Kalender, Česká stráž* či *Český zápas, Židovský kalendář, kalendář Moravan, Kalendarz Polski...*), ideové (kolik jen kalendářů na konci devatenáctého století aktivuje například otázku ženského hnutí, ale přidejme sem i třeba kalendář sokolský), profesní (*Typografický almanach, Hornický kalendář, Lékárnický kalendář, Kalendář selského spolku, Kapesní kalendář Bratrstva vzájemně se podporujících řemeslníků a živnostníků v Praze a okolí, Kalendář český lékařů...*) atd. atp. Tato identifikační funkce je určitě jednou z oblastí, do níž bude muset opřít svůj zájem i sociologie a podrobit jednotlivé texty takto zacílených kalendářů bedlivé analýze. Získá tak nejenom bohatou mozaiku sociální situace, ale v souvislosti s náklady různých typů kalendářů i mapu dominancí a okrajů společenského napětí i koexistence.

Stranou Čapkovy pozornosti pak zůstala ještě další výrazná funkce kalendářů, kterou našly v českých domácnostech. Příklad této funkce nese *Pečírkův Národní kalendář*, který pravidelně, tři čtvrté století (1867–1941), odebírala rodina Ferbasů ze Smiřic u Hradce Králové.

5 Viz BEDNAŘÍK, Karel a HAVELKOVÁ, Věra. *Časopisy a kalendáře vydávané Moravsko-slezskou společností pro zvelebení orby, přírodovědy a vlastivědy v Brně: bibliografie*. Díl 1 a 2, 1800–1868 a 1869–1898. Prameny a studie. Praha: Zemědělské muzeum, 1977.

6 BEDNAŘÍK, Karel a HAVELKOVÁ, Věra. *Časopisy a kalendáře vydávané Vlastenecko-hospodářskou společností v Praze (kromě časopisu *Centralblatt der Land- und Forstwirtschaft in Böhmen*): bibliografie 1796–1872*. Praha: Ústav vědeckotechnických informací, 1977. 359 s.

Proč se v záplavě ostatních stal právě Pečírkův kalendář jejich favoritem, je možné se jen dohadovat. Možná díky tomu, jak úspěšně se mu podařilo etablovat v silné konkurenci (první ročník *Národního kalendáře* vyšel roku 1858, v devátém ročníku dosáhl objem výtisků 30 000 (1866⁷) a před koncem 19. století už jeho náklad dosahoval úctyhodných 50 000 výtisků (40 tisíc pro Čechy a 10 tisíc pro Moravu, kde byl vydáván s titulem *Staroslavný Velehrad*). Ostatně jak píše Vlasta Pittnerová ve vzpomínce na Marianu Pečírkovou v roce 1905 na stránkách Pečírkovy kalendáře: „Není snad města a dědiny v Čechách a na Moravě, kde neznali by Pečírkův kalendář. Rok od roku těší se lidé na kalendář, možno říci, že v mnohých rodinách dědí se přízeň k tomuto od pokolení k pokolení. Část zábavná uschovává se a v mnohých rodinách mají knihy svázané z kolika ročníků kalendáře, jejichž pěkné povídky poznovu čtenáře potěší.“⁸

Možná však byli členové Ferbasovy rodiny upoutáni obsahem Kalendáře, jeho částí poučnou se soupisem trhů, na nichž bylo možné získat či směniti zboží. Třeba zvědavě nahlíželi za hranice monarchie a prostřednictvím informací o významných politických rozhodnutích, válečných konfliktech a zahraničních událostech si vytvářeli mentální mapu, která jejich životy uváděla do širších souvislostí světových (jak se tomu pak i skutečně stalo v osudech Adolfa Ferbase). Třeba je poutala pravidelná rubrika doporučující knižní tituly (vycházela pod názvy *Slovo o knihách českých*, *Něco o knihách nových*, *Co máme čísti?*, *Co budeme čísti?*). Snad se potřebovali ujistit o stabilitě povětrí a věnovali pozornost dlouhodobé předpovědi počasí. Těch důvodů mohlo být nepřeborné množství, ostatně Pečírkův kalendář je krystalickým příkladem kalendáře všeobecného.

Jedna část kalendáře však určitě připoutala pozornost členů Ferbasovy rodiny: Ihned za kalendářem bylo zařazeno několik nepotištěných, pouze nadepsaných,

stránek. Ty měly sloužit pro poznámky čtenářů. Mohly do nich být zanášeny příjmy a výdaje domácností, dluhy i půjčky. V pozdějších letech přibyla možnost zapsání množství zaseté a sklizené úrody. A právě díky těmto částem se ukazuje, že kalendáře mohou být historickým pramenem nejen pro svůj obsah, ale také díky zápiskům svého majitele. Záznamy v *Pečírkově Národním kalendáři*, který pravidelně odebírala rodina Ferbasů, jsou vedeny v letech 1867 až 1941 a jako svou kroniku si je rodina uchovávala. Kompletní soubor se tak s nimi stěhoval až do jeho předání do fondů Moravské zemské knihovny. Ze zápisů se dovídáme, jak žili v pronájmu, jak hospodařili, získáváme informace o členech rodiny a o jejich příbuzných. Hlavní postavou v souboru kalendářů se stal Adolf Ferbas, který se narodil 15. 4. 1888. Jako desetiletý absolvoval tělocvičný kurz České obce sokolské v Praze a ve dvaceti letech odjel za prací do Jekatěrinovské gubernie na Ukrajinu. Tam se oženil, založil rodinu a s legionáři se vrátil z Vladivostoku do Prahy. Spolu se svou ženou a dcerou se usadil v Hradci Králové. Už v roce 1921 ale přijal místo na berním úřadu ve Volovoje na Podkarpatské Rusi, a opět se stěhoval – tentokrát do nejvýchodnější části nového státu, aby se stal součástí „československého kolonizačního projektu“. Jeho dcera Drahomíra se zde provdala za kapitána československého vojska v Užhorodu Antonína Pokorného. Koncem třicátých let se nacionální poměry ve východní části republiky vyostřovaly natolik, že se pro obyvatele, kteří přišli z českých zemí, stávaly neúnosnými. Rodina Pokorných proto přesídlila v listopadu 1937 na severní Moravu, do Místku. Ferbasovi k nim přijeli v listopadu 1938 a v následujícím roce se přestěhovali do Brna.

Tento příběh je jen výběrem ze záznamů z kolekce 46 ročníků *Pečírkovy Národního kalendáře*, která se dostala v roce 1967 do sbírek Moravské zemské knihovny, kde ovšem čeká na svého etnografického nebo historického badatele. Ten se bude moci věnovat nejenom selské všednodennosti díky zápisům typu „Od dne 18. června, co se dalo prasatum mouky a otrub (51 nákupů za celkem 518 kr)“, ale bude moci sledovat například očima nového historismu záhyby

7 Viz inzerát in *Pečírkův Národní kalendář*, roč. 8, 1865, s. 213.

8 *Pečírkův Národní kalendář*, roč. 48, 1905, s. 177.

velké historie v osudech jednotlivců: „1909 – Dne 26. října Marie jela do Ruska odpoledne ve 4 hodiny. [Zápis učiněný tetou Františkou Hejcmanovou týká se Marie Ferbasové, která odjížděla ze Smiřic do Kamenskovic.] 1911 – Dodatečný zápis učiněný dne 8. 8. 1952 v Brně: Dne 11. srpna 1911 oženil se Adolf Ferbas s Marií Julií Popielewskou podle výpisu z matriky o oddaných jekatěrinoslavského římsko-katolického farářství, kde jest tento akt zapsán pod čís. 57 až 1911. 1913 – Dne 18. 11. 1913 se narodila manželům Marii Julii a Adolfo Ferbasovům v Kamenskoje v Jekatěrinsnské gubernii na Dolní kolonii v domě čís. 97 dcera Drahomíra. Zapsal AF dne 8. 8. 1952 v Brně.“

Podobný příběh by se mohl vyprávět o osudech kalendáře *Českomoravská pokladnice* vydavatele a tiskaře Karla Bellmanna. V redakci u Bellmannů se v období bachovského absolutismu setkávaly osobnosti české kultury, které byly za své postoje v revolučních událostech v roce 1848 perzekvovány, a proto také nebývaly v tiráži publikací uvedeny. S prostředím Bellmannovy redakce byla spojena také spisovatelka Božena Němcová. Podobně jako v jejím případě se tisky, u nichž nebylo třeba uvádět autora či autorku, mohly stát v zostřené době potřebným zdrojem obživy.⁹ Ostatně cenzura byla důvodem, proč byly v každé tiskárně v celoroční permanenci funkční kamna, ve kterých rukopisy po vysázení končily. Pro literární badatele proto zůstávají zdrojem ponejvíce jen obsahy vydaných časopisů a knih, literární pozůstalosti jsou vzácné.

Karel Bellmann (1820–1893) vedl po otci zvonařskou dílnu, které se však nevěnoval, a stal se vydavatelem. Již od roku 1848 vlastnil výrobu strojového papíru v Praze-Bubenči a v roce 1856 převzal pražskou tiskařskou pobočku litoměřického nakladatele C. W. Medaua, včetně jím dosud vydávaného literárního měsíčníku *Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten* (1822–1864). Kalendáře pokládal za zajímavý

artikl, jak si ověřil na vojenském *Militär Kalender*. Toho publikoval osm ročníků na léta 1852–1859. Po získání vlastní tiskárny začal vydávat obsáhlejší beletristický *Carl Bellmanns' illustrierter Kalender* (vyšlo jej 10 ročníků na léta 1856–1865), *Marien-Kalender* (vyšly jen dva ročníky na léta 1857–1858) a od nakladatele Bedřicha Stýbla převzal vydávání domácího a církevního kalendáře *Der Jahresbote* (vycházel na léta 1853–1865, u Bellmanna pak 1857 a další). I když u Bellmanna převažovala německojazyčná produkce, založil také kalendář *Českomoravská pokladnice* (vyšlo 17 ročníků na léta 1856–1865 a 1878–1884; první ročník pod názvem *Česká pokladnice*). Bellmannova tiskárna produkovala i pro jiné nakladatele, zejména českojazyčné kalendáře Bedřicha Stýbla. A s *Českou pokladnicí* je také spojena ne nepodstatná část díla Boženy Němcové. A i v jejím případě se pak ukazuje, že postřeh Karla Čapka o autorech a autorkách kalendáře není zcela oprávněný.¹⁰ Je ovšem třeba podotknout, že padesátá léta 19. století byla co do publikačních možností pro česky píšící autory specifická, neboť existoval jen jeden beletristický časopis – Mikovcův Lumír. Pro autorku, jež svou tvorbou potřebovala uživit sebe i děti a zároveň byla na vrcholu tvůrčích sil, se tak kalendáře spolu s almanachy staly zásadní publikační platformou.

Němcová nejprve vyšla vstříc požadavku redaktora brněnského kalendáře *Koleda* Janu Helceletovi, jemuž do druhého ročníku na rok 1852 poslala pohádku *Viktorka*, pro další ročník, 1853, povídku *Baruška* a po kratší odmlce vyšly v ročníku 1857 tři její práce, a to povídky *V zámku* a *podzámčí* (podepsáno grafickou šifrou) a pohádky *O Vítazkovi* a *O Kovlaku*. Zatímco první pohádka, v roce 1852, byla podepsána plným jménem,

9 Zatímco u časopisů požadoval zákon uvádět v tiráži odpovědného redaktora, pro knihy byl požadavek jen na uvedení nakladatele a tiskaře na titulním listu.

10 „Mluvíme o kalendářové literatuře, a nikoliv o jejích autorech. Nemají náročné osobivosti; kdyby se nepodepsali, nepoznali byste ani jejich polhavi. Trpělivě a odevzdaně nesou neměnnost a skutečnou konvenčnost života; nepokoušejí se proti ní revoltovat, jako svým dílem dělají autoři štvání demony ctižádosti a intelektualismu. Píší tak neosobně jako oficiál v zádušním úřadě; myslím dokonce, že píší také tak krasopisně. Literární sláva je nepolíbí na čelo, ale také je, jak se říká, zavilá kritika nevláčí blátem.“ ČAPEK, Karel. *Marsyas; Jak se co dělá*. 2. vyd. Marsyas, 3. vyd. Jak se co dělá. Praha: Československý spisovatel, 1984. 384 s. Spisy, sv. 13, s. 117).

sociální povídky byly zašifrovány grafickým znakem a poslední dvě pohádky vyšly se šifrou B. N. Všestranný a poměrně rozsáhlý kalendář *Koleda* vydávala Matice moravská pro léta 1851 až 1858 a v posledním ročníku najdeme také překlad srbské pohádky ze sbírky Vuka Karadžiče podepsaný jménem Boženy Němcové.

Většina prací Boženy Němcové vycházela signována jejím plným jménem nebo čitelnou šifrou B. N. Jen pokud jsou v jednom ročníku současně publikovány dvě práce, byla jedna z nich uvedena pod pseudonymem. Tak tomu bylo i v almanachu J. V. Friče Lada Nióla na rok 1855, v němž je pohádka O dvanácti měsících podepsaná jménem Božena Němcová, ale povídka *Sestry* je pod pseudonymem Ludmila z Hrádku. Také v almanachu *Perly české* na rok 1855 povídku Karla podepsala Božena Němcová svým jménem, ale pohádku O bačovi a šarkanu jménem Štěpán Danieli, které odkazuje na jejího lidového vypravěče.

Ve výčtu prozaických prací Boženy Němcové publikovaných v rámci tohoto specifického literárního nosiče, by bylo lze pokračovat: V katolickém kalendáři *Poutník z Prahy* na rok 1855, který se tiskl u Bellmanna, vyšla její povídka Pomněnka šlechtné duše. Pro nový kalendář *Česká pokladnice* na rok 1856 napsala povídku Divá Bára. Následovala próza Chudí lidé v kalendáři *Poutník z Prahy* na rok 1857 a povídka Dobrý člověk, publikovaná ve třech pokračováních v literárním časopisu Františka Šimáčka Posel z Prahy v roce 1858. V témž roce vyšel v almanachu *Máj* obrázek ze Slovenska Chyže pod horami. Když k uvedeným drobnějším prózám připočteme ještě knižně vydanou Babičku a román Pohorská vesnice, naplno si uvědomíme, jak rozsáhlé dílo Němcová v průběhu padesátých let vytvořila. Na tom, že vůbec mohlo vzniknout a dostat se ke čtenářům, mají nemalou zásluhu právě soudobé kalendáře, jež nikdy předtím ani potom nesehrály tak významnou roli pro rozvoj česky psané literatury jako v politicky jí nepřiznivých dobách Bachova absolutismu.

V roce 1856 se Božena Němcová setkala v Bellmannově redakci s Janem Ohérem, který se stal rovněž prvním překladatelem Babičky do němčiny. V *Erinnerungen* vyšla podstatná část tohoto díla s ilustracemi

Quida Mánesa.¹¹ Autorství díla i překladu je uvedeno v poznámce pod čarou, a to jen u první části, což v politické situaci po roce 1848 nebylo nic neobvyklého. Němcová za souhlas s překladem dostala slušný honorář a s Ohérem často překlad konzultovala, lze jej proto považovat za autentický.

Rovněž Ohéral byl osobností, v jejíž profesní dráze sehrály kalendáře významnou roli. Platí to ovšem i naopak: součástí Ohéřalovy novinářské činnosti bylo úsilí o zkvalitnění kalendářové produkce. Kalendáře stály již na začátku jeho veřejné činnosti. Poté, co nedokončil studium filozofie v Brně, se stal ve svých dvaceti letech redaktorem Jurendeho moravského kalendáře *Jurendes mährischer Wanderer* (1813–1859). Ten do té doby řídil sám jeho vydavatel, jenž v obsahové praxi kalendáře naplňoval především jeho povahu lidové ročenky a z jakési osvícenské perspektivy se snažil zachytit všechny obory lidského vědění, aby se prostřednictvím kalendáře staly součástí života.¹² Po jeho smrti se stal v roce 1843 vydavatelem kalendáře brněnský knihkupec Karl Winiaker a po třech letech vídeňský nakladatel J. P. Solinger.

Ohéral se v Jurendeho kalendáři velmi rychle zapracoval a brzy převzal veškerou práci kolem něj. Společně s Jurendem sestavovali kalendář po dobu několika ročníků a od roku 1833 už jej řídil jen Ohéral, a to až do ročníku 1855. Zatímco Jurende vytvářel „autokalendář“, tedy uveřejňoval v něm vlastní články nebo přebíral zprávy z tisku a sestavoval různé přehledy, Ohéral využíval svých kontaktů a získával původní příspěvky převážně z prostředí moravské inteligence. Rozsahem šlo o tehdy nejobemnější kalendář, který dosahoval v kvartovém formátu 400 až 440 stran textu.¹³ Na první pohled je možná překvapující, že Ohéral jakožto jedna z nejvýznamnějších osobností českého národního hnutí

11 JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Zkrácená Babička: k Ohéřalovu překladu do němčiny. *Česká literatura*. 1999, roč. 47, č. 5, s. 473–476; ZAND, Gertraude. Jan Ohéral a Božena Němcová. In: KUBÍČEK, Tomáš a MILAN ŘEPA, (eds.). *Jan Ohéral a jeho doba*. Brno: Matice moravská, 2010, s. 123–130.

12 Schlussworte. In: *Jurende's mährischer Wanderer*. 1818, Jg. 7, s. 190.

13 Kalendář na rok 1848 je výjimečný uvedením 29 jmen autorů příspěvků na titulním listu. Další ročník měl v důsledku politické angažovanosti Ohéřala v revolučním roce již jen poloviční rozsah.

na Moravě, redigoval německy psaný kalendář. Jenže v jeho případě to nebylo nic neobvyklého. Nejenomže studoval na německých školách (jiné ani tehdy k dispozici nebyly), ale psal raději německy než česky. Vždycky mu šlo především o ideje, přičemž jazyk, v němž byly vyjadřovány, považoval za druhotný. Také jako poslanec říšské rady dával jako přesvědčený liberál přednost demokratickým principům před nacionálním řešením problémů, zajímal se o sociální otázky a prosazoval federativní uspořádání říše.

Zároveň se však významně zasloužil o rozvoj česky psané žurnalistiky. Byl to on, komu se po mnohaletém úsilí moravských vlastenců podařilo v Brně realizovat vydávání česky psaného časopisu Týdenník. Jeho první číslo začalo vycházet 6. ledna 1848 a programový úvodník připravil František Matouš Klácel.¹⁴ List měl podobu poučného lidového časopisu a programově měl vést k posílení národního uvědomění. Na redakci listu se podílel nejen F. M. Klácel, ale také Jan Helcelet, Matěj Mikšíček a Leopold Hansmann.

Jan Ohéral také přesvědčil majitele největší brněnské tiskárny Rudolfa Rohlera, u něhož se tiskl výše zmíněný Jurendeho kalendář, k založení německy psaného zábavného a vlastivědného časopisu Moravia (1838–1848). Časopis se zaměřil na hospodářské a kulturní otázky, získával příspěvky také od českých vlastenců a informoval o nových českých knihách. Když v roce 1838 navštívil Brno autor Slovaných starožitností Pavel Josef Šafařík, Ohéral o něm napsal v Moravii biografii a vydal pamětní list s českou básní od F. M. Klácela a s Šafaříkovým portrétem.

I v době působení v říšském sněmu se Ohéral aktivně zapojil do společenského života. Za jeho účasti vznikla v červnu 1848 v Brně Moravská národní jednota, která si dala do programu vzdělávání v českém jazyku prostřednictvím vydávání knih a časopisů, zakládání knihoven a čítáren a vytváření muzejních sbírek. Ohéral

jako člen výboru inicioval vydávání kalendáře *Koleda* (1851–1858), o jehož významu pro českou literaturu jsme se zmínili výše, v souvislosti s publikačními aktivitami Boženy Němcové. Ohéral se podílel na přípravě i obsahu prvních dvou ročníků a přispěl k tomu, že kalendář byl pokládán za nejlepší na Moravě.

Po rozeznání kroměřížského říšského sněmu se Ohéral vrátil do Brna a pokračoval v žurnalistické činnosti – vydával vlastním nákladem týdeník Moravské národní noviny, jenž pro něj byl ovšem finančně ztrátový. V roce 1855 se rovněž uzavřela Ohéralova pětadvacetiletá redakční práce pro Jurendeho kalendář *Mährischer Wanderer*. Do této situace přišla nabídka pražského nakladatele Karla Bellmanna, jenž mu poté, co v roce 1856 získal tiskárnu, nabídl pozici redaktora pro své kalendáře a pro literární časopis. Ohéral tak po pětadvaceti letech žurnalistické a politické činnosti v Brně odešel do Prahy, kde přispěl k vytváření tvůrčího ruchu sdružováním radikálních českých novinářů kolem Bellmannova nakladatelství.

V rámci svých aktivit pro tohoto vydavatele se opět potkal s kalendářovým fenoménem. A znovu se přičinil o to, aby jím redigovaný kalendář – *Česká*, od druhého ročníku pak *Českomoravská pokladnice* – měl v rámci možností a limitů tohoto publikačního typu co nejvyšší úroveň. Příspěvky v kalendáři na rok 1857 rozčlenil na vzdělávací část (světozor, příroda, dějepis) a beletrii, přičemž mnohým příspěvkům lze připsat jeho autorství (o památkách nebo o pokroku v orbě i průmyslu na Moravě). Až další ročník doznal výraznější změny, nabyl na rozsahu a většina příspěvků už uváděla autora, což do té doby nebylo obvyklé. Ohéral v tomto ročníku také publikoval etnografické články Moravané a Česká vesnice, aby vystihl jejich charakteristické rysy a komentoval tak kresby, jež si na tato témata vyžádal pro kalendář od malíře Eduarda Herolda. V ročníku 1857 *Českomoravské pokladnice* najdeme také studii Obrys literatury české, již napsal Vincenc Vávra Haštalský ještě v době svého věznění za účast v revolučních událostech. Ten se také stal od ročníku 1860 Ohéralovým nástupcem v redakci kalendáře. Ohéral totiž v roce 1859 přešel k redakci pražského deníku Tagesbote aus Böhmen, ve kterém

14 KUBÍČEK, Tomáš. Týdenník a reprezentace národa a národní myšlenky u Františka Matouše Klácela. In: KUBÍČEK, Tomáš a Milan ŘEPA (eds.). *Jan Ohéral a jeho doba*. Brno: Matice moravská, 2010, s. 15–22.

najdeme jeho četné články o průmyslu nebo zemědělském podnikání. Přijal také odpovědné redaktorství politického deníku Prager Morgenpost a prosazoval i v něm své demokratické přesvědčení. Majitel listu předal Ohéralovi v roce 1863 tento deník do vlastnictví, ale ten v konkurenci dalších pražských německých listů neuspěl a svého majitele opět přivedl do ztrát a dluhů. Krizovou situaci se Ohéral rozhodl vyřešit v říjnu 1864 odchodem do Vídně, kde působil poslední čtyři roky svého života jako novinář.

Kalendáře *Českomoravská pokladnice* vyšlo 18 ročníků, a to ve dvou skupinách. Po vydání prvních deseti ročníků, na léta 1856 až 1865, následovalo neobvyklé přerušování až do vydání na rok 1878, odkdy kalendář vycházel až do definitivního ukončení posledním vydáním na rok 1885.

Druhé období vydávání *Českomoravské pokladnice*, pro léta 1879–1885, již nedosáhlo takové úrovně. Množství kalendářů vzrůstalo, a s tím se prohlubovala jejich komercializace. Typ kalendáře s důrazem na kvalitní literární tvorbu, který prosazoval Ohéral, se už pomalu stával minulostí a kalendáře pozvolna směřovaly k té podobě, v jaké je zastihl Karel Čapek, když psal své úvahy o okrajích národní literatury.

Jestliže zápisky a vpisky Ferbasovy rodiny do *Pečřkova Národního kalendáře* nám umožňují rekonstruovat dějiny každodennosti a prostřednictvím jedné rodiny sledovat zákruty velkých dějin a jejich vpád do obyčejných životů, prostřednictvím sledování osudů vydávání výrazných kalendářů, jakými byl *Mährischer Wanderer* či *Českomoravská pokladnice*, můžeme rozpoznat neméně dramatické osudy toho, kdo se podílel na podobě velkých dějin a pokoušel se usměrňovat jejich tok. Přemýšlíme-li o roli, jakou skladba, obsah kalendářů a příspěvatelé těchto tisků měli mít v dobové situaci a jak trvale byly Ohéralovy podniky pronásledovány finanční nestabilitou, vidíme nejenom nesamozřejmost obrozenecké myšlenky v české společnosti, ale nezřídka i její pokrytectví a nedemokratičnost. Ostatně zřetelně o tom svědčí i Ohéralovy trvalé existenční problémy, které jsou možná způsobeny nejenom jeho rozhodnutím upřednostnit ideový záměr před záměrem podnikatelským,

ale i jeho přesvědčením, že demokratické principy jsou nadřazeny principům národním. A snad právě odtud, z osudu jeho publikačních podniků, nakonec plynulo Ohéralovo zklamání, které jej dovedlo ke kritickému postoji k české konzervativní politice a k rozchodu s českou národní stranou.

BELETRIE V ČESKÝCH TOLERANČNÍCH KALENDÁŘÍCH

VÁCLAV VANĚK

Jako „toleranční“ označujeme kalendáře, které svým titulem a obsahem reagovaly na úpravu náboženských poměrů v habsburské monarchii nařízením císaře Josefa II., známým jako toleranční patent (1781). Jejich příznačným atributem byla především podoba kalendária, jež vedle svátků katolických světců obsahovalo i svátky evangelické. Oproti starším kalendářům je ale charakterizovala také promyšlená snaha vychovávat a vzdělávat lidového čtenáře. Kromě tradičních rad a doporučení meteorologických, hvězdářských nebo hospodářských se na tom podílely zprávy o aktuálním světovém dění, informace úředního rázu a ve zvýšené míře rovněž beletristické texty. Takto lze toleranční kalendáře definovat jako specifickou inovativní skupinu. Jejich konkrétní podoba se ovšem proměňovala podle doby vzniku, podle osobnosti tvůrce a cílů, které si kladl – proto naším prvním úkolem bude charakterizovat jednotlivé toleranční kalendáře.

I.

Proslulý *Nový kalendář tolerancí* (na léta 1789–1798) Matěje Václava Krameria sehrál normativní roli při utváření podoby obrozenského kalendáře jako takového. Jeho úspěch se však neopíral o beletrii, nýbrž o programní úsilí zvýšit informační hodnotu kalendáře, často jediné tiskoviny, která se dostávala venkovskému čtenáři do rukou. K tomu přispíval především každoroční

obsáhlý výtah z Krameriových novin předchozího roku, podávající chronologický přehled dění doma i v Evropě. Rok od roku přibývalo také rad hospodářských (Rukověť dobrému hospodáři), které se časem dělily do zvláštních rubrik – vedle pokynů pro rolníky to byly rady lékařské a veterinární, dále Naučení pro hospodyně a kuchařky (Jak se dělá dobrá čokoláda, Aby koroptvi a ptáci nezasmradli apod.), Naučení o přirozených věcech (O bouřce, O kometách apod.) nebo Kunstovní kouskové (Brabce rukama chytati, Aby zajíci za tebou běželi apod.). Informativní ráz Krameriova počínu ještě umocňoval obligatorní soupis trhů, zatímco některé součásti tradičních kalendářů jako Letočet (odpočet roků „od stvoření světa“ a od historických mezníků) nebo Hvězdářské domnění (meteorologické a astrologické předpovědi) byly spíše potlačeny. Výrazem josefínské náboženské snášenlivosti byl výklad tolerančního patentu (resp. prováděcích nařízení k němu) a v některých letech i soupisy, „v kterých dnech židé obchod nevedou“. Beletrie se dostávala ke slovu jen v oddílech drobných textů určených K obveselení (vyrazení) myslí nebo Pro kratochvíli a v posledních ročnících jí ubývalo. Stejně jako Krameriovy aktivity nakladatelské a publicistické byl i kalendář vděčně přijímán jako výraz úsilí obrátit směr kulturní komunikace k lidovému čtenáři. Jeho úspěch byl podpořen i nízkou cenou 10 krejcarů (Novotný, 1973, s. 203), takže kalendář vydávaný obvykle o sv. Václavu se „stal v krátkém čase nejoblíbenějším ze všech dosavadních

kalendářů českých a býval již o Všech svatých rozprodán¹⁵. Přesto po zavedení kolkovné daně (1799) Kramerius jeho vydávání ukončil.

Populárního titulu se po letech ujal jeho syn Václav Rodomil, který vydal *Nový kalendář tolerancí* na léta 1816 a 1817. V prvním ročníku v programové Zprávě o kalendáři tolerancí sice hodnotí svůj počín ve srovnání s otcovým kriticky („dalece ne tak dokonalý a ouplný jest“), ale zároveň nastiňuje velkolepé plány: v jedenácti bodech slibuje podávat např. i informace geografické, průmyslové či obchodní. Myšlenku moderního, bohatého a pestrého kalendáře „pro nezkušené k poučení, pro všechny pak i k obveselení“ se mu ale realizovat nepodařilo. Podobně jako v jiných svých aktivitách se totiž nakonec v praxi přizpůsobil otcovu vzoru. I u něj tedy dominoval výtah z vlastních novin, ke katolickému a evangelickému kalendáři nově přibyl kalendář židovský. V naučné části se ve výsledku omezil jen na hospodářské rady, které navíc vybíral z obstarožního *Stoletého kalendáře* Antonína Strnada z roku 1793 a pouze je doplňoval neuspořádanou směsí instrukcí pro rolníky, chovatele dobytka, ovocnáře a hospodyně (Aby růže nadobyčej silně voněla, Myšky z hlavatice [zeli] vypuditi, Prostředek k zachování slaniny apod.) a radami lékařskými a kosmetickými (Proti horkosti hlavy, Prostředek proti pihům apod.). Daleko většího prostoru se zde ale oproti staršímu kalendáři dostalo beletrii. I když se jednalo pouze o kratší texty, redaktor se je pokusil rozdělit na Žertovné povídky (anekdoty) a Mravná naučení (příslloví, morality, sentence). Zvlášť vymezil v prvním ročníku také hádanky a ve druhém sekci historických kuriozit Pamětnosti. Především však do obou svých kalendářů nově umístil oddíl veršů Básně v řeči vázané. Radikální, ale málo promyšlená snaha pozdvihnout úroveň lidové četby zařazením poezie ovšem nemohla být úspěšná. Již po dvou letech Kramerius mladší, zápasící s chronickým nedostatkem finančních prostředků, vydávání kalendáře ukončil. Jeho pokus,

problematický i redakčně,¹⁶ zůstal výrazem nadšeného vizionářství, které však málo respektovalo čtenářské schopnosti a zkušenost lidového recipienta.

Již na rok 1817 ale vydal humoristický spisovatel a redaktor zábavného časopisu *Rozmanitost*¹⁷ Jan Hýbl ve Fetterlově nakladatelství pod názvem *Nový tolerancí posel* kalendář, který představoval promyšlenější a přesvědčivější realizaci velkorysého konceptu Krameria mladšího. V programové Zprávě zde vyhlásil úmysl vydávat kalendář, který bude skutečně „národní“, zároveň ale orientovaný jednak do minulosti, jednak do vzdálenějších krajín, aby se každý vlastenec mohl „jako v zrcadle“ přesvědčit, jak si národ aktuálně stojí. Záměr takto „pro vlastence vlastensky psátí“ se mu však podařilo v úplnosti dodržet jen v prvním ročníku, do něhož vedle obligátních rubrik zařadil články zeměpisné a etnografické (Vlast káfe a cukru, Pověry Indiánů [Indů] a Peršanů, Májové slavnosti v Petrově [Petrohradě] a Londýně apod.) i obsáhlé vyprávění historické (Pražský most). Ještě druhým ročníkem prosvítá snaha o přesah domácích hranic (objevuje se tu např. náčrt anglického mandlu a kalendář domácích jarmarků je rozšířen o trhy „znamenitých měst“ evropských), poslední, třetí ročník však znamená návrat ke konvencím domácího kalendáře s převahou hospodářských rad. Oproti krameriovským tiskům rovněž zcela chyběl výtah z novin minulého roku; na jeho místě se v každém ročníku objevila rozsáhlá povídka. Ta spolu s drobnějšími texty v oddílech Krátcí příběhové a Povídačky formovala specifický ráz Hýblova počínu: jeho *Posel* se stal prvním

15 RYBIČKA, Antonín. *Přední křesitelé národa českého* I. Praha: František Šimáček, 1889, s. 15.

16 Kalendáře svým primárním určením (organizace času konkrétního roku) představovaly typ spotřební četby a motivace k jejich uchování nebyla velká. Už z této příčiny je obvykle charakterizoval nekvalitní papír a tisk, zběžná redakce a chaoticky uspořádané rubriky. V kalendářích V. R. Krameria vystupovaly tyto nedostatky zvláště nápadně, proto překvapí, když právě on doporučuje svůj produkt slovy: „Krásný tisk, jemuž rovno není v žádných kalendářích, pěkný bílý papír, čistá vazba a nechybnost rubrik každému hned do oka padnou“ (*C. k. vlastenská noviny*. 1816, roč. 28, č. 38, 21. 9., s. 152).

17 Každý z tolerančních kalendářů byl tak skrze redaktora spojen s konkrétním periodikem. Do kalendářů obou Krameriů se tato provázanost promítala explicitně (výtahy z novin), do Hýblova např. osobnostmi přispěvatelů.

českým kalendářem, v němž beletristická část převážila nad oddílem věcných informací, prvním domácím kalendářem skutečně literárním.

Úsilí pojednat zobrazovaný svět s beletristickou působivostí však charakterizovalo všechny tři toleranční kalendáře. Literární figury a postupy pronikaly i do naučných textů, u Krameria staršího např. do každoročních výpisků z jeho novin – pracuje tu s nadsázkou (např. po bitvě u Kortrijku prý „mrtvých na bojišti tak zvejší leželo, že se koňové mezi nimi až po hlavu brodili“ /1794/), s proměnlivou perspektivou, která Krameriovi umožňovala prezentovat i barvitě detaily a scény (např. pozlacené rohy volů na selské slavnosti v Bubenči /1792/, mladíci máčející kapesníky v krvi státé Marie Antoinetty /1794/),¹⁸ čtenář byl ovlivňován zamlčováním nehodících se faktů (např. o Napoleonových úspěších), kumulací hodnotících přívlastků (Marie Antoinetta „z vůle krvožiznivých tyranů jakožto nevinná oběť klesla a k ochlazení zkamenělého srdce nešlechtné rotý svou nevinnou krev veřejně pod gilotinou v Paříži jako pan manžel její vylíti musela“ /tamtéž/) i explicitními soudy. Někdy se zpravodajství dokonce rozrůstalo v autonomní příběh: „Po této nešťastné porážce Turků u Machina [Mácin, 1791] také turecké ženy a panny dostaly se Rusům do rukou. Rusové mnohé hned rozprodali a mnohou tureckou dívku za 40 kr. dali; jeden markytán krásnou Turkyňi za tučnou svini vyhandloval. O tom zvěděvše Turci s velikou bolestí z té potupy a křivdy vezírovi toužili, takže on kníže Repninovi domlouvati musil, aby on takové pohanění pohlaví ženskému činiti nedopouštěl“ (1792). Kramerius mladší byl o čtvrt století později uměřenější, ale i on ilustroval množství padlých v bitvě u Lipska nadneseným tvrzením, že pro ně ani „místa pod zemí [...] nestačilo“ (1816).

Jako součást snah zaujmout čtenáře se prostředky spojované s beletristickou fikcí (nadsázka, emocionální oslovení, nadbytečná interpunkce) uplatňovaly

i ve zprávách o rekordech a kuriozitách. A s prvky subjektivního hodnocení se konečně shledáváme rovněž v biografických črtách nebo textech naučných, např. když Hýbl usoudí, že zákazem dovozu kávy „popudil Bonapart veškerý ženský svět na sebe, kteráž by jemu rády byly všechny jeho nešlechtnosti odpustily, jen kávu měl jim nechat“ (Vlast kávy a cukru /*Posel* 1817/).

II.

Vlastní beletrii byl zvláště ve starších kalendářích vymezen limitovaný prostor, proto udivuje množství žánrových forem, s nimiž se zde setkáváme. Zejména ty nejdrobnější – tj. pro málo zkušeného venkovského čtenáře konce 18. století nejsnáze stravitelné – útvary krásné literatury nabývaly překvapujícího množství podob.

Tak v kalendáři na rok 1789 bylo již úvodní kalendárium doprovázeno Důvtipnými průpovídkami, vesměs ve formě tradovaných aforismů, např.: „Démostenés byv tázán, kterou by nejlíp sobě bylo za manželku vzít, odpověděl: „Bohatou, aby tě živila, urozenou, aby ti k okrase byla, krásnou, aby se ti líbila, stydlivou, aby ti rohů nestavila.““ Podobné výroky připisované historickým osobnostem se objevovaly průběžně, v kalendářích Krameria mladšího a Hýblových však nad nimi převážily anonymní sentence a mravní maximy, nejčastěji nabádající ke konání dobra, k hledání rovnováhy či k morální stálosti. Některé z takových průpovědí byly lidovým čtenářům blízké už tím, že rozšiřovaly známé úsloví nebo pořekadlo, např.: „Z bláta do louže, z dýmu do ohně a jako z roštu do uhlí upadl“ (1816). Poměrně často bývaly tyto výroky rozvedeny v obsáhlejší příměr, např. o výmluvnosti, která je „pevný hrad lidského života a bašta nedobytná“ – a jako taková k sobě přitahuje pozornost, pozdvihuje i ochraňuje (tamtéž).

Jen výjimečně se objevuje podobenství ve formě souvislého vyprávění, jako v historce o sázce Žida s mladíkem, jenž se chlubí, že dokáže nožem setnout špičku z Židova nehtu. Usekne mu však celý prst a Žid shrábne výhru s bolestivým „Auvej, já jsem vyhrál!“ Historika je doprovázena i morálním ponaučením

18 V tolerančních kalendářích až na výjimky (beletristická část Hýblova *Posla*) chybí paginace. K citacím z krameriovských kalendářů proto uvádíme pouze rok, k němuž se kalendář vztahoval, ke zčásti paralelně vycházejícímu kalendáři Hýblovu titul *Posel* a opět příslušný rok.

a připomenutím Pyrrhova vítězství jako historické paralely takového nešťastného úspěchu (*Posel* 1817).

Zde se už ocitáme v blízkosti humorného příběhu, který představoval nejběžnější podobu beletrie v tolerančních kalendářích. Jeho základní formou byla anekdota, ve starých krameriovských svazečcích ještě velmi jednoduchá: Vyděšený mladík vykřikuje v mořské bouři modlitbu do trubky, aby ho Bůh „tím spíše uslyšel“ (1792), jiný muž, když se má za bouře zbavit zátěže, vyhodí z lodi svou ženu, protože ta je jeho „největší břemeno“ (1793), apod. Postupně se však objevovaly náročnější formy historiky „k obveselení“, založené na důvtipné odpovědi (na dotaz, co dělá básníře od blázna, odpovídá v hostinci veršovec: „Tento stůl!“ /1817/), méně často na situačním vtipu nebo rozvinuté v plnohodnotný příběh: Bytná je k smrti poděšena lidskou lebkou, kterou přinesli studenti z vycházky a která se sama pohybuje po místnosti; teprve když jí ukážou vykukující ocásek, pochopí, že „nikoli duch ani jaká obluda, nýbrž myška ji tak smrtelně vylekala“ (Umrlčí hlava, která bez lidské pomoci běhala /*Posel* 1818/). Charakteristické byly rovněž slovní hříčky, nejčastěji opřené o homonymii: Biskup předhazuje chudému pasáčkovi, že ačkoli je rovněž „pastýř“, je mnohem lépe oblečen – „To věřím, vy budete mít ale také víc prasat,“ odpoví mu prostý hoch (Nejnovější pastýřství /tamtéž/).¹⁹

Náročnější žánrové formy, které od čtenáře vyžadovaly schopnost domýšlení, se ve starších Krameriových kalendářích objevovaly jen okrajově. Básnická alegorie Hádka mezi štěstím a láskou (1795), ale i prozaická bajka Vlk, liška a osel (1789) se ostatním textům nápadně vymykaly. To v kalendáři na rok 1817 najdeme bajky hned tři, dokonce veršované.²⁰ Kramerius mladší totiž zábavní část své publikace přeplnil básněmi, které svými formami odkazovaly vesměs k poetice Puchmajerových

almanachů. Kromě bajek se tu objevily např. epigramy (celý cyklus od F. V. Heka, 1817), posměšný epitaf Nápís na hrobě kořalečnicka (1816) nebo anakreontská idyla Lila od Františka Vetešníka (1817). Výjimečně se zde ale setkáme i s progresivnějším typem básnění romantizujícího, které představovalo např. teskně elegické Kozákovo loučení od Václava Hanky (1816)²¹ či ohlasová, M. Z. Polákovi připisovaná báseň Nevěrné děvče („Sil jsem proso na souvrati...“ /tamtéž/).²²

Rozsáhlejší typ výpravné prózy reprezentovaly v tolerančních kalendářích příkladně biografie fiktivních vzorných sedláků Ochotného (1792), Rychlého (1819) či jiných, doprovázené obvykle soupisem mravních naučení. Protagonistou tohoto žánru ilustrativní výchovné povídky²³ mohl ale být např. i moudrý učitel, který dokázal vysvětlit selce, že kouzla jí při stloukání másla nepomohou: „Matko milá, jak jste vy zpozdlíla, že takovým hloupým prostředkům věříte! [...] Medle, k čemu prospívá čertové hovno pod kbelíkem? Aneb dědičný klíč od domu? Klíčem můžeme ovšem vrata u domu otevřít, ale smetany tak neutluče, aby máslo z ní bylo“ (Pověra při chování dobytka /1796/). Nad takovými jednoduchými exempli převážil v pozdějších kalendářích náročnější typ výchovné prózy, tzv. orientální povídka. Ta už vyžadovala čtenáře schopného reflektovat mravní dilema (turecký soudce nechá zbičovat svého otce-podvodníka, ale před exekucí i po ní mu uctivě políbí ruku /Příklad turecké právomocnosti; *Posel* 1817/) či nalézt poučení v relativnosti lidské existence (zajatý sultán se hořce směje svému osudu: ještě ráno doprovázelo jeho vojsko 300 velbloudů s menáží, a večer je jako zajatec obrán o poslední kousek masa toulavým psem /Vrťkavost osudu; 1817/). Přitažlivost exotických kulís pro tehdejší autory dokládá např. také paramýtie²⁴ o karské královně Artemisii, která opravdovost své

19 Výjimečně se hra s významy objevuje i ve veršovaném textu: Jednooký se ptá hrbatého, kam jde ráno s takovým rancem. Ten hbitě odpoví, že ráno už může být jen pro toho, kdo má otevřené jediné okno (Žížka a hrbeček /1816/; jako autorka je uvedena Terezie /Vlasta/ Heková, dcera známého vlasteneckého spisovatele).

20 Jejich autorem byl jirenský farář Josef Jakš.

21 Báseň převzatá z Hankova sborníčku *Dvanáctero písní* I (1815).

22 Za její první vydání byl dosud považován otisk s názvem Oklamaný miláček v *Dobroslavu*. 1821, roč. 2, č. 4, s. 133.

23 KUSÁKOVÁ, Lenka. *Krásná próza raného obrození 1. Studie*. Praha: Karolinum, 2003, s. 54.

24 Tamtéž, s. 69.

lásky k zemřelému manželovi dokazovala neobvyklým gestem: každý den vypila koflík vína smíšeného s jeho popelem, aby tak „hrob připravila choti svému pod vlastním svým srdcem“ (1817).

Žánrová pestrost tolerančních kalendářů vyrůstala v perspektivě jejich autorů z okouzleného pochopení nových možností literární komunikace na přelomu 18. a 19. století (vzestup gramotnosti, rozmach tiskáren, diferenciacie stylu atp.). V perspektivě předpokládaného venkovského čtenáře, málo vzdělaného a zkušeného, však představovala spíše problém. Zejména v kalendářích Krameria mladšího proměňovala spolu s nepřehledným řazením textů každý svazek v chaotickou tříšť a komplikovala možnosti prosté orientace a hierarchizace. Do jisté míry dokonce zpochybňovala hlavní poslání kalendáře, protože lidový recipient při takové mnohosti mohl být spíše permanentně zarážen a udivován než informován.

III.

Dojem uspořádanosti tak nakonec do tolerančních kalendářů vnášely paradoxně spíše okruhy námětové, kterých evidujeme podstatně méně než žánrových forem.

Snad nejfrekventovanějším tématem tolerančních kalendářů byl boj s pověrami. Ten ale jen málokdy nabýval formy explicitního popírání tradovaných nepravd, navíc argumentační přesvědčivost takových polemik nebyla velká. Např. pravdivost „povídáčky o věčném Židovi“ zpochybňoval Kramerius poukazem na skutečnost, že není zmiňována v bibli (1793). Pověst o čarodějnických schopnostech doktora Fausta vyvracel podstatněji, poukazem na jeho výjimečné znalosti v různých oborech, které byl nucen skrývat: „Kdyby byl tehdy kdo magnet, elektriku, nástroj k pumpování povětří aneb co podobného okázal, jistě že by ho byli bez milosti na hranici upálili“ (1797). Příkladem otevřeně vedeného sporu může být i článek *Důminky našich předků s strany povětrnosti* (*Posel* 1818), ve kterém Hýbl vysvětluje, proč v jeho prvním kalendáři chyběla meteorologická předpověď. Uvádí, že „povětrnost prorokovati jest ta nejmarnější a nejsmutnější práce kalendářníková“,

a ptá se, „kdo jest tak pošetilý, by věřil, že někdo s to jest povětrnost na celý rok napřed stanoviti“. Doufá, že „snad ještě v tomto století po dlouhém zkoumání nějaké pravidlo se vynajde“, ale „až do té doby zůstane všechna povětrnost v kalendářích – pouhé hádání“.

Daleko častěji byl zápas s pověrami veden prostřednictvím exempel. Týkalo se to především historek o strašidlech ve starších kalendářích: tak v kolujících pověstech o „čertu na bílém koni“ rozpoznává lékař sebe samotného, putujícího v kožichu nocí za nemocnými, „rejtář bez hlavy“ se ukáže být poštovským pacholkem, který usnul s hlavou ve hřívě koně (obojí 1794), děsivé „vzteklé stádo“ jen hejnem nočních ptáků (1797), zdánlivý „mladý satan“ zase ukoptěným kominickým učněm (1798) apod. Příznačná je i komická historka o dvou vojácích, kteří se rozhodnou v převlečení do prostěradel vystrašit nadřízeného. Vylekají se však sami, když mezi sebou objeví třetí křepčící „strašidlo“: je jím důstojník, jenž předem vyslechl jejich záměr (1795). V pozdějších kalendářích se hrůzostrašný námět významněji uplatnil už pouze v rozsáhlé povídce *Umrličí truhla* (s podtitulem *V zimě, když se chumelí, k čtení /Posel 1817/*): Mladý úředník je cestou od milé vyděšen rakví, na kterou naraží ve sněhu poblíž místa nedávné vraždy. Do rána navíc rakev zmizí. Nakonec se ukáže, že jen sklouzla pacholkovi, jenž ji převážel, ze saní, a ten se pro ni ještě v noci vrátil. Všechny tyto fantastické historie tedy odpovídají modu „naturalizace nadpřirozeného“:²⁵ zdánlivě nevysvětlitelné události mají přirozený původ a zdrojem děsivých představ je pouze lidský předsudek a strach.

Jinde je boj se slabostí rozumu veden prostřednictvím exemplárních příkladů lidské důvěřivosti: Naivní sedlák uvěří taškáři, že jeho peníze mohou přitáhnout zakopaný poklad. Půjčí je tedy svému druhovi, ale ten i s penězi uteče (1793). Bohatá žena si chce pojistit věrnost manžela. Svěří se cikánce, která jí poručí, aby uložila do manželského lože své šperky, sama sešla nahá do sklepa a tam čekala s rukou v sudu s vínem. Ženu

25 Srov. TRAILLOVÁ, Nancy. *Možné světy fantastiky*. Praha: Academia, 2011, s. 23–31.

z potupné situace vysvobodí sloužící, cikánka už ale s cennostmi zmizela (1798). V pozdějších tolerančních kalendářích se právě povídky o loupežích a loupežnických staly dominujícím typem dobrodružného čtení, byť na jejich protagonisty bylo nahlíženo ambivalentně. Na jedné straně byli vysmíváni (zloděj prchá s ukradeným vepřem přivázaným kolem krku; když svůj lup přehodí přes plot, je jeho vahou uškrčen /Prase oběsilo zloděje, 1816/), na straně druhé obdivováni pro svůj důmysl (např. pařížský zbojník Cartouche v historce Největší zlosynové jsou obyčejně nejvýbornější hlavy /Posel 1817/). Nakonec se žánr loupežnické historky transformoval v rozsáhlou povídku kriminální (Podivné lapnutí Jana Vaisa, loupežníka /Posel 1818/). Ta se deklarovala jako „pravdivý příběh“, zasazený do konkrétního času („před třiceti lety“) a místa (kopidlenské panství).²⁶ Od dobrodružné loupežnické historie ji ale odlišoval především fakt, že zločinec není dopaden silou, nýbrž složitým aparátem psychologickým, postupným získáváním důvěry, vyvoláváním strachu a využíváním pověřivosti.

Zájem o lidské povahy a o možnosti ovlivnění životního osudu je snad překvapivou, ale v čase stále zřetelnější konstantou tolerančních kalendářů. Starší z nich přitom pracovaly s velmi omezeným repertoárem postav, redukováných navíc na jednu či několik základních vlastností. Objevuje se tu především sedlák (obvykle hloupý), potom manželka (svárlivá a pomlouvačná), frekventovaněji také (nepoctivý) hospodský a (vdavekchtivá) dívka. V pozdějších kalendářích k těmto typům přibývá právník (prototyp intelektuála), dítě (naivní), voják (statečný) a Žid (zpravidla vychytralý, ale zároveň dětinský); občas sem zabloudí i lidový šprýmař, trickster. Tyto postavičky utvářejí základnu tolerančních kalendářů a představují východisko jejich humorných historek: Tak např. taškář volá, že hoří, protože hospodský nosí do sklepa vodu; ukáže se ale, že jí ředí víno v sudech (1792). Jindy mají sedláci radost, že po dešti

„poleze všecko ze země“, jen jeden se děsí, že by se to mohlo týkat i jeho mrtvých manželek (Nebezpečné povětrí); dívka, která se chce vdávat dříve než starší sestra, argumentuje, že nejmladší děti se přece také ukládají do postele nejdřív (Pravdivá odpověď); Židé spekulují, že bůh vyřezává hvězdy ze starých měsíců (Z čeho jsou hvězdy); děti se nechtějí smát, dokonce ani když je rodiče bijí (Prostředek pro veselý pohled), a právník, jenž má být potrestán, protože na místě kněze vyslechl zpověď „počestné ženy“, se brání hrozbou, že vyrazí její obsah (Nová zpověď – vše Posel 1818).²⁷

V mravních sentencích a naučeních pozdějších kalendářů se ale setkáváme i se sebezpytující perspektivou, která odhaluje nejistotu vnímatele: „Všude člověka nebezpečnoství očekává, i když mezi lidi vycházíš, není to jinak, než jako bys do pustého lesa [...] vcházal“ (1816) apod. Takový typ sebereflexe, povstávající už z traumat moderního světa, je dokonce uspořádán v soubor příkladů Kdy se člověk nejvíc zhrozí – totiž když v hospodě zjistí, že nemá na zaplacení, když potká věřitele a nemůže se mu vyhnout, když při divadelním představení tleská jako jediný – a když má o takových situacích psát (Posel 1819). Úzkost z neustálé interakce a hodnocení se přelévá v subtilní psychologizující postřehy, např. o tom, že počestný bývá nenáviděn proto, že je skrytou výčitkou pro nepoctivé (1816), nebo že „kdo v společnosti nešlechtných jen šaškuje a žertuje ustavičně, brzy všecku vážnost a uctivost k sobě pohřeší“ (1817). Najít východisko ze stísněnosti moderního světa má ale člověku pomoci zase rozum – přesnější klasifikace naturelů (úvaha Příkladové o čtyřech zlých povahách /Posel 1819/) nebo zkušenost (např. rada matky dceři, aby budoucího muže nejprve poznala opilého, nahněvaného a prohrávajícího ve hře – a vdala se, jen pokud se jí bude „v takových případech stejně líbit“ /1816/).

26 Jako překladatel textu z němčiny je uveden kopidlenský farář, náboženský a hospodářský spisovatel F. A. Vacek.

27 Stereotypizované zobrazení jednotlivce se uplatňuje i mimo žánr anekdoty. Nejčastěji se projevuje v náhledu na ženy, který je z dnešního hlediska extrémně misogynický. Např. hned v úvodu kalendáře na rok 1789 je připomenut Diogenův aforismus („Diogenés, když jednou procházej se v zahradě spatřil ženu, která na stromě visela, byvši provazem zaškrtnena, řekl: ‚Ó, by všecko stromoví takové ovoce neslo!“).

Bystré postřehy o lidském charakteru jsou však v nejrozsáhlejších textech překryty hořkým poznáním, že o životě nakonec rozhodují síly, které jedince přesahují – že je vždy vystaven hře náhody (F. B. Veverka: *Zle splacený žert /Posel 1818/*) nebo podřízen předurčenému osudu (Uložení boží nazpátek kráčetí nemůže */Posel 1819/*).²⁸ Ústřední myšlenka prvních tolerančních kalendářů (emancipace člověka prostřednictvím rozumu) je tak v jejich pokračování relativizována fatalistickým poznáním podmíněnosti každého individuálního usilování.

Závěr

Toleranční kalendáře představovaly osobitý projev osvícenských vzdělavatelských snah, který na přelomu 18. a 19. století dokázal nejen prezentovat nový pohled na víru, ale také využít edukativního a persvazivního potenciálu kalendářového žánru k formování lidového čtenáře. Opíraly se o jeho kulturní povědomí,²⁹ jež se pokoušely aktualizovat poukazy k možnostem racionálnějšího uchopování skutečnosti. Za jednoduše cíle je však považovat nelze. M. V. Kramerius byl mezi jejich tvůrci nejúspěšnější, protože dokázal nejlépe vystihnout potřeby čtenáře, očekávajícího od kalendáře především uklidňující opakování, zpestřené občas efektní historkou nebo užitečnou radou. Jeho syn neuspěl zejména kvůli snaze permanentně atakovat city a rozum vnímatele překvapujícími fakty a postupy. A ambiciózní projekt Jana Hýbla se ukázal jako předčasný – široce založený kalendář s vyváženým působením vzdělavelským i kulturním našel své čtenáře až uprostřed 19. století.

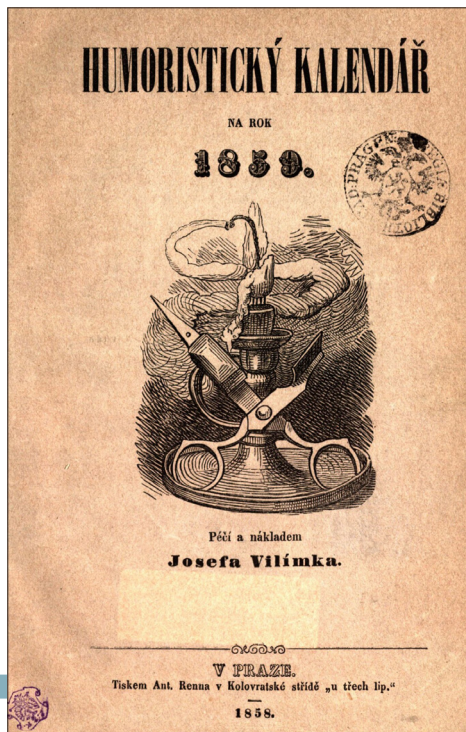
Přes tuto různorodost znamenaly toleranční kalendáře významnou inovaci. Pozornost obracely jak

k dění evropskému, tak k událostem domácím. Přitom až na výjimky ignorovaly církve a šlechtu, stranou odsouvaly otázky víry nebo poslušnosti vůči vrchnosti. Reflektovaly hlavně každodenní život svých lidových recipientů a jejich zkušenost dokázaly sumarizovat v soubor jednoduchých konstatování a pokynů:

Život je zlý a těžko se v něm vyznat. I blízcí lidé – dívka, soused, hospodský nebo advokát – tě chtějí připravit o to málo, co máš. A bůh či panovník jsou příliš daleko. Spolehnout se můžeš jen sám na sebe, na svůj rozum. Nevěř pověrám, nedůvěřuj lichotným řečem a snadnému zisku. Jedině tak budeš moci v klidu, vyrovnaně a s menší bolestí dojít na konec své cesty. Kalendář ti při tom bude průvodcem.

²⁸ Jedná se o látku známou ze zpracování bratří Grimmů (*Đábel se třemi zlatými vlasy*, 1812), u nás nejvíce jako část Erbenovy pohádky *Tři zlaté vlasy děda Vševěda* (1860).

²⁹ Jejich obhroublý humor a drsné pointy vycházely ještě z tradice renesančních facetií a švanků, po stránce žánrové v nich rezonovala mj. zkušenost barokních kázání (alegorie, exempla, výstrahy).

**(VILÍMKŮV)
KALENDÁŘ
HUMORISTICKÝCH LISTŮ
a humor v kalendářích
na sklonku 19. století**

LUBOŠ MERHAUT

Humor jako všeobecně přístupná a aktuální forma zábavy se od doby národního obrození uplatňoval především v časopisech, a to jednak v rámci širěji lidově a kulturně zaměřených periodik, jednak v postupně vznikajících specializovaných humoristických listech a tiskovinách.³⁰ Podoba humoru v kalendářích tak zpravidla přirozeně následovala podobu humoru zavedenou a čtenářsky prověřenou v časopisech. Některé úspěšné kalendáře byly se svými „mateřskými“ žurnály přímo spjaty jako jakási jejich příloha.

Dobové trendy literární humoristické zábavnosti a zároveň komerčního nakladatelského podnikání určovaly ve sledovaném období zvláště časopisy a potažmo kalendáře vydávané zavedenými nakladatelstvími. V rozměrných kalendářích typologie a tematická rozloha humoru v zásadě kopírovala své časopisecké předpody. Týká se to především nejvýznamnějších humoristických periodik druhé poloviny 19. století: Nakladatelství Jos. R. Vilímek vydávalo dlouhodobě životný týdeník *Humoristické listy* (1858–1941), resp. *Humori-*

stický kalendář na rok 1859 a 1860 (1858–1859),³¹ poté *Kalendář Humoristických listů na rok 1868*, *Kalendář Humoristických listů na obyčejný rok 1873* a kontinuálně (*Vilímkův*) *Kalendář Humoristických listů* na léta 1884 až 1943 (s obměnami titulu, 1883–1942). Další humoristický a satirický obrázkový týdeník, *Paleček* (1872–1887, poté *Nový Paleček* 1887–1900), vycházel ve velkém pražském nakladatelství J. Otty, jež vydalo rovněž *Palečkův humoristický kalendář* na léta 1876–1878 (1875–1877) a na rok 1888 (1887) a *Palečkův Salonní kalendář 1885* (1884), posléze *Nového Palečka humoristický kalendář na rok 1889* (1888).³²

Významnými humoristickými časopisy byly dále zvláště Herrmannův *Švanda dudák* (1882–1914, 1924–1930), mladočeské satiricko-politické *Šípy* (1888–1907) či sociálnědemokratická *Rašple* (1890–1924). Od sedmdesátých let do konce století můžeme registrovat další česká humoristická a satirická periodika – vesměs ilustrovaná, různorodé orientace, často zájmová, s nevelkým dosahem a malými náklady, resp. krátkodechá: *Obrazy života*

30 Viz STREJČEK, Ferdinand. *Humorem k zdraví národa*. Praha: F. Topič, 1936; SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozenecké literatuře*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1986; Týž. *Humor a satira v literatuře 2. polovina 19. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1987; HEMELÍKOVÁ, Blanka. *Pomněnky z pouti humoru národním obrozením*. In: OTTLOVÁ, Marta a Milan POSPÍŠIL (eds.). *Proudý české umělecké tvorby 19. století. Smích v umění*. Praha: Ústav pro hudební vědu ČSAV, 1991, s. 43–47.

31 V různých soupisech a dokumentech obecně dochází k disproporcím v dataci vydání kalendářů – vročení skutečného vydání kalendáře a jeho určení na následující rok bývá často zaměňováno; zejména se stává (Kramerius), že za datum vydání je chybně označen rok následující, na který je kalendář určen.

32 Viz SVATOŇOVÁ, Ilja. *Humoristické listy*. In: FORST, Vladimír (Ved. red.). *Lexikon české literatury 2/I*. Praha: Academia, 1993, s. 360–362; SGALLOVÁ, Květa. *Paleček (2)*. In: OPELÍK, Jiří (Ved. red.). *Lexikon české literatury 3/II*. Praha: Academia, 2000, s. 757–761.

(1870–1876, s přílohou Šotek), Veselý společník na cestách (1875–1876), Zábavné listy (1879–1895), Šotek (1880–1881, 1883–1884), Rarášek (1881–1882), Dráče (1886), České kopřivy (1889–1892), Šídlo (1889, 1893–1895), Pepř (1890), Bič (1890–1893), Česko-moravský blesk (1891), Telefon (1891–1892), Břitva (1891–1892), Veselé listy (1891–1894), Katolické jiskry (1892), Nos (1892, příloha čas. České zájmy), Ilustrovaný kurýr (Pražský ilustrovaný kurýr, 1892–1918), Žumbera (1892–1895), Šotek (1893), Vějíř (1893–1897), Rajblík a hoblík (1894), Čmuchaček (1894–1900), Diblík (1895), Satan (1895–1896), Karabáč (1896), Pražský humor (1896–1900), Petrklíče (1898), Podřípské střely (1898), Veselý šotek (1898), Šlehy (1898–1901), Hrom (1899) aj. Méně již bylo v těchto desetiletích kalendářů, zejména: *Smíšek* (Třebíč, 1874), *Bílá paní*, poté *Jindřichohradecký kalendář (Bílá paní)* (Jindřichův Hradec, 1881–1883), *Kratochvilný slabikář a veselý kalendář obrázkový* (Vimperk, 1883–1938), *Malý veselý kalendář obrázkový* (Vimperk, 1883–1942), *Kalendář Pikantního světa*, resp. *Salonní kalendář Pikantního světa* (vydával a redigoval ke svému stejnojmennému listu v Praze 1896–1901 Ludvík Zika). Slovní a obrazový humor (zejména v podobě rozmarných příběhů provázených kresbami, anekdotami či epigramy) se zároveň běžně stával součástí všeobecně koncipovaných časopisů a kalendářů zábavného a lidového charakteru. Příkladem mohou být *Kalendář Zlaté Prahy* nebo *Kalendář Besed lidu*, dále *Malý pražský kalendář*, *Velký pražský kalendář*, *Národní kalendář*, *Radhošť*, *Nová doba*, *Kalendář lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* ad.

Jako specifickou odnož na jedné straně obecněji zábavných tiskovin, na straně druhé humoristicky zacílených časopisů nabízely kalendáře v textové části (tj. zpravidla po úvodních kalendářových údajích a před závěrečnými, povětšinou rozlehlymi inzercemi) pestrou škálu zábavného čtení různorodých žánrů. V obrazové rovině převažovaly kresby, hlavně s ilustrativní funkcí, karikatury a kreslené anekdotické seriály. Podobně jako v časopisech šlo namnoze o příspěvky anonymní nebo uveřejněné pod šiframi a pseudonymy. Podrobněji se zaměříme na souvislou řadu reprezentativního *Kalendáře Humoristických listů*, resp. *Vilímkova kalendáře*

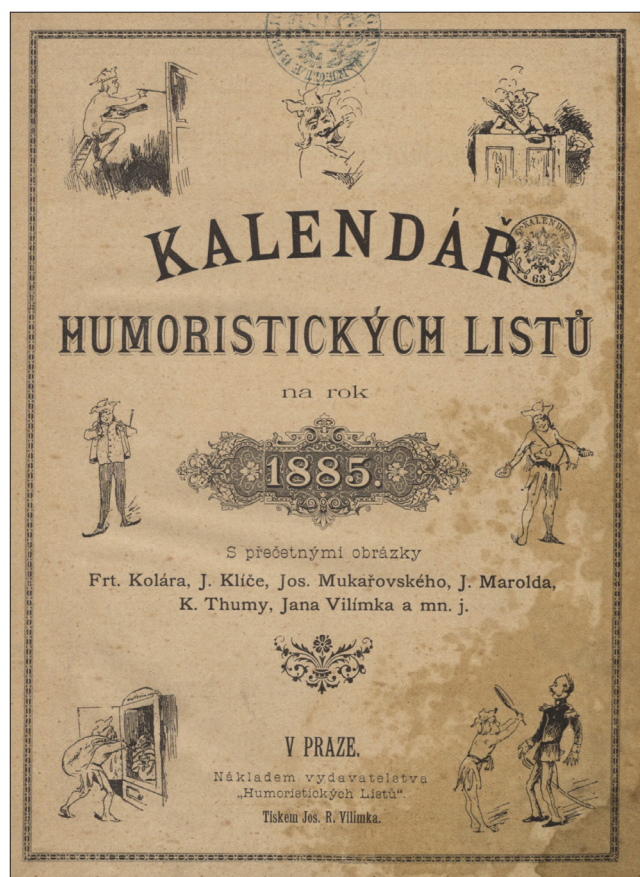
Humoristických listů, resp. *Vilímkova kalendáře „Humorů“*, resp. *Vilímkova humoristického kalendáře* a jeho podobu v osmdesátých a v devadesátých letech 19. století.

Podobně jako Humoristické listy (tzv. Humory) byl i přílehlý kalendář ve sledovaných letech spjat se staršími a zavedenými literárními generacemi, vyznačoval se konzervativním pojetím, a byl proto též zřejmě u nás nejčtenější. Vydával jej také jeden z největších českých nakladatelských podniků, orientovaný na nejširší čtenářské vrstvy. Jeho zakladatel Josef Richard Vilímek st. vydal a redigoval již *Humoristický kalendář na rok 1859* (1858) a *Humoristický kalendář na rok 1860* (1859), spjatý s nastupující generací „májovou“, do něhož přispěli mj. Jan Neruda (jeden z pozdějších redaktorů časopisu) či Antonín Venceslav Truhelka (pseud. Akle Hurt). Kalendář přebíral texty a vyobrazení ze žurnálu (např. sérii kreseb *Astronomická studia* od Salomona Emanuela Friedberga-Mírohorského, mecenáše *Humorů* v jejich počátcích). Vilímek poté (anonymně) redigoval rozsáhlejší *Kalendář Humoristických listů na rok 1868* („vyšel péčí a nákladem Humoristických listů“ i s přílohou – kalendářem na stěnu).³³ Po pěti letech vydal *Kalendář*

33 Obsahoval rovněž pozoruhodné Rébusy Heřmana Přerhova (knižně vyšel tento soubor kreseb péčí Jos. R. Vilímka jako *Rébusy Humorů* v roce 1873).

Heřman Přerhof: Rébusy (2). *Kalendář Humoristických listů na rok 1868*. Praha: Jos. R. Vilímek (nákladem vydavatelstva Humoristických listů), 1868, s. 177.

Obálka *Kalendáře Humoristických listů na rok 1885*. Praha: Jos. R. Vilímek (nákladem vydavatelstva Humoristických listů), 1884.

Humoristických listů na obyčejný rok 1873 a v roce 1886 odevzdal nakladatelský podnik svému synovi J. R. Vilímkovi ml. a ponechal si jen redakci *Humorů*.

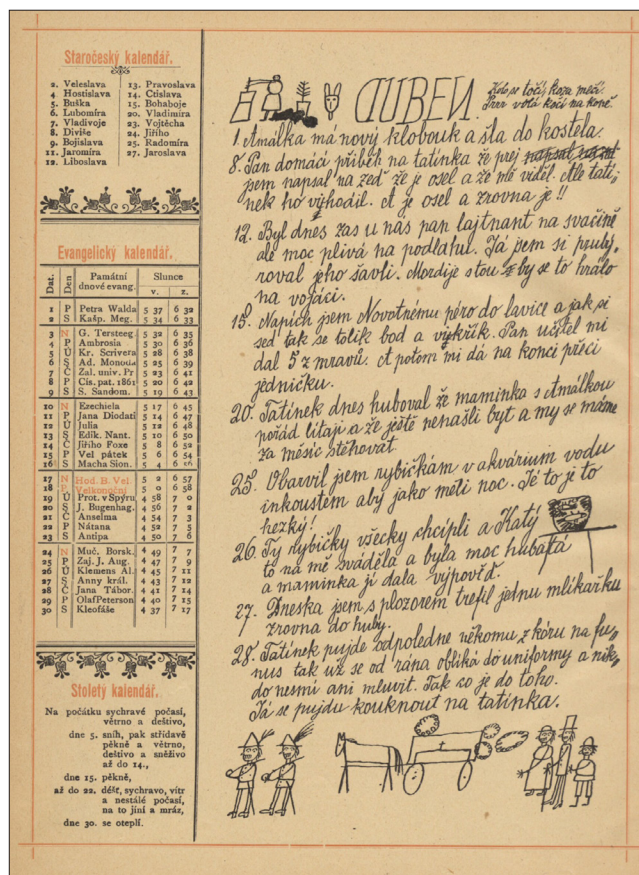
Souvislá řada *Kalendáře Humoristických listů* vycházela opět „péčí vydavatelstva Humoristických listů“ od roku 1883 až do roku 1942, tj. na léta 1884 až 1943; od roku 1887 (roč. 5) s titulem *Vilímkův kalendář Humoristických listů* (na roky 1888–1890), v roce 1890 (roč. 8) jako *Vilímkův kalendář „Humorů“ na rok 1891*, od roku 1891 (roč. 9) jako *Vilímkův humoristický kalendář* (na roky 1892 ad.). Redaktory byli ve sledovaném období postupně J. R. Vilímek st., J. R. Vilímek ml., Ignát Herrmann (na rok 1892), Bohdan Kaminský (na rok 1893), Josef Šváb-Malostranský (na 1894), Karel Mašek (Fa Presto) (na roky 1895, 1898, 1899 a 1900), Václav Štech (na roky 1896 a 1897) (v novém století F. S. Procházka, Jan Klecanda, Josef Skružný, Ladislav

Obálka *Vilímkova humoristického kalendáře 1900*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1899.

Fialka ad.). Výtvarnou podobu (kresby, ilustrace, vyobrazení s anekdotickým textem, kreslené seriály)³⁴ tvořili: Věnceslav Černý, E. S. Friedberg-Mírohorský, František Karel Kolár, Heřman Přerhof, Karel V. Klíč, Karel Krejčík, Josef Mukařovský, Ferdinand Schulz, Karel Ladislav Thuma, Jan Vilímek, zejména v kalendářových oddílech se objevovaly reprodukce výtvarných děl a kresby Mikoláše Alše, Emanuela Boháče, Jindřicha Kopfsteina, Ludka Marolda, Karla Vítězslava Maška, Kamila Vladislava Mutticha, Ladislava Nováka, Viktora Olivy, Artuše Scheinera, Hanuše Schwaigera, Kamila Stuchlíka, Karla Štapfera, Josefa Ulricha.

34 Viz PRAHL, Roman, VONDRÁČEK, Radim a SEKERA, Martin. *Karikatura a její příbuzní. Obrazový humor v českém prostředí 19. století*. Řevnice – Plzeň: Arbor vitae – Západočeská galerie, 2014.

Josef Skružný: Deník čili Zapisník (pro) Venouška Dolejše. Duben. Vilímkův humoristický kalendář na rok 1892. Praha: Jos. R. Vilímek, 1891, s. 1t.

Struktura kalendáře se záhy ustálila: zpravidla několik nakladatelských reklam a upoutávek uvítalo čtenáře ještě před titulním listem, poté za úvodním redakčním textem (často ve verších, např. Humory svým čtenářům od Bohdana Kaminského) následoval obligátní oddíl kalendářový, nato stěžejní textová a obrazová část, tj. poměrně pestrá směs žánrová a tematická, svazky uzavíraly na několika desítkách stran opět nakladatelské reklamy a informace a inzerce dalších firem. Na dvacet až třicet stran reklam tak připadala zhruba stovka „literárních“ stran i s kalendářem. Pravidelně byly variovány redakční úvody a výzvy (podepsané Vydavatelstvem Vilímkova kalendáře „Humorů“), resp. pokyny budoucím autorům, kupř.: „Do Vilímkova kalendáře Humorů může přispívat každý. Redakce neobmezuje se na určitý kruh spolupracovníků, nýbrž

přijímá a za uveřejnění řádně honoruje dobré, původní příspěvky, zaslané od kohokoliv. / [...] Do kalendáře vítány jsou kromě kratších humoresek (2–3 stránkových), žertovných deklamací neb básní a obrázkových cyklů hlavně také dobré vtipy všeho druhu veršem i prózou, s obrázky i bez nich, obrázky navzájem se doplňující, anekdoty, aforismy atd., arciže vše původní. / [...] Starých vtipů nelze naprosto použítí a tytéž se bez výjimky zamítají“ (Všude náviděným pánům šprýmařům již jsoucím i budoucím!, na rok 1891, s. 2). Kalendářovou část v jednotlivých ročnících různorodým způsobem prostupovaly jednak verše a obrazy spjaté s daným měsícem či ročním obdobím, jednak humorně ozvláštňené vstupy a posuny. Např. na rok 1891 básně Karla Maška (Fa Presto), na rok 1892 mj. Deník čili Zapisník (pro) Venouška Dolejše (od Josefa Skružného, budoucího redaktora Humorů i Kalendáře), tj. později populární autostylizace hlediska nezdárného učně, seriál veršů podepsaných „Venoušek Dolejš“, s kresbami v odpovídající inzitní stylizaci. Kalendářová část na rok 1896 byla věnována sportovní, taneční apod. tematice – se čtyřveršími Karla Maška a reprodukcemi děl Artuše Scheinera. Opakovaně byla připomenuta staročeská tradice (nejvýrazněji na rok 1890 staro-českým kalendářem, bez německých jmen a všeho cizího). Příliš reflektován naopak nebyl příchod nového tisíciletí.

Materiál dobového časopiseckého humoru pozoruhodně roztřídil Václav Fronk³⁵ podle ustálených témat, která byla do značné míry podávána stereotypně, a to dle potřeb komerčních, společenských a čtenářských. Jeho typologie a stratifikace témat se lze přidržit a rozšířit je ve vztahu ke kalendářovému humoru obecně i k případu kalendáře spjatého s Humoristickými listy: politické události a politické rozrůžňování (domácí, satira), nacionalismus a národnostní stereotypy (Češi a Němci, další národy), židovství i antisemitismus, technika (rozvoj měst, vynálezy, modernizace, automobily, letadla, zábavní průmysl), ženy a muži (manželství,

35 FRONK, Václav. Sebereflexe české společnosti. Přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů. Bílina – Praha: V. Fronk, 2011.

Stanislav Hudeček: Zima. *Vilímův humoristický kalendář 1900*.
Praha: Jos. R. Vilímek, 1899, s. 7.

láska, emancipace, móda, erotika, milostné vztahy), společenský život (salony, plesy, tanec, móda, restaurace, lázně), sportování (veřejná sportoviště), umění (umělec), sociální typy a sociální otázky (aristokrat, páter, dělník, žebrák, měšťák, venkovan, sedlák, voják, lékař, učitel, student, myslivec, zloděj, opilectví, alkohol atp.), to vše pochopitelně ve vzájemných vazbách i v proměnách.

V *Kalendáři Humoristických listů* byla nejčastější sezónní témata, tj. události roku, opakující se situace z běžného života, hojněji byly frekventovány milostné a manželské vztahy a společenské momentky v širokém záběru. Tomu odpovídaly spíše tradiční humoristické postupy a žánry ve verších a prózách. Veršované formy (veršované komentáře, básně soustředěné k určité události nebo příhodě, epigramy, parafráze lidových písní, lidové popěvky, kuplety i s notovými party atd.) střídaly

anekdoty a různé žurnalistické formy (rady, odpovědi na dotazy, zprávy z domova a ze světa, glosy, drobné soudničky atp.), nejvíce místa zabraly přirozeně prózy (humoresky, povídky, črty, fejetony, kalendářová vyprávění); tyto tři způsoby podání byly využívány konstantně a v podstatě vyrovnaně. Zaměření kalendáře na široké čtenářské vrstvy a jejich potřebu rozmarného čtení pro pobavení odpovídala převaha zábavnosti a komičnosti takřka bez politické angažovanosti (pokud byla přítomna, tak nejbliže středu a většině, tj. mladočechům) a bez krajností, s postupy spíše parodickými, karikujícími a groteskními, méně již ironickými či satirickými.

Poezii v kalendáři tiskli především autoři generace reprezentativní a úspěšní. Vážnější (národní, historizující nebo všeobecně rozjímavé) tóny středního proudu příležitostně zaznívaly v básních – často s obrazovým doprovodem – Adolfa Heyduka, Bohdana Kaminského (i šifra B. K.), Jana Nerudy (i pseud. Antonín Barborka), Jaroslava Vrchlického, Antonína Klášterského ad. Rozmarně úsměvnými verši a (lechtivě) milostnou lyrikou spolu s nimi přispívali Ladislav Arietto (i pseud. Ladislav Šebek), Antonín Pikhart (i pseud. Metoděj Děd), Karel Chalupa, Jan Červenka, Karel Leger, Josef Šváb Malostranský, Jaroslav Kvapil (pseud. Olaf), Karel Mašek (Fa Presto), Ferdinand Oliva, Xaver (F. L.) Menhard aj.

V druhé polovině devadesátých let lze v nevelké míře zaznamenat i zlehčující či ironické reakce na modernismus spjatý s nejmladší uměleckou generací, např. Fa Presto: *Láska v září osvěty Fin de siècle* (na rok 1897, k obrázkům K. V. Mutticha), Josef Janoušek (šifra Jnšk.): *Pohřeb dekadentův* (tamtéž) nebo Jaroslav Vrchlický, jenž v básni *Jepice* (na rok 1899) ještě jemně reflektoval své polemiky s modernisty. Množství příležitostných veršování menších rozměrů, zvláště epigramy (komentující vnitřní i zahraniční události, časové otázky, též s kritikou institucí, byrokracie apod.), psali Josef Hubáček (Václav Čech-Stráň, pseud. Emanuel Pyšíšvor), Josef Janoušek (i šifry Jnšk., Jšk.), Antonín Pikhart (pseud. Dědeček, Alfred), František Kletečka, Josef Šváb-Malostranský, František Šimon (Šimon Lomnický), S. A. Košťál, A. B. Šťastný, Karel A. Červinka, Valerián Pejša, Ladislav

Karel Krejčík: Kdepak jsi tak dlouho dlela... Vilímkův humoristický kalendář na rok 1895. Praha: Jos. R. Vilímek, 1894, s. 53.

Quis ad. Všeobecný byl důraz na lidovost, hojně v popevcích na lidovou notu či v aktualizacích národní slovesnosti; obdobně byly parafrázovány i parodovány verše F. L. Čelakovského, Vítězslava Háška a dalších starších literátů.

Běžné byly rovněž sebereflexivní kalendářové verše, např. „Snadná věc: Kalendáře psáti / není divů květ – / umíť ‚mračit‘, lháti / teď už celý svět!...“ (na rok 1887, s. 72, nepodepsáno). Příkladem stereotypního traktování židovství (zaměřeného obvykle, i ve vyobrazeních, na vnější atributy či špatnou znalost češtiny, nikoli však útočně antisemitsky) je čtyřverší Rozdíl mezi křesťanskou a židovskou láskou: „Ta krásná láska křesťanská, / ta krásné plody nosí, / zato však láska židovská / zas krásné plodí nosy“ (na rok 1894, s. 52, nepodepsáno). Kvalitou v oblasti poezie vynikaly příspěvky Jaroslava Vrchlického (od kalendáře na rok 1896), např. Neúnavný kritik ze série Droby: „Ať je modré, ať je šedé, /

on jen stále svoji vede, / trefně, špatně, jakkoliv – / Nedivte se, chce být živ!“ (na rok 1896, s. 78). Nebo jeho Moderní gazel: „Můžeš chodit v počestnosti říze / za peníze, / můžeš v slávy octnouti se knize / za peníze, / můžeš orlem vzlétnouti výš, hmyze, / za peníze, / trup a škvár zapláti v jarní míze / za peníze, / smradu vůně, zdraví říci hlíze / za peníze. / Škoda jen a tisíckrátě běda, / hloupá smrt že koupiti se nedá / za peníze!“ (tamtéž, s. 98).

Přímočarostí (až útočností) se v kalendáři vyznačovaly drobné vtipy a anekdoty a různorodé žurnalistické formy s komickými posuny (rady pro domácnost, zprávy, sentence atp.). Mezi jejich autory patřili Antonín Jenne (pseud. Klára Legerová), Karel Chalupa (i šifra K. Cha.), Karel Šimůnek, Ferdinand Marjanko (pseud. M. Janko) a mnozí další skrytí za šiframi či anonymní. Předmětem se i tady stával humor sám, resp. Humorů, např.: „Jak se dělá vtíp? Vezme se *nápad*, hodí se do *špiritusu*, pak se procedí *mozkem* a posype *fištronem* a – vtíp je hotov“ (na rok 1894, s. 28, nepodepsáno). „Jaký rozdíl je mezi zamilovaným starcem a kalendářem Humorů? – / Žádný: Oba jsou k smíchu“ (na rok 1898, s. 64, nepodepsáno). Převažujícím stereotypem a terčem žertů ve zkratce floskulí se zde jeví téma manželství. Několik příkladů: „Mladá žínka píše svému manželci: ‚Chápu se péra, abych Ti psala, neboť nemám co dělat, a končím list svůj, neboť nemám, co bych Ti psala‘“ (na rok 1895, s. 88, nepodepsáno); „Opravené přísloví: Sedej, panenka, v koutě, budeš-li hodná, zůstaneš sedět“ a následující banalita: „Kdyby lidé věděli, co je čeká, neženili by se“ (na rok 1895, s. 92, nepodepsáno). „Z manželského života: *Žena*: ‚Muži, jepice prej je živa jen jeden den!‘ / *Muž*: ‚Nelíbil by se ti, stará, takovej život?‘“ (na 1897, s. 97, nepodepsáno). Na druhé straně se objevovala i slovní komika, např. Pes-Ples (s podtitulem Velmi namáhavá balada): „Pes / Ples / přes / mez, / vlez / dnes / v les. / Vřes, / bez, / jez. / Ves, – / řez. / Děs. / Věz, / kdes / kles. / Yes!“ (na rok 1893, s. 61, nepodepsáno). Svižná ozvláštňení představovaly dialogické texty a aktovky (Výtečný únos Karla Švandy ze Semčic, Manželství fin de siècle Josefa V. Krejčí). Humornou zkratkou se vyznačovaly rovněž výše zmíněné kresby s anekdotickým textem, karikatury a kreslené seriály.

Jakousi páteř textové části kalendářů tvořily rozměrnější humoresky a povídky, mj. Svatopluka Čecha Budoucí tchánové barona Fučíka (na rok 1887), Karla Tůmy Smůla je smůla (na rok 1888), Františka X. Svobody Památní řetízek (na rok 1891), Františka Heritese Triumfy spisovatele (na rok 1892), Václava Štecha Nejlepší muž (na rok 1893), Políček Martina Bejšky (na rok 1894) a Klíč Bublínka (na rok 1895), Karla Šípka Popelec (na rok 1896) a Zlatá růže (na rok 1897), Františka Heritese Tetřev (na rok 1898) a Medvědi na Šumavě (na rok 1899), Karla Legera (pseud. Krištof Červíček) Ve službách národa zešedivělý (na rok 1899), Karla Judy (pseud. Kara Ben Jehuda) Detektivní povídka (na rok 1900), Antonína Nečáska Spolek střídmosti (na rok 1900). Další prozaické texty, kalendářová vyprávění a drobnější humoresky založené na zábavném líčení úsměvného příběhu především z běžného života a na situační komice a dále také rozmarné a pražské obrázky v kalendáři publikovali vedle právě zmíněných autorů mj. Jan Neruda, Bohdan Kaminský, S. A. Košťál, August Nevšimal, J. R. Vilímkové st. a ml. a Karel Engelmüller (parodie dušezpytné modernistické prózy). Poměrně hojně zastoupeny byly cestopisné črty (František Herites, Karel Tůma, Bohdan Kaminský, František Šimon Lomnický, Karel Šípek, Karel Mašek, F. S. Procházka, i pod pseud. František Faustin, J. Stanislav Guth-Jarkovský). Vzhledem k povaze publikace byly opakovaně využívány sezónní náměty (události roku spjaté s ročními obdobími, svátky, školním rokem, dovolenými apod.). Příležitostně se vynořily ozvuky dobového dění v umění a v kultuře (např. Jubilejní zemské výstavy v Praze 1891) nebo připomínka Karla Havlíčka Borovského k padesátiletému výročí revolučních událostí roku 1848.

Kalendáři na roky 1896, 1897 a 1899 procházel pozoruhodný seriál s názvem Galerie, resp. Z galerie českých humoristů. Portrétní texty s nadsázkou a na pozemí prózy psali Karel Mašek, Ignát Herrmann, Václav Štech (šifry ech., –ech.), Karel Šípek (mj. pod pseud. Sarafán sám o sobě) – pojednanými humoristy (tj. v přeneseném smyslu představiteli pojetí humoru Humorů) se stali Svatopluk Čech, Mikoláš Aleš, Ignát Herrmann,

Karel Šípek, František K. Kolár, František Herites, Josef Štolba, Alois Gallat, Karel Leger a Václav Štech.

(*Vilímkův*) *Kalendář Humoristických listů* byl na sklonku 19. století v rámci české kalendářové produkce nejreprezentativnější a také nejrozšířenější. Odráží dobové pojetí a proměny humoristické literatury v převažující „středové“ poloze – vzhledem k svému zacílení na široké čtenářské vrstvy a vzhledem k tendenci mateřských Humoristických listů. Poetikou a viděním světa byl spjat především se staršími generacemi, tj. s generací Máje a s generací ruchovsko-lumírovskou. Humor *Kalendáře Humoristických listů* byl převážně užitkově časového a rozmarného charakteru, vyhýbal se extrémům, na druhou stranu se mnohdy nevyhnul pokleslosti. Představoval domácí humoristickou tradici, mimo groteskní a ironické momenty a čím dál zřetelněji mimo politické motivy (spjaté v té době spíše s texty a časopisy mladé modernistické generace, resp. novějších politických proudů s ní souvisejících).

KALENDÁŘ PANÍ A DÍVEK ČESKÝCH a další ženské kalendáře

LIBUŠE HECZKOVÁ

Mezi kalendáři vydávanými v českých zemích měl pozoruhodnou, takřka reprezentační pozici *Kalendář paní a dívek českých*, vycházející od roku 1888. Nebyl však první ženskou tiskovinou tohoto druhu. Předcházelo mu drobné literární kalendárium či spíše almanach s kalendářní částí *Tetín*. Vydával jej od roku 1873 nakladatel František Urbánek v redakci Věnceslavy Lužické-Srbové. V témže roce Urbánek začal vydávat samostatné *Ženské listy* s toutéž redaktorkou. Obě tiskoviny měly společně sloužit národnímu probuzení českých měšťanek. Kromě beletrie a poučných článků přinášel *Tetín* soupisy nahlášených ženských spolků i se jmény organizátorek, čímž informoval ženy o tom, kde se mohou sdružovat a jakých aktivit by se mohly účastnit. Téměř výlučně přispívaly do *Tetína* ženy: básnířky Albína Mráčková, Berta Mühlsteinová, Božena Studničková a také Eliška Krásnohorská, která zde mj. publikovala několik svých osvětových článků, např. Slovo o hudebním vzdělání žen. *Ženské listy* „kalendářík“ nadšeně vítaly: „První ženský kalendář! Netřeba zajisté jiného poručení; poručujet se sám názvem svým. Je věnován ženám, jsou v něm zastoupeny pouze ženské síly spisovatelské, jakž by v něm nečítaly opět ženy?“³⁶ Od roku 1875 vycházel kalendář pod redakcí Elišky Krásnohorské, která v té době začala redigovat také *Ženské listy*. Avšak vydávání

Tetína tohoto roku také skončilo. Ročenky byly poměrně nákladné a emancipační ženský kalendář v této době neměl dostatečné publikum.

„Kalendář paní a dívek českých na r. 1889 jest zajisté nejelegantnějším a nejkrásnějším českým kalendářem,“ hlásala Batovcova reklama, již otiskly *Ženské listy*,³⁷ když po více než dalších deseti letech začal vycházet nový *Kalendář paní a dívek českých*. Od roku 1888 jej jako další specifický podnik vzrůstajícího se ženského hnutí vydával F. B. Batovec. Vedle obvyklých rubrik přinášelo kalendárium přehled činnosti českých emancipistek, rady pro domácnost, inzerci a také – především – ženskou beletrii a ilustrace, jež tvořilo přetiskování výrazných výtvarných děl. Prestiž *Kalendáře paní a dívek českých* byla dána literárními jmény, která zajišťovala beletristickou část: Karolina Světlá, Tereza Nováková, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, Irma Geisslová, Pavla Maternová, Věnceslava Lužická-Srbová, sestry Anna a Eliška Řehákovy, Růžena Jesenská. Objevil se zde také mladý Vilém Mrštík a později např. Luisa Ziková.

Specifické místo v prvním čísle zaujímal článek Karoliny Světlé Několic slov o významu literatury, jež bylo lze brát jako vodítko pro další tvořící „dámy“. Stať je měla orientovat a učit, jaký význam má národní

36 *Ženské listy*. 1873, roč. 1, č. 1, 1. 1., s. 6; rubrika Literatura a umění, nepodepsáno.

37 *Ženské listy*. 1888, roč. 16, č. 10, říjen, s. 187.

literatura, jak rozlišovat důležitost, závažnost textů a tříbit vkus. *Kalendář* se jasně deklaroval jako národní a vlastenecký a v tomto duchu směřoval české dámy k folkloru, k lidové nehmotné kultuře.

Podle Ženských listů byl první ročník hned velmi úspěšný a záhy se rozprodal. Roku 1891 převzal jeho vydávání Jan Otto, který ještě více zdůraznil reprezentativní funkci kalendáře vazbou s vyraženou ilustrací čtoucí dámy od Adolfa Liebschera. V reklamě pro Ženské listy nakladatel *Kalendář* charakterizoval: „Kdo jen poněkud uvažuje o národnostních poměrech našich, ví, že není bez malého významu a bez účelu kniha, určená potřebám našich českých rodin. Veliká důležitost ženské národní literatury uznává se dnes všeobecně a nebude také u nás podceňována kniha, která slouží ke každodenní praktické potřebě našich českých paní a dívek, kniha, která po celý rok jest v našich českých rodinách pomůckou příruční, a vedle praktických služeb poskytuje i hojnost duševních požitků, hojnost krásné četby zábavné a poučné.“³⁸

Aby nepřišly české hospodyně zkrátka, praktická část byla doplněna vyjímatelným Zápisníkem bedlivé hospodyně, jež si sem mohla zapisovat svoji organizaci rozpočtu domácnosti. Pragmatický čtrnáctideník *Ženský svět*, který vedla Teréza Nováková, charakterizoval *Kalendář* jako publikaci typickou pro ženu přelomu 19. a 20. století, ve své kaleidoskopičnosti přece jednotnou duchem a výrazem představující „osobnost české ženy počátku století, osobnost poněkud sentimentální, ale velmi opravdivou, uspávající se poněkud retrospektivními sny, ale přitom zaujatou celým řetězem potřeb a otázek dneška“.³⁹

Svůj literární standard si *Kalendář* udržel i v době, kdy kolektivní redakci, na níž měla velký podíl Karolina Světlá, vystřídala Gabriela Preissová (od 14. ročníku, na rok 1903). Kalendárium nadále pokračovalo stejnou cestou, ještě více posílilo stránku literární a začalo se podobat poměrně exkluzivnímu literárnímu

almanachu (určenému pro četbu žen v dámském bu-doáru) s výraznou osvětovou funkcí, sloužící také jako tiskovina pro emancipační snahy. Je tak svého druhu dokumentem feministických snah českých žen přelomu 19. a 20. století. Vizuální podobu *Kalendáře* v mnohém určovala Helena Emmingerová.

V roce 1910 došlo v *Kalendáři paní a dívek českých* k závažné změně. Po Gabriele Preissově se redaktorkou stala Růžena Jesenská a původní Liebscherova elegantní dáma ustoupila ornamentice Zdenky Braunerové, která začala typograficky upravovat celý *Kalendář*. Zásadně se změnil okruh přispěvatelů a přispěvatelek. Růžena Jesenská dala prostor svým přátelům a také přátelům Zdenky Braunerové. Publikovali zde Arnošt Procházka, Jiří Karásek ze Lvovic, Miloš Marten, Jan Opolský, Jan z Wojkowicz, Emanuel z Lešehradu, František Khol, Jaromír Borecký, Felix Téver, F. A. Šubert, hojně sama Růžena Jesenská, Marie Gebauerová, Eva Jurčinová, Naděžda Melniková-Papoušková, Terezie Dubrovská, Anna Tesková, Milena Durasová a také, zcela v souladu s redaktorčinou tehdejší poetikou, např. mladá Marie Majerová. Pod vedením Jesenské měl *Kalendář* opravdu jiné publikum, než byly ženy v domácnosti, a měl zjevně uměleckou ambici. Převážil charakter literárního almanachu, jenž je spjat s ženským hnutím volně. Tato změna se nesetkala jen s pozitivním ohlasem, ženským kruhům tato vlastnost kalendáře chyběla. Lze jej charakterizovat jako konzervativní secesní modernismus, specificky orientovaný na ženské čtenářstvo: „[...] přepychová výprava kalendáře, křídový papír, reprodukce obrazů nejlepších tehdejších malířů, krásný obsah literární od největších spisovatelek a spisovatelů té doby. [...] ve sborníku tohoto druhu zvláště pro ženy je nutno jednat o ženském osudu, o jeho tragice a konečném vítězství nad nepřízní doby a okolí – jestliže žena má v něm nalézt zálibu.“ Takto trochu ironicky komentovala toto období *Kalendáře paní a dívek českých* filozofka Albína Dratvová,⁴⁰ která nad literární osudy stavěla

38 *Ženské listy*. 1892, roč. 20, č. 9, září, s. 188.

39 *Ženský svět*. 1901, roč. 5, č. 21, 5. 12., s. 248, šifra Y. Z.

40 DRATVOVÁ, Albína. *Zápisky. Kalendář paní a dívek českých 1942–1943*. Praha: Ústředí žen při Národní radě české, 1942, s. 78.

praktické rady, dělbu práce a racionalizaci domácího hospodářství.

Že mohly být ženské kalendáře v této době vnímány jako cosi přežitého a směšného, ukazuje satira Karla Poláčka. V Lidových novinách roku 1922 v prvním lednovém čísle autor pod pseudonymem Kočkodan parodoval ženský tisk a jeho text ilustroval karikaturami Josef Lada. První den v roce Poláček doporučoval hospodyňkám, jak má vypadat správná životospráva a jídelní lístek, podle „něhož-li hospodyňka vařiti bude, svému manželovi velmi se zalíbí“, jak zní závěr dlouhého podtitulu fejetonu. V brizantně posměšném tónu Poláček dával hospodyňkám rady a zároveň zachycoval jakoby typický týden hospodyňky včetně velkého prádla, jiných domácích povinností a nehod a návštěvy kostela. „V pondělí vaří hospodyňka hrách a k tomu jsou párky. Hrách je přesolený a připálený, poněvadž je pondělí.“⁴¹ Tato Poláčková causerie ovšem vyšla v době, kdy *Kalendář paní a dívek českých* již ve své původní podobě neexistoval.

Jeho název integroval od roku 1921 nový kalendář *Československá žena* coby podtitul nebo extenzi titulu. Šlo o katolickou tiskovinu, jež se zaměřovala na zcela jiné publikum. Vydávala ji Československá akciová tiskárna orientovaná hlavně na venkovskou ženu, již se publikace měla stát „nejmilejším a nejspolehlivějším rádcem“.⁴² První číslo (na rok 1922) vyšlo roku 1921, první a druhý ročník redakčně připravil Vilém Bittnar, třetí ročník Alfred Fuchs, čtvrtý Jan Voborský, od pátého ročníku obstarávala redakci Marie Vondráková-Tichá,

od desátého ročníku společně s Marií Šafránkovou. V roce 1936 se *Československá žena* změnila na *Katolickou ženu*, zaměření kalendária a obsah se plně manifestovaly v názvu. Redaktorkou se stala Nina Svobodová. Literárně nebyla ročenka nijak průrazná, nalezneme zde tradiční oblíbené autorky jako Ludmilu Grossmanovou-Brodskou nebo Vlastu Javořickou. *Katolická žena* vycházela po celé období válečné.

Během války se Ústředí žen při Národní radě české pod vedením Marie Tumlířové pokusilo navázat na původní ženský spolkový kalendář. V roce 1940 jej pečl Topičovy edice vytiskla Politika. Tento *Kalendář paní a dívek českých* měl posílit alespoň v minimální míře ženské feministické tiskoviny a ženské aktivity vůbec. (Od čtvrtého čísla roku 1941 přestal vycházet časopis *Ženská rada*, „měsíčník věnovaný feminizmu, kulturním a sociálním otázkám“,⁴³ a sama *Ženská národní rada*, zastřešující prvorepubliková organizace, více či méně přestávala existovat.)

Kalendáře vyšly dva ročníky, z nichž druhý je výrazně poznamenán politickou situací po heydrichiádě. První ročník se hlásil ke *Kalendáři paní a dívek českých*, který vedla Růžena Jesenská. „V posledních dobách rozmohly se kalendáře v míře nejvyšší, bohužel tento vzácný odkaz našich předků byl, co se týče hodnoty, opomíjen. Přítomný náš kalendář navazuje na *Kalendáře paní a dívek českých*, které vycházely od roku 1887 až do roku 1918 a byly dlouhá léta redigovány letos zemřelou básnířkou Růženu Jesenskou. Tyto kalendáře byly kdysi skutečným kulturním přínosem do života našich žen a my obnovujeme tento starý dobrý zvyk činíme tak s nejlepším úmyslem prospěti našim ženám a potěšiti je.“⁴⁴

Druhý ročník byl zároveň i posledním. Do protektorátního *Kalendáře* přispívaly hlavně konzervativní české feministky, např. Běla Veselá, Marie Tumlířová, Růžena Pelantová, kunsthistorička Alžběta Birnbaumová,

41 POLÁČEK, Karel. *Kalendář paní a dívek českých* na rok 1922, to jest Stručné popsání jednotlivých dnů v týdnu a zároveň Návod, kterak zaříditi správnou životosprávu... *Lidové noviny*. 1922, roč. 30, č. 1, 1. 1., s. 17. Podepsáno Kočkodan. Přetištěno – bez Ladových ilustrací – v autorově knize *Mariáš a jiné živnosti* (Praha: Obelisk, 1924) jako závěrečné číslo knihy, se zobecňujícím titulem *Kalendář paní a dívek českých* na obyčejný rok (v Poláčkových *Spisech* je *Mariáš a jiné živnosti* zařazen do 16. svazku, jež obsahuje další knihy fejetonistiky: *35 sloupků*, *Čtrnáct dní na vojně*, obě 1925, *Život ve filmu*, *Okolo nás*, obě 1927, *Žurnalistický slovník* z roku 1934; causerie o ženských kalendářích zde na s. 102–106, ed. Eva Strohsová. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998).

42 Deset let kalendáře! *Československá žena. Kalendář paní a dívek českých na rok 1932*. Praha: Československá akciová tiskárna, 1931, nestr.

43 BRABEC, Jiří. *Periodika a sborníky 1939–1945*. Praha: Triáda, 2023, s. 246.

44 VESELÁ, Běla. Dějiny *Kalendáře*. In: *Kalendář paní a dívek českých na rok 1941*. Praha: Ústředí žen při Národní radě české, 1940, s. [4].

právnička Anděla Kozáková, Věra Bednaříková-Turwaldová, architektka Božena Krchová, bioložka Jiřina Gjuřičová (Vacková), najdeme zde statě filozofky Albíny Dratvové, literární historičky Věry Liškové nebo Anny Císařové-Kolářové. Jména, která jsou zde zastoupena, reprezentují ve své době vysokoškolsky vzdělané ženy, jež se ocitaly na periferii oboru a byly také v překérním postavení vzhledem k zákonům o práci provdaných žen ve státních službách. Jejich názory, i když byly konzervativní, nebyly nikterak v souladu s protektorátními normami ustavovanými pro ženy.

O specifické prezentaci žen a jejich potencialit ve válečném *Kalendáři* svědčí i to, že svazky obsahovaly také reprodukce výlučně soudobých výtvarnic. Ty vytvářely specifickou galerii žen umělkyní včetně jejich krátkých portrétů (jsou reprodukována díla sochařky Karly Vobišové, Vilmy Vrbové, Julie Winterové-Mezorové, Marie Kazdové, Marie Vořechové-Vejvodové, sochařky B. W. Urbanové, malířky Olgy Berákové, sochařky Marty Jiráskové-Havlíčkové, Vlasty Dohnalové-Pešánové, Boženy Jelínkové-Jiráskové, Marie Hlobilové). Takováto systematická prezentace výtvarnic v dobrých barevných reprodukcích byla neobvyklá, výtvarný materiál předtím v kalendářích působil jako poněkud náhodně vybíraný. Z válečných svazků bohužel není zřejmé, kdo za výtvarnou redakci odpovídal. Lze se jen domnívat, že to mohla být Alžběta Birnbaumová.

Další obrazový materiál byl národopisný, doplňoval články příslušné provenience. I přes deklaraci loajality protektorátnímu režimu musel *Kalendář* v roce 1942 přestat vycházet. Zůstal torzem, stopou ženských snah během války, podobně jako sborník *Česká žena v dějinách národa*, který vyšel péčí stejné skupiny žen.⁴⁵

Pokud jsme zdůraznili u *Kalendáře paní a dívek českých* jejich mimořádnou výpravnost, je třeba se zmínit ještě o jednom specifickém počínu, byt šlo o velmi krátkodobou tiskovinu. Přibližně od roku 1906 se v českém

tisku začaly objevovat módní sloupky a fejetony, články spisovatelky Olgy Fastrové, která se pod pseudonymem Yvonna vypracovala ve skutečnou českou módní ikonu. Roku 1910 se stala první profesionální členkou český psaného deníku a přibližně v této době také nastoupila do redakce *Dámské besedy*, přílohy časopisu *Nové pařížské módy*, časopisu „střízlivé skutečné elegance za příznivou cenu“, vydávaného Aloisem Hynkem. Nakladatel je na rok 1911 a 1912 doplnil dvěma velmi luxusními kalendáři, které byly svou elegantní výpravou typově podobné tehdejšímu *Kalendáři paní a dívek českých* a také tím, že šlo spíše o literární almanachy. Výtvarně tyto kalendáře prozrazují secesní orientaci Anny Boudové-Suchardové.⁴⁶ Fastrová s Boudovou připravily vedle toho ještě literární almanach pod názvem *Budoár. Dámám a dívkám* (1913).⁴⁷ Obojí obsahovalo články o módě od Olgy Fastrové, texty Anny Řehákové, Abigail Horákové, etnografky Jozy Potocké a dalších. Výtvarná stránka těchto kalendářů byla velmi neobvyklá, šlo spíše o určité artefakty jemné secesní ornamentiky, které ukazují Annu Boudovou-Suchardovou jako velmi talentovanou výtvarnici.

Podobně se nakladatel Karel Vačlena pokusil v letech 1911–1915 doplnit ke kalendáři svůj ženský módní a literární časopis *Lada*, redigovaný Věnceslavou Lužickou-Srbovou. Ani tento pokus neměl dlouhého trvání, tak jako jiné nakladatelské podniky určené ženskému světu. Ženy a zvláště hospodyně, ať městské, nebo venkovské, sledovaly hlavně hospodářská, zábavná, rodinná a odborná kalendária, která byla především praktická. K nim patřila např. *Libuše, kalendář českých žen a dívek*, která měla za sebou olomouckého vydavatele Prombergera a vycházela v letech 1901–1926, nebo různé hlavně katolické, kalendáře určené venkovu, kde měla praktická kalendária s drobným čtením velký odbyt.

45 Srov. BRABEC, Jiří. *Periodika a sborníky 1939–1945*. Praha: Triáda, 2023, s. 42.

46 K Boudové-Suchardové srov. ŠVABÍKOVÁ, Anna. *Anna Suchardová Boudová (1870–1940)*. Bakalářská práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 2017.

47 V dobovém pravopisu: Boudoir.

Pojednáváme-li o ročenkách pro ženy, zmiňme ještě kalendář, který je hlavně o ženách, ale byl určen především mužům. Časopis pro pány *Pikantní svět* vydával v letech 1898–1902 *Kalendář Pikantního světa* (od roku 1901 *Salonní kalendář Pikantního světa*), ilustrované, secesní a poměrně nevázané kalendárium humoru a ironie, až neobvykle otevřené ve svém erotickém tónu, prostě kalendář doplňující lechtivý čtrnáctideník.

Nakladem vydavatelství časopisu „Kamradství“, listu válečných, převratových a současných dějů. Praha XIV., Sámova ul. č. 4. - Telefon 566-88. - CENA Kč 8.-.

VOJENSKÉ KALENDÁŘE

MAGDALÉNA SMĚJSÍKOVÁ

Na produkci vojenských kalendářů⁴⁸ na českém území se podílela řada různých vydavatelů, od spolků (jako Ústřední sbor spolků vojenských vysloužilců) přes nakladatelství (jako Čin) až po ministerstvo národní obrany, se sídly nejen v Praze, ale také v Brně, Olomouci, Kutné Hoře, Vimperku i jinde.⁴⁹ Kalendáře obyčejně čítaly okolo 100–200 stran, i když vycházely také kratší,⁵⁰ nebo naopak výrazně rozsáhlejší.⁵¹ Formát shledáváme u kalendářů jak menší, s rozměry cca 10 × 14 cm, v jejichž názvu často figuruje slovo „kapesní“, tak větší, s rozměry cca 18 × 25 cm. Do podoby kalendářů a charakteru zařazených textů se přirozeně promítal dobový kontext. Rozčleňme kalendáře do tří časových úseků ohraničených důležitými společenskými a historickými mezníky (období Rakouska-Uherska, po konci první světové války, resp. po vzniku samostatného Československa, a ke konci třicátých let, v době blížící se německé

okupace a druhé světové války), jakkoliv by samozřejmě bylo možné vytvářet další, podrobnější klasifikace.

Základní uspořádání obsahu kalendářů bývá obdobné, obsahují část kalendářní a textovou. Jako první je zpravidla zařazen měsíční kalendář na daný rok. Každý měsíc má svou vlastní stránku⁵² a často ho doprovází ilustrace, obvykle s výjevy z vojenského života, ale některé se vztahují také k venkovu nebo přírodě a např. *Vojenský přítel* (vyšel na léta 1893–1919, následně pak 1937–1938) kombinuje obě oblasti. Pod kalendářní část⁵³ spadají také různé soupisy a seznamy (např. trhů, jmen, poštovních tarifů a kolkových sazeb), prostor na poznámky nebo celé jiné kalendáře.⁵⁴ Už zde ale můžeme pozorovat proměňující se dobový kontext – v době Rakouska-Uherska je kromě českého názvu měsíce uvedeno i jeho pojmenování také např. v polštině, chorvatštině, slovinštině, ruštině, případně ukrajinštině,

48 Registrujeme zde pouze českojazyčné, kterých byla převážná většina, ale několik jich vyšlo také v němčině, slovenštině nebo polštině.

49 U některých z nich nacházíme místně vázané reklamy a v *Legionáři* (vyšel na rok 1920, v Brně) se to týká i různých přehledů (např. Střední české školy a jiné vzdělávací ústavy na Moravě).

50 Zpravidla ty, které vyšly jako zvláštní přílohy nebo měly jen jeden ročník, jako např. *Kalendář I. střeleckého pluku Jana Husa* na rok 1919 (56 stran), *Kalendář mladých obránců vlasti* na rok 1938 (32 stran), *Kalendář obránců vlasti* na rok 1938 (32 stran).

51 *Vojenský kapesní kalendář*, který vyšel na léta 1920/1921–1923/1924, dosahuje téměř 600 stran.

52 Výjimku tvoří kapesní *Kalendář mladých obránců vlasti*, kde jsou umístěny tři měsíce na jednu stránku.

53 Vše, co bývá v obsahu řazeno pod „kalendářní část“, však nemusí být nutně umístováno na začátek kalendáře, různé soupisy a seznamy se nacházejí spíše na posledních stránkách.

54 Např. *Prapor* (vyšel na léta 1905–1918) zařazuje Lovecký kalendář, *Vojenský kalendář* (vyšel na léta 1904–1926) otiskuje Historický kalendář s významnými událostmi každého měsíce, první ročník *Kalendáře československého legionáře* na rok 1922 Historický kalendář československého odboje a v *Kapesním kalendáři pro vojenské osoby všech zbraňových skupin* (vyšel na období 1935–1937 a 1936–1938) nalezneme ještě kalendárium na období od října 1935 do září 1937, resp. od října 1936 do září 1938.

ilirštině, srbštině, bulharštině, latině a němčině. Naopak v období po vzniku samostatného Československa jsou např. v *Kalendáři československého legionáře* (vyšel na léta 1922–1924) měsíce uvedeny jen česky, ale seznam trhů nepojímá jako dřív jen území Čech, Moravy a Slezska, ale Československé republiky, takže je rozšířen o trhy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Výrazněji se pak napříč kalendáři diferencuje druhá část (někde označovaná jako „textová“), a to v závislosti na formátu i době vydávání. V případě kapesních formátů převládá praktické zaměření, celý kalendář naplňují různé přehledy nebo seznamy. Tak *Český vojenský kapesní kalendář* (vyšel na léta 1898–1900) obsahuje přehled vojenských symbolů a barev, Rakousko-uherské řády a čestná znamení, Předpisy a cvičení ve zbrani pro c. a k. vojsko, Výtah z branného zákona nebo Vojenskou mapu mocnářství rakousko-uherského; *Kapesní kalendář pro vojenské osoby všech zbraňových skupin* na léta 1935–1937 i 1936–1938 má na začátku prostor pro vyplnění jmen představených a uzavírá ho několik stránek na záznam dozorčí služby, správní služby a hotovosti atd. Pokud kapesního kalendáře vyšlo více ročníků než jeden, byla aktualizována kalendářní část a zbytek bez výrazných změn přetištěn, aby mohl kalendář jako celek opět sloužit na příslušný rok.

Převažující praktická složka, vázaná většinou na vojenský život, spolu s názvy⁵⁵ kalendářů naznačuje, že cílovou skupinu představovali primárně vojáci. Jednotlivé texty se na ně sice neobracejí přímo, ale je zřejmé, že jejich adresátem je ten, kdo je nebo může být součástí armády, jako např. ve zvýrazněné větě v textu Hlaste se k letectvu: „Letectvo potřebuje jen mladé muže, tělesně i duševně zdatné, národně uvědomělé a schopné se zhostit se zdarem úkolů a požadavků, které na ně výkonná letecká služba klade.“⁵⁶

Také některé kalendáře většího formátu už v titulu nebo podtitulu předpokládají určitou skupinu

recipientů⁵⁷ nebo si přímo v textech čtenáře definují, resp. ho oslovují, jako *Vojenský přítel*, hned v prvním ročníku v textu nadepsaném Pozor!: „Pozdrav Pán Bůh, kamarádi! Volá Vojenský přítel k vám všem, kteří sloužíte v řadách stálého vojska, nebo přidělení jste k záloze, zemské obraně neb domobraně. Pozdrav i vás Bůh, veteráni! [...] Jsa oddán věrnou láskou a příchýlností našemu milovanému nejvyššímu veliteli Jeho c. a k. apoštolskému Veličenství císaři *Františku Josefovi I., naší milé vlasti v Rakousko-Uhersku, naší udatností proslavené armáde* a vám všem, milí vojínové, ať mladí jste či staří [...]“⁵⁸

Také tyto kalendáře obsahují různé soupisy, seznamy a přehledy, ale převažující část textů tvoří beletrie, zpravidla spojená s vojenskou nebo válečnou tematikou. Jedná se o několikastránkové povídky nebo vzpomínky z vojenského prostředí, z konkrétního válečného konfliktu, ale také o romaneta nebo humoresky, nezdídky doprovázené ilustracemi nebo fotografiemi. Výrazně převažuje domácí tvorba, ale zařazovány jsou i překladové texty. Některé kalendáře připojují také texty odborného charakteru nebo informují o aktuálních událostech, a to zejména v obdobích probíhajícího ozbrojeného konfliktu. K němu je pak přivracena pozornost a články přibližují konkrétní válečné události, život ve vojenských táborech nebo o válce pojednávají v širším kontextu.

Od čtenáře se vyžaduje obeznámenost s vojenským prostředím, nebo alespoň zájem o něj, ale na rozdíl od kapesních kalendářů je zde skupina potenciálních čtenářů rozmanitější. Patrné je to kupříkladu z praktických informací, které se tentokrát týkají i jiné než vojenské oblasti (např. tipy do domácnosti a hospodářství),⁵⁹

55 Mimo již zmíněné např. *Důstojnický kapesní kalendář* (na léta 1937–1939) nebo *Kapesní kalendář československého legionáře* (na léta 1923–1925).

56 Hlaste se k letectvu. *Kalendář mladých obránců vlasti*. 1937, roč. 1, s. 30.

57 Např. u *Vojenského přítele* stojí v podtitulu: „Kalendář pro všechny příslušníky zbrojné moci, jako stálé vojsko, záložní muže, zemskou obranu, zemskou hotovost, jakož i pro vysloužilce vojenské a všechny přátele vojenského stavu.“

58 Pozor! *Vojenský přítel*. 1892, roč. 1, s. 2; zvýraznění součástí citovaného textu.

59 Např. v kalendářní části *Praporu* na rok 1906: Jak docílíme pěkného bílého prádla? Užitečnost skořápek vaječných, Přesazování starších stromů, Upozornění, jak zacházeti při požáru s dobytčím, Kdy jest omluvitelné v lesích hrabati stlaní?, Snadné vyčištění koberců v zimě.

a předpokládaného čtenáře můžeme odhadovat také na základě reklam.⁶⁰ Některé by bylo možné vztáhnout k vojákům nebo vysloužilcům, jako například reklamu na „umělé údy, podpěrné přístroje, součástky protéz“ atd. od Ortopedického družstva válečných invalidů v *Kapesním kalendáři československého legionáře*, další přímo oslovují jinou skupinu: „Chcete-li, velectěná hospodyňko, upravití své milé rodině a vzácným hostům silnou, pěkně zbarvenou kávu jemné chuti...“ Kromě věcí běžné denní potřeby se inzerují např. také šicí stroje, levné české peří, kaučuková razítka nebo zaoceánské plavby.

Velké množství těchto kalendářů vycházelo po delší časové období. Výrazným identifikačním prvkem je jejich grafická podoba, ve většině případů se nemění ani obálky, na kterých je obvykle znázorněn výjev z vojenského života nebo války, a někde zůstávají beze změny také konkrétní vyobrazení u jednotlivých měsíců v kalendářní části. Oproti tomu beletristické texty a tipy týkající se domácnosti přetiskovány nejsou, stejně tak se neopakují ani témata, kterým se věnují faktografické texty. Způsob, jakým jsou texty v daném kalendáři běžně řazeny, zůstává stabilní, což je ojediněle tematizováno,⁶¹ výjimečně se také odkazuje k obsahu předchozích ročníků.⁶² I kalendáře tohoto formátu plní přednostně účel pro daný rok, ale zároveň pro čtenáře postupně skládají komplexnější obraz vojenského života.

Kalendáře vycházející v období Rakouska-Uherska mají hodně společného a částečně se i překrývají, at

už po vizuální stránce,⁶³ nebo charakterem zařazených textů.⁶⁴ Důraz v nich bývá kladen na císařskou rodinu – řada textů císaře oslavuje, věnuje se jeho cestám, kalendáře otiskují Rodopis (nejjasnějšího) císařského domu rakouského nebo podobizny jeho členů. Texty často nejsou podepsány a pro některé z nich je příznačný patetizující styl, u vojáků jsou vyzdvihovány hodnoty jako odvaha, čest, morálka, ochrana ostatních, příp. sebeobětování.

Vydávání některých těchto kalendářů pokračuje také během první světové války až do dvacátých let, kdy v návaznosti na dobový kontext dochází ke změnám ve vizuální stránce, které jsou patrné hned na obálkách. Vyobrazení jsou dobově vázaná, vojáci mají uniformy příslušné armády, a tedy např. u *Vojenského kalendáře* po konci první světové války nahrazuje bojovou scénu s vojáky rakousko-uherské armády na obálce obraz směřících se československých vojáků posedávajících v přátelské atmosféře na dřevěných bednách. Vedle toho k dobové kalendářové produkci přibývají také tři tituly spojené s legionářskou tematikou. Dva z nich vydávalo nakladatelství Čin, jeden kapesního (*Kapesní kalendář československého legionáře* na léta 1923–1925) a jeden většího formátu (*Kalendář československého legionáře* na léta 1922–1924). Právě na druhém jmenovaném lze ilustrovat prvky typické pro legionářské kalendáře. Publikaci charakterizuje obrat do minulosti, zejména k první světové válce.⁶⁵ Ještě donedávna figurovali legionáři v roli nepřátel vojáků rakousko-uherské armády. Její vysloužilci tvoří odlišnou skupinu a řady legionářů již nelze rozšiřovat: „Legionářství nemůže býti trvalým činitelem národního života už proto, že nemá

60 Kromě reklam umístěných obvykle na začátek a konec kalendáře občas nacházíme i tzv. advertorialy – např. ve *Vojenském kalendáři* v rubrice Všeobecný rádce následují po receptech různé tipy pro domácnost a hospodářství, do kterých jsou zakomponovány konkrétní inzerované přípravky.

61 Např. v *Kalendáři a seznamu spolků českých vojenských vysloužilců* (vyšel na léta 1888–1911): „Na úvodních místech kalendáře tohoto pamětlivi věrné oddanosti vždy zabývali jsme se příběhy a událostmi Jeho Veličenstva císaře a Jeho Milosti krále, nebo členů Nejjasnější rodiny Jeho, či Nejvyššího domu panovnického se dotýkající“ (Dni radosti. *Kalendář a seznam spolků českých vojenských vysloužilců*. 1902, roč. 16, s. 31).

62 „Ve Vojenském příteli z roku 1900 vypravováno bylo o prostém vojínu Bratrim od 7. pěšího pluku [...]. Druhý příklad dlouhé služební doby ze stavu mužstva nalézá se taktéž ve Vojenském příteli, a sice z roku 1898, kde vypravuje se o [...]“ (Jakého stáří dosáhnou vojáci. *Vojenský přítel*. 1900, roč. 9, s. 88).

63 Na obálkách *Praporu*, *Vojenského přítele* a *Vojenského kalendáře* je v levé části zachycen uniformovaný příslušník pěchoty rakousko-uherské armády s praporem v ruce, před ním se v pravé části obálky příp. odehrává bojová scéna, jejíž součástí je u *Vojenského přítele* padlý husar, u *Vojenského kalendáře* jezdecktvo.

64 Najdeme zde také stejné seznamy trhů nebo spolků, tytéž reklamy a advertorialy.

65 Např. jednotlivé měsíce v kalendářní části doplňují ilustrace výjevů z první světové války a příslušné popisky (např. Ochrana magistrály – Sibiř; Zborov – Rusko, 1917; Návrat prezidenta Masaryka do Prahy, 1918).

dorostu, že s námi, legionáři, vymře i legionářství. Legionářství je omezeno na dobu života vojáků legií. Všechny legionářské podniky, vzniklé většinou ze svépomoci, po vymření nyní žijících legionářů, přejdou do nelegionářských rukou, neboť i dědicové legionářští, kteří by snad tyto podniky převzali, nebudou už legionáři.⁶⁶ K legionářům se vztahují vyobrazení,⁶⁷ většina praktických informací a soupisů zařazených na závěr kalendáře,⁶⁸ stejně jako reklamy.⁶⁹ Typický pro legionářské kalendáře je také prostor věnovaný osobnosti T. G. Masaryka, ať se jedná o jeho citáty, fotografie, texty, nebo články o něm pojednávající.⁷⁰

Kalendář však necílí výhradně na legionáře, už v lístku volně vloženém do druhého ročníku se mimo jiné píše: „Kalendář, který jistě vzbudí zájem nejen v kruzích legionářských, ale také u jejich přátel.“ A tento zřetel sledují zařazené texty, které informují nejen o tom, jak legionáři žili a působili za války (zejména v italském a ruském prostředí), ale také o jejich současném životě a postavení ve společnosti. To platí jak o části beletrie,⁷¹ tak o odborných textech řazených obvykle za ni.⁷²

Oproti ostatním kalendářům se *Kalendář československého legionáře* vymyká tím, jací autoři přispěli nebo byli zařazeni do beletristické části. Prózu reprezentují jak ucelené texty (ať už původní, nebo překladové),⁷³ tak úryvky z delších textů, a zejména v prvních dvou ročnících nalezneme také poezii, která v jiných kalendářích bývá zastoupena jen výjimečně.

Jednu skupinu autorů představují v souladu se zaměřením kalendáře ti s vlastní legionářskou zkušeností – ve všech třech ročnících jsou publikovány texty Josefa Kopty, v prvních dvou také texty Václava Kaplického, dále např. Jaroslava Kratochvíla, Vincence Charváta, Václava Valenty-Alfa nebo Františka Šiftera.

Mimo to jsou otiskovány také starší texty známých českých spisovatelů, které se k legionářské tematice nevztahují – ostatně textovou část hned prvního ročníku otevírá úryvek z Jiráskova *Temna*. Dále to jsou z prózy např. Míca a Číca Jana Herbena,⁷⁴ Kam s ním? Jana Nerudy,⁷⁵ z poezie Hoj, krčmářko... Adolfa Heyduka⁷⁶ nebo Žně Petra Bezruče.⁷⁷ Najdeme zde ale také několik textů ze sbírek vydaných na konci první světové války jako Podaná ruka S. K. Neumanna⁷⁸ nebo Česká země Antonína Sovy.⁷⁹

V době svých literárních počátků zde zveřejňují verše také autoři mladé generace spojené s proletářským uměním – Jaroslav Seifert báseň *Monolog bezrukého vojáka*⁸⁰ ze sbírky *Město v slzách* (knižně 1921), Josef Hora báseň *Chudi*⁸¹ ze sbírky *Pracující den* (knižně 1920) a Jindřich Hořejší *Úraz na ulici*⁸² a *Hudbu na náměstí*⁸³

66 NIKODÉM, Viktor. Umění a kultura legií. *Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 103.

67 Ta často nesouvisejí s texty, ke kterým jsou zařazena, a ke konci kalendáře jsou okomentována v sekci Naše vyobrazení.

68 Např. Legionářské instituce, organizace, časopisy, poslanci nebo Publikace o zahraniční revoluci.

69 Např. týdeník Československý legionář, nově dostavěný palác Legiobanky v Praze, Družstevní záložna čs. legionářů, Banka československých legií nebo Uzenářské sdružení legionářů v Českých Budějovicích.

70 Např. v prvním ročníku kalendáře Masarykův Politický význam Zborova (*Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 44), text Vojty Beneše Náš vůdce (tamtéž, s. 29–32) a nepodepsaná Hrst myšlenek Masarykových (tamtéž, s. 113–114).

71 Znalost reálií ani jazyka není považována za samozřejmou – u textu Václava Valenty-Alfa *Můj sen* (*Kalendář československého legionáře*. 1923, roč. 3, s. 83) jsou pro čtenáře různé výrazy vysvětleny v poznámkách pod čarou, což je obecně pro zkoumané vojenské kalendáře nezvyklé. Už v předchozích dvou ročnících se občas několik vysvětlujících poznámek pod čarou objevilo, ale zde jich sedmistránkový text doplňuje 49.

72 Srov. např. v prvním ročníku NIKODÉM, Viktor. Umění a kultura legií. *Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 99–104; RAŠE, Rudolf. Evakuace (tamtéž, s. 104–107); MAISNER, František. Sociální péče o legionáře (tamtéž, s. 107–110); KÁPAR, Josef. Legionářské družstevnictví (tamtéž, s. 111–112).

73 Převážně z francouzštiny nebo ruštiny a u textu bývá uveden překladatel, stejně jako údaj, odkud je text převzat, příp. také datace.

74 *Kalendář československého legionáře*. 1923, roč. 3, s. 50–52.

75 Tamtéž, s. 120–123.

76 Tamtéž, s. 114.

77 *Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 26.

78 *Kalendář československého legionáře*. 1922, roč. 2, s. 109.

79 Tamtéž, s. 33.

80 Tamtéž, s. 60.

81 *Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 88.

82 Tamtéž, s. 28.

83 Tamtéž, s. 95.

ze sbírky *Hudba na náměstí* (knižně 1921) a *Ukolébavku*⁸⁴ a *Sen o růžové krinolině*⁸⁵ ze sbírky *Korálový náhrdelník* (knižně 1923).

Další rozdíl oproti ostatním kalendářům představuje velká provázanost textové části a reklam. Opakovaně jsou totiž inzerovány knihy, které vydává Čin, a tedy vybrané beletristické texty mohou sloužit i jako upoutávka. Ve třetím ročníku v rozmezí pěti stran po sobě následují reklamy s textem: „Od autorů a překladatelů, jichž příspěvky jsou zařazeny v tomto kalendáři, jsme vydali nebo připravujeme k vydání tyto publikace“ (s. 146), „Doporučujeme tyto publikace našeho nákladu“ (s. 149), „Publikace o čs. zahraniční revoluci vydané naším nákladem“ (s. 150), „Doporučujeme tyto publikace našeho nákladu“ (s. 151). Právě v poslední zmíněné reklamě figuruje vedle dalších titulů Hořejšího *Hudba na náměstí*, ze které byly v prvním ročníku otištěny dvě básně. Nejedná se však pouze o samostatné reklamy, i přímo k daným textům čteme připojené poznámky jako: „Od téhož autora vyšla nákladem Činu sbírka básní *Hudba na náměstí*.“⁸⁶ Těchto poznámek je nejvíce ve druhém ročníku a nezmiňují pouze již vydané tituly, ale také tituly teprve připravované, jako v případě „kapitol[y] z románu“ Josefa Kopty: „Od téhož autora vyšla nákladem Činu sbírka povídek *Od východu*. (Příhody.) Jejím pokračováním bude román *Třetí rota*, z něhož je tato kapitola vyňata a který vyjde na podzim 1922, rovněž nákladem Činu.“⁸⁷

Ve shodě s ostatními kalendáři většího formátu zůstává ve všech třech ročnících jednotné grafické řešení, beze změny se opakují ilustrace v kalendářní části a stejně tak se shoduje obálka druhého a třetího ročníku. První dva ročníky (na rok 1922 a 1923) redigoval Bohumil Příkryl s Václavem Kaplickým, kterého ve třetím ročníku vystřídal Josef Kopta. Právě ve třetím ročníku

se částečně proměňuje skladba textů, vytrácí se poezie nejmladší generace a zároveň dochází k rozšiřování tematického záběru na úkor prostoru pro legionářské texty, v beletrii i faktografické části.

Podobně jako legionářské kalendáře se k Masarykové osobě vztahují také některé kalendáře v období konce první republiky. Způsob, jakým se o něm – a Štefánikovi⁸⁸ – hovoří, připomíná texty o císaři v kalendářích z dob Rakouska-Uherska, používají se stejné fráze a u vojáků se apeluje na tytéž hodnoty.

Odlišnost oproti předchozím dvěma obdobím tkví v tom, že na konci třicátých let 20. století vyšlo několik kalendářů kapesního formátu převážně s jedním, eventuálně 2–3 ročníky, a jeden z nich, *Kalendář mladých obránců vlasti* na rok 1938, nevydalo tradiční nakladatelství nebo spolek, ale ministerstvo národní obrany. Přestože kalendářní část a různé přehledy a praktické seznamy se vždy vztahují k nadcházejícímu roku, textová část v kalendářích předchozích dvou období se obracela převážně do bližší nebo vzdálenější minulosti. Neplatí to jen o textech přimknutých k minulé slávě vojáků, také rubriky o domácích i zahraničních aktualitách informovaly o tom, co se odehrálo uplynulý rok. V těchto kapesních kalendářích z konce třicátých let je však na některých místech patrné vědomí blížícího se konfliktu a ohrožení,⁸⁹ proto i vybrané tipy a rady nesměřují jen k aktivním nebo potenciálním členům armády, ale také k civilistům: „Při leteckém útoku nesmíš být zvědavý. Zvědavost by tě mohla stát život. Zastihne-li tě poplach ve škole, pomoz slabším a mladším spolužákům.“⁹⁰

84 *Kalendář československého legionáře*. 1922, roč. 2, s. 52.

85 Tamtéž, s. 86.

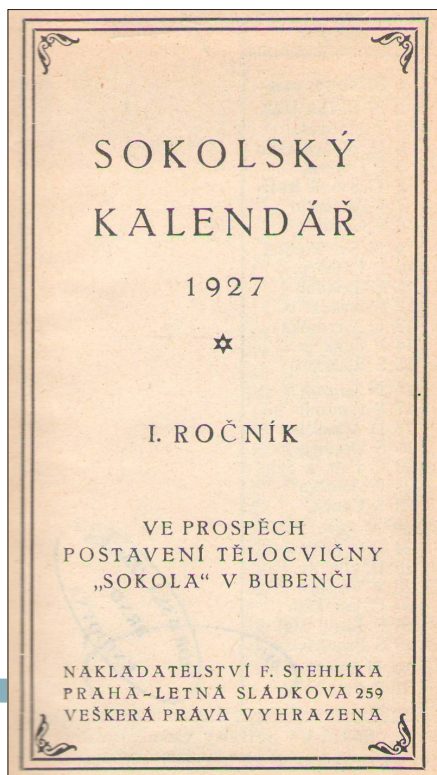
86 *Kalendář československého legionáře*. 1922, roč. 2, s. 52; u básně *Ukolébavka*.

87 Tamtéž, s. 53.

88 „Náš bohatýr generál Milan Rastislav Štefánik nechť je vám zářivým vzorem nezdolné vůle, odhodlanosti, mravní síly a neohroženosti, veliké lásky k vlasti a sebeobětování“ (Hlaste se k letectvu. *Kalendář mladých obránců vlasti*. 1937, roč. 1, s. 31).

89 Srov.: „Cvič se pilně v protiletecké ochraně již v míru. Jedině tak budeš moci jednou chránit sebe i své bližní“ (Desatero protiletecké ochrany pro mládež. *Kalendář mladých obránců vlasti*. 1937, roč. 1, s. 17). Nebo i názvy dvou kalendářů na r. 1938: *Kalendář mladých obránců vlasti* a *Kalendář obránců vlasti*.

90 Tamtéž.

SPORTOVNÍ KALENDÁŘE

JAN WIENDL

Kalendáře se sportovní tematikou představovaly ve sledovaném období pestrý a různorodý soubor tiskovin. Lze je rozdělit v zásadě do dvou, resp. tří oblastí. První z nich tvoří sokolské kalendáře, které začaly vycházet bezprostředně po založení Sokola, k němuž došlo péčí Jindřicha Fügnera a Miroslava Tyrše v únoru 1862, kdy se sešla ustavující valná hromada. V létě 1862 byl v Praze sestaven J. Rankem a Františkem Vichterlem první „národní československý kalendář“ *Sokol* na rok 1863, obsahující druhově i žánrově rozličné texty, jež tělesnou kulturu propojovaly s národně emancipačními otázkami a s lidovou tradicí, vše s důrazem na rozvíjení a kultivaci tělocvičného spolku prohlubujícího tuto novou formu národního sdílení. Setkáme se v nich s četnými beletristickými příspěvky, se sokolským zpěvníkem apod., většinou tedy spíše s texty z kulturní či obecněji tělovýchovné, nikoli ryze sportovní oblasti.

Fenoménem na tomto poli se stal *Sborník sokolský*, „kalendář na obyčejný rok“, jež roku 1884 iniciovali Alois Václav Prágr a Václav Zářecký, též zakladatelé nejstarší sokolské knižní edice Epištoly sokolské, a který byl vydáván až do roku 1933, kdy 50. ročníkem zanikl. Spolu s nezbytným kalendářem přinášelo všech padesát ročníků rozmanité texty zabývající se spolkovým sokolským životem, charakteristikou organizačního zázemí, zprávami ze života jednotlivých žup v českých zemích a v zahraničí. Nechyběly ani ilustrace (kresby a později fotografie), esejistické črty a zpěvníky.

V devadesátých letech 19. století, konkrétně v letech 1895–1897, si mohla čtenářská sokolská i širší kulturní veřejnost listovat také v zábavním *Doubravově Sokolském kalendáři rodinném pro země Koruny české – Čechy, Moravu a Slezsko* vycházejícím v Praze, který uspořádali Václav Křemen a V. J. Doubrava. Pozoruhodný byl nejen reflexí spolkového sokolského života a rozvoje tělesné kultury, ale také důrazem na beletristickou část. Prózami sem přispívali např. Jakub Arbes, Jaroslav Borotínský, poezií Antonín Klášterský, Emanuel Miřiovský ad. Od roku 1911 se stal populárním sokolský obrázkový kalendář *Pod praporem sokolským*, publikovaný s mírným přerušením do roku 1923. Redigoval jej beletrista a publicista Quido Maria Vyskočil a vycházel nákladem knihkupce Aloise Hynka. Spolu s odbornými texty o tělovýchově, sportovištích a zdravotnictví přinášel beletristické texty Karla Babánka a Gustava R. Opočenského, Františka S. Procházky, Viktora Kamila Jeřábka, Gustava Kliky, Františka Sekaniny ad.

Z bohaté sokolské vydavatelské práce v oblasti kalendářů lze ještě zmínit např. *Sokolský kalendářík Národopisné výstavy československé* (Praha, 1896, vydal J. Otto), *Sokolský rodinný kalendář na rok 1915* (1915, vydal Alois Hynek), kalendáře vydávané zahraničními sokolskými uskupeními (např. *Kalendář sokolský na rok 1915*, vydaný u příležitosti 25. výročí založení Sokola Slávského v Chicagu v roce 1914) či pozdější svazky vydávané Československou obcí sokolskou

Sokolský kalendářík poznámkový (1923–1941), *Sokolský kalendář* (1927–1934) a *Kalendář sokolského žactva* (1930–1941, v průběhu let redigovali např. E. Navrátil, J. Otava, J. Petrus, J. Nauman ad.), *Kalendář sokolských biografů* (1928–1940, vydáván nepravidelně, usp. K. Záhořík a kol.). Sokolské kalendáře v meziválečné době se – oproti kalendářům z druhé poloviny 19. století a přelomu století – pochopitelně více přizpůsobovaly dobovému trendu a kromě národně vzdělávacího a tělovýchovného obsahu věnovaly výraznější pozornost rovněž konkrétním sportovním, soutěžně založeným disciplínám rozvíjeným v rámci sokolských aktivit.

Sokolské kalendáře svým koncepčním založením i kvantitou významně ovlivnily soudobou tělovýchovnou spolkovou vydavatelskou aktivitu, a to jak v 19. století, tak v první polovině 20. století. Projevilo se to např. i koncepcí a grafickou podobou *Kalendáře Svazu dělnických tělocvičných jednot* (redigoval v letech 1910–1938 Jan Reiter), spojeného se sociálními demokraciemi, nebo *Orelského kalendáře* (sestavil a v letech 1931–1941 vydával nákladem Orla Vladimír Kučera), spjatého s katolickou církví. Obě tyto tělovýchovné organizace rozvíjely spolkové povědomí své členské základny, mapovaly její aktivity a pokoušely se o její zábavu.

Sokolská koncepce kalendářů ovlivnila též řadu kalendářů spojených s rozvojem konkrétních sportů. Do této oblasti přináší okruh kalendářů, který tuto koncepci zužoval tematickým zacílením ke konkrétnímu sportu, resp. sportům. Tvořila jej řada „sportovních kalendářů“, realizovaných zvláště ve dvacátých a třicátých letech 20. století, ovšem předznamenávaných např. *Sportovním kalendářem na rok 1898* (za přispění českých „sportovníků“ redigovali F. K. Schepp a V. J. Doubrava), *Českým sportovním kalendářem* z let 1902–1903 (za redakce Karla Reisnera a Rudolfa Ryšavého) či *Eckertovým kalendářem turistiky, sportu a myslivosti na rok 1913* (1913). Takto koncipované kalendáře, překračující vztah ke konkrétní tělocvičné organizaci, zdůrazňovaly též společenskou, demokraticky založenou roli sportu, který se na přelomu století masivně rozvinul. Věnují se mu – slovy z úvodu k tomuto

kalendáři – „staří, mladí, chudí i bohatí, pronikl všechny vrstvy obyvatelstva od univerzitního profesora dolů až k prostému továrnímu dělníku. Sport přestal již dávno býti tím, čím byl kdysi, zábavou zámožné třídy, *sport stal se dnešnímu člověku potřebou, sport stal se majetkem národním*. Ve sportu hledá nyní každý žádoucího osvěžení, a také je každý plně nachází.“⁹¹

Český sportovní kalendář v bohatém ilustrovaném a fotografickém doprovodu informoval – také s pomocí textů soudobých sportovních činovníků – své čtenáře o pravidlech a provedení různých populárních sportů: kopané, atletiky, krasobruslení, „jízdy na lýžích“; vzletnou esejí nazvanou *Na cesty oslavil cyklistiku* známý popularizátor bicyklu Josef Erlebach. František J. Košťál poreferoval o cykloturistice a o závodní cyklistice a jejich šampionech v českých zemích. Tentýž autor pak pro kalendář připravil rozsáhlý slovník cizojazyčných, do češtiny stále častěji prosakujících termínů a sportovních pojmů, zvláště z angličtiny a francouzštiny. Dalším příkladem podobně koncipovaného kalendáře s konkrétním regionálním uplatněním může být např. *Gól. Brněnský sportovní kalendář*⁹² pro rok 1931, přinášející (bez uvedení pořadatele, zřejmě z iniciativy brněnské obchodní firmy se sportovními potřebami Sport Kopřiva) zprávy o aktuální sportovní činnosti brněnských sportovních klubů, doprovázené kalendářem, blanco tabulkami pro zaznamenávání sportovních výsledků, četnými fotografiemi a reklamou. Podobnou koncepcí pak lze zaznamenat i u pražského *Sportovního kalendáře* (vycházejícího v letech 1922–1934 a vydávaného Františkem Stehlíkem), který reagoval na masovou a druhově pestrou sportovní činnost v době první republiky, a to v tematickém rozpětí od týmových sportů, zvláště kopané, po atletické disciplíny, cyklistiku a turistiku letní i zimní; podobně též u *Kalendáře čs. sportu. Díář na rok 1923* (usp. R. Sícha a K. Cyphelly; Brno, 1922).

91 Srov. *Český sportovní kalendář*. Období 1902–1903, redakcí Reisnera a Ryšavého. Praha 1902, s. 1, zvýrazněno autory úvodu.

92 Původní pravopis: *Goal. Brněnský sportovní kalendář...*

Samostatnou oblast pak představují kalendáře věnované konkrétním sportům. Koncepčně byly v principu založeny na spřízněné, v podstatě osvětové kompozici, kterou uvedly sokolské spolkové kalendáře: spolu s kalendáři (v naprosté většině katolické konfesijní proveniencí) však navíc obsahovaly četné reklamy, tiskové zprávy, termíny konkrétních závodů, kalendář akcí realizovaných tou kterou sportovní komunitou, pravidla různorodých sportů, stanovy, zprávy z členských aktivit společenské i individuální povahy, črty z historie jednotlivých sportovních disciplín, dále např. publikovaly charakteristiky tvorby konkrétních sportovišť, a to z perspektivy a zkušenosti domácí i zahraniční. Najdeme v nich (spíše ale zřídka) také eseje, básně či prózy umocňující étos sportu ve smyslu upevňování individuálního zdraví a rozvoje zábavy stejně jako rozvíjení národní myšlenky. Jejich početnější rozvoj nastává v období kolem první světové války (srov. např. charakter kalendáře – alespoň co do kalendária akcí a zápasů – mající *Fotbalový almanach 1905–1906*, vydaný péčí Českého svazu fotbalového v roce 1907, dále *Autokalendář*, vycházející v letech 1913–1938), zvláště však v období mezi dvěma válkami. Byly jimi např. kalendář věnovaný sportovnímu létání *Letecký kalendář*, dále *Dostihový kalendář pro Československou republiku*, vydávaný Československým Jockey Clubem; oblíbenými se staly turistické kalendáře, např. *Kalendář turistů* z let 1921–1924. Ten informoval o stanovách a organizačních záležitostech Klubu československých turistů, o nemovitostech v jeho vlastnictví, o jednotlivých turistických stanicích a dílčích turistických organizačních platformách v ČSR. Přinášel též rozličné rady, jak se připravit a vybavit na cestu, přehledy zajímavých túr po různých turistických destinacích Československa, jejich kilometrovníky apod. Koncepcí kalendář připomínal významnou a široce oblíbenou publikační platformu Klubu československých turistů *Časopis turistů*, vydávaný nepřetržitě v rozpětí let 1889–1948 a zahrnující jak letní, tak zimní turistiku. Kalendář informoval též o rozvoji lyžařského sportu, vnímaného tehdy spíše v oblasti turistiky, nikoli jako samostatnou sportovní oblast. Pozoruhodný je rovněž *Kalendář českých šachistů* z let 1916–1918, vydávaný

V. Kautským a vyrobený v knihtiskárně Aloise Lapáčka v Praze. Obsahuje stanovy Ústřední jednoty českých šachistů v Praze, turnajový a hrací řád, návod k zakládání šachových spolků, losovací tabulky turnaje, seznam českých šachových sdružení a šachové literatury, adresář českých šachistů, přehled šachových událostí.

Jedním z prvních speciálně oborově založených sportovních kalendářů byl *Kalendář českého cyklisty*, uspořádaný poprvé Emanuelem J. Schmiedem (redaktorem časopisu *Cyklista*) roku 1888 a vydaný nákladem České ústřední jednoty velopedistů v Praze.⁹³ Kalendář představoval typický příklad tiskoviny tohoto druhu, reagující na bouřlivý rozvoj konkrétního sportovního odvětví na sklonku 19. století. Jak vyplývá z titulního upřesnění profese hlavního pořadatele, kalendář vycházel z okruhu oborového periodika, časopisu *Cyklista* (podobně jako v případě turistického kalendáře).⁹⁴ Tento časopis představoval od roku 1885, spolu s konkurenční, obrazově bohatší revuí *Velopedista*,⁹⁵ základní tribunu pro rozvoj cyklistiky v českých zemích sklonku 19. století a byl výrazem snahy tehdy vůdčího periodika

93 Evidenčně je potřeba rovněž zmínit *Kalendář českých cyklistů 1896*, sestavený Josefem Erlebachem, vydaný nákladem ČÚJV ve Slaném v roce 1896, který se však (podobně jako *Kalendář českých cyklistů na přestupný rok 1892*) nepodařilo fyzicky dohledat. Obsahem a upořádáním kalendář připomíná také *Almanach českých cyklistů 1897*, rovněž uspořádaný neúnavným organizátorem a propagátorem cyklistiky ze Slaného Erlebachem, vydaný nákladem ČÚJV v roce 1897 a obsahující zejména stanovy a řady vydavatelské instituce. Z publikační činnosti J. Erlebacha srov. též *Návod, jak cvičiti a prováděti reje na velocipedu* (Praha: ČÚJV, 1898), *Rukověť českých Klubů velopedistů* (Praha: ČÚJV, 1904) aj. Pro úplnost je tu třeba též uvést *Jubilejní kalendář České ústřední jednoty velopedistů 1913* (redakce H. Janoušek, vydán v Praze 1912). Po roce 1918 produkce cyklistických kalendářů významně klesá. V meziválečné době zaznamenáváme jediný, a to *Cyklistický kalendář 1941* (vyd. péčí ČÚJV v Praze 1941).

94 Srov. archivní soubor *Cyklistika 1880–2014*, Archiv sportu a tělovýchovy. Národní muzeum, inventář č. 85. NAD ě. 144, usp. Lucie Swieczeková, zahrnující též redakční archiv časopisu *Cyklista*.

95 *Velopedista*. Sportovní časopis cyklistický [později *obrazkový časopis sportovní*], vydávaný Josefem Kohoutem v Praze v letech 1888–1890 (1. číslo 5. 1. 1888, časopis zanikl 24. číslem 3. ročníku vydaným 15. 12. 1890).

této sportovní disciplíny rozšířit pole svých čtenářů a dosah své sportovní i širěji společenské působnosti.⁹⁶

Kalendář českého cyklisty, posléze *Kalendář českých cyklistů*, vycházel v pěti ročnících od roku 1888 do roku 1892. Byl, obdobně jako časopisy *Cyklista* a *Velocipedista*, organizačně svázán s Klubem velocipedistů, resp. pozdějším Klubem cyklistů, motocyklistů a automobilistů „Praha 1883“.⁹⁷ Klub založilo v roce 1883 několik nadšenců kolem bratří Josefa a Františka Kohoutových, synů továrníka Jana Kohouta z pražského Smíchova, který ve svém podniku na popud svých synů začal jako první český výrobce sériově produkovat – po vzoru zvláště anglických prototypů – tzv. vysoká kola. Pražský Klub velocipedistů byl prvním klubem svého druhu v Čechách i v celém tehdejší Rakousku. Dne 1. května 1883 zahájili jeho členové cvičné jízdy na velocipedech na cvičišti v zahradě hraběte Karla Buquoye na Smíchově. Jeho

členská základna se brzy rozšířila. První sídlo měl klub na Židovském (dnes Dětském) ostrově v Praze. Smíchovský klub byl také jedním ze zakladatelů České ústřední jednoty velocipedistů (ČÚJV), která se stala hlavním orgánem cyklistiky v českých zemích.

Rychlý a kvalitativně i kvantitativně masivní nárůst cyklistiky v Čechách⁹⁸ souvisel s obdobně rozsáhlým rozvojem cyklistiky v soudobé Evropě, který zasahoval nejen do oblasti sportu a zábavy, ale cyklistika se stávala strategickou součástí např. vojenských a bezpečnostních aktivit. V okruhu kalendářové produkce o tom svědčí například český kalendář *Vojenský přítel* (1898), pojednávající o zavádění a výhodách cyklistických branných oddílů do armád Rakouska, ale i armád dalších evropských zemí.⁹⁹

V prvních dvou ročnících (druhý ročník *Kalendáře českého cyklisty* vyšel díky redakční péči Františka Klimenta roku 1889 nákladem České ústřední jednoty velocipedistů, tiskem J. Otty v Praze; obsah byl v zásadě totožný s předchozím rokem) byl kalendář složen z úvodu, vlastního kalendáře katolické provenience, zápisníku ujetých kilometrů, z přehledu stávajících rekordů rakouských a německých; otištěny zde byly stanovy

96 Časopis *Cyklista* (podtitul *Odborný list pro zájmy sportu cyklistického*) vycházel v úctyhodném časovém rozpětí, a to v letech 1885–1949 (s periodikem shodného názvu se rovněž můžeme setkat v letech 1995–1997, a to jako s informačním bulletinem). Od roku 1950 začala Československá obec sokolská vydávat „list pro výchovu sokolských cyklistů“ *Cyklistika*, od roku 1954 vydávání převzal Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport. Časopis pod tímto názvem vycházel do roku 1991, kdy na něho svým způsobem navázal časopis *Peloton*, vydávaný do roku 2013. Na tradici komplexní, graficky a ilustrativně vyříbené cyklistické revue navázal od roku 1998 časopis *Velo*, zaměřený posléze na rozvoj horské závodní cyklistiky, a od roku 2008, soustředící se výhradně na oblast silniční cyklistiky. *Tribunou* cykloturistiky byl v letech 1995–2022 „časopis pro cesty na kole“ *Cykloturistika*. V meziválečné době se ovšem můžeme setkat ještě dalšími cyklistickými časopisy, a to např. s *Dělnickou cyklistikou*, časopisem Ústředního svazu Klubů dělnických cyklistů. Vycházel v letech 1922–1933 a v letech 1934–1938 na něj navázal *Dělnický cyklista* a *motocyklista*. Na přelomu 19. a 20. století se ovšem můžeme setkat i s dalšími, spíše krátkodobě vydávanými periodiky, jako bylo např. *Kolo* (List věnovaný zájmům jízdy na kole, *Věstník českého klubu velocipedistů* Královské Vinohrady, vydávaný v roce 1904, list zanikl po 5. čísle vydaném 30. 6. 1904), *Bicyklista* (vydává Klub velocipedistů Západních Čech v Rokycanech v roce 1884, časopis zanikl bezprostředně po 1. čísle z 19. 1. 1884). Dále se jednalo o různorodé periodické tiskoviny typu „věstník“ či „zpravodaj“ (*Věstník cyklistů Československého svazu cyklistických spolků dělnických v Rakousku*, prvních osm ročníků vycházelo v letech 1908–1915, 9. ročník, kterým periodikum zaniká, v roce 1919; *Věstník ČÚJV* v Praze, 1910–1914; *Věstník českého klubu velocipedistů* na Smíchově, 1906–1908; *Zpravodaj českého klubu Malostranských cyklistů* v Praze, 1905–1906; *Zpravodaj Klubu velocipedistů Slaný*, 1903–1911, 1912–1937 ad.).

97 Srov. Klub velocipedistů – Klub cyklistů, motocyklistů a automobilistů „Praha 1883“, 1883–1952. V Praze Národní muzeum Archiv sportu a tělovýchovy, inventář č. 89 NAD č. 226.

98 Zájem o tento sport byl podporován i relativně hojnou soudobou beletristikou produkcí, srov. např. překlad románu Rémy Saint-Maurice *Závodník. Román ze života sportovního* (z francouzštiny přeložil Karel Bárta, s třiceti populárními, v soudobých cyklistických časopisech reprodukovanými ilustracemi Georgese Scotta vydal F. Šimáček v roce 1901) či soubor *Velocipedistické příběhy. Sportovní zábavný sborník*, vycházející u F. Šimáčka v letech 1891–1892. Setkáme se rovněž s dramatickou produkcí (Korcin-Žukovskij: *Klub velocipedistů*. Fraška o 3 jednáních, přel. K. Štěpánek, v Praze vydal M. Knapp v roce 1897; Antonín Pařízek: *Distanční jízda Londýn – Praha*. Žert v jednom jednání, v Praze vydala ČÚJV 1899; Jan Vávra: *Svatba na velocipedu*. Veselohra ve třech jednáních, v Praze vydal 1991 Jaroslav Pospíšil) či kabaretními výstupy (Oldřich Jíva: *Kuplet cyklistek*. Na slova Floriana Křepčinského, ze hry *Náš dům v asanaci*, kterou napsali Karel Šípek, Václav Štech a Bohdan Kaminský; A. B. Kohn: *Cyklistky*. Dámský dvojzpěv, v Praze vydal Weinfurter 1901). Tuto a podobnou sportovní literaturu podrobně eviduje Přemysl Ježek v publikaci *Česká knižní tělovýchovná literatura od první poloviny 19. století až do roku 1918* (Praha: SPN, 1968) a *Česká tělovýchovná a sportovní literatura 1919–1945* (Praha: FITVS UK, 2002).

99 Srov. *Jízda na kole* v evropských armádách. *Vojenský přítel*. Kalendář na obyčejný rok 1898. Pro všechny příslušníky zbrojné moci, jako: stálé vojsko, záložníky, zemskou obranu, domobranu, jakož i pro vysloužilce vojenské a všechny přátele stavu vojenského. Vimperk: Nakladatelství a umělecká tiskárna J. Steinbrener, 1898, s. 108–110.

a řády České ústřední jednoty velocipedistů, nástin župního rozdělení Čech, Moravy a Slezska, výběrový soupis „doporučitelných“ hostinců, tabulky vzdáleností míst na silnici ležících v kilometrech, tabulky přehledu jednotlivých vzdáleností a rovněž seznam velocipedistických klubů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Dále kalendáře obsahovaly „vzorné stanovy a řády pro kluby nově se zřizující“, pokyny pro jízdu na velocipedu všeobecné, pokyny pro jezdce silničního a pokyny pro jezdce závodního. Nechyběly volné stránky pro vpisování poznámek a též hojně inzeráty na cyklistické a sportovní zboží. Celkově všechny ročníky zahrnovaly přibližně 180 tiskových stran.

Třetí ročník, přejmenovaný na *Kalendář českých cyklistů na obyčejný rok 1890*, vzešel z redakční péče Josefa Nováka, redaktora Cyklisty, a byl vydán v Praze roku 1889 nákladem České ústřední jednoty velocipedistů a tiskem Edvarda Beauforta. Kromě názvu proměnil z určité části – při zachování grafické podoby vazby (vlys gestikulujícího jezdce na vysokém kole do textilního přebalu) a tiskového rozsahu – svůj obsah. Kalendář se skládal z úvodu, kalendária, aktualizovaných stanov České ústřední jednoty velocipedistů, řádu jednacního, řádu závodního a řádu staničního. Kalendář přinášel též nástin župního rozdělení v českých zemích a nástin staniční síť, seznam členů správního výboru, anonce spřízněného časopisu Cyklista a seznam členů ČÚJV (zakládajících a činných). Nově pak kalendář přinášel „Část praktickou“, která obsahovala řády pro jízdu kol v rozličných městských aglomeracích, úřední předpisy vztahující se k jízdě na bicyklu, tabulku vzdáleností v různých zemích, vybrané pokyny a doporučení cyklistům (lékařské rady, doporučení ohledně servisu a opravy jízdních strojů apod.). Kalendář též nově přinesl statistický oddíl, kde shromažďoval údaje o závodních mistrech na území ČÚJV, dále přinášel přehled rekordů rakouských a německých, soupis československých cyklistických klubů, adresář českých cyklistů. Kalendář pak uzavíraly oddíly dodatků, zkratk, zápisník a též značné množství inzerátů na cyklistické a sportovní zboží.

Koncepčně a beletristicky nejpropracovanějším se stal *Kalendář českých cyklistů „na obyčejný rok 1891“*,

opět za redakce Josefa Nováka, redaktora Cyklisty, vydaný v Praze nákladem České ústřední jednoty velocipedistů a realizovaný tiskem Edvarda Beauforta. Spolu s úvodním textem pořadatele a kalendáři uvedla kalendář oslavná báseň Kupředu básníka a cyklisty Josefa Lemingera, autora svérázné, na poezii Vítězslava Háška upomínající sbírky *Cyklistické písně večerní* z roku 1889, připsané mistru Josefu Kohoutovi.¹⁰⁰ Základní statí je obsažený text Počátky jízdy na velocipedech v Čechách, signovaný šifrou J. B. K. (tedy Josef B. Kohout), který detailně popisuje rozvoj cyklistiky od počátku 19. století, zvláště pak od osmdesátých let 19. století, do autorovy současnosti. Kohout vychází zejména z vlastní zkušenosti, kdy spolu se svým bratrem Františkem inicioval ve smíchovské strojní továrně svého otce Jana výrobu prvních vysokých kol v Čechách a stal se propagátorem rekreační, a především závodní cyklistiky v českých zemích – ostatně sám byl významným závodníkem s mezinárodními výsledky. Významným způsobem se podílel rovněž na vzniku spolkových orgánů (zvl. ČÚJV) institucionalizujících cyklistiku u nás. Fakticky jde zřejmě o první komplexní text svého druhu, který v takových detailech – byť nahlížených deklarovanou osobní perspektivou, která naopak živě vykresluje vskutku pionýrské počátky cyklistiky u nás – mapuje ranou etapu rozvoje cyklistického sportu v českých zemích, a to od zmínky o prvních výjezdech slavného obrozeneckého básníka Jan Kollára na drezíně v době jeho pobytu v Jeně (jak je zachycuje 41. znělka Kolárovy *Slávy dcery*) po zmapování situace po roce 1867, kdy po předvedení na mezinárodní výstavě v Paříži dorazila první kola do českých zemí, až po Kohoutovu spolkovou, technickou, cykloturistickou a závodní současnost.

Pozoruhodný je rovněž další z textů – esej nazvaná Proč jsem rád cyklistou, jejímž autorem je novinář a publicista Jan Herben, od roku 1886 vydavatel

¹⁰⁰ O Lemingerově sbírce, kterou vytiskl v Praze nákladem autorovým F. Šimáček, referoval nejen časopis Cyklista (1889, č. 5, s. 157, šifra N.), ale také Hlídko literární (1890, č. 7, s. 190), a dokonce také Literární listy (1889/1890, roč. 11, č. 10, 1. 5. 1890, s. 177, šifra -al.).

čtrnáctideníku, posléze týdeníku Čas, významné tribuny českých realistů, jeden z blízkých spolupracovníků T. G. Masaryka. Herben se v ní představil jako vášnivý cyklista amatér a zkušený cykloturista. S vtípem a akribií popisuje radosti i strasti soudobého milovníka velocipedu – jezdce na vysokém kole. Všimá si rozdílů mezi cyklistikou městskou, příměstskou a venkovskou. Popisuje rozdíly mezi jízdou v Čechách a v blízké cizině. S nadhledem i lehkou ironií charakterizuje většinou rozpačité přijetí cyklistů jak u městského, tak zvláště venkovského obyvatelstva, jež cyklisty chápe spíše jako podivíny. Nebylo prý výjimkou, když jim venkované strčili při jízdě hrábě do kola, poštváli na ně psy apod. S o to větším osobním zaujetím ovšem Herben líčí kouzlo cyklistiky, spočívající ve svobodném pohybu v terénu; charakterizuje – v moderním duchu – jízdu na kole jako druh fyzické, ale také duševní hygieny, jako svým způsobem aktivitu umocňující nejen posílení tělesné kondice a individuální emancipace, ale také jako prostředek národního uvědomění, jako činnost prohlubující a posilující lásku k rodné zemi.

V duchu koncepce předchozích ročníků je i tento ročník *Kalendáře českých cyklistů* završen informačními texty typu stanov České ústřední jednoty velocipedistů, soupisu Československých klubů cyklistických či seznamem mistrů v zemích koruny české 1890. Kalendář dále přináší soupis amatérských mistrovství Anglie, Francie, Itálie, Německa a Nizozemska realizovaných v roce 1890. Svě čtenáře seznamuje též s přehledem amatérských rekordů rakouských a německých. Otiskuje rovněž jízdní řády pro provoz velocipedů, platné pro městské aglomerace Jaroměř, Pardubice, Brno, Vídeň. Ukončen je rovněž blanco zápisníkem ujetých kilometrů a sérií různorodých inzerátů, zvláště na cyklistické a sportovní zboží.

ČASOPIS

ČESKÝ TURISTA

M Ě S Í Č N Í K

informuje

o přírodních krásách naší vlasti

popisuje

různé kraje, města, výlety, vycházky

poukazuje

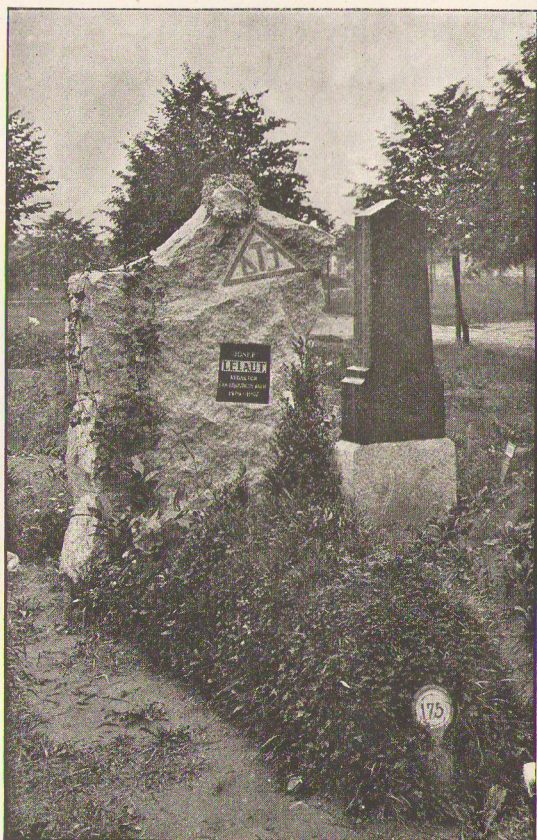
na historické památky zachovalé
i opravené

PŘEČTĚTE SI JE!

● Celoroční předplatné K 32.— ●

Redakce a admin.: Praha XII., Bismarckova 62

180

PAMÁTCE JOSEFA LELAUTA,
REDAKTORA ČAS. TĚLOCVIČNÝ RUCH

KALENDÁŘ

SVAZU DĚLNICKÝCH TĚLO-
CVIČNÝCH JEDNOT
ČESKOSLOV.

NA ROK 1910.

ZREDIGOVAL JAN REITER. □ ROČNÍK I. □ CENA
70 HALÉRŮ, POŠTOU JEDNOTLIVĚ 80 HALÉRŮ. □
NÁKLADEM SVAZU D. T. J. Č. □ TISKEM DĚLNICKÉ
KNIHTISKÁRNÝ A NAKLADATELSTVÍ V PRAZE.

Josef Feix,
továrna na mýdlo v Jablonci nad N.
Založena roku 1864.
Na zemské jubilejní výstavě v Praze 1891.
mezi všemi vystavovateli v mýdlech pro
domácnost ježto za dokonalost vý-
robku nejvyšší státní cenou vyznamenán.
Vynálezce a továrník světznámého
mýdla slonového.

**Nejlepší a nejvydatnější v obchodu se vy-
skytující práci mýdlo jádrové.**

Mýdlo slonové dodává prádu příjemně vůně
a vkusného pohledu.
Mýdlo slonové jest nad míru mastné, což se
lékárské stovky za přímé
pokládá, hodi se proto, ježto kůže neškodí,
jmenovitě ku koupání a potřebě toaletní.
Mýdlo slonové jest pro kanceláře, domácnost
a dílny nejlepší.
Mýdlo slonové jest zcela čisté mýdlo beze
vší škodlivé přísady a vyrábí
se z nejtěšších bílých tuků.
Mýdlo slonové myje v nejtvrdší a studené
vodě a poskytuje vždy krás-
nou bílou vlnitou pěnu.
Mýdlo slonové nahrazuje všechny v obchodě
a nejvíce toaletní.
Mýdlo slonové hodi se obzvlášť ku praní
láků vlněných a hedvábných.
Mýdlo slonové rozměkne ve vodě a může se
vždy uschováti.
Mýdlo slonové vyznamenává se ze všech mý-
del malou spotřebou.
Mýdlo slonové jest zákonně ochráněno a va-
zuje se před paděláním.
Mýdlo slonové Destati je lze ve všech větších koloniálních a
mýdelních obchodech.
Jablonecká továrna na mýdlo a svíčky
Josef Feix.

KAREL BÁČE
v Strakoncích.
Výroba konfekčních šatů
jako:
plášťů, jupek, kabátů a dám-
ských klobouků
v levných cenách
a v hojném výběru.

Kaučuková
razítka
vlastní výroby
trvanlivá
vkusně upravená
za ceny levné
depotuje
Josef Kubias
v Praze,
Vladislavova ulice č. 21.
Vzorník na požádání zdarma
a franco.

ETABLOVÁNÍ ČESKÝCH KALENDÁŘŮ DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ JAKO NOSIČŮ REKLAMY

PETR A. BÍLEK

*Nic nedokládá tak dobře vzájemné vlivy obchodu, politiky a zábavy, příznačné pro populární kulturu, jako spleť vývoj anglického kalendáře 17. století.*¹⁰¹

Kalendář jako specifické médium se kromě jiných rysů vyznačuje i výraznou různorodostí, a to jak z hlediska typu textů, které se v něm objevují, tak i z hlediska jejich typografického ztvárnění. Pod sjednocujícím formálním „obalem“ se v něm skrývá pestrá škála textů a dalších prvků, odlišitelných podle nejrůznějších hledisek. Kalendářové texty oscilují po celé škále na ose od beletrie (krátká próza, poezie, aforismy, anekdoty) až po texty jednoznačně informativní (kalendária, výčtové soupisy dat a lokací, kde se konají výroční či jiné trhy, oznámení důležitá pro každodenní život se zřetelem k typu publika, které kalendář usiluje – často už svým názvem – oslovit). Mezi těmito póly se nacházejí útvary smíšené povahy – pranostiky, úvahy, zprávy reportážního typu, rady pro určité životní situace. Kalendářové rubriky oscilují i z hlediska předpokládaného způsobu recepčního využití: mezi informováním,¹⁰² resp. pomocí v určitých

životních situacích, a sděleními, která mají ryze zábavní funkci, a také mezi texty určenými k četbě až po rubriky vyhrazené k praktickému použití – vyznačování, vyplňování, vpisování a evidenci, ať už majetku, anebo rodinných či jiných poměrů a událostí.¹⁰³ Část materiálu v kalendářích izoluje od každodenního života a nabízí spočinutí v jiných, „samoučelných“ textových světech exotismu časového či prostorového, jiná část textů ale naopak intenzivně ke každodennímu „skutečnému“ životu odkazuje a pomáhá jej zvládat. Všechny tyto využívané možnosti kalendářového „různořečí“ podporují výsledný dojem pestrosti: od možnosti výběru z různých kalendářů až ke způsobům užívání kalendáře, jenž kromě čtení nabízí i vpisování a následné skladování, kdy kalendář plnil roli rodinných análů či kroniky.

Kalendáře mají ustálené lineární řazení s očekávanými rubrikami, v němž se výše zmíněná hybridní povaha sjednocuje do podoby média, které směřuje od zřetelného počátku titulní stránky k méně zřetelnému ukončení poslední stranou. Čtenář si sám může určovat způsob, tempo i intenzitu četby. Kalendář stojí

101 CONBOY, Martin. *Tisk a populární kultura*. Praha: Akropolis, 2018, s. 63.

102 Např. přehled sazeb poštovního v daném roce, soupis kolkových poplatků pro jednotlivé úkony vyžadující součinnost státní správy nebo hodnoty cizozemských mincí vůči tuzemské měně. To, co je zahrnuto do takovýchto informačních bloků, se kalendář od kalendáře může poněkud lišit a zároveň i toto spektrum prochází v průběhu sledovaných desetiletí určitým vývojem, který reaguje na socioekonomické proměny české společnosti daného období.

103 I zde kalendáře postupně vytvářejí prostor pro širokou škálu zaznamenávaných údajů, od jednoduchého vypisování čehokoli, co si uživatel chce uchovat pro daný měsíc či pro celý rok, až po propracované tabulky, které mu umožňují vést si evidenci finančních příjmů a výdajů či evidenci pozemků s jejich výměrou, množstvím použitého osiva a výnosu i dat sklizně.

VŠEOBECNÝ OZNAMOVATEL.

Dohodnu se s vynikajícími tovarnami dodávám

jenom velectěným čtenářům tohoto kalendáře

následující zboží za báječně levnou cenu, v jakéž mne žádná obchodní firma rakousko-uherského mocnářství nedostihne.

Jenom 3 zl.
stojí vyčištěná
nedávno v
Chicago se-
strojené
**hodinky re-
montérky.**
Kapsní ho-
dinky vlož
přesná na vte-
řinu. Jsou v niklovém pouzdru, za-
tahují se nad křížem bez klíče, jsou
opatřeny vlnitým ukazovatelem, a
rutinkovým přístrojem, krasně a
velmi vkusného tvaru.
I. druh 3 zl. II. druh 4 zl.

5 zl. Kapsní remontery, niklové s dvo-
dívkou a strojem přesná zříze-
ná.

6 zl. snaz. tříprstové pozl. remontery s
odstáklým víčkem, přejemně po-
zablené, jako nové, je rozemáá od pravých
zlatých, bohatě vyřezá a přesná zříze-
ná.

7 zl. Právě tříprstová kapsní hodinky re-
montérky s pouzdem, jemně vyřezá-
ny na vířivku.

9 zl. Právě tříprstové remontery, s pozl.
stojí velmi vkusný řetěz k hodinkám,
přejemně v ohni polacovaný, kterýž od
pravých

12 zl. Právě tříprstové remontery, s pozl.
stojí velmi vkusný řetěz k hodinkám,
přejemně v ohni polacovaný, kterýž od
pravých

Jenom 1 zl.
stojí velmi vkusný řetěz k hodinkám,
přejemně v ohni polacovaný, kterýž od
pravých

zlatých řetězů
ani nerozemá, v krásném mandevřem
a nově podobného tvaru spracovaný s pe-
četkem a přístroem. Jemný řetěz
s ozdobným přívěskem, rovněž
puncovaného stříbra stojí.
I. druh 2,50. II. druh 3,50.

**Kulaté patentní
nástěnné hodiny**
v rámeč, z
jemná hla-
zeného oře-
shového dř.
a nádhér-
ně krasným
ciferníkem.
I. druh
zl. 2,50.
S bicím stro-
jem a holi-
ným a pih-
hodinovým
zl. 3,50.

Jenom 1 zl. jeden kus.
Dýmky skvostné a pravé umělé pánovky s přejemným ko-
vaním z čistého stříbra, libovolného tvaru. Umaké, bob-
ovité, jakož vyřezané anebo hladké, každý kus jen 1 zl.
Spíčky na doutníky a na cigarety z pravé přejemné
pánovky s pravými přejemnými jantarovými spíčkami ve 80
romantických vzarech hladké anebo bohatě vyřezané.
Každý jednotlivý kus s hochvárem pouze stojí 1 zl.

Phénikové stříbrné přístroje.
Jichž jest na skladě
za 50 75 zl.
musí se k vůli obchodnímu o-
bratu peněz prodávati za habku,
95 kopců, pokud knupčívati
si je hned objednejte.
6 lise z Růžkova stříbra 55 kr.
6 vidliček z řec. Růžk. stříbra 55 »
3 stolní nože k nám příslušící 55 »
12 kávových lžiček z řec. stříbra 55 »
1 polev. naběráček z řec. stříbra 55 »
2 křivo a mlék. naběráčky 55 »
2 křivo postř. saloni a rty 55 »
6 táček a vkusnou odlobov 55 »
6 posřibřených vaček 55 »
Kto si objedná najednou všech těch 44 kusů, dá za ně místo
zl. 8,00 toliko zl. 6 50., jakkoliv tento servis dříve stál 20 zl.
Phénikové stříbro nikdy neztráti svou bělost jako Slitové
stříbro a svou dokonalostí předí každé jiné zboží.

**Úplná zdravotní
kuřácká
garnitura**
skládající z 8 kusů kuřáckých po-
třeb stojí toliko
1 zl. 50 kr.
1 vyřezáv. dřev. dýmka se štěrnicem.
1 přejemný trouhel k této příslušící.
1 jemný kotelýk na tabák.
1 nesmrtelné kapsní rozlehadlo.
1 zdrav. spíčka na doutníky, pánovka.
1 krasná posnov. pouzdro na doutn.
1 vyčištěná krkátka domáčí dýmka.
1 trouhel k dýmce příslušící.

Vše dohromady stojí zl. 1,50.

Prosba řečtá a důvěrou ctěně obchodníky zasílají na moji adresu; rozeslání zboží děje se proti postovní dlužbě; ne-
libí-li se zaslati předmět, zpět jej rád vezmu, zanesím aneb vrátím peníze. Moje adresa jest:
Industrie-Waaren-Abtheilung FEKETE, Wien, V. Rüdiger-gasse Nr. 1. Stammhaus.

Stránka s reklamou na hodinky, zlaté řetízky, hodiny, dýmky, budíky a přístroje. Kalendář Pravý domácí přítel na rok 1894. Vimperk: J. Steinbrenner, 1893, nestr.

kdesi mezi póly kulturní percepcie (kniha) a výběrového nelineárního čtení (novin nebo časopisu), kde se lineární postup uplatňuje až v rámci četby jednotlivého článku).

Tyto obecně načrtnuté rysy si v sobě nicméně nesou i vývojovou dimenzi. Právě ve druhé polovině 19. století se podoba kalendářů výrazně rozrůžňuje, ale také průběžně mění, a to nejen po stránce rubrik a typů textů, ale i po stránce typografické. Rozvoj typografického průmyslu a nové možnosti sazby i tisku se obecně projevují v narůstající pestrosti, v níž výchozí a základní složka plynoucího textu je postupně dynamizována nabídkou písmových fontů, výraznějším vyčleněním názvů, pestřejší segmentací textových

celků, ale především množstvím vizuálních prvků, především ilustračních kreseb, značek a typografických ornamentů.

Dynamizace vizuální stránky kráčí v průběhu druhé poloviny 19. století ruku v ruce s dynamizací významovou. Do kalendářů pozvolna vstupuje i nový typ obsahu, na který se na následujících stránkách zaměříme: tímto novým obsahem je tištěná reklama.

Její nárůst v českých kalendářích je postupný, ale zároveň nejde o jednosměrný a setrvalý trend.¹⁰⁴ Mírou obsahu reklamního charakteru se jednotlivé kalendáře mezi sebou výrazně liší, byť je zjevné, že více reklamního obsahu nabízejí kalendáře určené široké veřejnosti, u nichž lze předpokládat i masovější náklady. Zároveň při chronologickém pohledu nenarůstá míra reklamy průběžně, ale spíše kolísá; některé roky může zabírat tištěná reklama plochu třeba i dvaceti tiskových stran, o pár let později ale tatáž kalendářní série tiskne reklamu jen na několika málo stranách.

¹⁰⁴ Zjevný nárůst prostoru věnovaného reklamním sdělením je patrný v průběhu padesátých, šedesátých a v počátku sedmdesátých let. Lze předpokládat, že souvisí s hospodářským růstem a rychlým rozvojem průmyslu i na něho navazujících služeb v českých zemích v daném období. U úspěšných kalendářů cílících na široké, nespécializované publikum pokrývají reklamní texty 10–15 % stránkového rozsahu. Jistá souvislost je patrná i v dynamice proporce: při nárůstu prostoru věnovaného reklamě narůstá často i celkový stránkový rozsah kalendáře; jako by umístění reklamy umožnilo rozšiřovat i nereklamní obsah kalendáře. Výrazný pokles inzertního prostoru v kalendářích nastává v polovině sedmdesátých let, což lze nejspíš opět vztáhnout k zásadní společensko-ekonomické proměně, tedy ke krachu na vídeňské burze v květnu 1873 a následně hluboké ekonomické krizi, která vrcholila v roce 1876, ale zotavování z ní trvalo ještě přinejmenším dalších deset let (k dobovému historickému kontextu v tomto ohledu bližší viz patřičné partie např. in JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan et al. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Praha: Karolinum, 2015; nebo HLAVÁČKA, Milan et al. *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době*. Svazek II. 2. vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016). V období od poloviny sedmdesátých do poloviny osmdesátých let bývá stránková plocha reklamy v kalendářích obvykle poloviční než v předchozím období. Zároveň ale stránkový objem některých kalendářů poněkud narůstá, takže poměrově klesá objem reklamního prostoru obvykle pod 5 % tiskových stran, často i méně. Od závěru osmdesátých let opět objem reklamy narůstá, ale její procentuální podíl se k vysokým číslům z období před krizí už nevrátí. Inzerenti pracují s mnohem menším prostorem a na tiskové stránce bývá v posledních dekadách 19. století obvykle hned několik reklam (ne že by jedna reklama zabírala několik tiskových stran).

**VILÉMA NEDVĚDA A SYNA V SLANÉM
továrna na likér, punč, rum a rosolky**

odporučuje své výrobky, totiž:

všecky druhy nejváženějších **francouzských, holandských, italských a Vratislavských dvojíhových likérů a rosolk**, mimo to velký výběr nejváženějších **punčovin**, jako jsou **ananasová a oranžová**, pak s vínem **burdegalským** smíšená, taktéž bílá, **čínské a vzácné anglické punčoviny**. — Dále odporučuje taktéž továrna — na hojně zakázky — svůj známý žaludkový likér

„KOTVA ŽIVOTA.“

Tento z nejlepších žaludek silících substancí pilně **destilovaný** likér žaludkový napomáhá zažívání a zvyšuje činnost žaludku. Jest to likér příjemný, chuti hořko-sladké, jehož by na cestách a honbách nikdy se pohřešovati nemělo.

Továrna vyrábí dále znamenitý lih slivový, nejváženější **borovičku, slivovic, lih třesňový**, — daleko široko známou **kmínku**, — výbornou **hořkou třesňovku**, taktéž **anglickou hořkou**, jakož i všeliké jiné druhy rosolk.

Zvláštní pozornost věnuje továrna vyrábění rumu, a lze dostati zde velký výběr nejlepších, pravých, kolikaletých rumů **jamaických**, taktéž všech ze **Západní Indie a domácích rumů**.

Všecky tyto výrobky jsou ve všech řádných kupeckých krámech v Čechách, na Moravě a na Slovensku v zásobě.

Pánům stavitelům.

Vládám cís. kr. rakouskom. kr. pražskou, cís. ruskou, kr. bavorskou, kr. a vévod. saskou skotskou a z obháňející proti cizím stranám.

**Slezská kamenná lepenka
na střechy
v tabulích a závětech
Stallinga a Ziema,**

v Berlíně, v Praze, v Barmě a Žeznam
ve Vratislavě, v Praze, v Morčicích,

písárna: v Praze ve Špitálskohrabanské ulici č. 1413.
blíže Poříčská brána vedle bažky.

Mimo to skládá upraveného anglického kamenného dehtu, asfaltové směsi, hřebí k lepence na střechy. Práce pokrývačské a výrobky našimi — se záručením trvanlivosti po více než 100 let — přijímají se v umírněné ceně, a seletí o krytí a propěsnosti uvedeného materiálu zdarma se rozdávají.

VÁCSLAV LÖFFLER,
diplom. lékař zvirat,

usadiv se v **Jindř. Hradci** nabízí se službami svými
P. T. p. statkářům, rolníkům a t. d.

Proslulé, pouze plamenem pánené
**Pražské staroměstské
hydraulické vápno**
jediné a výhradně pravé
jako poněkud dostává jest u
Františka Ellenbergera
v Praze
v Nových alejích vedle české spořitelny.

**Vinný velkoobchod
BERNARDA KOHNA**
v Praze, číslo 833-2 vedle Justice „u 3 kaprů“
nabízí **pravé uherské vyléčené víno** v láhvě po 12 sl.,
červené 14 sl., **šumotok** 28 sl. — Úplné ceníky zašlou se
frankem.

Reklama na alkoholické nápoje, lepenku, služby zvěrolékaře, hydraulické vápno a víno. Kalendář *Posel z Prahy* na rok 1865. Praha: I. L. Kober, 1864, nestr.

Z podoby samotných kalendářů nelze vyčíst vydavatelské strategie zaujímané vůči reklamnímu obsahu, natož pak ekonomické pozadí – nakolik bylo využití kalendářního prostoru pro reklamu lukrativní, jaký mohla mít dosah a dopad. Není také možné vyvodit, zda naprostá absence či jen minimum reklamy je výsledkem redakční rozvahy, která nechce čtenáře zatěžovat nevyžádaným obsahem, anebo zda je jen výsledkem nemožnosti tuto reklamu získat. Lze však předpokládat, že práce s inzercí byla vítaná a žádoucí. Dokladem budíž kalendář *Posel z Prahy*, jehož první ročník je kalendářem na rok 1862 a obsahuje pouze necelou půlstranu reklamy. V následujících letech však už jeho reklamní partie narůstají následovně: kalendář na rok 1863 má 12 stran reklamy, na rok 1864 již 18 stran reklamy, na rok 1865 má reklama 16 stran, na rok 1866 má 20 stran, na rok 1867 12 stran, na rok 1868 pouze 4 stra-

ny, v kalendáři na rok 1869 reklama jiných zadavatelů není, ale takřka 40 tiskových stran zabírá „Katalog veškerých knih“ nakladatelství I. L. Kobera, který je také vydavatelem kalendáře, a v kalendáři na rok 1870 zabírá reklama zase 12 stran a její valná většina inzeruje knižní produkci různých nakladatelů. V kalendáři na rok 1871 jde opět o 12 stran inzerce, opět téměř jen na knihy a další tiskoviny, v kalendáři na rok 1872 klesá na 6 stran, v následujícím roce zabírá pouze tři a půl strany, v kalendáři na rok 1874 stoupne až na 13 stran, ale jde takřka vesměs o reklamu na knižní produkci; totéž platí i pro kalendář na rok 1875. V kalendáři na rok 1876 stoupne na 19 stran, ale opět až na jednu tiskovou stranu inzeruje jen knižní produkci; stejné je to i dva následující roky. Kalendář poté zaniká. Strategii věnovat inzertní sekci nabídce knižní produkce vydavatelovy, ale i dalších nakladatelů volí s nástupem ekonomické krize v sedmdesátých letech i další vydavatelé. Protože řada kalendářů v tomto období přestává vycházet, zjevně nebyl informační přínos takovéto inzerce silný natolik, aby hrál i ekonomickou roli.

Z objemu tištěné reklamy pro celé období druhé poloviny 19. století lze nicméně vyvodit obecný závěr, že v daném období ve vydávání kalendářů hrála inzerce zjevně podstatnou roli a že redakce kalendáře reklamnímu obsahu značnou pozornost věnovala a ochotně mu prostor poskytovala. Zároveň ale průběžně rozvíjela a měnila způsoby, jak s tímto reklamním obsahem v kalendářovém celku pracovat, jaké předměty či služby a jak inzerovat, kam a jak reklamní obsah umisťovat a nakolik jej odlišovat od jiných segmentů kalendáře.

Stěžejní složkou reklamních textů ve většině českých kalendářů druhé poloviny 19. století je reklama na knižní produkci, a to obvykle na produkci vydavatele daného kalendáře. Tyto reklamní bloky mají někdy charakter vydavatelských katalogů a informují o desítkách knih beletristického i nebeletristického charakteru. Zjevně se zde realizuje předpoklad, že čtenář kalendáře je či by mohl být i čtenářem knih. Proto i inzerce knižní produkce pracuje primárně pouze s textovou informací – název knihy, autor, charakteristika a případně další

Ve skladu Jarosl. Pospíšila v Praze

dostati jest:

Domácí léčení. Poučení, kterak máme zachovati se v nemocích prvé než lékař byl zavolan. Od doktora lékařství. 216 str. Za 56 kr.

Tento spis pojednává o 225ti rozličných nemocích a nedužích, jakož i o prostředcích domácích a o zařízeních domácí lékárny, i opatření jest úplný rejstříkem, z kteréhož hlavníjší částky zde uvádíme:

Jak se má nemocný chovati vůbec, zvlášť ale v jídle a pití. Angina (zánět v hrdle). Bleudnice. Blouznění (šiléní). Bodnutí. Bolení hlavy. Bolení na prsou. Bolesti v kyčli. Bolest v ledví (strážný hák). Bradavice. Dášen. Dávení lejna. Davidlo (prostředek pro vrhnutí). Dech krátký. Dýchavice (dýchavivost). Francouzská nemoc. Hlíza. Hluchota. Hnisání (hnojení). Horečka. Horká nemoc. Housenky (oujeď). Cholera. Choromyslnost. Chraplivost. Chřipka. Jazyk povleklý. Ječné zrnko. Kapání moče. Kapavka. Karbunkl. Kašel, kašláni krve. Kolika (bryzení, ujímaní). Kolika olivní. Konečnický vystoupení. Kopřivka. Kost návní. Krčice. Krvácení z nosu. Krve chrlení. Křeče. Kufi oko. Kýla (průtrž). Líšeň. Líšeňník (vřed plavivý, krupka, jáhlina). Lupy (šupinatost). Malomocnivost. Mandle zapálené. Maso divoké. Maloliba (omráčení). Mechovky (mšiny, líšeň pupenovitá). Mětky na nohou. Mléčná horečka. Močení krve. Močení mimovolné. Močení zastavené. Mokrosti slané na nohou (vřed slany). Mor. šmor. Mouchnice (osutina v ústech). Mrtvice. Míra. Náhaza. Nádor. Nádor. Nádor do prsu. Nedostýchavost. Neštovice. Nežít. Obvolavlost. Obrna (ochrnutí, ochromení). Okřování. Odlu-pování kůže. Odstavení děcka. Oko. Omdlení. Opar puchýřkový. Opilost. Otrávení (spolu se-znam jeď). Oznobení. Padoucí nemoc. Pakost-nice (dna, suché lámání). Patení nohou. Pích-nutí lymfem. Pily. Plice. Plicní katar. Plicní zánět. Plošská noha. Pohřívání. Pocení (pro pocení). Pocení nohou. Podagra. Podvrtnutí. Pohrudnice (zánět). Polluce (semenotok). Pol-ky (spolknutí). Polypy (houbovitý výrůstek na těle, masitý vřed v nose). Pomítnost (vzte-klina). Pot v podpaží. Poty (pocení silné). Prchání vlnat. Přeloznění-se. Provalení nohy. Prst bolavý (vidlák, pejeď, přímět, červ). Prů-dnice (vzdutá trubice). Příjem. Puchýř (zprýšicína). Rheumatismus. Růže (oběh svatý, nátky). Skorbut. Slintání. Slzení. Souchotiny. Šrce tlucení. Strupovitost. Svrah. Silhání. Škrkavky. Škytávka. Tasmocice. Típek. Tri-chiny. Úbývá. Uplavice. Ústa, která náhle ne-možno je zavířiti. Větry. Vlasy. Vlasec (stru-nělec). Vlk (zpruzenina). Vodnatlost. Vole (tlustý krik). Vrhnutí. Vřed. Vzteklina. Zácpa. Zánět mandlí. Zápacek z úst. Zápal. Záškr. Závrat. Zimnice vůbec. Žlázná žila. Zuby. Žaha. Žaludkové křeče. Žlázy. Žloutenka.

Magdaleny Dobromily Rettigové Domácí kuchařka, čili: Snadno pochopitelné a proskoumané poučení, kterak se ma-sitě i postní pokrmy všeho druhu nej-

chutnějším způsobem vaří, pekou a za-dělávají; kterak se rozmanité moučné a ovocné lahůdky, zavařeniny atd. při-pravují; kterak se tabule nejnovějším způsobem pokrývají; kromě mnohých jiných užitečných a v domácosti ne-vyhnutelných potřebných věcí. Dle po-měrů nynější doby upravila a značně rozmanila Antonie Dušánková (žáčka zvěčnělé spisovatelky). Dvanácté vy-dání. (S vyobrazením spisovatelky.) 520 str. Cena 1 zl. 20 kr.

Tato kniha obsahuje k 1100 samostatných předpisů, a sice: 55 polívky masité, 14 pří-choušky čili zsičky, 27 hovězí maso a rozličná jeho úprava, 27 omáčky k hovězímu masu, 11 naloženiny k hovězímu masu, 29 smaženiny, 10 pečenky, 27 svítky a kolíčky, 44 zeleniny, 34 zadržovaná a dušená jídla, 25 zadržovaná zve-řina, 17 pastiky, 80 moučná jídla obyčejná i jemnější, 12 pudinky, 83 nákypy, 35 pečené, 20 saláty, 21 kompoty, 22 masité rosoly, 37 rybi a postní polívky, 73 rozličné ryby, 14 raci, žáby, šnečí a mušle, 17 vejce, 23 ještě ne-která postní jídla, 64 koláče, buchty, rozličné jiné pečivo a pamlky, 8 nádivky do koláčů, buchtiček a koblíh, 12 ledy rozličných barev k ozdobení dortů a cukrovinek, 30 dorty, 62 eukrovinky, 36 rosoly, 20 zmrzliny, 20 nápoje, 20 ovocné zavařeniny, 17 zavažené ovoce, 5 rozličné mšeničky, 7 rozličná masa, 6 roz-ličné oty; dodatek 15 rozličných domácích prostředků.

(Tato kniha vyšla též v německém jazyku, obsahuje 568 stran a stojí 1 zl. 40 kr.)

Malá domácí kuchařka, čili: Kterak se v malých domácnostech jídla rozlič-ného druhu, jednoduchá i oupravnější, masitá i postní, laciné a chutné při-pravovati mají. S dodatkem o domácích léčivých prostředcích. Od Magd. Dobromily Rettigové. Třetí, opět roz-množené vydání. 128 str. Za 28 kr.

Malá hospodyně v domácnosti, jak sobě počínati má, aby své i manželovy spo-kojenosti došla. (Spolu kniha kuchař-ská.) Od M. D. Rettigové. 264 str. Za 50 kr.

Knížka kuchařská, sepsaná od Václ. Pa-covského. (Obsahuje 341 předpisů o roz-ličných masitých i postních jídlech a zadělávání ovoce.) 186 str. Za 20 kr.

Pojednání o telecím masu, kterak se na 80 způsobů připravovati může. Od M. D. Rettigové. Za 10 kr.

typ písma, anebo alespoň specifické písmové odlišení buď výrobce inzerovaného produktu, anebo názvu pro-duktu (někdy i obojí). Jméno výrobce či produktu tak začíná fungovat jako značka-logo, jako znak rozpozna- telný ne čtením písmen a slov, ale svou vizuální podobou jako celkem (čímž se blíží víc k mechanismům percepce obrazu). Dochází tak k zřetelnému vyčlenění stránek či prostorů na stránce, které jsou reklamním sdělením, oproti jinému obsahu kalendáře. Výjimečně je inzertní část kalendáře i označena slovně (např. kalendář *Posel z Prahy* ji ve druhé polovině šedesátých let označuje jako „Oznamovatel Posla z Prahy“).

Toto vyčleňování je ale doplňováno i tendencí pro- tikladnou – rozmýváním hranice mezi reklamním sdě- lením a neinzerčním kalendářovým obsahem. Uvnitř kalendáře vznikají dílčí tematické vazby mezi oběma oblastmi: příkladem může být kalendář *Pravý domácí přítel* na rok 1895, v němž se vyskytuje anonymní báseň *Osvědčený prostředek proti pakostnici a třasavce* (s. 70), která komicky prezentuje podomáčku a na základě po- věř vyráběné lektvary, jež by měly s danými nemocemi bojovat. Z vyznění básně je zřejmé, že tento postup léčby je směšný – tím se naplňuje zábavní a literární funkce samotného textu. Zároveň se ale v inzertní části na kon- ci kalendáře nachází hned několik reklam na výrobce či prodejce léků, z nichž některé nabízejí i prostředky

Reklama na knižní produkci vydavatele kalendáře. *Velký národní kalendář na rok 1876.* Praha: J. Pospíšil 1875, nestr.

údaje. Tato reklama je tedy tištěna formou plynoucího textu, jen s mírným zvýrazněním názvů děl či jiných rozlišujících prvků, až na výjimky se ale neužívají ob- rázky, grafické emblémy či ornamente. Inzerce knih tak z vizuálního pohledu v kalendářích poměrně splývá s jinými typy článků, sázenými textem s odstavcovým členěním.

Reklama na jiné produkty tento charakter vizuál- ního splývání s nereklamními texty naopak víc a víc na- rušuje. Značná část inzerce má charakter textů kratších než jedna tisková strana. Tištění jednotlivých inzertních sdělení pod sebou si proto žádá jejich výraznější grafické odlišení – z toho důvodu získává každý text samostatný

Osvědčený prostředek proti pakostnici a třasavce.

Poslyšte mne, nešťastníci,
kdož jste třen třasavkou,
a pak zlou i pakostnicí,
poslyšte již radu mou!
Rada ta zní jednoduše,
za výsledek ručím sám,
osvědčených léků nůše
kdo hledá, ochotně dám.
Předně radím muší plíce,
necht se čistě vyperou;
muřích noh pak k těmto více
žid necht dá svou literou.
Vše se smíchá v salmiaku,
roztluče se v hmoždíři,
přidá ještě trochu láku
a pak peč v puchýři.
Tato třet se dobře krájí,
k tomu kůže z vemene,
kdo se toho hodně nají,
vím, že na mne vzpomene! —
Prostředkem též osvědčeným
z bělouše je černý chlup,
možro z oblak též je cenným,
když ho lačný libru schrup.
Nade vše pak, moji drazi,
čůnek má žabí zpěv,
k němuž přidá se lot sazí
a gramem nevinnosti děv. —

Také prý se osvědčuje
rozsekaná luno žít,
kterou s větérkem, jenž duje,
ze zadu se šlechá tvář. —
Špička nosu není špatná,
je-li tohýně majetkem;
bleší noha, však jen straná,
pomůže též, jen když cheem.
Rozkrájej vše při mšičku,
na rendlík dej na sucho,
k tomu argánskou dej svěčku
a pak přilož za ucho. —
Inkoustu též strakatego
dobře vziti sáhy dva,
běh z usáka hodně zlého
zabalí se v kůži lva,
přidá-li se čpavek k tomu,
samorostlý oslí vtíp,
kamíněk ze zubních lomů —
je nám jistě po tom líp. —
Nejlépe však přec jen bývá,
řádně přijít do potu,
před čímž necht se snít a skýva
slavičích klokotu.
Komu podatí se snísti
v ohni vypálený led,
u toho, jak Hájek jistí,
pakostnice zmizí hned.

Anonym: *Osvědčený prostředek proti pakostnici a třasavce.* Kalendář *Pravý domácí přítel* na rok 1895. Díl 1. Vimperk: J. Steinbrener, 1894, s. 70.

právě proti pakostnici. Při souvislé četbě kalendáře (včetně inzertní části) tak dojde k překrytí obou textů a k situaci, kdy „samoučelně“ zábavná báseň posiluje vyznění komerčního sdělení v inzertní části. Podobně a v širším provedení nabízejí kalendáře konce 19. století informace o úspěších amerického průmyslu, zemědělství a další zprávy ze vzdálené a exotické země. Zároveň ale kalendáře frekventovaně tisknou i reklamu na zámožné lodě, poskytující možnost dopravy z Brém či Hamburku do USA. Vazba nekomerčního a komerčního diskursu je zde volnější, ale asi i tak dosti zřejmá. Někdy se k reklamnímu diskursu blíží i texty v partiích neinzertních – např. článek Kapesní hodiny: Několik slov pro každého z *Vlastenského kalendáře* na rok 1891 (s. 80) informuje zevrubně o užitečnosti a způsobech údržby kapesních hodinek, a to dokonce i pro situace, kdy spadnou do vody. Plní tedy primárně informační funkci, ale zároveň v sobě nese i – obecný, ne ke konkrétnímu výrobku či prodejci směřovaný – apel na čtenáře, že takovéto hodinky se sluší vlastnit a používat. V téměř ročníku tohoto kalendáře najdeme i dvoustránkovou povídku K čemu je dobrý telefon? (s podtitulem „Americká črta. Přel. F. L. Budinský“, s. 59–60), která se zřejmou nadsázkou prezentuje způsob fungování a užitečnost telefonního přístroje. Byť jde o humoristickou fikci, která explicitní reklamní potenciál nemá, samotná tematizace technologických novinek v kalendářích nesporně vytvářela prostor pro to, aby mohly být podobné vymoženosti bez hlubšího objasňování a vysvětlování jednou nabízeny i v inzertních partiích kalendářů.

„Žánr“ inzertních textů v průběhu 19. století postupně hledá, proměňuje a ustaluje svoji podobu. V prvních dekádech druhé poloviny 19. století zabírají velkou část inzertní plochy kalendářů reklamy, které se grafickým, ale i textovým provedením neliší příliš od textů neinzertních částí kalendářů. Jde o rozsáhlé, někdy i třístránkové plochy textů, v nichž je zevrubně představována inzerující společnost, a to za pomoci souvislých lineárně textových prezentací. Ty charakterizují celou oblast produkce předmětů či služeb, kterou inzerent nabízí. Kladou důraz na společenskou prezentaci firmy, na její solidnost a další obecné rysy. Proto je

Inzerce vydavatelské firmy B. Stýblo. *Kalendář Koruny české* na rok 1881. Praha: Ed. Grégr, 1880, nestr.

součástí inzerce i soupis osob ve vedení firmy či výčet finančního kapitálu, kterým firma disponuje. Tento typ inzerce je využíván především pojišťovnami (Kotva, Slavia) či bankami. Předmětem inzerce je tedy především firma sama jako značka poskytující širokou paletu služeb, z nichž některé by se možná mohly čtenáři kalendáře v průběhu roku hodit: Zde se inzerce opět sblízuje s články nereklamního charakteru, které také nabízejí informaci, jež by mohla podnitit zájem (typicky právě s využitím pojišťovacích služeb).

V průběhu dalších dekad druhé poloviny 19. století se ale zvyklosti inzerování mění. Do jádra sdělení v jeho textovém i grafickém provedení se víc a víc dostává konkrétní inzerovaný výrobek či služba. Od prezentace firmy se tedy důraz posouvá na prezentaci konkrétního

Dra. ROSY životní balsám

jest od 30 let všeobecně známý žaludek silící a zahřívající, veškerou činnost zaživacích ústrojí oživující, chuť k jídlu zvyšující, mírně počistující **domácí prostředek**.

Velká láhev stojí 1 zl., půl láhve 50 kr. Poštou o 20 kr. více. Veškerý částí obalu a láhve opatřeny jsou vedle otištěnou ochrannou známkou.

Sklady v lékárnách celého Rakouska.

Tamtéž jest k dostání

Pražská domácí masť.

Tato zrychluje dle mnohých zkušeností vykašení a zhojení zraněných neb zapálených míst a mírní chladivým svým účinkem bolesti skoro úplně.

V kraháčích po 35 kr. a 25 kr. Poštou o 6 kr. více. Všechny části obalu opatřeny jsou vedle otištěnou ochrannou známkou.

Hlavní sklad: **B. FRAGNER v Praze**, lékárna „u černého orla“ č. 203-204-III. — Poštovní zásilky vyzívají se denně.

Ochranná známka.

Anglický prášek pro chrípáci.

Jistý prostředek ochranný i léčitý pro koně při chrípáci, při chorobném mokvání nosder, při zádném kašli, nechťi k žrádlu, při kolice, jankovitosti, červecích atd.

Jest to vytečený prostředek k čištění krve a udržuje koně i při skrovném krmení při plném těle a bujarosti.

Dává se ho plná hrst dle potřeby dva- až třikrát denně do navlíhého krmiva. — Malý balíček 50 kr., velký 1 zl.

Holandský prášek pro krávy.

Pravý holandský prášek mléční a krmní.

Tohoto po dlouhá již léta v největších mlékařských i krmnicích hospodářských holandských s nejlepším prospěchem užíváno a prvními dobytčími lékaři schvalovano mléčného a krmního prášku užívá se co orvádého prostředku k čištění krve, evládě ku zlepšení a rozmnožení mléka; při úplavici vemenové (tak zvaném krvavém dojení), při nadmutí krav atd. U hovězího dobytka koná tento prášek výtečné služby při veškerých chorobách plieních, při trvalé hubenosti, nechťi k žrádlu, při kolice a veškerých nemocích horečných. Krmení hovězího dobytka prospívá výtečně tímto práškem. Dává se ho plná hrst dle potřeby 2-3krát denně s trocím soli v nápoji. Malý balíček 50 kr., velký 1 zl.

Poštou za balení a kolek o 10 kr. více.

Anglický Liniment pro koně, znamenitá umývací voda k udržování sil po přestálém namáhání, při otocích a ochromeních všeho druhu a při jiném vnějším poškození. 1 lah. 1 zl., poštou 20 krejcarů více.

Prášek proti neplednosti domácího dobytka.

Dá se dobytku den nebo dva před připoutáním mezi dvěma skýnami soleného chleba 1 balíček 10 kr. Každý balíček opatřen jest na dákar pravostí vedlejší úředně zanesenou ochrannou známkou. Lze dostati ponze v hlavním skladu vyrobitele **B. Fragnera**, lékárna „u černého orla“ v Praze, roh Ostruhové ulice číslo 203-204-III

Inzerce na Životní balsám dra. Rosy, Pražskou domácí masť a léky pro koně a krávy. *Vlastenský kalendář* na rok 1895. Praha: B. Stýblo, 1894, nestr.

nabízeného předmětu (či skupiny předmětů) nebo služby. Tento posun vede ke zviditelňování jména výrobku jakožto specifické konkrétní značky; a ruku v ruce s ním jde i nárůst využití vizuálních symbolů, jež jménem jakožto logem a emblematickou kresbou daný výrobek zviditelňují, čímž vystupují z linie souvisle plynoucího textu.

Tato tendence souvisí s postupnou proměnou neinzertního obsahu kalendářů, v němž také narůstá počet vizuálních prvků, především ilustrací. Ty už nejsou situovány na samostatnou stránku či půlstranu; text je obtéká dynamicky a plynule a dosud pevná hranice mezi textovým a vizuálním se stírá. Nárůst specifických grafických a obrazových prvků v částech, v nichž

kalendáře nesou reklamu, je tedy posunem totožným směrem. Když vydavatel kalendáře *Pravý domácí přítel* na rok 1895 J. Steinbrener umísťuje na poslední strany kalendáře inzerci na svoji produkci, oběma tiskovým stranám reklamy dominují kresby firemních budov ve Vimperku, a nikoli výčty desítek nabízených titulů knih. Zatímco vydavatel B. Stýblo v *Kalendáři Koruny české* v roce 1872 inzeruje soupisem nabízených titulů, ozvláštňeným jen výrazným označením firmy, jeho inzerci na rok 1881 už dominuje až excesivně pestré grafické provedení s plejádou různých typů písma, emblematickými kresbami a pruhy textu vysázenými po obou úhlopříčkách listu, čímž je sugerován obrázek úhledně svázaného balíčku.

Ústup od souvislého lineárně textového sdělení¹⁰⁵ ke zkratkovitosti a fragmentárnosti, kde hraje roli vizuální pestrost fontů a kreslených emblémů, nejspíš vyjadřuje posun ve způsobu práce s informací za účelem persvaze. Zatímco na počátku námi sledovaného období druhého poloviny 19. století bylo nutné čtenáře přesvědčit souvislou textovou argumentací a nabídnout komplexní výklad celého jevu a jeho provedení,¹⁰⁶ v posledních dekádách 19. století už reklamní strategie pracují s adresátem, který je obeznámený, jemuž je třeba jen produkt připomenout či jej informovat o novince. Reklamní postupy se tedy odvolávají mnohem víc na paměť adresáta inzerce, na jeho životní zkušenost a na jeho schopnost pracovat s fragmentární informací,

105 Příkladem budiž třístránková reklama v *Kalendáři Koruny české* na rok 1873, jejíž první dvě stránky tvoří souvislý výkladový text „Pojišťování na úmrtí – základ budoucnosti a blahobytu rodiny“ a teprve na třetí stránce inzerce nabídne graficky částečně ozvláštňený souhrn informací o poskytující pojišťovně Kotva; i ten je ale v zásadě lineárně plynoucím textem, v němž svébytnou vizuální stránku obstarávají pouze sumy čísel, jež v textu dominují, a výrazné písmo pro označení firmy.

106 Tato tendence je markantní např. u reklam na léčivé prostředky. Reklama na „Životní balsám dra. Rosy“ v *Kalendáři Koruny české* na rok 1873 nabízí celostránkový koherentní text, jenž postupně směřuje od charakterizace blahodárných účinků a nemoci, na něž zabírá, přes cenu a pochvalná vyjádření uživatelů až po popis nákupu na dobírku a výčet všech lékáren v zemi, v nichž jej lze zakoupit. Inzerce na stejný produkt ve *Vlastenském kalendáři* na rok 1895 si už vystačí s pouhými 9 řádky textu, doprovozeného kresbou ochranné známky. Text heslovitě uvádí jen elementární informace a odvolává se na všeobecnou známost a tradici výrobku.

kerou si bude schopen do celku svého obrazu života a světa vložit. Vývojová tendence reklamy je tedy zcela zřetelná: Zatímco v polovině 19. století se adresátoři snaží nabídnout nákup předmětu či služby jako srozumitelně pojatý celek, pokrývající všechny kroky, které provázejí zvážení potřeby i způsob nákupu, v posledních dekádách 19. století již nabízí jen daný předmět či službu jakožto fragment, jehož souvislosti a parametry celku už má adresát k dispozici a je schopen si je aktivně a samostatně dotvořit. V tomto období se tudíž tištěná reklama už koncentruje na vzájemný boj v rámci podobných výrobků a značek. Typickou součástí inzertního sdělení se tak stává pojednání o pravosti, původnosti či jedinečnosti výrobku či služby právě od daného poskytovatele – důležitou roli hraje sama značka a její ochranná známka, odlišující produkt od všech podobných produktů, nabízených jinými inzerty či existujícími na trhu. A zároveň se proměňuje i obraz adresáta inzerce. Zatímco dlouhé textové inzerty se jej snažily dovést k nejbližšímu místu, kde by produkt mohl zakoupit, takže uváděly soupis všech obchodů, které produkt nabízejí, v inzertech posledních desetiletí 19. století už převažuje obraz aktivního a na dálku komunikujícího adresáta reklamy: inzerce nabízí zaslání vzorkovníků či ceníků na vyžádání. Obchod tedy neprobíhá jen nutnou fyzickou přítomností, ale stává se komplexnější komunikací, využívající zásilkových služeb.

I přesto, že tendence k větší textové dynamičnosti a grafické pestrosti se uplatňuje v kalendářích posledních dekád 19. století obecně, tedy nejen na inzertní část kalendáře, odděluje se inzertní prostor z hlediska pohledu z kalendářního celku víc a víc. Opouštění strategie dlouhých a zevrubně vysvětlujících reklamních článků ve prospěch krátké, sloganovité a emblematické prezentace konkrétních výrobků a služeb vede k tomu, že inzertní část tvoří izolovanou a samostatnou složku. Není nijak explicitně označována slovem inzerce či reklama a není zahrnována do obsahu, který některé kalendáře uvádějí, ať už na začátku, nebo na konci svázaného celku. Zlom mezi základním „nekomerčním“ textovým obsahem a inzertní částí se nicméně stává patrným a otázka, proč při nákupu kalendáře platit i za tuto část,

J. PSERHOFERA

lékárna „u zlatého říšského jablka“
ve Vídni, I. okres Singerstrasse č. 15 I. okres.

Pilulky krev čistící

dříve universální pilulky

zvané, zaslouhují všim právem poslední název, poněvadž skutečně mnoho nemocí jest, při nichž tyto pilulky výtečný účinek měly. Od mnoha let jsou tyto pilulky všeobecně rozšířeny a buďte se málo rodin, kde by neměly nějakou zásobu tohoto domácího prostředku. Od mnoha lékařů byly a jsou tyto pilulky odporučeny jako domácí prostředek, zvláště ale proti špatnému trávení a zácpě. Pro svůj mírný účinek mohou i dětem, jsou-li 5 let staré, při zácpě jeden až dva kousky dány býti.

Pilulky mají se na suchém místě uschovati.

Pilulky tyto stojí: 1 krabička s 15 pilulkami 21 kr., 1 závitěk se 6 krabičkami 1 zl. 5 kr., při frankovaném zaslání do dobírky 1 zl. 10 kr. Při zaslání peněz předem stojí 1 s vyplaceným zasláním: 1 závitěk pilulek 1 zl. 35 kr., 2 závitky 2 zl. 30 kr., 3 závitky 3 zl. 35 kr., 4 závitky 4 zl. 40 kr., 5 závitků 5 zl. 20 kr., 10 závitků 9 zl. 20 kr. (Měně než jeden závitěk nelze zaslati). Žádá se, by výslovně

„J. Pserhoferova krev čistící pilulky“

požadovány byly, a aby k tomu přihlíženo bylo, by nadpis na víčku každé krabičky na návodů o upotřebení vyznačeným podpisem J. Pserhofer a to čteným písmem opatřen byl.

Dále doporuční co nejlépe následující přípravky:

<p>Balsám na ozebnyiny od J. Pserhoferova 1 kelímek 40 kr., při frankovaném zaslání 65 kr.</p> <p>Jitrocelová šťáva, 1 láhvička 50 kr.</p> <p>Americká masť proti dně, 1 zl. 20 kr.</p> <p>Prašek proti pocení nohou, cena 1 krabice 50 kr., při frankovaném zaslání 75 kr.</p> <p>Balsám proti voletí, 1 láhev 40 kr., při zaslání 65 kr.</p> <p>Životní tresť (pražské kapky) 1 láhvička 22 kr.</p>	<p>Anglický balsám, 1 láhev 50 kr.</p> <p>Prašek fiakovský, 1 krabice 35 kr., při vyplaceném zaslání 60 kr.</p> <p>Tannechinová pomáda, od J. Pserhoferova, nejlepší prostředek pro vzrůst vlasů. 1 krabice 2 zl.</p> <p>Universální náplast od prof. Steudela, 1 kelímek 50 kr., při vyplaceném zaslání 75 kr.</p> <p>Universální čistící sůl, od A. W. Bulricha. Výborný domácí prostředek proti všem následkům porušeného zažívání. 1 balík 1 zl.</p>
---	---

Mimo uvedené přípravky jsou ještě v novinách v Rakousku vycházejících oznamované tu i cizozemské lékárnické speciality v zásobě, a opatří se všechny předměty, jež by snad na skladě nebyly, ku přání levně a řádně. — Zásilkový poštovní výtisk se nevyhledá proti dřívějšímu zaslání peněz, větší objednávky i poštovní dobírkou.

Při zaslání obnosu peněz předem (nejlépe poštovní poukázkou) jest perfo značně levnější, než při zásilkách na dobírku.

Lékárna u zlatého říšského jablka.

Inzerce produktů lékárny J. Pserhoferova U zlatého říšského jablka ve Vídni. Kalendář Strakonický dudák na rok 1894. Praha: J. Otto (nákladem J. F. Pavelce), 1893, nestr. Většinu reklamy v tomto kalendáři zadávají firmy ze Strakonice a okolí, instrukce dole v textu však nabízejí možnost platby poštovní poukázkou či na dobírku, takže inzerce už se samozřejmě pracuje s nákupem na dálku.

kerá nenaplnuje primárně potřebu být informován či baven, mohla hrát určitou roli. Zároveň ale lze předpokládat, že čtenářovo oko si na výskyt reklamy víc a víc zvykalo i při četbě novin či časopisů, takže zviditelnění reklamních stránek jejich specifickou grafickou a textovou podobou, založenou na vizuální pestrosti a zkratkovitosti, při níž roli souvislého textu nahrazuje heslovitost a symbolizující obraz, nemuselo být nijak markantněji pocíťováno.

Kalendáře v rozvinuté a komplexní podobě, jak byly vydávány ve druhé polovině 19. století, nabízely pestrou směsici obsahu, který oscilloval mezi prakticky užitečnými informacemi, informacemi zábavnými,

beletrií čtenářsky vstřícného typu a rubrikami, do nichž si čtenář kalendáře mohl vpisovat vlastní záznamy, evidence či poznámky. Tento obsah situoval pozici kalendáře mnohem blíže k provozu každodenního života, než jak tomu bylo u většiny knižní beletristické produkce, u níž naopak narůstá koncept autonomie umění a potřeby tichého soustředěného čtení. Hybridní obsah kalendáře, ale i princip výběrového čtení a možnost aktivního spoluutváření obsahu (jak výběrem čteného, tak i vpisováním vlastních textů) umožňují vnímat daný typ kalendáře jako projev rodící se populární kultury. Proměna kalendářů z hlediska podoby prezentování reklamního obsahu souvisí v tomto ohledu i s faktem, že v průběhu druhé poloviny 19. století dochází k intenzivní urbanizaci – obyvatel města jakožto čtenář kalendáře je ale také v závěru 19. století vystaven mnohem větší konkurenci jiných forem zábavy. Ta se rozrůstá v oblasti tištěných médií (novinové večerníky, ilustrované populární časopisy, senzační noviny typu Pražský ilustrovaný kurýr, senzační týdeníky, šestákové romány a další typy sešitově vydávané zábavní literatury), ale hlavně v oblasti aktivit, jež naopak směřují ven – zábavné parky, první biografy, lidová divadla, šantány, sportovní zápasy a turnaje.¹⁰⁷ Právě tato konkurence je zřejmě důvodem, proč se i po odeznění ekonomické krize nevrátí vydávání kalendářů k postupům fungujícím dobře v padesátých či šedesátých letech 19. století. Kalendář ztrácí svoji pozici centrální knihy na každý rok a s ní se ztrácí i kalendářový adresát koncipovaný jako všeobecný čtenář. Vydávání kalendářů začíná pracovat s konceptem segmentovaného publika, zaměřuje se tedy na vybranou sociální či profesní vrstvu nebo skupinu, na zastánce určitého životního stylu, na provozovatele určitých živností nebo koníčků. V této nové situaci se i jinak nastavují mechanismy k získávání a nabízení reklamy. Nicméně zlatá éra kalendářů už je v novém století minulostí.

107 Podrobnější výčet a rozbor této narůstající konkurence, zaměřený na české prostředí, nabízí MACHEK, Jakub. *Počátky populární kultury v českých zemích: Tištěná média a velkoměstská kultura kolem roku 1900*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2017, zvláště s. 32–51.

KATALOG K VÝSTAVĚ
ČESKOMORAVSKÁ POKLADNICE
České kalendáře 19. a první poloviny 20. století

JAROMÍR KUBÍČEK

Náš katalog výstavy je výběrem zajímavých kalendářů nejen z dlouhého 19. století, ale také dalších, vydaných až do roku 1945 a nacházejících se ve sbírkách Moravské zemské knihovny. V tematických skupinách jsou kalendáře uspořádány chronologicky podle vybraného titulu a ročníku. V popisu kalendáře je nejprve vždy věrně opsán v dobovém pravopisu text uvedený na titulním listu, v další rubrice následuje impresum s místem vydání, vydavatelem, roky jejich vydání, rozsahem svazků a s ročníky určení, u každého záznamu je připojena stručná anotace. V anotaci jsou výběrově zachycena jména autorů beletristických příspěvků doplněná biografickými údaji. U mnohých jmen jsou uvedeny neúplné údaje o narození či úmrtí, což svědčí o jejich absenci v databázi národních autorit, ale také o tom, že do kalendářů přispívali autoři, kteří se často v literárním

světě již dále neprosadili. K mnohým takto uvedeným popisům kalendáře je připojena fotokopie obálky nebo titulního listu, případně i s frontispisem.

Vlastní výstava kalendářů byla připravena ze sbírek Moravské zemské knihovny jako putovní. Samostatné panely představily výběr rodinných kalendářů v chronologické řadě, jak vycházely od národního obrození až po období protektorátu. Na dalších tematických panelech je výběr z kalendářů hospodářských, humoristických, vojenských, kalendářů pro ženy a také kalendářů německojazyčných. Výstavu graficky zpracoval Adam Kazmír a katalog připravila Markéta Pučoková. V katalogu výstavy je ovšem podchycen širší výběr všeobecných a rodinných kalendářů z dalších tematických skupin.

Rodinné a všeobecně vzdělávací kalendáře

Kalendáře měly knižní podobu v našich zemích již ve středověku, do konce 18. století bylo však jejich účelem pouze zaznamenávat rozdělení měsíců a dnů s informacemi, jaké slavnosti a svátky se připomínají na každý den. Již od konce 16. století se sice objevuje v českých kalendářích také zábavní část, jako výtah z katechismu, náboženské rozpravy nebo historické povídky, ovšem jen výjimečně.

Na počátku národního obrození se objevilo v Čechách několik pokusů o vydávání českého všeobecně vzdělávacího kalendáře, z nich však uspěl jen *Nový kalendář tolerancí pro veškeren národ Český katolického i evangelického náboženství*, vydaný v České expedici jeho majitelem a redaktorem Václavem Matějem Krameriem (1753–1808).¹ Kramerius obsah tohoto legendárního kalendáře kromě astronomických údajů naplnil výtahem z veřejných nařízení, zprávami z novin, jež rovněž vydával, či praktickými pokyny. K názvu tolerančního kalendáře se vrátil se značným časovým odstupem jeho syn Václav Rodomil Kramerius (1792–1861), jenž sestavil a vydal pod stejným názvem kalendář pro roky 1816 a 1817 v obdobném pojetí obsahu, k němuž však připojil ještě básnické ukázky. Kalendář byl sice dobře přijat, ale po dvou ročnících ustoupil konkurenci. Tou se stal spisovatel a národní buditel Jan Hýbl (1786–1834), jenž se rozhodl zpracovávat pro Fetterlovu tiskárnu v Praze kalendář v nové podobě tak, aby jím také prohluboval vzdělanost vlastenců. Kalendář pokládal za nejpříhodnější proto, že je pro každého potřebný a často je po modlitební knize jediný u těch vrstev obyvatel, kteří by si jiné knihy z důvodu chudoby nebo z dosavadního nezájmu o četbu nepořídili. V úvodu svého prvního českého kalendáře, nazvaného *Nový tolerancí posel pro katolíky i evangelíky; aneb: Národní Kalendář pro Čechy a Moravu na rok 1817*, formuloval představu národního

kalendáře, jenž by obsahově zachytil ve vlasteneckém duchu osobnosti a památky a přispíval poučení i zábavě. Podařilo se mu však vydat jen tři ročníky a svou pozornost věnoval redakci vlasteneckých novin, o něž měl být větší zájem.

Na Moravě dominovaly počátkem 19. století dvě tiskařské firmy, Trasslerova a Gastlova, v nichž se soustřeďovala nejen výroba, ale většinou i nakladatelství převážně části domácí literární produkce. Trassler v Brně vydával a tiskl noviny, časopisy, rozsáhlá encyklopedická díla a také kalendáře. Na rok 1791 vyšel u Trasslera první ročník kalendáře *Der Bothe aus Mähren*, od kterého do roku 1938 vyšlo 148 ročníků (s českou verzí *Posel z Moravy*, 1837–1938), jenž však přešel ke Gastlovi a Trassler jej od roku 1795 nahradil kalendářem *Der lustige Bauer aus Mähren*, vydávaným do roku 1840, z kterého vycházel český překlad *Veselý sedlák z Moravy* (1816–1833). Svým nákladem vydával Trassler souběžně pro léta 1816 až 1833 v malém formátu ještě dvojici *Nový krakovský kalendář*, resp. *Neuer Krakauer-Kalender*, kde se ovšem nacházelo jen minimum povinných údajů, tedy kalendárium, astronomické údaje a seznam trhů na Moravě a ve Slezsku. V historii obou tiskařských firem se kladl větší důraz na rozsáhlejší Jurendovy kalendáře.

V Brně vyšel na rok 1809 *Mährischer Wanderer, oder ganz neu entworfener Nationalkalender Mährens* (Moravský poutník, aneb Zcela nově pojatý národní kalendář moravský) sestavený a vydaný Karlem Josefem Jurendem (1780–1842), jenž se rozhodl změnit úroveň tohoto nejrozšířenějšího druhu tiskové produkce a jako reformátor kalendáře se takto zapsal do historie. Úvahy o potřebě zdokonalit moravské kalendáře popsal Jurende již ve svém prvním kalendáři, na rok 1809, v němž představil svůj pokus o zlepšení moravskoslezského

1 STREJČEK, Ferdinand. Kalendářová soutěž před sto lety. *Osvěta*. 1917, roč. 7, č. 8, s. 494–500.

kalendářnictví.² Nejprve představil Moravu s téměř 1,5 milionem obyvatel a s jejími vzdělávacími ústavy (jedna vysoká škola – stavovská akademie, osm gymnázií, 18 normálních a hlavních škol, asi 2500 triviálních škol, šest tiskáren a šest knihkupectví, dvě velké knihovny: v Olomouci a Kroměříži) a s řadou míst, kde působila Moravská hospodářská společnost. Naproti tomu měla podle něj tato velká a všestranně významná země jen dva bezúčelné kalendáře (*Der Bothe aus Mähren*, *Der lustige Bauer aus Mähren*) a zasloužila by si podle něho kalendář národní.

Redakci prvního ročníku kalendáře *Mährischer Wanderer* prováděl Jurende ještě za svého působení správce vychovávacího ústavu v Kuníně na Novojičínsku. Další dva ročníky tohoto kalendáře sestavil profesor hospodářství v Brně Joseph Alois Zeman z rozmanitých etnografických a topografických příspěvků a vydala jej Trasslerova tiskárna. Jurende však odešel do Brna, aby se vydávání kalendáře plně věnoval. Na rok 1813 vydal svůj nový *Jurende's Mährischer Wanderer*, jenž měl od dalšího ročníku ještě mutaci *Jurende's Vaterländischer Pilger in dem Kaiserstaate Oesterreichs*, určenou pro distribuci v dalších státech monarchie.³ Obě verze se lišily jen názvem, jejich obsah byl totožný. Zaměřil se v něm na komentování současných událostí v politice i technice, postihl všechny oblasti lidské činnosti, sledoval výsledky v literatuře, vědě i hospodářství a formou encyklopedických přehledů a schematicismů zpracovával informace z nejrůznějších oborů, jež byly bohatě ilustrovány. Jurendovým pomocníkem při sestavování kalendáře se stal od roku 1830 žurnalista a politik Jan Ohéral (1810–1868), jenž se úspěšně podílel na sestavování kalendáře, do kterého ročně

přispívalo okolo dvaceti převážně moravských učenců. Jeho rozsah zdvojnásobil na průměrně 400 stran kvarťového formátu a od roku 1833 jej již sám redigoval, a to až do roku 1855, i když pod redakčním prohlášením byl vždy až do roku 1837 podepsán též Jurende. Oba kalendáře vydával Jurende po celý svůj život vlastním nákladem, poté převzal vydávání od roku 1842 brněnský knihkupec Karl Winiker a od roku 1848 přešlo vydávání do Vídně, kde je tiskl a vydával J. P. Sollinger, resp. od 1855 jeho nástupce J. E. Zamarski. Posledním byl 48. ročník, a to na rok 1859. O úspěchu kalendáře svědčí i náklad, jenž dosahoval až 6000 výtisků a našel odbyt v mnoha zemích i mimo Evropu.

K neaktivnějším organizátorům vědeckého života na Moravě patřil Christian Karl André, který přišel z Německa do Brna v roce 1798, aby přijal místo ředitele školy u tamní evangelické obce. Vydával deník *Patriotisches Tageblatt für die Kaiserl. Königl. Erblande* (1800–1805), a když se stal v roce 1803 sekretářem Moravské hospodářské společnosti, byl redaktorem jejich českých i německých hospodářských kalendářů. Jurendova kalendářová tvorba se pro něj stala inspirací k vydávání výpravného národního kalendáře *Neuer Nationalkalender für die gesammte österreichische Monarchie*, jenž poprvé vyšel na rok 1811. Pojal jej jako potřebnou vzdělávací lidovou knihu pro země rakouské monarchie. Každý ročník přinášel povídky, anekdoty, výběr článků ze současného tisku a ucelené přílohy seznamovaly s novými objevy ve světě a přinášely přehledy světových dějin, statistiku evropských států nebo genealogii evropských panovníků. Po vydání prvních dvou ročníků v Brně vyšly v Bratislavě další tři ročníky, jež soustředily články se vztahem k Uhersku. Od šestého ročníku, na rok 1816, jej vydával u nakladatele Johanna Gottfrieda Calveho v Praze, kde vycházely i další Andrého časopisy, neboť ten měl své prodejny v dalších zemích monarchie, kam je také distribuoval. Jde o první kalendář označený v českých zemích za národní, vycházel až do roku 1825, kdy André odešel z monarchie a vrátil se kvůli tlakům ze strany cenzury do Stuttgartu.

Mezi rozšířené patřil *Litoměřický všeobecný, domácí a hospodářský kalendář* (1832–1865), jehož byl

2 Mähren hat Ursache, die Verbesserung seines Kalenderwesens. In: *Mährischer Wanderer, oder ganz neu entworfener Nationalkalender Mährens; auf das gemeine Jahr nach Christi Geburt 1809*. Brünn: K. J. Jurende, 1808, s. 37–40.

3 Jako vydavatel *Mährischer Wanderer* byl uveden Jurende u roč. 1. 1809 a první svazek nové řady *Jurende's Mährischer Wanderer* označil za roč. 2. 1813, neboť pomínil dva svazky připravené mezitím J. A. Zemanem. Mutace s názvem *Jurende's Vaterländischer Pilger in dem Kaiserstaate Oesterreichs* měla samostatné číslování od Jg. 1. 1814.

vydavatelem Karel Vilém Medau. Ten přišel z Německa jako faktor do litoměřické tiskárny, kterou vyženil a podstatně rozšířil. V roce 1831 převzal od Františka Jeřábka z Prahy vydávání titulu *Neuer Kalender* (1817–1938) a vydával jej také v uvedené české verzi. Litoměřický kalendář však představuje průměrný typ v zastoupení jednotlivých druhů textů. V první dekádě měl jen praktické, spíše hospodářské zaměření, ve čtyřicátých letech přibýly výchovné, osvětové a zábavné texty, jež od padesátých let převažovaly. Mezi oběma jazykovými mutacemi najdeme rozdíly zejména v etnografických příspěvcích.⁴ Dobová kritika jej oceňovala pro zvyšování úrovně kalendářové tvorby.

Nakladatelskou osobností byl v Praze Jan Spurný, který získal tiskařskou koncesi v roce 1828 a vydával mnoho knih českým vlastencům. Začal také vydávat kalendáře. Prvním byl *Všeobecný domácí a hospodářský kalendář na rok 1833*, u kterého došlo ke změně názvu od roku 1839 na *Pražský domácí a hospodářský kalendář*, aby se tak odlišil od kalendáře litoměřického. Kalendárium bylo doplňováno pranostikami a výtahy ze stoletého kalendáře, v rubrice Palečkův kalendář byly uváděny drobné humoresky. Vedle hospodářských rad přinášel ovšem také články historické o Praze a osobnostech českých dějin. V kalendáři převažovala zábavná část, proto pro něj zvolil od roku 1849 název *Pražský Svatováclavský kalendář*. Zanikl v roce 1865.

Období Františka Ladislava Čelakovského, Karla Jaromíra Erbena či Boženy Němcové vytvořilo romantický kalendář, jak jej reprezentují *Koleda* (Brno, 1851–1858), *Kalendář učitelský* (Praha, 1857–1863) nebo *Nový pražský kalendář pro každého* (Praha, 1848–1914).⁵ Kalendář *Koleda* (1851–1858) byl pokládán za dobrý a získal si zájem i v Čechách, kde v té době lepšího nebylo. Jeho vydavatelem byl liberální spolek Moravská národní jednota v Brně, jenž vznikl v roce 1849 za předsednictví spisovatele Františka

Matouše Klácela. Programem spolku bylo vzdělávání lidu prostřednictvím vydávání knih a vytváření muzejních sbírek. Kalendář nejlépe naplňoval takové poslání. Spolek jím usiloval o encyklopedicky zaměřené poučení, přinášel v něm stati historické, statistické a hospodářské, které doplňovalo zábavné čtení. Již první ročník přinesl přehled moravských dějin zpracovaný Josefem Chytillem a obrazy ze slovenského povstání roku 1848 od Jozefa Miloslava Hurbana. Redaktor kalendáře Jan Helcelet sepsal vzpomínky na národní život v Olomouci v říjnu 1848, popsal nově zřízenou polytechniku v Brně a pro beletristickou část získal povídky a překlady také od Boženy Němcové. Kalendář vyšel poprvé v nákladu 3000 výtisků, odbyt však nebyl podle očekávání a od roku 1856 se jeho rozsah snížil o třetinu a náklad byl jen 1800 výtisků. Nízký odbyt byl pro Matici moravskou však důvodem k jeho zastavení přesto, že kalendář byl jejím jediným soustavným edičním činem; jako poslední vyšel osmý ročník – na rok 1858. Na *Koledu* navazoval *Kalendář učitelský* (1857–1863), který přinášel studie o osobnostech české kultury a básně s historickou tematikou. Podobný ráz měl v prvních ročnících za redakce Josefa Pečírky také *Nový pražský kalendář pro každého* (1848–1914), vydávaný haasovskou firmou. Upoutal články o Slovanech nebo z českého národopisu, brzy se však stal jen překladem německé verze tohoto kalendáře (*Neuer Prager Kalender für alle Stände*, 1847–1911).

Za mesiáše českých spisovatelů byl považován Ignác Leopold Kober (1825–1866), neboť platil autorům za příspěvky honoráře, což do té doby nebylo zcela obvyklé. Začínal jako knihkupec, od roku 1843 v Táboře, v roce 1853 se přestěhoval do Prahy na Národní třídu a stal se největším českým nakladatelem. Vydával Riegrův *Slovník naučný* a spisy Klicperovy, Máchovy, Tylovy a dalších básníků a prozaiků v edicích Národní bibliotéka, Slovanské besedy či Spisy výtečných českých básníků novověkých. Od roku 1862 měl také vlastní tiskárnu a na tento rok vyšel také první ročník jeho historického a politického kalendáře *Posel z Prahy* za redakce Karla Sabiny, jehož však brzy vystřídal František Zákrejs, redaktor jeho knižních edic. Kalendáře až

4 SOUKUPOVÁ, Hana. Ke skladbě Litoměřického kalendáře. *Český lid*, 1990, roč. 77, č. 2, s. 94–101.

5 TRÍSKA, Josef. Vývoj pražského literárněhistorického kalendáře. *Spisovatel Národního muzea v Praze. Řada C-Literární historie*, 1988, sv. 33, č. 1, s. 44.

do roku 1878 vyšlo 17 ročníků a po celou dobu si udržel vysokou úroveň díky kvalitním autorům.

Mezi hodnotné kalendáře, které učily lid číst a vychovávaly jej k národnímu uvědomění, řadí jazykovědec Vladimír Šmilauer *Pečirkův Národní kalendář*.⁶ Doktor lékařství Josef Pečírka mimo své vystudované a celoživotně provozované lékařské povolání sepsal řadu odborných hospodářských spisů a s pomocí Karla Jaromíra Erbena vydal svým nákladem staročeskou *Legendu o svatě Kateřině*, jejíž rukopis objevil ve Švédsku. Byl redaktorem a sepsal celou zábavní část prvních ročníků *Národního kalendáře* (1858–1903), jež začal vydávat v Praze Jaroslav Pospíšil a který dosahoval nákladu až 30 000 výtisků. Roku 1864 se však rozhodl Pečírka nakladatele Pospíšila opustit a pokračoval ve vydávání kalendáře ve svém nákladu, s tiskem přešel pro léta 1865–1867 k Bedřichu Stýblovi a pak k Františku Skrejšovskému. Jeho *Pečirkův Národní kalendář* přinášel vlastní povídky, humoresky a poučné články a stal se velmi známým. *Pečirkův Národní kalendář* je autorský v tom smyslu, že jeho obsah sám sepsal, i když mu předlohou byla jiná díla. Například při psaní statě Začátek českých dějin v kalendáři na rok 1870 vycházel z dějin Františka Palackého, jemuž se v úvodu omlouval, „že mu snad za zlé míti nebude, že udělal výtah z díla jeho“. Po úmrtí zakladatele se stala vydavatelkou kalendáře manželka a poté synové. O dobrou úroveň kalendáře dbali redaktoři, jimiž postupně byli Václav Štulc, Jaroslav Červenka, Vlasta Pittnerová, František Xaver Svoboda a od roku 1944 Emil Vachek a kteří mu povídkami českých spisovatelů udrželi dobrý standard i prosperitu. Tiskem přešel od roku 1874 do Cyrilo-metodějské knihtiskárny, od 1876 k V. Naglovi, načež se vrátil od 1880 již natrvalo k B. Stýblovi, který ke všem kalendářům u něj tištěným připojoval shodný přehled jarmarků v českých zemích. Od 10. ročníku měla obálka kresbu podvečerního rodinného zátiší od malíře

Josefa Scheiwla.⁷ Náklad byl kolem roku 1872 průměrně 20 000 výtisků a po deseti letech dosahoval 36 000 výtisků.⁸ Obsahem převažovaly zpravidla rozsáhlejší povídky, takže v celém kalendáři jich bývalo jen pět až sedm, většinou ilustrovaných perokresbami. Obsah byl zpestřen již od prvního ročníku zpravidla barevným frontispisem od českého malíře, který zobrazoval významnou kulturní památku.

Největším nakladatelem kalendářů se stal Johann Steinbrener. Rodák z Vimperka se vyučil knihařem, se svými výrobky objížděl jarmarky a roku 1872 si pořídil tiskařský rychlolis a jako knihař, knihkupec a tiskař stal nejznámějším ve vydávání knižních kalendářů. Již na rok 1874 vydal tři různé kalendáře, které údajně dosáhly celkového nákladu 8000 výtisků.⁹ Během dvou desetiletí rozšířil tiskárnu o 10 rychlolisů a dvojbarevnou rotačku a zaměstnával na 400 osob. Oprávněně se prohlásil za světovou firmu, když své kalendáře vydával s určením pro většinu zemí tehdejšího Rakouska-Uherska. V roce 1900 jeho kalendáře vycházely v 11 jazycích a v celkovém nákladu 800 000 výtisků, a tak se staly nesporně nejrozšířenějšími.¹⁰ K dobovým reklamním trikům patřilo, že na titulním listu kalendářů této firmy se jako místo vydání uvádělo vedle Vimperku také Budapest (u maďarských), Schärding, Wien (u německých), Praha, New York (u českých) apod., kde měl však jen pomocníky k jejich distribuci. Zrušení kalendářního kolku ke konci roku 1899 se stalo pro vydavatele kalendářů impulsem k soutěžení mezi sebou, aby vydávali levné a ilustrované kalendáře. Podle literárního kritika Jana Jakubce se šetřilo na kvalitě papíru, na honorářích

6 ŠMILAUER, Vladimír. O našich kalendářích. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1976, roč. 17, č. 3/4, s. 260–264.

7 HEINITZ, Bohuslav. 1858–1938: z počátku našeho kalendáře. In: *Pečirkův Národní kalendář na obyčejný rok 1938*. Praha: Jaromír Pečírka, 1937, s. 185–187; *Pečirkův Národní kalendář na obyčejný rok 1939*. Praha: Jaromír Pečírka, 1938, s. 178–192; *Pečirkův Národní kalendář na přestupný rok 1940*. Praha: Jaromír Pečírka, 1939, s. 174–189.

8 ŠTULC, Václav. Slovo redaktorovo k milým přátelům Národního kalendáře. In: *Pečirkův Národní kalendář na obyčejný rok 1882*. Praha: Mariana Pečirková, 1881, s. 33.

9 HRABE, Franz Eduard. *Johann Steinbrener, der Begründer der Buchindustrie in Winterberg*. Winterberg: J. Steinbrener, 1935, s. 16.

10 Tamtéž, s. 19.

za práci redakční, za články ap. Příkladem šetření na kvalitě byla pro Jakubce právě vimperská firma „J. Steinbrener, katolické nakladatelství a umělecká kněhtiskárna“. Za redaktora českých kalendářů získal Steinbrener českobudějovického kanovníka Adolfa Rodlera, jenž dovedl seskupit většinu současných katolických spisovatelů, a ročně se tak sešlo okolo 30 původních povídek.

Dobovým Steinbrenerovým kritikem byl knih-tiskař a nakladatel Alois Wiesner, vydavatel časopisů a několika edic české literatury a také 19 titulů lidových katolicky orientovaných českých kalendářů, které vycházely od roku 1903 do dvacátých let 20. století. Oba nakladatelé, Johann Steinbrener ve Vimperku i Alois Wiesner v Praze, však měli beletristické příspěvky do svých kalendářů ze stejného okruhu autorů a z dobového tisku je patrná vzájemná rivalita. Skladbu redaktorů a spisovatelů pro české Steinbrenerovy kalendáře odkryl Arne Novák a srovnával oficiální lidovýchovné záměry s tím, jak mohou obsahem pochybné vimperské kalendáře mařit takové úsilí.¹¹ Cílem Wiesnerova nakladatelství bylo v národnostně vyhrocené době nápodobou vytlačit cizí německou kalendářní produkci obdobnou skladbou českých kalendářů.

Za nejlepší kalendář na Moravě byl označen Českým čtenářským spolkem v Brně¹² v osmdesátých letech 19. století pro ryzí mluvu a vlastenecký ráz *Moravský národní kalendář*, vydávaný Vladimírem Žakovským v Olomouci. Ve srovnání s ním se jevil slabším kalendář *Moravan*, vydávaný v těch letech Placidem J. Mathonem v Brně, a podobně na tom byl také ostravský *Horník*. Jako pouhé překlady z němčiny s převážně bezcennými články byly označeny brněnské kalendáře Karafiatovy a Winikerovy, které jen měly odebírat čtenáře dobrým kalendářům.

Z uvedených tří moravských rodinných kalendářů byl nejstarším *Moravan*, kterého vyšlo nepřetržitě

plných sto ročníků. První ročník vyšel nákladem Dědic-tví sv. Cyrila a Metoděje v Brně na rok 1852 za redakce Beneše Methoda Kuldy. Obsah kalendáře spočíval v básních a povídkách, přinášel také články historické a hospodářské. Naproti tomu olomoucký *Moravský národní kalendář* vyšel jen v šesti ročnících, pro léta 1879 až 1884. Kalendář pro lid hornický *Horník* vydával Spolek hornicko-hutnický v Moravské Ostravě od roku 1875 a vyšlo jej 51 ročníků do roku 1939. Přinášel zábavné a poučné články z moravské vlastivědy, historie dolování a rozmanité zajímavosti, z beletrie uváděl výběr z děl současných předních českých spisovatelů i překlady z ruštiny nebo francouzštiny. Jeho náklad začínal na 3 000 výtiscích a po pěti letech došlo k navýšení na dvojnásobek, který se udržel až do první světové války.

Očekávání učitelské obce naplnil *Kalendář Ústřední Matice školské*, jenž za redakce Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha poprvé vyšel na rok 1885.¹³ V zájmu vydávající organizace, která byla zřízena na ochranu české mládeže s cílem posílit vlasteneckého ducha, přispívali povídkami nejznámější čeští autoři té doby verši, povídkami a životopisnými články. Tohoto dobře koncipovaného všeobecně vzdělávacího kalendáře však vyšly jen čtyři ročníky. Nejlépe se totiž dařilo kalendářům vydávaným knihkupci, kteří měli zkušenosti s jejich odbytem.

Ke kvalitě vydávaných kalendářů měli výhrady také pedagogové, vytýkali jim klerikální tendence a nedostatečný zřetel na potřeby lidového vzdělávání. Zemský ústřední spolek učitelský v Čechách proto zorganizoval vydávání vlastních kalendářů – *Havlíček* (1903–1931) a *Palacký* (1904–1929) – se záměrem docílit reformy u tohoto druhu literatury. Jejich první redaktor Jaroslav Mančal formoval poslání těchto kalendářů jako boj za posílení intelektuálních schopností a charakterových vlastností obyčejného českého čtenáře. Od prvního ročníku obou kalendářů vyšlo celkem 50 000 výtisků a s distribucí měly vypomáhat učitelské jednoty, což

11 -an [=NOVÁK, Arne]. Kulturní monopoly. *Naše doba*. 1909, roč. 15, č. 7, s. 541–545.

12 České kalendáře na Moravě. *Urbánkův věstník bibliografický*. 1881, roč. 2, č. 4, s. 108.

13 DLOUHÝ, František. Kalendář Ústřední matice školské na rok 1885. *Literární listy*. 1884, roč. 5, č. 20, s. 164.

ovšem naráželo na odpor jiných kalendářových podnikatelů i knihkupců. Celkovou koncepcí sloužily národní práci, vzdělávání lidu a zušlechťování vkusu.

Velkým nakladatelem časopisů, knižních edic a také kalendářů byl v Praze Jan Otto. Své podnikání začal v roce 1871, kdy převzal od svého tchána Jaroslava Pospíšila knihtiskárnu, a vlastní nakladatelskou činnost zahájil knižní edicí *Osvěta lidu* a vydáváním *Slovanského kalendáře*, kterého vyšlo 44 ročníků na léta 1872 až 1915. *Slovanský kalendář* se od roku 1874 členil do dvou řad, na menší a velký. Měl dobrou zábavní část od současných českých spisovatelů a v naučných textech se zaměřil na slovanství v historii i politice. Redigoval jej romanopisec Jakub Arbes, po něm povídkář Jan Göbl-Kopidlanský a následně Jakub Loukota. Obě verze *Slovanského kalendáře* dosahovaly v roce 1879 nákladu 25 000 výtisků.¹⁴ V jeho nakladatelském programu bylo především vydávání české i zahraniční beletrie, časopisů a také kalendářů. Ottův ediční záměr byl široký. Příkladem může být časopis *Besedy lidu* (1893–1921) a edice *Knihovna Besed lidu*, v níž v letech 1894–1898 vyšlo na 130 ponejvíce překladových povídek a ty doplňoval *Kalendář Besed lidu*, kterého vyšlo 21 ročníků – na léta 1895–1915. Ottovy kalendáře měly vždy zajímavé a poučné články a v zábavní části dbaly na uměleckou úroveň, jak o tom svědčí nejen jména autorů povídek jako Jakub Arbes, František Herites, Ignát Herrmann, Alois Jirásek, Vlasta Pittnerová, František Xaver Svoboda, ale také reprodukce ilustrátorů Václava Brožíka, Josefa Mánesa, Joži Uprky, Františka Ženíška aj., které svou hodnotou předčily obvyklé ilustrace kalendářů.

K největším nakladatelům kalendářů na Moravě patřil Romuald Promberger. Po studiích na vyšším obchodním učilišti ve Vídni a několika zaměstnáních získal také praxi ve vídeňském nakladatelství svého strýce Eduarda Hölzla, jenž měl v Olomouci své knihkupectví, do něhož v roce 1883 nastoupil a v poněmčeném městě si otevřel v dalším roce vlastní české knihkupectví. Své

nakladatelské podnikání začal Promberger vydáváním lidových kalendářů. Od olomouckého nakladatelství Kramář a Procházka převzal na rok 1891 vydávání kalendáře *Velehrad*, který přejmenoval na *Staroslavny Velehrad* (vycházel pro léta 1889–1926). Pro nedostatečné autorské zázemí získal Promberger souhlas pražského vydavatele *Pečírka Národního kalendáře* k přetisku jeho obsahu v olomouckém kalendáři. O úspěchu tohoto vydavatelského rozhodnutí svědčí např. náklad kalendáře *Staroslavny Velehrad* na rok 1898, jenž v počtu 10 000 výtisků s barevnou obálkou Joži Uprky nestačil ani pro všechny zájemce poutě na Velehradě.¹⁵ Zájem o kalendáře jej motivoval k jejich rozšíření o další tituly. Na rok 1900 již vyšly jeho kalendáře *Methoděj* (1900–1926), za redakce Anny Nesvadbíkové, a humoristický *Král Ječmínek* (1900–1926), uspořádaný Karlem Křenem. Z obsahu těchto tří vycházely současně *Velký moravský kalendář* (1900–1930), *Velký zábavný kalendář* (1900–1930) a *Malý zábavný kalendář národní* (1900–1930). Kolekci kalendářů rozšířil od roku 1901 ještě o *Malý moravský kalendář* (1901–1928). Ocenění se dočkal Prombergův kalendář *Práce* (1901–1903), redigovaný Antonínem Nečáskem a určený pro vzdělanější živnostníky, s naučnými články z oboru techniky.¹⁶ Podobně jen vyšly tři ročníky katolického kalendáře *Svatý Hostýn*, za redakce Jana Halouzky, a kalendáře českých žen a dívek *Libuše*, za redakce Karly Bufkové-Wanklové a Miloslavy Procházkové. Pro rok 1902 začal vycházet ještě vojenský kalendář *Tábor*, a to za redakce Hanuše Kuffnera. Prombergovy kalendáře mívaly také jako barevnou přílohu obrázky od českých malířů.

Na přelomu 19. a 20. století nemělo poněmčené Brno dostatek vlastních českých kalendářů, což přivedlo české knihkupce k podobnému řešení, jež zvolil již před nimi Promberger v Olomouci. Nejprve se Joža Barvič, který do Brna přišel z Valašska roku 1883 a stal se prvním českým knihkupcem ve městě, obrátil na pražského nakladatele Jana Ottu, jenž mu vyhověl,

14 ŠVEHLA, Jaroslav. *Jan Otto: Kus historie české knihy*. Praha: Nakladatelství H+H, 2002, s. 240.

15 Knižní trh na Moravě. *Moravská revue*. 1899, roč. 1, č. 9, s. 288–290.

16 JAKUBEC, Jan. *Kalendáře. Naše doba*. 1900/1901, roč. 8, č. 3, s. 234.

když od svého *Kalendáře Besed lidu* (1895–1915) zhotovil zvláštní mutaci nazvanou *Radhošť*; kalendáře vyšlo pět ročníků, na léta 1896–1900. Poté pokračoval v obdobné praxi Arnošt Píša, jenž otevřel druhé české knihkupectví na stejné brněnské ulici v centru města a v roce 1898 převzal Barvičovu praxi. Na rok 1902 začal vycházet v Píšově knihkupectví zábavný kalendář *Orlice* (1902–1911), který byl mutací Ottova *Velkého Slovanského kalendáře*. Tyto přetisky pražských kalendářů dosáhly na Moravě rovněž úspěchu.

Některé redakce časopisů vydávaly souběžně také kalendáře, což zpravidla byl výběr článků a zpráv, které takový časopis přinášel. Příkladem může být *Kalendář Národní politiky*, od kterého vyšlo 53 ročníků, na léta 1891 až 1943, jenž se však příliš nelišil od běžných lidových zábavných kalendářů, přestože pro něj psali i autoři zvučnějších jmen. Takový jednoduchý obsah však neměl *Kalendář Národních listů*, jehož ale vyšly jen dva ročníky, pro léta 1908 a 1909. Zatímco první ročník byl cennou politickou, národohospodářskou a vzdělávací čítankou o dějinách české politiky od roku 1860, kdy byly Národní listy založeny, ve druhém ročníku převažovala beletrie s povídkami a verši českých autorů.

Obrázek k č. [1]

[1]

Nowý Kalendář Tolerancij pro wesskeren národ Český Katolického y Ewangelického náboženstwij. Na rok přestupný 1816. W kterémž se mimo mnohá welmi prospěšná naučenj, také wsselicý paměti neyhodněgssj přjbehowé skrz celý rok řádně wypisugj. Pro obecné dobré sepsaný od Wáclawa Rodomila Kraméryyusa, spisowatele Českých nowin. Jedenáctého roku. W Starém městě Pražském w České nowinářské Expedycy, u Hrabů w Dominykánské ulicy, w Nře 232.

Staré Město Pražské: Česká novinářská Expedice, 1815–1816. Po 96 s. Na rok 1787, 1791–1798, 1816–1817.

Kalendárium a hvězdářské předpovědi počasí, užitečné čtení z historie, žertovné povídky, mravná naučení, básně v řeči vázané, rady pro rolníky, seznam knih k dostání v České expedici, abecední seznam měst v Čechách s termíny jarmarků.

Karl Josef Jurende

Málo našich mužů bylo v polovině 19. století tak známých za hranicemi naší vlasti jako zakladatel kalendáře *Mährischer Wanderer* (Moravský poutník) Karl Josef Jurende. Jeho jméno sice nedosáhlo takového obdivu, jak náleželo již v té době Janu Amosu Komenskému, ale stejně jako Komenský usi-

loval Jurende také především o vzdělání nejširších lidových vrstev. Takto uvedl Karla Josefa Jurendeho autor jeho první německé biografie Jan Ohéral.¹⁷

Wurzbachův biografický lexikon císařství rakouského z roku 1863 vystihl žurnalistu Karla Josefa Jurendeho (1780–1842) jako reformátora rakouského kalendáře. Jeho *Mährischer Wanderer* pro rok 1809 byl první knihou, kterou sestavil z vlastních příspěvků a vydal svým nákladem u brněnského tiskaře J. G. Trasslera. Bylo to v době, kdy vedl v pozdně osvícenském duchu známý vzdělávací ústav v Kuníně na Novojičínsku, ve kterém v té době byl žákem také devítiletý František Palacký, aby se naučil němčině. V Kuníně Jurende také připravil menší oborový rolnický kalendář, ten však vyšel až na rok 1815 pod názvem *Jurende's Bauernfreund, oder Pflugkalender*.

Jurende byl pokládán za samouka, i když po návštěvě obecné školy v rodném Leskovci nad Moravicí navštěvoval také několik tříd krnovského gymnázia. Pro něho bylo rozhodující, když se v červnu 1802 stal úředníkem zemských úřadů v Brně a jako člen Moravské hospodářské společnosti přispíval do Andrého listu *Patriotische Tageblatt* (1800–1805). Měl to štěstí, že se v Brně seznámil se vzdělanými učiteli, již mu byli učitelé zejména v astronomii a fyzice.¹⁸ Zde se také seznámil s hraběnkou Truchsess-Zeilovou, která mu nabídla místo pedagoga ve svém výchovném ústavu v Kuníně, kam v roce 1806 nastoupil a který brzy vedl. Jurende mohl

využívat tamní bohatou zámeckou knihovnu ke studiu a doprovázel také hraběnkou na cestách po Švýcarsku, Francii a severní Itálii, což mu dalo řadu podnětů k jeho literární tvorbě. O tom svědčí nejen první kalendář, na rok 1809, ale také jeho žurnalistická činnost od roku 1812, kdy odešel do Brna. Od července 1813 začal vydávat zábavný měsíčník *Redlicher Verkündiger* (Spravedlivý zvěstovatel), jenž byl tehdy vedle úředních novin *Mährisch-ständische Brünnner Zeitung* jediným časopisem na Moravě. Tento časopis nahradil od ledna 1815 obdeníkem *Moravia*, v němž úspěšně informoval čtenáře o zajímavostech země. Otiskoval v něm také romantické povídky, humoristické črty a kresby, verše i anekdoty. Pro takto regionálně zaměřený list však nebylo dostatek autorů ani čtenářská obec nebyla rozsáhlá, a tak list ještě v tom roce zanikl. Úspěch zaznamenala ještě jeho politická edice *Zeichen der Zeit* (Znamení doby), v níž vydal v roce 1814 tři sešity projevů Napoleona Bonaparta.

Po několika časopiseckých pokusech se Jurende soustředil na vydávání kalendářů. Již na rok 1814 připravil opět kalendář ve větším kvartovém formátu pod názvem *Jurende's Mährischer Wanderer*, určený pro moravské čtenáře, jenž souběžně vycházel také s názvem *Jurende's Vaterländischer Pilger in dem Kaiserstaate Oesterreich*, aby se uplatnil také v dalších zemích monarchie. Z přesvědčení, že kniha musí být laciná, aby sedlák knihu koupil, rozhodl se vydávat kalendáře vlastním nákladem a tiskl je v největších brněnských tiskárnách, u J. G. Gastla a J. G. Trasslera. Po Jurendeho smrti pak vydávání převzal knihkupec Karel Winiker v Brně a od roku 1848 vycházely oba kalendáře tiskem i nákladem J. P. Sollingera ve Vídni, kde 48. ročníkem, pro rok 1859, zanikly. Jurendeho pomocníkem při sestavování kalendáře se stal od roku 1830 žurnalista a politik Jan Ohéral, jenž se úspěšně podílel na sestavování kalendáře, pro který za jeho redakce přispívalo ročně okolo dvaceti převážně moravských učenců. Jeho rozsah zdvojnásobil na průměrně 400 stran a od roku 1833 jej sám redigoval, a to až do ročníku 1855. O úspěchu kalendáře svědčí i náklad, jenž dosahoval až 6000 výtisků a našel odbyt v mnoha zemích i mimo Evropu.

17 OHÉRAL, Jan. Karl Joseph Jurende: Biographie. *Moravia: ein Blatt zur Unterhaltung, zur Kunde des Vaterlandes, des gesellschaftlichen und industriellen Fortschrittes*. 1844, roč. 7, č. 1, s. 2–3, č. 2, s. 5–6, č. 3, s. 9–10; též *Jurende's Mährischer Wanderer*. 1848, roč. 37. Wien: J. P. Sollinger, [1847], s. 81–84.

18 O znalostech astronomie svědčí Jurendeho spis *Der Vorläufer des Lucifer's das ist: Lichtbringers, oder der grosse, äusserstmerkwürdige Komét, welcher im Herbste des laufenden Jahres 1811 in der Nordregion des Firmaments erschien*. Brunn, 1811.

Christian Karl André

„Kdyby nebylo takové osobnosti, jakou byl bezesporu Kristián Karel André, nerozvinula by se tak úžasným tempem vědecká práce na Moravě 19. století. [...] Těžko by André splnil svou novou roli, kdyby nebylo jeho

organizátorského talentu, vědecké schopnosti i jisté míry dravé ctižádosti.“ Tolik výňatek z rozsáhlé monografie Jiřího Kroupy o moravské společnosti pozdního osvícenství.¹⁹

Christian Karl André (1763–1831) studoval na univerzitě v Jeně a jeho zájmem byla mineralogie. V několika německých městech založil a vedl výchovné ústavy a v roce 1798 přijal nabídku na práci ředitele výchovného institutu protestantské obce v Brně. Do hlavního města Moravy jej přivedla již dřívější známost s hrabětem Janem Nepomukem Mittrovským, který jej ujistil, že jako protestant se zde nemusí obávat pronásledování. V Brně se stal členem učené společnosti, z níž se později ustavila Moravskoslezská společnost pro zvelebení hospodářství, přírodovědy a vlastivědy. Již v roce 1803 se stal sekretářem této společnosti a navázal velmi úzké vztahy s jejím ředitelem, majitelem rájeckého panství starohrabětem Hugo Františkem Salmem-Reifferscheidtem. V Brně založil André deník *Patriotisches Tageblatt für die Kaiserl. Königl. Erblande* (1800–1805) s cílem podporovat hospodářský rozvoj v ekonomických i uměleckých oblastech. Pro zásahy cenzury list ve válečné době zastavil. V Salmově panství se stal hospodářským radou a jako průvodce jeskyněmi Moravského krasu vydal příručku *Uebersicht der Gebirgsformationen und besonders der Uebergangsformation in Mähren* (Brünn, 1804). Jeho nejznámějším časopisem byl *Hesperus* (1809–1831), jenž vycházel od ledna 1809 v Brně, od roku 1812 v Praze, po deseti letech jej přenesl do Stuttgartu a v roce 1823 byl v monarchii zakázán. V Praze také vycházel jeho týdeník *Ökonomische Neuigkeiten und Verhandlungen* (1811–1850). Publikace

redigoval z Brna, a když byl vyšetřován za publikování článku, který nebyl schválen rakouskou cenzurou, odešel v roce 1821 do Stuttgartu, kde v rozsáhlé publikační činnosti pokračoval.

Brněnská kalendářová tvorba Josefa Jurendeho se stala podnětem pro Andrého k vydávání výpravného národního kalendáře *Neuer Nationalkalender für die gesammte österreichische Monarchie*, jenž poprvé vyšel na rok 1811. V kalendáři uváděl svátky katolické, evangelické, řecké, židovské a turecké; postavení planet a předpovědi počasí byly podle brněnského meteorologického měření, jak uváděl vždy na titulním listu. Po dějinách habsburského domu a genealogii evropských panovníků přinášel přehledy o poštovním spojení z Vídně do hlavních měst provincií, seznamy trhů v zemích monarchie a praktické tabulkové přehledy. Rozsáhlá byla vždy část rozmanitostí, kde najdeme také statě o tištěných kalendářích, příběhy, písně, anekdoty, poučné články o hospodaření, hvězdářství apod., vždy s připojením obsahu zábavní části. Po vydání prvního ročníku v Brně vyšly další ročníky v Bratislavě, jež soustředily články se vztahem k Uhersku. Od šestého ročníku, na rok 1816, jej vydával u knihkupce J. G. Calveho v Praze, kde vycházely i další Andrého časopisy, neboť ten měl své prodejny v dalších zemích monarchie, kam je také distribuoval. Vydávání kalendáře bylo ukončeno 12. ročníkem, pro rok 1822, neboť André z monarchie odešel. Jak u svých časopisů, tak i u kalendářů André sledoval, aby se obsahem staly potřebnou vzdělávací lidovou knihou i pro další země rakouské monarchie.

Z postavení sekretáře Moravské hospodářské společnosti prosadil André vydávání hospodářských kalendářů. Kalendáře začaly vycházet pro rok 1814 a podle pražského vzoru měly dvě řady od německého kalendáře – větší kvartový formát pod názvem *Oekonomischer Kalender für Landwirthe* (1814–1854), který přinášel mnoho zajímavých rozprav a byl určen pro hospodářskou správu. Menší osmerkové kalendáře s určením pro rolníky vycházely v německé (*Wohlfeiler Bauern-Kalender*; 1814–1870) a české verzi (*Laciný kalendář pro lid sedlský*; 1814–1870). Vydavatelem české řady kalendáře byl spolek *Tovaryšstvo rolního vzdělávání a znalosti pozemských věcí přirozených krajiny moravské*, až od roku 1839 se k vydávání přihlásila Moravská hospodářská společnost, jíž byl spolek součástí. Náklad hospodářských kalendářů býval 5000 výtisků u českého a po 3000 u německých.

19 KROUPA, Jiří. *Alchymie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska; Brno: Muzejní a vlastivědná společnost. 1987, s. 185–186.

[5]

Neuer Nazional-Kalender für die gesammte österreichische Monarchie auf das Jahr 1821, für Katholiken, Protestanten, Griechen, Russen, Juden und Türken. Nach dem Brünner Meridian. Zum Unterricht und Vergnügen für Geistliche und Weltliche, Lehrer, Beamte, Bürger und Landleute fasslicheingerichtet von Christian Carl André, herausgeber der Zeitschriften: Hesperus, Nationalblatt für gebildete Leser, und der Ökonomischen Neuigkeiten und Verhandlungen, Zeitschrift für alle Zweigeder Land- und Hauswirthschaft, des Forst- und Jagdwesens im österreichischen Kaiserthume. Eilster Jahrgang. Prag, Im Verlag bey Friedrich Tempsky, Firma: J. G. Calve.

Brünn: J. G. Gastl; od 1812 Prag: J. G. Calve; od 1813 Pressburg [Bratislava]: Lippertschen Buchhandlung; od 1816 Prag: J. G. Calve, 1810–1821. Jg. 1. 1811 – 12. 1822. Po 96–427 s.

Redaktor Christian Karl André (1763–1831) byl organizátorem vědeckého života a hospodářského rozvoje v Brně, sekretářem Moravské hospodářské společnosti a vydavatelem časopisů. Kalendář poprvé u nás pojmenoval národním, přinášel povídky, anekdoty, výběr článků ze zahraničních novin a užitečné přehledy světových dějin, evropských států a panovníků.

[6]

Weselý sedlák z Morawy, aneb nový morawsko-slezký městský a sedlský Kalendář na rok po Narození Páně 1823, genž gest obyčejný Rok, obsahujcý 365 Dnů. Wydaný od Jozefa Giřjho Trasslera. W Brně a Opawi wytisštěný, a k dostánj u Joz. Giřjho Trasslera, kněhtlačitele a kněhkupce.

Brno a Opava: Josef Jiří Trassler, 1815–1832. Po [40] s. Na rok 1816–1823, roč. 32. 1827 – 38. 1833.

Kromě kalendáře katolického, protestanského a židovského obsahuje různá hvězdárská vyjádření, měsíční a sluneční zatmění, přehledy jarmarků na Moravě a ve slezském knížectví, pravidla selského života, ceník služeb a řád koňské pošty. Německý překlad byl *Der lustige Bauer aus Mähren* (1809–1840).

[7]

Nowý krakowský Kalendář, na rok po Narozenj Páně 1823, genž gest obyčejný rok, obsahujcý 365 dnů. W němž se wynacházý mimo obyčejných kalendářských znamenj, rozličná wygádřenj hwězdárská, měsýčná a slunečná zatměnj. W Brně a Opawě wytisštěný a k dostánj u Joz. Giřjho Trasslera, kněhtlačitele a kněhkupce.

Brno a Opava: Josef Jiří Trassler, 1815–1832. Po [48] s. Na rok 1816–1833.

Kalendář krakovského typu v osmerkovém formátu obsahovaly kalendárium s vloženými prázdnými listy na poznámky, data pohyblivých svátků a dnů, kdy je zakázáno pořádání divadelních nebo hudebních představení, vysvětlivky znaků v kalendáři, zatmění slunce a měsíce, přehled trhů na Moravě a ve Slezsku. Německá verze vycházela pod názvem *Neuer Krakauer Kalender*.

[8]

Posel z Morawy, aneb domácj, městský a rolnický kalendář pro Morawu a Slezko, na rok obyčejný 1842. Ssestý ročnj. W Brně, wytisštěn a k dostánj u Frantisska Gastla, knihkupce, uměleckého a hudebnjho obchodnjka, wrchnjho skladnjka normálnjch sskolnjch knih w Morawě a Slezku, a majetnjka weřegné knihpůjčowny. W Olomouci, u Jana Neugebauera, knihkupce a obchodnjka uměleckého i hudebnjho.

Brno: František Gastl; od 1867 František Karafiát; od 1936: Leopold Karafiát a Kuchař, 1841–1847. Po 60–156 s. Roč. 1. 1837 – 102. 1938.

Po kalendáriu, přehledu správních úřadů a trhů v zemi obsahoval zprávy pro hospodaření a rady pro domácnost a zahradnictví. V zábavní části přinášel povídky a pověsti z Moravy, veselé příběhy a anekdoty, jež až ve 20. století uváděly autory jako Bohumil Brodský (1862–1939), Viktor Kamil Jeřábek (1859–1946) nebo Karel Josef Zákoucký (1862–1925).

[9]

Pražský Swatowáclawský Kalendář na rok 1849. S připogenými pamětihodnostmi roku swobody 1848 w zemích Rakouských a giných. Sestawen od Wáclawa Filjpk. Tiskem a nákladem Jana Spurného w Karlowé ulici (Jesuitské), w čjsle 184.

Praha: Jan Spurný, 1832–1864. Po [110] s. Roč. 1. 1833 – 32. 1865.

Tiskárna Jana Spurného, založená roku 1829, významně přispěla ke vzdělání českého lidu v době, kdy se čeština začala teprve prosazovat. Kalendář nejprve vycházel pod názvem *Všeobecný domácí a hospodářský kalendář*, v obsahu kromě přehledu výročních trhů v českých zemích dával větší prostor všeobecně vzdělávacím článkům než hospodářství. Ročník 1849 měl ještě starý název na obálce a nový na titulním listu.

[10]

Konstituční Pražský Kalendář pro město i pro wenkow na obyčejný, 365 dnj magjcj rok od Kristowa narozenj 1850. Spolu kniha pro zábawu i poučenj pro wesskeré občany gakéhokoli powolánj, totiž pro duchownj, auřednjky, umělce, řemeslnjky, hospodáře a obchodnjky wsselikého druhu. Hwězdárská částka sepsaná od Karla Kreila, direktora cjs. král. hwězdárny a několika učených společnostj auda. S přjspěwky znamenitých, učenostj a wzdělanostj proslulých mužů, dle národnj potřeby a srozumitelně sestawen a přeložen od Josefa Zimmermanna. Třetj ročnj. W Praze. Tiskem a nákladem Synů Bohumila Haase, na Starém Městě, w býwalém klássteře sw. Anny čjsl. 211.

Praha: Synové B. Haase, od 1872 Bohemia, od 1880 A. Haase, 1847–1913. Po 144–192 s. Roč. 1. 1848 – 66. 1914.

Kalendárium s úvahou o povětrnosti roku a povaze vesmíru. Za redakce Josefa Pečírky přinášel kalendář chronologie vlasteneckých událostí, význam jmen, základní práva rakouských národů, postavení Slovanů, české národní obyčeje, rady pro domácnost a hospodářství, právního rádce, povídky bez

uvádění autora, příjezdy pošty a informace o trzích v Čechách. Po roce 1850 byl jen překladem z německé verze *Neuer Prager Kalender für alle Stände*.

[11]

Koleda. Kalendář na rok obyčejný 1851. Ročník první. Nákladem Moravské Národní Jednoty. V Brně. V komisi kněhkupectví Bušáka a Irrganga. Tiskem Karla Winikera.

Brno: Moravská národní jednota; od 1855 Matice moravská, [1850–1857]. Po 123–350 s. Roč. 1. 1851 – 8. 1858.

Národní jednota působila v Brně od listopadu 1849 za předsednictví Františka Matouše Klácela (1808–1882). Po vydání několika knih byl za nejvhodnější titul pro vzdělávání prostého lidu zvolen kalendář, jenž byl za redakce Jana Helcelety (1812–1876) koncipován do sedmi oddílů s informacemi o zemské a obecní správě, samostatný oddíl byl určen pro zábavní čtení s básněmi, povídkami a anekdotami. Mezi autory byli Vincenc Furch (1817–1864), Prokop Chocholoušek (1819–1864), Božena Němcová (1820–1862). Když byly ve druhém ročníku uveřejněny anekdoty o farářích, brněnský biskup přikázal vystoupit kněžím ze spolku a počet členů se tak o třetinu snížil. V roce 1853 se jednota změnila v dosud činnou Matici moravskou. O kalendáři najdeme hodnocení v Časopisu Musea království českého: „Koleda, vydávaná již šestý rok nákladem Matice moravské. Chvalná činnost tohoto literárního ústavu jest potěšitelným úkazem probuzeného ducha národního v sesterské zemi, i zasluhuje všecku pozornost naši.“ (Časopis Musea království českého, 29, 1855, s. 552.)

[12]

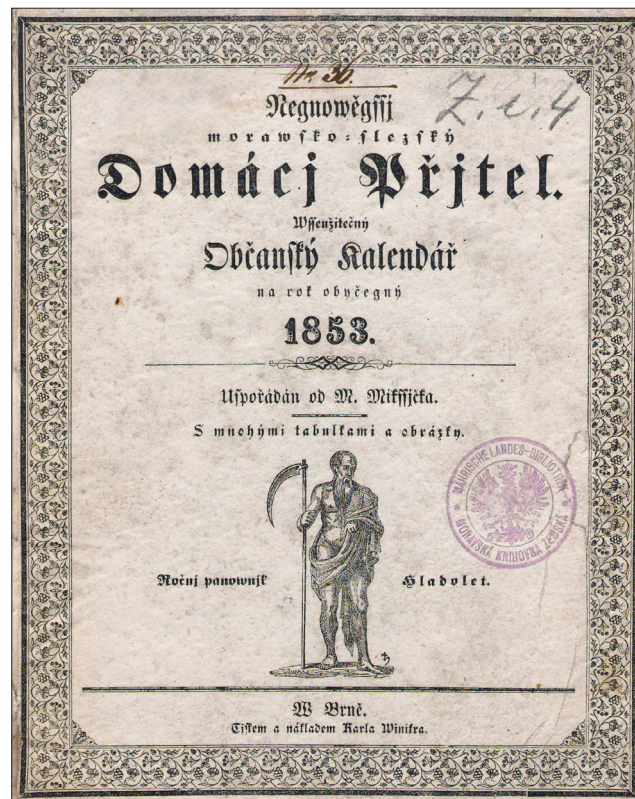
Negnowěgssí morawsko-slezský Domácj Přjtel. Wsseužitečný Občanský Kalendář na rok obyčejný 1853. Uspořádán od M. Miksšjčka. S mnohými tabulkami a obrázky. W Brně. Tiskem a nákladem Karla Winikra.

Brno: Karel Winiker, 1852–1918. Po 64–175 s. Na rok 1851–1868, roč. 28. 1869 – 78. 1919.

Kalendář redigovaný zpočátku Matějem Mikšíčkem (1815–1892) a Janem Ohéralem (1810–1868) přetiskoval v prvních ročnících české dějiny od Františka Palackého (1798–1876) a přinášel zprávy o Moravské národní jednotě. Pravidelně uváděl aktuality z politiky a hospodářství, přeložené i původní povídky, jež psali např. Antoš Dohnal (1824–1863), Vilém Foustka (1836–1880), Otakar Bystřina (1861–1931), Otakar Jedlička (1845–1883), Jan Klecanda (1855–1920).

[13]

National-Kalender für alle Kronländer der kaiserl. königl. österreichischen Erbmonarchie auf das Jahr 1855. Zum Nutzen und Vergnügen, für Lehre und Anwendung im Geschäfts- und sozialen Leben aller Stände. Herausgegeben Carl Wilhelm Medau. Redigirt von Wendelin Hugo Landt. Sechzehnter

Obrázek k č. [12]

Jahrgang. Mit vielen lithographirten Beilagen. Prag und Leitmeritz. Druck und Verlag von Carl Wilhelm Medau.

Prag: Carl Wilhelm Medau, 1839–1864. Po 368–420 s. Jg. 1. 1840 – 26. 1865.

Jeden z nejrozsáhlejších německy tištěných kalendářů tvoří čtyři části: 1. nutnosti (kalendárium, astronomická data, genealogie císařského rodu apod.), 2. prospěšnosti (historické a vlastivědné články z domova i ciziny), 3. zábava (povídky autorů jako Franz Czervénka, A. J. Gruss, W. H. Landt, Guido Polz a poezie Ludwig Bowitsch /1818–1881/, Johann Gabriel Seidl /1804–1875/), 5. záležitosti obchodu (výklad zákonů, dopravní spojení, trhy v českých zemích).

[14]

Česká pokladnice. Kalendář na obyčejný rok 1856. První ročník. V Praze. Nákladem Karla Bellmanna.

Praha: Karel Bellmann, 1855. Roč. 1. 1856.

„Kalendář tento chvalně vyniká bohatým a všestranným obsahem. Jak pečliva jest redakce v získání sobě lepších sil spisovatelských, toho patrný důkaz jest povídka Divá Bára od N., v níž nesnadno poznati obratné péro bohatě nadané spisovatelky.“ Takto uvítal Časopis českého Musea (1855, č. 4, s. 556) první ročník nového kalendáře, jehož redaktorem byl Jan Slavibor Liblinský (1822–1899).

[15]

Česko-moravská pokladnice. Kalendář na obyčejný rok 1858. S šedesáti čtyřmi vyobrazeními. Třetí ročník. V Praze. Nákladem Karla Bellmanna.

Praha: Karel Bellmann, 1856–1883. Po 94–166 s.

Roč. 2. 1857–10. 1865, 11. 1878–18. 1885.

Nakladatel svěřil redakci kalendáře Janu Ohéralovi (1810–1868), jenž současně redigoval jeho literární časopis *Erinnerungen*; po jeho odchodu do Vídně redakci kalendáře převzal Vincenc Vávra Haštalský (1824–1887). Ten se již při studiu práv zapojil do politického života, byl zakladatelem *Slovanské lípy*, spolku pro zakládání knihoven v českých zemích, a za své aktivity byl v roce 1850 uvězněn a po čtyřech letech amnestován. Kalendář redigoval a psal do něj pod pseudonymem J. Sl. Haštalský. Obsahoval ponejvíce přírodopisné, historické a národopisné příspěvky, v beletrii dával prostor soudobým českým spisovatelům – Vítězslav Hálek (1835–1874), Adolf Heyduk (1835–1923), Gustav Pflieger Moravský (1833–1875), Jan Neruda (1834–1891), Sofie Podlipská (1833–1897), Karel Sabina (1813–1877) aj.

[16]

Wlastenský Kalendář na obyčejný rok 1858. Pránj k nowému roku wssem milým přjznicům a přátelům. Sestawen od Wáclawa Filjпка. Sedmý ročnj. W Praze. Tiskem a nákladem Kateřiny Geřábkové, w urssulinské ulici, čjslo 140-2.

Praha: Kateřina Jeřábková, od 1864 Karel Seyfried, od 1865 Emanuel Franěk, od 1866 František Skřejšovský, od 1874 Karel Leopold Klauďy, od 1875 V. Nagl, od 1877 Bedřich Stýblo, 1852–1903, 1919–1942.

Po 158–164 s., malé vyd. po 71–95 s. Roč. 1. 1852–52. 1904, 41 [!]. 1920–64. 1943.

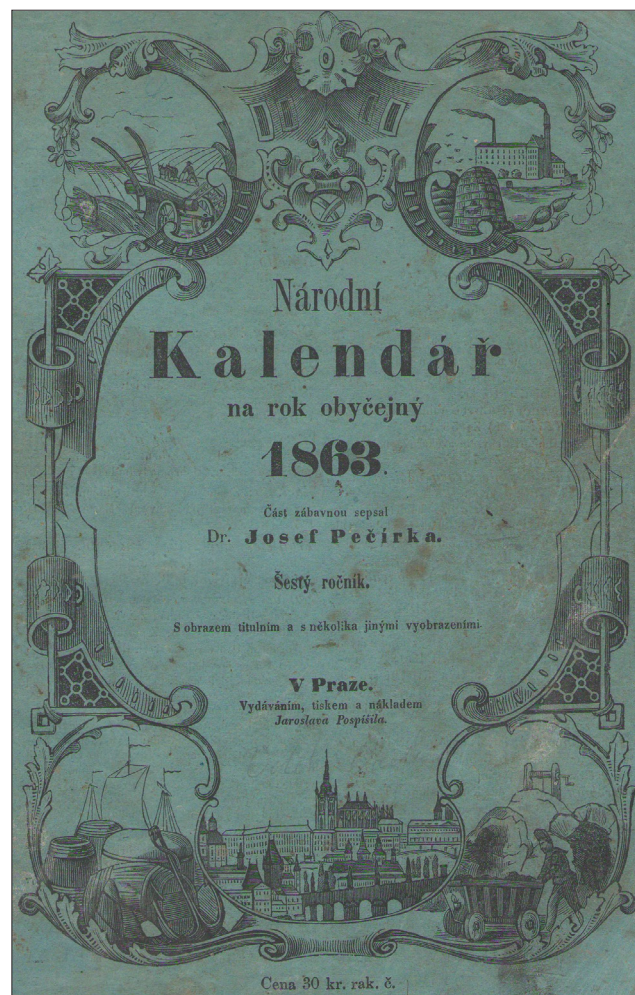
Již první ročníky byly hodnoceny jako slabé, protože si více všimaly zábavy nežli praktické stránky (*Časopis Musea království českého*, 29, 1855, s. 557). Kromě obligátních částí uváděl přehled panujících knížat v Evropě a krátké anonymní povídky. Autoři povídek byli mj. Alois Jirásek (1851–1930), Božena Němcová (1820–1862), Gustav Pflieger Moravský (1833–1875), po obnovení vydávání v roce 1920 Hančí Baarová (1917–1947), Barbora Bečvářová (1893–1960), Alois Dostál (1858–1934).

[17]

Národní Kalendář na rok obyčejný 1863. Část zábavnou sepsal Dr. Josef Pečírka. Šestý ročník. S obrazem titulním a mnoha jinými vyobrazeními. V Praze. Vydáváním, tiskem a nákladem Jaroslava Pospíšila, na Václavském náměstí (Koňském trhu) v čís. 783, naproti hostinci „u Štocků“.

Praha: Jaroslav Pospíšil, 1857–1902. Po 64–124 s. Roč. 1. 1858–46. 1903.

Po kalendáři spojeném s termíny výročních trhů následuje kronika světových událostí, pověsti a povídky bez uvádění autorů z pera lékaře Josefa Pečírky (1818–1870), jenž se rokem 1862 osamostatnil a vydával *Pečírkův Národní kalendář*. Za následující redakce Jaroslava Pospíšila (1812–1889) měl kalendář dobrou úroveň a dosahoval nákladu až 30 000 výtisků.

Obrazek k č. [17]

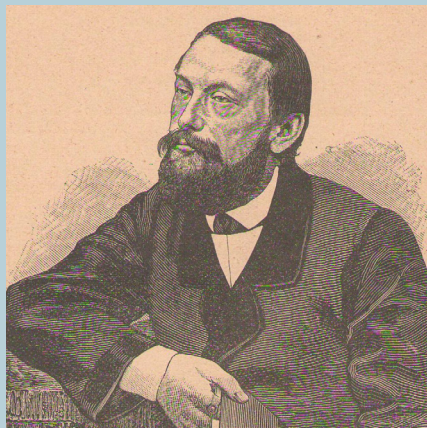
[18]

Nový Pražský Kalendář pro město i pro wenkow na obecnj, 365 dnj magjcy rok po Kristowě narozenj 1863. Spolu i kniha zábavná a poučná pro wesserker občany gakéhokoli powolánj, totiž pro duchownj, ouřednjky, umělce, řemeslnjky, hospodáře a obchodnjky wsselikého druhu. Hwězdářská částka sepsaná od Dra. Jos. G. Böhma. Ostatek djlem sestawil djlem překlad obstaral Jakub Malý. Prostonárodnj a wssesrozumitelný. (S obrazem titulowým a mnohými w textu wytisštěnými dřewořwzy.) Šestnáctý ročnj. W Praze. Tiskem a nákladdem Synů Bohumila Haase, na Starém Městě, w býwalém klássteře sw. Anny čjslo 211

Praha: Synové B. Haase, od 1872 Bohemia, od 1880 A. Haase, 1847–1913. Po 144–192 s. Roč. 1. 1848–66. 1914.

Podrobná astronomická část, přehled nejdůležitějších událostí od března 1848 v Rakousku, příběhy ze Staré Prahy bez uvedení autorství, poštovní a železniční spojení, přehledy měř a vah, výroční trhy v českých zemích.

Ignác Leopold Kober

„Pravý Mesiáš na obzoru českého nynějšího nakladatelstva objevil se nám v pražském kněhkupci I. L. Kobrovi. Zjistí každému žasnouti jest nad neobyčejnou činností, více však podnikavostí tohoto kněhkupectví. Tato firma

zasluhuje zajisté v čelo nynějšího nakladatelstva postavena býti.“²⁰ Tak hodnotil bibliograf a knihkupec František Augustin Urbánek rozsáhlou Kobrovu ediční činnost.

Ignác Leopold Kober (1825–1866) začínal jako obchodní cestující s knihami a na svých cestách zakotvil v Táboře, kde v jednadeceti letech založil vlastní nakladatelství a vydával německé knihy, některé i radikální. Když dostal zákaz vydavatelské činnosti, odešel v roce 1853 do rodné Prahy, kde založil knihkupectví. Až po třech letech získal nakladatelskou koncesi a vydával současně české autory. Nakladatelský Kobrův katalog vydaných knih a hudebnin je obrazem rozsáhlé produkce.²¹ V jeho edičním programu byla díla encyklopedická, učebnice a různé odborné publikace, zejména z hospodářství. Pro beletrii založil edice Národní bibliotéka a Ústřední knihovna, v nichž za redakce Františka Zákrejse vycházely sebrané spisy Josefa Jungmanna, Františka Ladislava Čelakovského, Boženy Němcové, Josefa Kajetána Tyla, Gustava Pflögera Moravského, Františka Pravdy, Karoliny Světlé, Sofie Podlipské i jednotlivá díla dalších současných spisovatelů a básníků. Význam Kobrův je také v encyklopedických kompendiích. Ze záměru uspořádat „českého Plutarcha“ jako sbírku životopisů významných českých osobností vzešlo rozhodnutí vydávat encyklopedii. Tou se stal rozsáhlý *Slovník naučný*, kolem kterého jeho redaktor František Ladislav Rieger soustředil na tři sta autorů. Pro přípravu první české encyklopedie vytvořil

soukromý podnikatel Kober mnohem příznivější podmínky než poněkud těžkopádná Matice česká v případě předchozího obdobného návrhu Františka Palackého. Když v květnu 1859 vyšel první sešit *Slovníku naučného*, ukázalo se, že nestačil ani původně stanovený třítisícový náklad, považovaný některými současníky za neuváženě veliký, a následovaly dva dotisky. Do poloviny roku 1860 získal nakladatel přes pět tisíc odběratelů. Rieger také prosadil u Kobra vydání souborného díla Karla Hynka Máchy. Rozsáhlý slovník, doplněný ještě názorným atlasem, je stále cenný zvláště biografickými hesly. Stav dobového poznání zachycují i další Kobrovy edice. Šestidílná *Česko-Moravská kronika* od Karla V. Zapa a Josefa J. Kořána byla novým přehledem českých dějin. Pětisvazková *Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu* se stala obrazem techniky využívané v jednotlivých výrobních oborech. Všechny publikace vycházely na svou dobu v dobré grafické úpravě, s početnými mědirytinovými ilustracemi. Firmu I. L. Kober vedl po úmrtí jejího zakladatele knihkupec F. A. Urbánek a po nabytí zletlosti jeho syn Karel Bohuš Kober.

První Kobrův kalendář *Posel z Prahy* vyšel na rok 1862 za redakce Karla Sabiny a přinášel historické a politické články, brzy však redakci převzal František Zákrejs a změnil jej v zábavní a poučnou ročenku; do roku 1878 od něj vyšlo 17 ročníků. Kalendář pro studující *Krok* nenašel potřebnou odezvu, neboť vyšel jen pro rok 1863. Větší úspěch zaznamenal navazující *Všeobecný domácí sekretář*, kterého do roku 1869 vyšlo pět ročníků. V roce 1860 začala u Kobra vycházet za redakce profesora hospodářství na pražské polytechnice Jana Baptisty Lambla edice *Rolník nového věku*, v níž vyšlo přes 50 svazků příruček. Populární statě pak tento redaktor publikoval od roku 1864 v ročence *Kalendář a hospodářské zápisky „Rolníka nového věku“*. U firmy I. L. Kober vycházel tento kalendář do roku 1885, poté jej převzal Lambl a pokračoval ve vydávání kalendáře svým nákladem až do roku 1921. U Kobra vycházely později ještě další kalendáře. Nejdelší řady utvořily *Studentský kalendář* (1890–1922), od něhož vyšlo 32 ročníků, a *Všeobecný kapesní kalendář* (1896–1916) svými 21 ročníky. Pro léta 1901–1907 vycházel *Kapesní kalendář českého obchodníka*. Také fotografové našli u Kobra svého prvního nakladatele, když jim vydal pro léta 1902–1904 *Kalendář českých fotografů*.

20 MĚSTSKÝ, Fr. A. [pseud.=F. A. URBÁNEK]. Činnost nakladatelstva českých kněh nynější doby. In: VÍTÁK, Antonín Konstantin. *Slavnostní almanach učitelů na jubilejní rok 1863*. Brno: A. K. Víták, 1863, s. 249.

21 *Seznam knih, hudebnin a děl uměleckých vydaných nákladem knihkupectví I. L. Kobra v Praze, jichž dostati lze ve všech knihkupectvích*. Praha: I. L. Kober, 1884. XIX, 136 s.

[19]

Posel z Prahy. Kalendář historický a politický na obyčejný rok 1863. Ročník druhý. Uspořádal Karel Sabina. Část hvězdářsko-církevní od Fr. Karlínského, ředitele c. k. hvězdárny v Krakově. S 51 vyobrazeními v textu a zvláštní přemii: Podobizna Františka Palackého. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.

Praha: I. L. Kober, 1861–1877. Po 86–140 s. Roč. 1. 1862 – 17. 1878.

Výpravný kalendář s přehledem politických událostí, popis zajímavých historických míst u nás i ve slovanských zemích, články z českých dějin, medailonky osobností, vesměs bez uvedení autora příspěvku.

[20]

Nejnovější Posel z Čech. Kalendář pro domácnost ve městě a na venkově na přestupný rok 1868, jenž čítá 366 dní. S obrazem titulním a mnohými v textu tištěnými obrázky. V Opavě, nákladem H. Kolcka. Tisk Karla Procházky v Těšíně.

Opava: H. Kolck, 1866–1867. Po 100 s. Na rok 1867–1868.

Po kalendáriu a rodopisu císařského domu přeložená dobrodružná povídka od Pierra Zaccona (1917–1895), popisy měst Opava, Cheb a hradu Pernštejna, rozmanitosti z hospodářství, seznam výročních trhů v Čechách.

[21]

Pečirkův Národní Kalendář na rok obyčejný 1871. Sepsal Dr. Josef Pečírka. Ročník čtrnáctý. Nákladem vdovy spisovatelovy. V Praze. Tiskem J. S. Skrejšovského v Jindřišské ulici.

Praha: Josef Pečírka; od 1871 Mariana Pečirková vdova; od 1932 vnuci Josefa Pečírky, 1861–1949. Po 175–194 s. Roč. 5. 1862 – 92. 1949.

Jedny z nejlepších národních kalendářů byly nejdříve autorským dílem Josefa Pečírky (1818–1870), jenž, povoláním lékař, sepsal řadu přírodovědných a lékařských spisů. Po jeho smrti měl kalendář schopné redaktory spojené s Maticí českou jako Václava Štulce (1814–1887) nebo Františka Xavera Svobodu (1860–1943) i příspěvatele, k nimž od počátku patřili Sofie Podlipská (1833–1897), Alois Vojtěch Šmilovský (1837–1883) nebo Václav Beneš Třebízský (1849–1884).

[22]

Kalendář Koruny české na obyčejný rok 1871. Pořadatel Vincenc Vávra-Haštalský. Ročník pátý. V Praze. Tiskem a nákladem Dra. Ed. Grégra, v Růžové ulici číslo 17-II.

Praha: Ed. Grégr, 1866–1884. Po 120–136 s. Roč. 1. 1867 – 17. 1885.

Velká novinářská a nakladatelská firma politika Edvarda Grégra (1827–1907) po roce 1861 založila Národní listy (1861–1941) a knižní edice jako Bibliotéku klasiků řeckých a římských či Matici lidu; kalendář byl tak jen dílčí činností. Redaktorem Národních listů byl Vincenc Vávra Haštalský (1824–1887), který pořádal také *Kalendář Koruny české*,

jemuž vtiskl ráz demokratické mladočeské politiky. V oddíle zábavy a poučení přinášel překladovou literaturu ze slovanských zemí, historické a cestopisné příběhy mj. od Sofie Podlipské (1833–1897), Svatopluka Čecha (1846–1908) nebo Karla Adámka (1840–1918). V oddíle politickém psal redaktor biografie českých vlastenců a popisoval současné politické poměry.

[23]

Prorok 1873. Prostonárodní kalendář a pokladnice zábavy a rozmanitostí. Ročník osmnáctý, šestého zlepšeného vydání ročník sedmý. V Praze. Tiskem a nákladem B. Stýbla, majitele rytířského kříže sv. Silvestra.

Praha: B. Stýblo, 1856–1942. Po 127–156 s. Roč. 1. 1857 – 55. 1921, 36 [I]. 1922 – 57. 1943.

Kalendárium spojené s výročními trhy. Zábavné povídky jsou bez uvedení autora, až od přelomu století jsou uváděni mj. Bohuslav Brožek (1898–), Alois Dostál (1858–1934), Růžena Ch. Hradecká, Josef Leopold Hrdina (1856–1933), Anuše Mittenhubrová (1875–1953), Vlasta Pittnerová (1858–1926), Karel Zákoucký (1862–1925).

[24]

Poutník. Kalendář pro katolíky na přestupný rok 1876. Ročník osmý. Vydavatelé: Antonín Skočdopole, doktorátu bohosloví kandidát. Beneš Method Kulda, sídelní kanovník Vyšehradský. V Praze. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny.

Jindřichův Hradec; od 1883 Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1868–1947. Po 80–154 s. Roč. 1. 1869 – 79. 1948.

Po kalendáriu a astronomických přehledech spočíval obsah v zábavní části, pro niž mj. poezii psali Beneš Method Kulda (1820–1903), Jan Nepomuk Soukop (1826–1892), historickou prózu Josef Bohuslav Bumba (1823–1887), Josef Kolář (1830–1910), Antonín Václav Mužík (1845–1877) a povídky Václav Beneš Třebízský (1849–1884), Petr Kopriva (vl. jm. Petr Kopal, 1834–1917) či Karel Matějka (1844–1881). Připojen je vždy přehled trhů v českých zemích.

[25]

Československá koleda / Občanský kalendář na přestupný rok 1880. S velkými titulními obrazy a s mnoha jinými vážnými a humoristickými vyobrazeními. Ročník pátý. V Praze. Tiskem a nákladem Fr. Šimáčka (dříve Koláře a spol.) 1879.

Praha: Josef Kolář; od 1879 František Šimáček, 1875–1902. Po 104–140 s. Roč. 1. 1876 – 28. 1903.

Po kalendářní části přinášel v zábavní části povídky Věnceslavy Lužické (1832–1920), Sofie Podlipské (1833–1897), Jana Klecandy (1844–1920), Václava Vlčka (1839–1908) a dalších. V poučné části najdeme zpravidla přehled politických událostí v minulém roce, biografie osobností literatury a vědy a přehled nových právních předpisů. Texty ilustrují mědirytiny českých osobností a kreslené vtipy.

Obrázek k č. [31]

[26]

Velký Národní Kalendář na přestupný rok 1884. Sedmadvacátý ročník. S obrazem titulním a s mnoha jinými vyobrazeními. V Praze. Vydáním a nákladem Jaroslava Pospíšila v Jámě čís. 1371–II. (nové 6).

Praha: Jaroslav Pospíšil, 1857–1902. Po 160–164 s. Roč. 1. 1858 – 46. 1903.

Původně vydával Jaroslav Pospíšil (1812–1889) od roku 1857 dvojici *Menší národní kalendář* a *Národní kalendář*, v roce 1862 zrušil *Menší* a nechal z něj *Národní kalendář* a druhou řadu nazval *Velký národní kalendář*; obě vycházely do roku 1903, kdy jeho firma ukončila činnost. Každý ročník obsahoval několik delších původních i překladových povídek, humoresky, anekdoty. Kroniku hlavních událostí ve světě za poslední rok psal vydavatel kalendáře, dále pravidelně přinášel zprávy o zemřelých osobnostech českého života a vzdělávací články.

[27]

Moravský národní kalendář na rok přestupný 1884. Ročník VI. Cena 45 kr. S titulním obrazem v barvotisku a jinými obrazy v textu. V Olomouci. Nakladatel Vlad. Žákovský knihkupec. Tiskem kníž. arcibisk. knih- a kamenotiskárny v Olomouci.

Olomouc: Vlad. Žákovský, 1878–1884. Po 112–117 s. Roč. 1. 1879 – 6. 1884.

Po kalendáři a přehledu slovanských křestních jmen následuje zábavní část s povídkami mj. A. M. Svobody-Zásmuckého,

Ladislava Stroupežnického (1850–1892), Jana Veverky a díly přeloženými z evropských literatur, historické články k moravským dějinám a osobnostem, politický přehled a zajímavosti o hospodářství.

[28]

Kalendář Ústřední Matice školské na rok 1885 vydaný nákladem a ve prospěch Ústřední Matice školské. Za vrchní redakce Svatopluka Čecha a Jar. Vrchlického uspořádal Václav Beneš-Šumavský. Ročník I. Vydavatel Václav Beneš-Šumavský. V Praze. Papír z továrního skladu Votočka a Rassla v Praze. Tiskem v knihtiskárně Politiky v Praze.

Praha: Ústřední Matice školská, odpov. Václav Beneš-Šumavský, 1884–1887. Po 188–194 s. Roč. 1. 1885 – 4. 1888.

Vydavatelem byla prestižní česká organizace, proto také získala přední autory, jako byli Adolf Heyduk (1835–1923), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Augustin Eugen Mužik (1859–1925), již přispívali verši, povídkami pak Jakub Arbes (1840–1914), Svatopluk Čech (1846–1908), Marie Čelakovská, Jan Herben (1857–1936), Josef Holeček (1853–1929), Jan Karel Hraše (1840–1907), Alois Jirásek (1851–1930), František Jiří Košťál (1857–1909), Karolina Světlá (1830–1899), Václav Beneš Třebízský (1849–1884). Beletrii doplňují historické a vzdělávací články.

[29]

Národ. Velký občanský kalendář na obyčejný rok 1889. S velkými titulními obrazy a s mnoha jinými vážnými a humoristickými vyobrazeními. Ročník pátý. V Praze. Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka.

Praha: František Šimáček, 1884–1902. Po 140 s. Roč. 1. 1885 – 19. 1903.

Po kalendáři následují povídky, jež často psali František Beneš, František Chalupa (1857–1890), Josef Lípa, Karel Novotný, Karel Rudolf Opatrný, Josef Sokol (1831–1912). Komentovány jsou zahraniční politické události v minulém roce, uvedeny jsou termíny trhů v českých zemích a ediční výsledky nakladatele Františka Šimáčka (1834–1885).

[30]

Nový obrázkový národní kalendář českého venkova na přestupný rok 1892. III. ročník vydán pod správou „Spolku českých knihkupců na venkově“. Vydavatel a nakladatel Michael Emanuel Holakovský v Chrudimi. Tiskli Bratři Peřinové v Hradci Králové.

Chrudim: Michael Emanuel Holakovský, 1889–1917. Po 160–176 s. Roč. 1. 1890 – 29. 1918.

Po kalendáři a přehledu trhů přinášel portréty českých osobností, vlastivědné články a regionální lidové pověsti, rady pro hospodářství a domácnost; povídky mj. napsali František Josef Andrlík (1852–1924), Karel Černý (1857–1927), Josef Leopold Hrdina (1856–1933).

[31]

Česká koruna. Kalendář pro země koruny české na rok 1893. S četnými obrázky a velkou přílohou „Ejhle člověk“. Vydává Moravská akciová knihtiskárna v Brně. V Brně, 1892. Tiskem Moravské akciové knihtiskárny v Brně.

Brno: Moravská akciová knihtiskárna, 1892. 150 s. Na rok 1893.

Za redakce Františka Vymazala (1841–1917), autora mnoha učebnic „jak snadno a rychle“ se naučit cizímu jazyku, vydala kalendář Moravská akciová knihtiskárna, v níž byl Vymazal korektorem. V zajímavém obsahu najdeme články o brněnském školství, českých dějinách a moravské etnografii, básně Emanuela Miřiovského (1846–1911) a Jaroslava Vrchlického (1853–1912) nebo medailonek básníka Jana Nepomuka Soukopa (1826–1892). Připravovaný další ročník již nevyšel.

[32]

Kalendář Zlaté Prahy 1894. Péčí redakce Zlaté Prahy. R. I. Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

Praha: J. Otto, 1893–1894. Po 83 a 105 s. Roč. 1. 1894 – 2. 1895.

Nákladem Jana Otty vycházel v letech 1884–1929 výpravný týdeník Zlatá Praha, v němž publikovali přední současní spisovatelé. Kalendáře ve stejné úpravě vyšly jen dva ročníky s výběrem poezie mj. autorů Adolfa Heyduka (1835–1923), Růženy Jesenské (1863–1940), Josefa Svatopluka Machara (1864–1942) nebo Augustina Eugena Mužíka (1859–1925), prózou přispěli Metoděj Jahn (1865–1942), Alois Jirásek (1851–1930), Vilém Mrštík (1863–1912), Sofie Podlipská (1833–1897) či Gabriela Preissová (1862–1946).

[33]

Marianský kalendář pro lid katolický na obyčejný rok 1898. Obsahuje mimo část kalendářní a astronomickou: mnoho zábavného a poučného čtení s hojnými ilustracemi, seznamy svatých i trhů výročních. Vydavatel a redaktor Adolf Rodler, komoří Jeho Sv. papeže Lva XIII., sídelní kanovník v Česk. Budějovicích. Ročník XVI. J. Steinbrenera knihkupectví nakladatelské a umělecká knihtiskárna ve Vimperku.

Vimperk: J. Steinbrener; od 1939 Jaroměř: Ars Catholica Doležal a Steinbrener, 1878–1942. Po 124–156 s. Roč. 1. 1879 – 60. 1943.

Převážně zábavní kalendář s povídkami častých autorů Bohumila Brodského (1862–1939), Bohuslava Brožka (1898–), Aloise Dostála (1858–1934), Karla Václava Kuttana (1859–1940), Anuše Mittenhubrové (1875–1953), Antonína Šorma (1890–1947), Václava Špačka (1856–1939), Karla Josefa Zákouckého (1862–1925). Beletrii střídaly články o církevních památkách a přehled událostí roku.

Obrázek k č. [33]

[34]

Kalendář „Lidu“ a „Ruchu“ na obyčejný rok 1898. Uspořádal J. Pak. Vydáním „Lidu“ a „Ruchu“. Nákladem Jiřího Paka v Praze. Ročník II. V Praze 1898. Tiskem Jindřicha Paka v Kolíně.

Praha: Jiří Pak, 1896–1898. Po 96 s. Roč. 1. 1897 – 3. 1898.

Pokus pražského nakladatele Jiřího Paka (1865–1918) o vydávání novin neměl dlouhého trvání. Šlo o dva čtrnáctideníky Lid (1894–1898) a Ruch (1894–1898), které vycházely střídavě (po dobu tři a půl roku), a byly tedy ve skutečnosti jedním týdeníkem. Vydavatel se však tímto způsobem vyhnul daňové povinnosti v podobě novinářského kolku v hodnotě jednoho krejcaru, který se v letech 1857–1899 nalepoval do každého výtisku listu vydávaného v denním až týdenním intervalu. Kalendář v zábavní části přinášel ponejvíce překlady povídek, v poučné části rozbor tvorby českých autorů na knižním trhu, přehled politických událostí v Evropě a další vzdělávací články.

Jan Otto

Jan Otto na slavnost 40 let trvání svého nakladatelství v roce 1911 přišel dekorován řády, kterých se mu dostalo od císaře a mnoha učných a hospodářských organizací.

„Málokdo u nás může říci, že vykonal tolik pro českou kulturu: ze šiřitelů české knihy nikdo. S hrdotí mohl bys hleděti na své dílo, ale Ty, jak Tě znám, hledíš na ně s klidným uspokojením muže, jenž vše, co jest, věnoval určitě vytknutému cíli dobra, posvěcení a posílení svého národa.“²² Z mnoha jubilejních vzpomínek a projevů u příležitosti 70. narozenin

nakladatele Jana Otty jsme citovali úryvek z pozdravu od básníka Josefa Václava Sládka.

Jan Otto (1841–1916) byl rodákem z Přibyslavi, hlavní školu navštěvoval v Berouně a poté měl být kupcem, což si přál jeho otec. Po vyučení nastoupil v říjnu 1862 do tiskárny bratří Grégrů a Františka Šimáčka v Praze. Oženil se s Miladou Pospíšilovou, dcerou knihkupce a nakladatele Jaroslava Pospíšila. Po desetileté službě u Grégrů se rozhodl osamostatnit. Převzal od svého tchána tiskárnu a postupně šel za svým cílem, kterým bylo šíření české knihy mezi nejširší vrstvy celého národa. Jako nový nakladatel založil edice Laciná knihovna národní a Salonní bibliotéka a v roce 1874 otevřel na Václavském náměstí také knihkupectví. V roce 1884 založil výpravný rodinný obrazový týdeník Zlatá Praha (1884–1929), jenž se stal dokumentárním obrazem vývoje české literatury a výtvarného umění. Ten doplnil laciným prstonárodním týdeníkem Besedy lidu (1893–1921). Po rozsáhlé redakční přípravě vydal dosud nejobsáhlejší českou encyklopedii, již je *Ottův slovník naučný*, v němž hesla doprovází na pět tisíc ilustrací a zpracovalo je více než tisíc autorů. Mezi jeho monumentální

nakladatelské počiny patří také patnáctisvazkový vlastivědný soubor *Čechy*, ve foliovém formátu a se čtyřmi tisíci kresbami. K jeho kmenovým autorům patřili z nejstarších Jakub Arbes, Adolf Heyduk a Karolina Světlá a edice sebraných spisů vydával také Svatopluku Čechovi, Aloisi Jiráskovi, Elišce Krásnohorské, Vilému Mrštíkovi, Gabriele Preissové, Josefu Václavu Sládkovi, Jaroslavu Vrchlickému či Zikmundu Winterovi. V roce 1891 založil edici Sborník světové poesie, v roce 1896 Ženskou bibliotéku a v roce 1897 edici Světová knihovna pro beletrii a populárně-naučnou tvorbu. Byl také vydavatelem hudební literatury a obrazových reprodukcí. Vy-dávání šestadvaceti edic s jejich patnácti sty svazky za Ottova života bylo obrazem největšího českého nakladatele.

Kalendáře měly u Jana Otty v nakladatelské produkci své pevné místo. Již na rok 1872 vyšel první ročník prstonárodného obrázkového *Slovanského kalendáře* (1872–1875), který se po čtyřech letech rozdělil do dvou řad na *Velký Slovanský kalendář* (1876–1915) a *Menší Slovanský kalendář* (1874–1903). Redigovali jej Jakub Arbes, poté povídkář František Jan Göbl-Kopidlanský a od roku 1910 Jakub Loukota. Otto sám do něj psal a získával pro něj spisovatele, např. Aloise Jiráska a bratry Mrštíky, z historiků Antonína Rezka. Jeho náklad dosahoval 25 000 výtisků. V sedmdesátých letech nabídku kalendářů rozšířil o další: *Kapesní kalendář českých obchodníků* (1875–1889), *Kapesní kalendář* (1876–1889), *Kapesní kalendář českých právníků* (1876), *Hospodářský kalendář* (1879), *Palečkův humoristický kalendář* (1876–1878). Jeho portfolio kalendářů se ustálilo na pěti titulech. S využitím příspěvků z časopisu Besedy lidu vydával ilustrovanou ročenku *Kalendář Besed lidu* (1895–1915). Elegantní, graficky od Zdenky Braunerové vypravenou knihou byl *Kalendář paní a dívek českých* (1888–1920), který redigovaly Gabriela Preissová a Růžena Jesenská. Přispívali do něj nejen současné spisovatelky, ale také autoři Moderní revue. S určením pro členy československých hasičských sborů vycházel *Hasičský kalendář národní* (1895–1912), jenž přinášel praktické odborné články, převažovala v něm ovšem zábavná četba. Ojedinělým edičním činem byl jeho *Vídeňský kalendář národní* (1906–1915), jenž byl za redakce Osvětového svazu dolnorakouského určen pro Čechy usazené v hlavním městě a seznamoval se spolkovou činností vídeňských Čechů. Ve svých kalendářích nabízel obchodníkům a průmyslníkům inzerci. Ottovy kalendáře vynikaly v zábavní části vybranými povídkami soudobých českých spisovatelů, zajímavou vzdělávací částí, informovaly o domácí a světové politice a měly vynikající grafickou úpravu. Přestože rodinná firma nakladatelství J. Otto úspěšně pokračovala, většina kalendářů byla spojena s Janem Ottou a zanikla s jeho úmrtím.

22 Jubilejní pozdrav Josefa Václava Sládka. In: *Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých kteréž vlastním nákladem vydal J. Otto v Praze: 1871–1911*. Praha: J. Otto, 1911, s. XLVIII.

[35]

Velký Slovanský kalendář na obyčejný rok 1898. Vydává J. Otto. Ročník XXVII. S obrazem titulním a mnoha jinými vyobrazeními. V Praze. Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty na Karlově nám. č. 34.

Praha: J. Otto, 1871–1914. Po 118–164 s. Roč. 1. 1872 – 44. 1915.

Standardní obsah kalendária a následující bohatá zábavní část, pro niž častěji psali povídky Jakub Arbes (1840–1914), Josef Braun (1864–1891), Bohumil Brodský (1862–1939), Ignát Herrmann (1857–1935), František S. Holeček (1865–1929), Adam Kříž (1852–1909), Vlasta Pittnerová (1858–1926), František Xaver Svoboda (1860–1943), příspěvky z historie Čeněk Zíbrt (1864–1932) a poezii Bohdan Kaminský (1859–1929), František Kvapil (1855–1925), Josef Václav Sládek (1845–1912). Přehledy trhů a nabídka knih z produkce Jana Otty (1841–1916) se vyskytovaly již mimo stránkování.

[36]

Kalendář Besed lidu na obyčejný rok 1899. Zábavní část uspořádal Aug. Eug. Mužík. Ročník V. S obrazem titulním a mnoha jinými vyobrazeními. V Praze. Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty na Karlově náměstí č. 84.

Praha: J. Otto, 1894–1914. Po 128–154 s. Roč. 1. 1895 – 21. 1915.

V zábavní části najdeme verše Augustina Eugena Mužíka (1859–1925), prózou přispívali Alois Dostál (1858–1934), František Karel Hejda (1865–1919), Kamil Zahrádka, Edvard Koutný, Marie Krčmářová, Vladimír Slovan, Michal Srubjan (1870–1908), uváděny jsou také biografické črty českých i světových spisovatelů.

[37]

Radhošť. Velký zábavný a obrázkový kalendář pro Moravu a Slezsko na přestupný rok 1896. (Zvláštní vydání „Kalendáře Besed lidu“.) Ročník I. Nákladem knihkupectví J. Barviče v Brně. Tiskem J. Otty v Praze.

Brno: Knihkupectví Joža Barvič, 1895–1899. Po 148 s. Roč. 1. 1896 – 5. 1900.

Výběr poučných a zábavních příspěvků z pražského *Kalendáře Besed lidu* zaměřený na moravské události, např. Morava na Národopisné výstavě československé roku 1895, povodně v roce 1897 nebo činnosti brněnské Vesny. Z autorů beletrie častěji přispívali Jan Čermák, Petr Dejmek (1870–1945), Karel Chalupa (1864–1904), Viktor Kamil Jeřábek (1859–1946), Karel Kálal (1860–1930), Ludvík Kuba (1863–1956), Antonín Nečas (1871–1938), Vlasta Pittnerová (1858–1926), Karel Strnad, Pavel Střemcha, František Zeman.

Obrázek k č. [38]

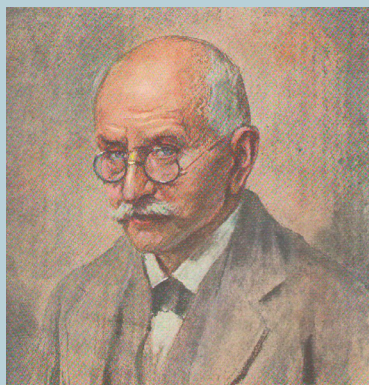
[38]

Orlice / Kalendář pro Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1907. (Zvláštní vydání Slovanského Kalendáře.) Ročník VI. Nakladatel A. Píša, knihkupec v Brně. Tiskem České grafické akc. společnosti „Unie“ v Praze.

Brno: A. Píša, 1901–1910. Po 145–156 s. Roč. 1. 1902 – 10. 1911.

Po ročním kalendáři jsou seznamy jmen svatých a staročeských. V části zábavní byli autory povídek mj. Bohumil Brodský (1862–1939), František Herites (1851–1929), Ignát Herrmann (1854–1936), Karel Kálal (1860–1930), Antonín Nečas (1871–1938), Vlasta Pittnerová (188–1926), Karolina Světlá (1830–1899), František Xaver Svoboda (1860–1943), Karel Vika (1875–1941). Svazek uzavírá přehled trhů v českých zemích a nabídka knih nakladatelství J. Otty.

Romuald Promberger

V jubilejním sborníku vydaném k 75. narozeninám olomouckého knihkupce najdeme také blahopřání od Ignáta Herrmanna. Podle něj Prombergovo jméno „mělo v oboru českého knihkupectví nejlepší zvuk, byl z nejhörlivějších šiřitelů české knihy na Moravě“.²³ Vzpomínal,

v jakém počtu odebíral pro čtenáře jeho časopis Švanda dudák a jak často s vděčností „v duchu pronášel zbožná přání: Víc takových Prombergerů, Panebože, víc!“.

Romuald Promberger (1856–1932) pocházel z učitelské rodiny. Studoval reálku v Náchodě a vyšší obchodní učiliště ve Vídni. Po krátké obchodní praxi v Praze nastoupil do vídeňského nakladatelství svého strýce Eduarda Hölzla a po roce již pracoval v jeho olomouckém knihkupectví. Po vyučení knihkupcem ještě praktikoval ve velkém knihkupectví Františka Řivnáče v Praze a na podzim roku 1884 se vrátil do Olomouce, kde si otevřel knihkupectví vlastní, jež se stalo aktivním centrem všeho, co souviselo s českým kulturním životem ve městě. Znalost knižního trhu jej přivedla k rozšíření svého působení o nakladatelství. Od slezského spisovatele F. Slámy odkoupil zbylý náklad edice Slezská kronika, jež byla v roce 1890 založena v Opavě, a od 14. ročníku z roku 1903 v jejím vydávání pokračoval až do 137. svazku pod změněným názvem Moravsko-slezská kronika. Vydával v ní zpravidla dva svazky povídek nebo novel moravských autorů ročně, např. Metoděje Jahna, Viktora Kamila Jeřábka, Čeňka Kramoliše, Františka Nováka, Vojtěcha Martínka, Vlasty Pittnerové, Jana Vyhlídala a dalších. Ve vydavatelském programu byly také učebnice a vědecká literatura, z ní např. rozsáhlé *Přehledné dějiny literatury české* od Jana V. Nováka a Arna Nováka vyšly do roku 1939 ve čtyřech vydáních. Podle ředitele olomoucké vědecké knihovny Bohuše Vybírala nakladatelská činnost k roku 1931 zahrnovala pět básnických sbírek, 223 beletristických knih, čtyři divadelní hry, 29 knih pro mládež, 73 učebnic, 109 děl náboženských a 103 odborných prací z různých vědních oborů.²⁴

V Prombergově nakladatelské činnosti zaujímaly kalendáře významné místo již proto, že jimi svou ediční činnost začínal. Chtěl jimi proniknout do nejširších vrstev a vytlačit z trhu kalendáře německé. Začal s titulem *Staroslavný Velehrad* (1889–1926), jenž se postupně tiskl v nákladu až deset tisíc výtisků. Bylo to v době, kdy ještě neměl vazby na místní autory, a tak se souhlasem pražského vydavatele *Pečírková Národního kalendáře* z něj přebíral venkovské povídky. Úspěch prvního kalendáře jej motivoval k vydávání dalších, jejichž redakci pověřil odborníky a známé olomoucké kulturní osobnosti a díky nim povětšinou přinášely původní beletristickou tvorbu. Pro rok 1900 vyšly nové řady kalendářů: rodinný *Methoděj* (1900–1926), redigovaný Annou Nesvadbíkovou, a humoristický *Král Ječmínek* (1900–1926), za redakce Karla Křena, a z jejich obsahu souběžně vycházely *Velký moravský kalendář* (1900–1930), *Malý moravský kalendář* (1901–1928), *Velký zábavný kalendář* (1900–1930) a *Malý zábavný kalendář národní* (1900–1930). Kromě všeobecných rodinných kalendářů vydával také kalendáře oborové. K nim patřily živnostenský kalendář s odbornými technickými články *Práce* (1901–1903), redigovaný Antonínem Nečáskem, kalendář českých žen a dívek *Libuše* (1901–1903), vydávaný s přílohou *Zápisník pečlivé hospodyně* a redigovaný Karlou Buřkovou-Wanklovou a Miloslavou Procházkovou. Vzhledem k velké vojenské posádce v Olomouci přibyl vojenský kalendář *Tábor* (1902–1903), za redakce Hanuše Kuffnera, a pro duchovní byl určen *Svatý Hostýn* (1901–1903), redigovaný Janem Halouzkou. Oborové kalendáře přestal však v roce 1903 vydávat, když se soustředil na vydávání edice *Moravsko-slezská kronika*, jen od kalendářů *Libuše* a *Tábor* vyšlo ještě po čtyřech ročnících, na léta 1923–1926. Prombergovy kalendáře uplatňovaly různé regionální směry a jsou obrazem moravské kultury. Vyznačovaly se dobrou grafickou úpravou, k níž přispívaly barevné obálky a kresby Joži Uprky, Adolfa Kašpara, Quido Mánesa, Hanuše Schwaigera a dalších umělců.

23 HERRMANN, Ignát. Budiž dlouho zdráv! In: *Romualdu Prombergovi k pětasedmdesátce*. Olomouc: Soukromý tisk, 1931, s. 21.

24 VYBÍRAL, Bohuš. Náš jubilat. Tamtéž, s. 150.

[39]

Staroslavňý Velehrad. Kalendář na obyčejný rok 1898. Vydání Pečirkova Národního Kalendáře pro Moravu. Cena 50 kr. Nákladem českého knihkupectví R. Prombergra v Olomouci. Knihtiskárna B. Stýbla v Praze.

Olomouc: Kramář a Procházka; od 1891 R. Promberger, 1888–1925. Po 120–197 s. Na rok 1889–1898, roč. 11. 1900 – 37. 1926.

Pro zábavní část psali povídky mj. Bohumil Brodský (1862–1939), Karel Klostermann (1848–1923), Bedřich Moravec (1859–1936), Vlasta Pittnerová (1858–1926), Gabriela Preissova (1862–1946), Václav Špaček (1856–1939), Alfons Bohumil Šťastný (1866–1922).

[40]

Práce. Zábavní a poučný kalendář pro každého na obyčejný rok 1902. Redaktoři: Hanuš Jelínek a Jos. K. Nejedlý. Ročník II. Slovník cizích slov připojen vzadu. Část astronomickou pořádal Karel Minařík. V Olomouci. Nákladem R. Prombergra, knihkupce. Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci.

Olomouc: R. Promberger, 1900–1902. Po 176 s. Roč. 1. 1901 – 3. 1903.

Převažují praktické rady k ručním pracím z přírodních materiálů, ozdobné práce s kůží, intarzie, rady pro domácnost včetně využití elektrické energie, politické a hospodářské přehledy. Medailonky osobností a také povídky od Aloise Chytila (1877–1949) nebo Vlasty Pittnerové (1858–1926).

[41]

Kalendář slezský na rok 1899. Za protektorátu „Matice Opavské“ upravil B. Šimeček. Výtěžek věnován „Matici Opavské“ a Národním fondům slezským. V komisi též „Matice Opavské“. Nákladem „Novin Těšínských“. Tiskem knih- a kamenotiskárny Bratři Chrastinové ve Val. Meziříčí.

Těšín: Noviny Těšínské; od 1902 Matice osvěty lidové; od 1908 Opava: Matice opavská, 1896–1908. Po 154–176 s. Roč. 1. 1897 – 9. 1905, 1909.

Povídkami přispívali Xaver Andrlík, Karla Bufková-Wanklová (1855–1941), Alois Dostál (1858–1934), Čeněk Kramoliš (1862–1949), Jan Vyhliďal (1861–1937), poezii Jan Evangelista Nečas (1849–1919) nebo Zora Orlická. Četné jsou medailonky slezských spisovatelů, články z vlastivědy a zprávy o českých spolicích ve Slezsku.

[42]

Posvátný Hostýn. Kalendář na rok 1901. Ročník I. S titulním obrazem a mnohými mezi textem vytištěnými vyobrazeními. Redakcí Jana Vincenta. V Olomouci 1900. Ed. Hölzel.

Olomouc: Ed. Hölzel, 1900–1911. Po 128 s. Roč. 1. 1901 – 12. 1912.

Zábavní kalendář, pro nějž poezii psali Růžena Jesenská (1863–1940), Jan Kárník (1870–1958), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Beneš Method Kulda (1820–1903), Jan Nepomuk Soukop (1826–1892), prózu Alois Dostál (1858–1934), Antonín

Jaroslav Klose (1861–1906), Antonín Klvaňa, František Novák (1867–1915), Václav Panýrek-Vaněk (1865–1939), Františka Stránecká (1839–1888), Quido Truhlář, Marie Volaňská. Beletrii doplňují rady pro domácnost a hospodářství a přehled trhů v českých zemích.

[43]

Poutník z Hané. Kalendář na přestupný rok 1904. Ročník IV. S titulním obrazem a mnohými mezi textem vytištěnými vyobrazeními. Redakcí Jana Vincenta. V Olomouci. Ed. Hölzel.

Olomouc: Ed. Hölzel, 1900–1911. Po 128 s. Roč. 1. 1901 – 12. 1912.

Zábavní kalendář s texty často přebíranými z časopisů. Z regionálních autorů přispívali poezií Jan Havelka (1839–1886) nebo Josef Soukal (1852–1928), povídkami Alois Dostál (1858–1934), Čeněk Kramoliš (1862–1949), František Novák (1867–1915). Doplnují hospodářské články a rady pro domácnost. Podobného obsahu je souběžně vydávaný kalendář *Posvátný Hostýn*.

[44]

Kalendář Palacký s přílohou zábavně poučnou na rok 1904. Vloženou podobiznu Frant. Palackého kreslil Max Švabinský. Ročník I. Cena 1 K. Brandýs nad Labem. Tiskem Jos. Jelena na Mělníce. Nákladem Z.Ú.S.J.U. v král. českém.

Praha: Zemský ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1903–1928. Po 144–156 s. Roč. 1. 1904 – 26. 1929.

Přehled trhů je spojen s kalendáři, poté následuje besídka s poezií autorů, jako byl Petr Bezruč (1867–1958), Ivan Duchoň, Miloš Jirko (1900–1961), Josef S. Machar (1864–1942), Rudolf Medek (1890–1940), Jiří Wolker (1900–1924), či prózy od autorů, jako byl Jakub Arbes (1840–1914), Václav Beneš Třebízský (1849–1884), František Flos (1864–1961), František Herites (1851–1929), K. V. Rybář (1860–1911), Růžena Svobodová (1868–1920) nebo Josef Šír (1859–1920). Dále články kalendáře obsahoval články výchovné a historické či rady pro domácnost. Souběžně vycházel kalendář *Havlíček*.

[45]

Kalendář Lidových Novin na přestupný rok 1904. Redakcí Emila Navrátila. Cena 1 K. V Brně 1903. Nákladem Lidových Novin. Tiskem J. Slováka v Kroměříži.

Brno: Lidové noviny, 1903. 205 s. Na rok 1904.

Ojedinelý pokus redakce nejrozšířenějšího moravského deníku o vydání kalendáře, který by po stránce umělecko-výchovné i populárně-vzdělávací prohluboval duševní obzor čtenářů. Přinesl medailonek majitele Lidových novin a zakladatele lidové strany Adolfa Stránského (1855–1931) a beletrii mj. od Emanuela z Lešehradu (1877–1955), Ondřeje Příkryla (1862–1936), Otakara Skýpaly (1877–1943), Františka Sokola-Tůmy (1855–1925), Jiřího Sumína (vl. jm. Amálie Vrbová, 1863–1936). Další podobný kalendář vydaly Lidové noviny pod názvem *Besedníček českých čtenářů na r. 1906*.

[46]

Lidový kalendář Ruchu na rok 1905. Příspěním J. Noháče, předsedy kult. odb. Ústř. Spolku Učitelského uspořádal Fr. V. Pokorný. Všechna práva vyhrazena. V Brně. Nákladem časopisu „Ruch“. Tiskem Ant. Odehnala.

Brno: časopis Ruch, 1904. 152 s. Na rok 1905.

Zábavní kalendář přinesl básně Emanuela z Lešehradu (1877–1955), Josefa V. Sládka (1845–1912), Josefa Soukala (1852–1928) a Jaroslava Vrchlického (1853–1912), povídkami mj. přispěli Jan Noháč (1867–1946) či Karel Kálal (1860–1930); dále se zde nacházely rady pro hospodářství a domácnost.

[47]

Rodina a Národ. Kalendář národně výchovný pro český lid na rok 1905. Sepsal a sestavil Vilibald Ševčík. Cena 1 k, poštou o 10 h více při objednávce hromadné, při jednom výtisku o 20 h více. Objednati lze jen u nakladatele poštovní poukázkou. Nákladem spis. Vilibalda Ševčíka v Luboměři na Moravě, p. Spálov (u Hranic). Tiskem Družstva knihtiskárny v Zábřeze.

Luboměř: Vilibald Ševčík, 1904–1905. Po 150 s. Na rok 1905–1906.

Autor všech příspěvků Vilibald Ševčík (1865–1915) zaměřil obsah na vychovatelství, ženskou problematiku a zdravotně. Připojen je přehled dějin českého národa s medailonky a obrazy jeho představitelů, statě o Ústřední Matici školské, 17 národních písní s nápěvy s ilustracemi Josefa Weniga (1885–1939) a praktické rady.

[48]

Kalendář Národních Listů na rok 1908. Sestavil Prokop Grégr. Ročník I. Tiskem a nákladem knihtiskárny Národních Listů v Praze.

Praha: Národní listy, 1907–1908. Po 273 a 208 s. Roč. 1. 1908 – 2. 1909.

O historii Národních listů (1861–1941) psali Julius Grégr (1831–1896) a Servác Heller (1845–1922). Zábavní část obsahuje poezii od Svatopluka Čecha (1846–1908), Jana Nerudy (1834–1891), Františka S. Procházky (1861–1939) nebo Jaroslava Vrchlického (1853–1912). Z povídkové tvorby se zde objevily například ukázky Ignáta Herrmanna (1854–1935), Josefa Holečka (1853–1929), Aloise Jiráska (1851–1930) či Viléma Mrštíka (1863–1912). Dále se zde nacházely přehledy světových událostí a domácího kulturního a hospodářského života.

[49]

Strakonický dudák. Obrázkový kalendář. Na obyčejný rok 1909. Redaktor František Šumavský. Ročník IX. Cena 1 koruna. Nakladatelství, knihtiskárna Emil Šolc v Telči – Karel Šolc v Hoře Kutné. Tiskem K. Šolce v Kutné Hoře.

Telč: Emil Šolc; Kutná Hora: Karel Šolc, 1908–1923. Po 112–128 s. Roč. 1. 1909 – 22. 1924.

Po kalendáriu do části poučné a zábavní přispívali povídkami mj. Bohumil Bouška (1864–1935), Františka Bursová-Čížková, Boh. Dubský, František Horenský (1866–1933), Josef František Karas (1876–1931), Josef Merhaut (1863–1907). Na závěr vždy rozmanitosti a výroční trhy.

[50]

Kalendář všeslovanský pro vlastenecké rodiny na rok 1909 / Ročník VIII. Vydavatel a nakladatel Josef L. Švíkal v Mladé Boleslavi. Tiskem L. Horáka v Ml. Boleslavi.

Mladá Boleslav: Josef L. Švíkal, 1901–1935. Po 145–176 s., malé vyd. po 97 s. Roč. 1. 1902 – 35. 1936.

Po obligátních kalendářových údajích následuje přehled politických událostí v minulém roce, reportáže ze zahraničních měst, užitečné rady a povídky mj. Ludmily Grossové-Brodské (1859–1935), Anuše Mittenhubrové (1875–1953), Bedřicha Moravce (1859–1936), Julie Vlasákové (1860–1931).

[51]

Vídeňský národní kalendář na obyčejný rok 1911. Pořádaný péčí dolnorakouského odboru Národní rady české, redakcí Osvětového svazu dolnorakouského. Ročník VI. S obrazem titulním a mnoha jinými vyobrazeními. (Astronomická část upravena dle pražského času.) Ve Vídni, nákladem knihkupectví J. Otty, I. Gluckgasse 3.

Praha (Videň): Knihkupectví J. Otty, 1905–1914. Po 160 s. Roč. 1. 1906 – 10. 1915.

Výpravný kalendář vydávaný pražským nakladatelem Janem Ottou (1841–1916) seznamoval s činností české menšiny a českých spolků ve Vídni a přinášel také verše Josefa Zdeňka Raušara (1862–1947) a povídky mj. Marie Majerové (1882–1967), Augustina Eugena Mužika (1859–1925), Břeňka Otýna (1870–1926) či Karla Sokola Elgarta (1874–1929).

[52]

Vlast' / Nový prstonárodní kalendář pro země koruny České Čechy, Moravu a Slezsko na obyčejný rok 1911. Ročník třicátý osmý. S bohatou částí zábavnou a poučnou, obrazem titulním a mnoha jinými většími i menšími obrazy. Společně Al. Březina-Novopacký. V Praze. Nákladem knihkupectví Aloise Hynka v Celetné ul. č. 11. n.

Praha: Alois Hýnek, 1873–1939. Po 80–152 s., menší vyd. po 90 s. Roč. 1. 1874 – 66. 1940.

Kalendárium s uvedením trhů v českých zemích, seznam slovanských křestních jmen a pestrá zábavní část, zaměřená na české vlastivědné a politické dění, pro kterou psali povídky Karel Červenka, Alois Dostál (1858–1934), Jindřich Hanč, Josef Leopold Hrdina (1856–1933), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Vlastimil Jizerský (1875–1935), Bedřich Moravec (1859–1936), Alfons Bohumil Šťastný (1866–1922), Karel Josef Zákoucký (1862–1925). Následují všeobecné rady a přehled nakladatelské činnosti Aloise Hynka.

[53]

Rodina. Velký kalendář katolický na obyčejný rok 1913. Díl I. V Praze. Majetek a tisk Cyrillo-Methodějské knihtiskárny a nakladatelství V. Kotrba.

Praha: V. Kotrba, 1902–1948. Po 144–310 s. Roč. 1. 1903, na rok 1910–1923, 1935–1949.

Kalendárium s výročními trhy v českých zemích. Zábavní část s poezií Františka Janoty či Augusty Rozsypalové (1857–1925) s autory prózy Josefem Brožkem (1875–1935), Aloisem Dostálem (1858–1934), Božetěchem Harfeníkem, Anuší Mittenhubrovou (1875–1953), Janem Pavlů, Vlastou Pittnerovou (1858–1926), Alfonsem Bohumilem Štastným (1866–1922) a Františkem Veselým. Po beletrii následuje přehled událostí v minulém roce a seznam svatých.

[54]

Horácký kalendář na rok 1916. Tiskem a nákladem Aloise Šaška ve Velkém Meziříčí.

Velké Meziříčí: Alois Šašek, 1909–1915. Po 250–281 s. Na rok 1910–1916.

U Aloise Šaška (1877–1933) jako nakladatele kalendářů byl *Horácký* tím nejvýpravnější. Za války polovinu obsahu zaujímal kronika válečných událostí, popis vojska a válečného loďstva, některých bitev, ukázky válečné poezie a povídky s válečnou tematikou Bohumila Brodského (1862–1939) nebo Alberta Poláka. Další povídky byly často bez uvedení autora nebo se jednalo o překlady z evropských literatur.

[55]

Čechoslovák / Kalendář pro lid československý. Ročník II. 1920. V Brně 1920. Nákladem „Vydavatelského družstva Moravsko-slezské revue“ sp. s r. o. v Brně. Tiskem Rolnické tiskárny v Brně.

Brno: Otakar Lebloch; od 1920 Vydavatelské družstvo Moravsko-slezské revue, 1918–1919. Po 123 a 133 s. Roč. 1. 1919–2. 1920.

Kromě kalendária jde o sborník vzpomínek a příspěvků k činnosti legionářů v Rusku v článkách Otakara Husáka (1885–1964), Rudolfa Medka (1890–1940), Jaromíra Špačka. Další beletrii psali Viktor Kamil Jeřábek (1859–1946), Karel Elgart Sokol (1874–1929) a další. Připojen je koutek humoru a přehled poštovních sazeb.

[56]

Velký rodinný kalendář Sdružení českých zemědělců a Republikánské strany československého venkova / Na přestupný rok 1920 / Rediguje Antonín Jun. V Praze. Nákladem Českomoravských podniků tiskařských a vydavatelských v Praze, Hybernská ul. čís. 20. Tiskem Rolnické tiskárny v Praze.

Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1919. 260 s. Na rok 1920.

Obrázek k č. [52]

Kalendárium a trhy v Čechách a na Moravě. V zábavní části se nacházejí povídky Václava Galuse (1862–1939), Jana Gregory (1862–1939), Jana Ostena (1871–1921), Augustina Eugena Mužíka (1859–1925) a Růženy Svobodové (1868–1920). Dále kalendář obsahuje články o agrárnických domovinách a schematismus republikánské strany.

[57]

Myslivec / Rodinný kalendář na obyčejný rok 1923 / Vydává a řídí Josef V. Rozmara, redaktor publikací lesnických a mysliveckých. Ročník V. Cena Kč 20.-. Nákladem Jos. V. Rozmary v Praze, na Král. Vinohradech, Lužická ul. č. 19 n. Tiskem Josefa Kolandy v Praze VIII.

Praha: J. V. Rozmara, 1918–1940. Po 119–190 s. Roč. 1. 1919–23. 1941.

Po kalendáriu a seznamu trhů ve státě bylo obsahem zábavné a poučné čtení s náměty z mysliveckého života autorů jako Eduard Fiala, J. B. Kamenický, Bedřich Moravec (1859–1936), Josef Soukal (1852–1928), Karel Valnoha. Na závěr vždy rady pro domácnost.

[58]

Kalendář Havlíček s přílohou zábavně poučnou na obyčejný rok 1925 / Ročník XXIII. Cena Kč 7.–. Publikace čís. 569. Nákladem Z.Ú.S.J.U. v republice Československé / Redaktor František Flos. V komisi má Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva Československého v Praze-VII. 967. Společnost s r. o. Tiskl František Rebec v Praze-II., Lipová ul. 4.

Praha: Zemský ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1902–1929. Po 96–144 s. Roč. 1. 1903–29. 1931.

Do beletristické části, nazvané Besídka, přispívali mj. poezií Svatopluk Čech (1846–1908), Antonín Klášterský (1866–1938), Václav Krofta (1875–1972), Josef Svatopluk Machar (1864–1942), František S. Procházka (1861–1939), Antonín Sova (1864–1928), Quido Maria Vyskočil (1881–1969); prózou František Flos (1864–1961), František Herites (1851–1929), Ignát Herrmann (1854–1935), Svatopluk Homolka (1889–1981), Josef Jahoda (1872–1946), Viktor Kamil Jeřábek (1859–1946), Karel Leger (1859–1934), Jan Petrus (1890–1968), Otakar Svoboda (1872–1926), Františka Svobodová-Goldmannová (1868–1924), Adolf Wenig (1874–1940), Zikmund Winter (1846–1912), Karel Josef Zákoucký (1862–1925). Texty prolínají obrázky osobností a doplňkem bývá přehled událostí poslední doby. Souběžně vycházel kalendář *Palacký*.

[59]

Velký moravský kalendář „Živnostenská rodina“ na rok 1925 pro rodinu, obchod a živnosti. Upravil: J. Cekl. Ročník I. 1924 / Národní knih- a kamenotiskárna Kramář a Procházka, s. s. r. o. v Olomouci.

Olomouc: Národní knih- a kamenotiskárna Kramář a Procházka, 1924–1948. Po 128–228 s. Roč. 1. 1925–25. 1949.

Po kalendáři následovala zábavní část s povídkami autorů, jako byli Jaroslav Hamerský (1896–1937), Silva Hlubinský (1900–1961), Gustav Roger Opočenský (1881–1949), Jan Petrus (1890–1968), V. Příval (1894–1962), Quido Maria Vyskočil (1881–1969) či Marie Žlábková (1883–1963). Uváděn byl přehled průmyslových škol a trhů v českých zemích.

[60]

Kalendář Národní politiky na obyčejný rok 1926 / Ročník XXXVI. Veškerá práva vyhrazena. Příloha: Příruční kalendářík. Redakcí Frant. Sekaniny. – Tiskem a nákladem „Politiky“ v Praze.

Praha: Závod tiskařský a vydavatelský; od 1901 Politika, 1890–1942. Po 140–214 s. Roč. 1. 1891–53. 1943.

List Národní politika (1883–1945) vycházel dvakrát denně a patřil k nejrozšířenějším deníkům pro svou informační schopnost a oblíbenou rozsáhlou inzerční rubriku, ale přinášel také romány na pokračování a byl oblíbený zejména u středních vrstev. Jako redaktor kalendáře byl uváděn od roku 1926 básník a spisovatel František Sekanina (1875–1958), jenž pro Národní politiku psal literární kritiky proslulé vždy sympatickým a pochvalným přístupem

k recenzovanému autorovi. Kalendář čerpal z deníku kulturní, vědecké a přírodní zajímavosti a dával prostor prozaikům Bohumilu Brodskému (1862–1939), Ignátu Herrmannovi (1854–1935), Emanuelu z Lešehradu (1877–1955), Františku Xaveru Svobodovi (1860–1943) a dalším oblíbeným autorům.

[61]

Rolnický kalendář Srpu na rok 1928 / Redigoval Vladimír Havel / Vydal časopis „Srp“, Praha-Karlín, Královská tř. č. 13.

Praha: časopis Srp; od 1930 Karel Borecký, 1925–1929. Po 101–103 s. Na rok 1926–1930.

Levicový obsah s články o proletářských bojích v ČSR a radami pro domácnost. V zábavní části se nacházela poezie autorů, jako byli Rudolf Harnisch (1903–1962), Jaroslav Seifert (1901–1986), Fráňa Šrámek (1877–1952), Jaroslav Vrchlický (1853–1912). Povídky psali Filip Dobrovolný, Ivan Olbracht (1882–1952), Emanuel Vajtauer (1892–); obsahoval také překlady z ruské literatury.

[62]

Rolnický kalendář pro katolický selský lid československý na přestupný rok 1928 / Ročník čtyřřadvacátý / Uspořádal Josef Šamalík, rolník a poslanec v Ostrově u Macochy. V Brně / Nákladem Svazu lidových zemědělců českosl. Tiskem Občanské tiskárny.

Brno: časopis Selské hlasy; od 1919 Národní svaz křesťanských zemědělců československých; od 1928 Svaz lidových zemědělců československých; od 1939 Občanská tiskárna, 1918–1938. Po 112–192 s. Roč. 1. 1906–44. 1948.

Po kalendáři a seznamu křesťanských jmen následovala zábavní část, kam přispívali verši František Kos, Josef Lípa, Karel Dostál-Lutinov (1871–1923), Štěpán Olšovský aj. Povídky psali František Josef Andrlík (1852–1939), Alois Dostál (1858–1934), Bohumil Bouška (1864–1935), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Václav Jarský (1907–1980), Jan Staněk (1869–1948). Beletrii doplňují hospodářské rady a seznam trhů v českých zemích.

[63]

Rodinný kalendář Nového Lidu na rok 1929 / Čítanka pro náš lid. Uspořádal Jos. Chaloupka s redakčním sborem. Ročník XVII. V Brně. Nákladem Nového Lidu. Tiskl Pokorný a spol.

Brno: časopis Nový lid, 1911–1948. Po 103–192 s. Roč. 1. 1912–37. 1949.

Při rozšířeném brněnském týdeníku Nový lid (1909–1941) vycházel také brzy vzdělávací kalendář, pro nějž psali povídky mj. Bedřich Golombek (1901–1961), Metoděj Jahn (1865–1942), Antonín Jenne (1881–1935), Josef František Karas (1876–1931), Jan Petrus (1890–1968), Jindřich Spáčil (1899–1978), poezii Stanislav Cyliak (1859–1939), Josef Chaloupka (1898–1930), Josef Kalus (1855–1934) nebo Vojtěch Martínek (1887–1960). Pro rozmanitost a přehled událostí byl dobrým zdrojem týdeník. Souběžně byl vydáván *Kapesní kalendář Nového lidu* (1911–1939).

[64]

Kalendář národní republiky na rok 1929. Nákladem a tiskem knihtiskárny Zdeněk Binko, Praha II., Vodičkova 22.

Praha: Zdeněk Binko, 1928. 137 s. Na rok 1929.

Jednorázový pokus o kalendář s příspěvků převážně autorů z Horácka a Podhorácka. Povídky napsali Jakub Deml (1878–1961), Josef Herzog (1859–1943), Jaroslav Kallab (1879–1942), Josef František Karas (1876–1931), Pavla Kytlicová (1874–1932), Emil Musil-Daňkovský (1857–1941), Arne Novák (1880–1939), Josef Věromír Pleva (1899–1985), Josef Soukal (1852–1928), Marie Trkanová (1893–1974); poezii přispěli Karel Kalláb (1884–1963), Petr Křička (1884–1949), Pavla Křičková (1886–1972), Věra Myslíková (1878–).

[65]

Těšínský kalendář na obyčejný rok 1932 / Redakcí a nákladem Slezské Matice osvěty lidové na Těšínsku a Hlučínsku sídlem ve Slezské Ostravě. Tiskla Moravskoslezská knihtiskárna v Mor. Ostravě, Třída čes. legii.

Slezská Ostrava: Slezská matice osvěty lidové pro Těšínsko, od 1939 Národní matice, 1921–1946. Po 172–220 s. Na rok 1922–1925, roč. 5. 1926 – 22. 1943, 1946–1947.

Kalendář sledoval činnost Slezské matice a přinášel články o českém školství, historii a národopisu na Těšínsku. Verši přispívali Petr Bezruč (1867–1958), Viktor Dyk (1877–1931), Josef Kalus (1855–1934), Čeněk Ostravický (1869–1912), Zdeněk Vavřík (1906–1964). Povídky psali Antonín Hořínek (1879–1960), Josef František Karas (1876–1931), Vojtěch Martinek (1887–1960), Adolf Emil Vašek (1881–1948), Josef Vochala (1892–1965), František Zýbal (1891–1940).

[66]

Kalendář Poledního listu na rok 1933 / V Praze / Vydalo Tempo, akciová společnost tiskařská, vydavatelská a nakladatelská v Praze II., Jungmannova třída číslo 26.

Praha: Tempo, 1932. 63 s. Na rok 1933.

Bulvární noviny Jiřího Stříbrného (1880–1955) Polední list (1927–1945) vydaly kalendář jen jednou. V polovičním formátu vlastních novin, tiskem na rotače připravila redakce výběr reportáží včetně návodu jak dělat noviny – od zpracování události podle telefonické zprávy, fotoreportáže na místě po tisk novin a kolportáže.

[67]

Rodinný západočeský kalendář Žeň na rok 1934 / Redakční část uspořádal Jan Zíbar / Vytiskla knihtiskárna „Grafická unie“ v Plzni / Nákladem vlastním.

Plzeň: Grafická unie, 1933. 160 s. Na rok 1934.

Zábavní kalendář, pro nějž básněmi přispěli Josef Berka (1909–1987), Antonín Klášterský (1866–1938), Stanislav Kostka Neumann (1875–1947), Jan Zíbar, povídky jsou převážně

přeložené z cizích literatur. Texty doprovázejí drobnosti z kulturního života západočeské metropole.

[68]

Lešetínský kovář. Rodinný kalendář na rok 1936. Redigoval Václav Bašta, tajemník Zemské jednoty společ. kovářů a podkovářů v Čechách. Nákladem Ústředního výboru Zemských jednot společenstev kovářů a podkovářů v ČSR. Tiskem Emanuela Stivína a synů v Praze II., Vojtěšská ulice čís. 6.

Praha: Ústřední výbor Zemských jednot společenstev kovářů a podkovářů, 1935–1936. Po 166 a 185 s. Na rok 1936–1937.

Roční kalendář, seznam trhů v ČSR, soudní poplatky a zábavní část, pro niž povídky na motivy kovářské profese psali Alexandr Berndorf (1889–1968), Josef Brožek (1875–1935), Zdeňka Navarová, Josef Šach (1886–1974), Jiřina Tuhaňská, Vilma Zániová; poezii Bohuslav Brožek (1898–), J. F. Smrček, Quido Maria Vyskočil (1881–1969). Vyšlo k 40. výročí prvního sjezdu kovářů při Národopisné výstavě československé.

[69]

Přítel opuštěných / Kalendář vydaný k podpoře opuštěných osob na obyčejný rok 1937. Sestavil Antonín Šorm / Ročník XXV / Nákladem spolku Domov sv. Antonína na Vinohradech / Tiskem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny v Praze.

Praha: Spolek Domov sv. Antonína na Vinohradech, 1912–1948. Po 109–176 s. Roč. 1. 1913 – 37. 1949.

V zábavní části obsahuje náboženské úvahy, národopisné a historické příspěvky a povídky autorů jako mj. Františka Čecha (1875–1952), Čeňka Diviše, Aloise Dostála (1858–1934), Ludmily Grossmannové-Brodské (1859–1935), Václava Chalupského (1887–1952), Aloise Vojtěcha Šmilovského (1837–1883), Julie Vlasákové (1860–1931).

[70]

Rolník. Kalendář pro zábavu, poučení a k užítku našich hospodářů na rok 1937. Založil ředitel Josef Dumek, redaktor „Pražských hospodářských novin“. Rediguje Josef Novodvorský, odborný spisovatel. Nakladatel a umělecká knihtiskárna J. Steinbrener ve Vimperku na Šumavě. Praha II., Křemencova ulice 11. (Höfer a Klouček). Nový York, 105–107 Chambers Street (3rd Floor).

Vimperk: J. Steinbrener, od 1943 Jaroměř: Ars, 1890–1948. Po 112–160 s. Na rok 1891–1943, 1946–1949.

Kalendář, pro nějž povídky psali František Josef Andrlík (1852–1939), Bohuslav Brožek (1898–), Alois Dostál (1858–1934), František Hajský, Alois Novotný, Quido Maria Vyskočil (1881–1969). V menšině se objevují rady pro hospodářství a domácnost a tradiční je obligátní kalendárium a seznam trhů.

[71]

Rodinný kalendář československého hasičstva na rok 1938 / Ročník XXV. Nákladem České zemské hasičské jednoty / Redakcí Františka Horycha / Vytiskla knihtiskárna J. Volkána v Berouně.

Praha: Česká zemská hasičská jednota, 1894–1948. Po 164–215 s. Roč. 1. 1895 – 36. 1949.

Výpravny kalendář, pro nějž do zábavní části kromě politických aktualit častěji přispívali verši Bohuslav Brožek (1898–), Václav Dřevo (1901–1968), Růžena Jesenská (1863–1940), Rudolf Medek (1890–1940), Quido Maria Vyskočil (1881–1969), prózou Pavel Křešín, Josef Königsmark, Ema Kubešová, Jaroslav Makuš (1891–1945), Karel Pospíšil (1867–1929), František P. Vožický (1867–1929) či Jan Vrbka-Schmidt.

[72]

Domov / Kalendář pro vlastenecké rodiny na obyčejný rok 1938 / Ročník XV. Tiskem a nákladem Jos. L. Švíkala v Mladé Boleslavi.

Mladá Boleslav: Jos. L. Švíkal, 1930–1947. Po 128–160 s. Roč. 8. 1931 – 25. 1948.

Příklad kalendáře určeného širší veřejnosti s obsahem převážně zábavného čtení. Z povídek přinášel ukázky z tvorby autorů, jako byli Bohuslav Brožek (1898–), František Křelina (1903–1976), Václav Sadský, Václav Beneš Třebízský (1849–1884), Rudolf Kváča-Tynčanský. Prózu doplňují vtipy a rady pro zemědělské hospodaření.

[73]

Lidový kalendář 1938 / Redigoval Jan Krejčí / Nákladem J. Šedivého. Tisk Jar. Hoffmanna, Karlín.

Praha: Josef Šedivý, 1935–1937. Po 87–96 s. Na rok 1936–1938.

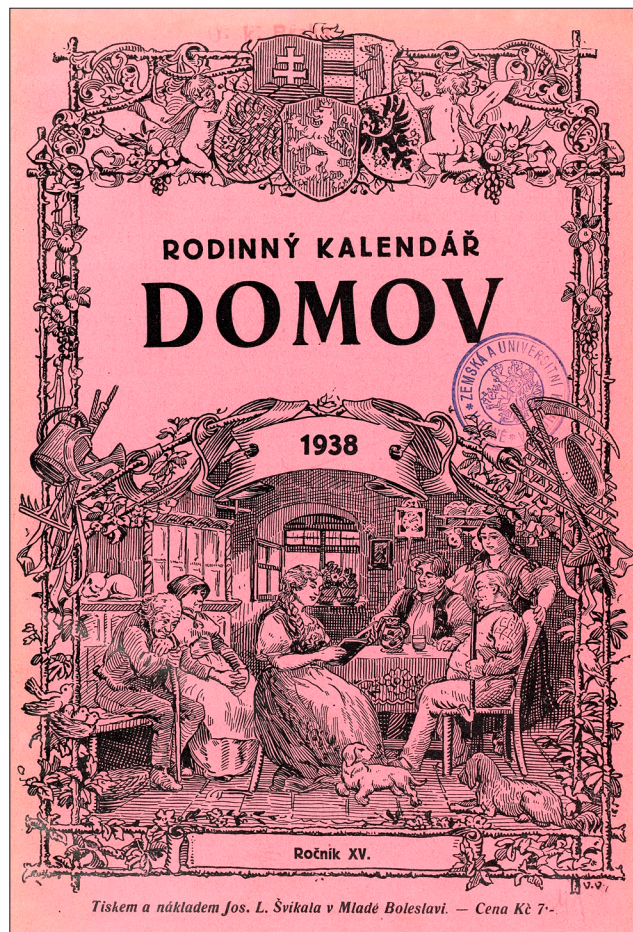
Kalendář s přehledem ústředních a krajských komunistických novin přináší reportáže z kultury a o zajímavostech doma i v zahraničí. Poezií přispěli Ilja Bart (1910–1973), Petr Bezruč (1867–1958), František Halas (1901–1949), Vítězslav Nezval (1900–1958), Jan Noha (1908–1966), prózou Jindřich Černý (1905–1960), Jan Krejčí (1903–1941). Seznam inzerentů v rudém tisku.

[74]

Velký Národní kalendář na rok 1938. Řídí Antonín Šorm. Ročník 55. Všechna práva, zvláště právo překladu, se vyhražují. Katolické nakladatelství a umělecká knihtiskárna J. Steinbrener ve Vimperku na Šumavě. Praha II., Křemencova ulice 11. (Höfer a Klouček.) Nový York, 105–107 Chambers Street (3rt Floor).

Vimperk: J. Steinbrener, 1882–1937. Po 124–199 s. Roč. 1. 1883 – 55. 1938.

Jeden z mnoha graficky výpravných kalendářů firmy J. Steinbrener, míval necelou polovinu obligatorních údajů (kalendářium, přehled trhů v českých zemích, přehled nejdůležitějších událostí v církvi a státěch) a hlavní obsah spočíval v beletrii.

Obrázek k č. [72]

Přinášel povídky s katolickým námětem – častými autory byli Alois Dostál (1858–1934), Jan Nepomuk Šanda (1889–1969) nebo Antonín Šorm (1890–1947).

[75]

Železnice slovem i obrazem na rok 1938 / Redigoval Otakar Šefčík / Vydání a náklad: Podpůrný spolek železničních zaměstnanců v Praze XI., Bendlova 6. Vytiskli Polenský a Čoudek, Praha XII., Bělehradská 74.

Praha: Podpůrný spolek železničních zaměstnanců, 1937–1946. Po 128–176 s. Na rok 1938–1947.

Po kalendáriu následuje zábavní část beletrie s náměty z železniční dopravy. Autory poezie byli Václav Fiala (1896–1963), František S. Jaroš, Antonín Sova (1864–1928), povídky psali Jan Koniček, Max Lederer, Josef Páta, Josef Šach (1886–1974), Hanuš Špolc (1887–1957), Václav Tichý (1904–1962), Jan Vratislav Želízko (1874–1938).

[76]

Kalendář Proudů, Moravských novin, Moravské orlice 1939.*Brno: Globus, 1936–1942. Po 128–168 s. Na rok 1937–1943.*

Brněnský novinářský podnikatel Bohumil Pištělák začínal v roce 1920 jako administrátor Moravských novin (1880–1945), jichž se stal brzy vydavatelem a z nichž se pokusil udělat list po vzoru pražské Národní politiky. O jeho úspěchu svědčí i zakoupení tradiční tiskárny firmy K. Winiker v roce 1928, kterou přejmenoval na Globus. Ve třicátých letech firma Globus převzala týdeník Moravská orlice (1863–1943), zábavný Proud (1923–1944), humoristický Komár (1925–1941) a mládeži určený Kulíšek (1925–1943). Obsah z novin se přebíral do tohoto kalendáře, obsahujícího reportáže a anonymní povídky.

[77]

Rodinný kalendář českých zemědělců na rok 1942 / Veškerá práva vyhrazena. V Praze. „Novina“, tiskařské a vydavatelské podniky v Praze. Nákladem vlastním. Tiskem vlastního závodu.*Praha: Sdružení českých zemědělců; od 1940 Novina, 1908–1942. Po 216–331 s. Na rok 1909–1943.*

Převážně zábavní kalendář, pro nějž psali povídky mj. Karel Babánek (1872–1937), Božena Benešová (1873–1936), Bohumil Brodský (1862–1939), Karel Červinka (1872–1949), František Hrdý, Antonín Nečásek (1871–1938), František Obrtel (1873–1962), Vlasta Pittnerová (1858–1926) či Pavel Vyšín. Doplněkem bývá výklad zemědělských zákonů, dále zprávy o agrárním hnutí a medailonky osobností selského hospodářství či rady pro domácnost.

[78]

Rodinný kalendář moravského hasičstva na rok 1942 / Ročník II. Redakcí Jos. Fukse / Nákladem Moravské zemské hasičské jednoty v Brně / Knihtiskárna-kniharství Jar. Strojil v Přerově.*Brno: Moravská zemská hasičská jednota, 1940–1948. Po 176–192 s. Roč. 1. 1941 – 9. 1949.*

Zakladatel moravské hasičské organizace Titus Krška (1842–1900), autor rozsáhlé *Hasičské kroniky*, usiloval také o vydávání ročenky, jež až později nabyla reálné podoby v *Kalendáři moravského hasičstva* (1904–1949). Ten však obsahoval jen praktické pokyny a byl přehledem hasičských svazů a jednot. Jeho redaktor a spisovatel Josef Fuks (1882–) vedle této spíše technické příručky založil také *Rodinný kalendář moravského hasičstva*, který široké členské základně přinášel povídky moravských autorů, jako byli Otakar Bystřina (1861–1931), Josef Hofer (1871–1947), Josef Krumpholtz (1870–1950), Jakub Obrovský (1882–1949); některé i v hanáckém dialektu.

[79]

Rolník / Kalendář na obyčejný rok 1942 / Ročník XXXIII. Tiskem a nákladem Jos. L. Švíkala v Mladé Boleslavi.*Mladá Boleslav: Jos. L. Švíkal, 1903–1941. Po 144–200 s., malé vyd. po 96–99 s. Roč. 1. 1904 – 33. 1942.*

Vydavatel kalendářů zkoušel oslovit profesní skupinu na venkově přesto, že místo hospodářských zajímavostí přinášel jen zábavné povídky svých kmenových autorů, jako byli Hančí Baarová (1917–1947), Bohuslav Brožek (1898–), Pavel Dušan (1887–1966), František Hajský, Rudolf Kváča-Tynčanský či Anuše Mittenhubrová (1875–1953).

[80]

Nový občanský kalendář pro město i venkov na rok 1942 / Veškerá práva vyhrazena. V Praze. „Novina“, tiskařské a vydavatelské podniky v Praze. Nákladem vlastním. Tiskem vlastního závodu.*Praha: Novina, 1940–1942. Po 208 s. Na rok 1941–1943.*

Zábavní kalendář, pro nějž psali povídky Miloslav Haluza (1913–), František Lesaň (1901–1945), Karel Mlčoch (1907–1996), Josef Müldner (1880–1954), Gabriela Preissová (1862–1946) a Zdeněk Rón (1889–1948). Polovinu obsahu pak doplňují medailonky osobností z české kulturní minulosti a rady pro hospodářství a domácnost.

[81]

Kalendář českého čtenáře na rok 1942 / Uspořádal Jaroslav Urban / Nákladem a tiskem Pražské akciové tiskárny, Praha II. Beethovenova ul. 3.*Praha: Pražská akciová tiskárna, 1941–1942. Po 308 a 208 s. Na rok 1942–1943.*

V zábavní části přispívali prózou Barbora Bečvářová (1893–1960), Marie Calma (1881–1966), Cyril Merhout (1881–1955); rozsáhlejší je rubrika vzpomínek spisovatelů, umělců a novinářů na své profesní začátky, mezi nimi je např. Eduard Bass (1888–1946), Jan Čarek (1898–1966), Josef Hora (1891–1945), Jaromír John (1882–1952), František Kožík (1909–1997), Vojtěch Martínek (1887–1960), Zdeněk Němeček (1894–1957), Václav Renč (1911–1973), Jan Weiss (1892–1972). Doplněkem je přehled českomoravského hospodářství a praktické tabulky.

[82]

Moravský rodinný kalendář na rok 1942 / Veškerá práva vyhrazena. V Praze. „Novina“, tiskařské a vydavatelské podniky v Praze. Nákladem vlastním. Tiskem vlastního závodu.*Praha: Novina, 1941–1942. Po 216 s. Na rok 1942–1943.*

Kronika politických událostí za minulý rok a zábavné čtení. Povídky ilustrované reklamou psali mj. Adolf Daněk (1869–1950), František Flos (1864–1961), Josef Jahoda (1872–1946), Karel Leger (1859–1934), Jaroslav Marcha (1880–1961), František Obrtel (1873–1962), Tana Štěpánková, Jaroslav Šulc (1903–1977).

[83]

Kalendář Jihočeské jednoty pro rok 1942 / Tiskem a nákladem Č.A.T. Českomoravských akciových tiskařských a vydavatelských podniků, filiálky v Č. Budějovicích, Lannova tř. 652. Redaktor: Fr. Kněz. Štočky Č.A.T. Obrázkový archiv „Jihočeská jednota“. Vyšlo jako roční prémie pro odběratele časopisu „Jihočeská jednota“.

České Budějovice: časopis Jihočeská jednota, 1941–1944. Po 110–112 s. Na rok 1942–1945.

Obsahuje kroniku válečných událostí, národopisné příspěvky a výběr beletrie se vztahem k jižním Čechám. Verše publikovali Jan Čarek (1898–1966), Antonín Sova (1864–1928), Ladislav Stehlík (1908–1987), Donát Šajner (1914–1990). Prózu přispěli mj. Jaroslav Bartl (1906–1945), Jan Čep (1902–1974), Florian Fencl (1879–1951), Václav Chalupský (1887–1952), Václav Vašek (1915–1995).

[84]

Kalendář našeho lidu 1942 / Vytiskla Hanácká knihtiskárna v Olomouci. Nákladem vlastním.

Olomouc: Hanácká knihtiskárna, 1941–1944. Na rok 1942–1945.

Po kalendáriu a kronice událostí za minulý rok přinášel v literární části poezii Antonína Sedláčka (1914–), prózu Zdeňka Báry (1904–1980), Františka Dopity, Jana Vyhlídala (1861–1937) a další, převážně anonymní, povídky a reportáže.

[85]

Velký hospodářský kalendář na obyčejný rok 1942 / Tiskem a nákladem Jos. L. Švíkala v Mladé Boleslavi.

Mladá Boleslav: Jos. L. Švíkal, 1941. 160 s. Na rok 1942.

Nashromážděné delší povídky uplatnil vydavatel zábavních kalendářů v jednorázovém souboru, jenž se ovšem tematikou hospodářství nezabýval. Autory byli Hančí Baarová (1917–1947), Bohuslav Brožek (1898), Jiřina Dvorceká, Marie Jansová, Rudolf Kváča-Tynčanský, Anuše Mittenhubrová (1875–1953).

[86]

Kmotr Švanda / Kalendář na rok 1944. Řídí PhDr. Quido Maria Vyskočil. Ročník 47. Nakladatelství „Ars“ Doležal & Steinbrener, Jaroměř. Knihkárna Oldřich Javůrek, Josefov.

Vimperk: J. Steinbrener; od 1942 Jaroměř: Ars, 1905–1947. Po 124–152 s. Na rok 1906–1941, roč. 45. 1942 – 51. 1948.

Obligátní kalendárium a seznam trhů, poté zábavná próza autorů, jako byli Bohumil Bouška (1864–1935), Alois Doštal (1858–1934), František Flos (1864–1961), Josef Jahoda (1872–1946), Stanislav Guth-Jarkovský (1861–1943), Zdeněk Jírotka (1911–2003), Jára Kohout (1904–1994), Jaroslav Mácha (1892–1971), Jan Pakosta (1896–1983), Quido Maria Vyskočil (1881–1969), Vilém Werner (1892–1966) či Stanislav Emil Zich (1904–).

[87]

Venkovan / Kalendář našeho venkova 1945 / Ročník XXXVII / S pomocí odborných spolupracovníků sestavil Dr. Jan Hertl / Ústřední redaktor kalendářů nakladatelství Vyšehrad Dr. R. Voříšek / Nakladatelství Vyšehrad, s. s. r. o., Praha II, Karlovo nám. č. 5 / Tiskem Č.A.T. Českomoravských akciových tiskařských a vydavatelských podniků v Praze II, Václavská ulice 12.

Praha: Sdružení českých křesťanských zemědělců, od 1937 Vyšehrad, 1907–1948. Po 103–198 s. Roč. 1. 1908 – 41. 1949.

Po kalendáriu se rady pro domácí hospodaření střídají s povídkami, jež opakovaně psali Barbora Bečvářová (1893–1960), Jan Čep (1902–1974), Vlasta Javořícká (1890–1979), Václav Kašpar (1894–1941), František Skácelík (1873–1944), Nina Svobodová (1902–1988), Josef Vobejda (vl. jm. Josef Vladyka, 1891–1964), Quido Maria Vyskočil (1881–1969) či František Zýbal (1891–1940).

[88]

Neděle / Kalendář na rok 1945 / Ročník XIX / Redigoval František Moravec / Vyšehrad, nakladatelská spol. s r. o. v Praze II, Karlovo nám. 5 / Tisk Č.A.T. Českomoravské akciové tiskařské a vydavatelské podniky v Praze II, Václavská ul. 12 / Obrázky a štočky z archivu nakladatelství Vyšehrad v Praze.

Praha: Vyšehrad, 1935–1947. Po 144–204 s. Na rok 1936–1942, roč. 17. 1943 – 22. 1948.

Nakladatelství Vyšehrad bylo založeno v roce 1934 kanovníkem pražské vyšehradské kapituly Bohumilem Staškem (1886–1948) a zaměřilo se na vydávání křesťanské literatury. Od Sdružení českých křesťanských zemědělců převzalo vydávání kalendáře *Venkovan* (1908–1949) a založilo kalendáře *Neděle* (1936–1947) a *Katolická žena* (1937–1947). Politické události pro ně komentovali představitelé katolické církve a beletrii přispívali mj. Ludmila Grossmanová-Brodská (1859–1935), Vlasta Javořícká (1890–1979), Pavla Kytlicová (1874–1932), Josef Petr Bulan (1910–1971), Jan František Hruška (1865–1937), František Odvalil (1880–1938).

[89]

Zemědělský kalendář pro Čechy a Moravu 1945 / Vydává Agrární nakladatelská společnost a Novina Praha.

Praha: Zemědělská jednota ČSR, od 1939 Agrární nakladatelská společnost a Novina, 1937–1944. Po 144–319 s. Na rok 1938–1945.

Zábavní kalendář, pro nějž povídky psali mj. Adolf Daněk (1869–1950), František Fišer, František Flos (1864–1961), Josef Knap (1900–1973) nebo Josef Malý, poezii pak Jan Čarek (1898–1966) či Karel Čech. Beletrie je prokládána kratšími články z národopisu nebo rodopisu. V části Zemědělec uvádí pokyny k ochraně pěstiva, domácímu hospodářství, dále informace o významu vody, zemědělského výzkumnictví či myslivosti. Články uzavírá schematismus Svazu zemědělství a lesnictví.

Humoristické kalendáře

V sedmdesátých letech 19. století konstatuje literární kritika o humoristické literatuře: „[...] všude prázdno, nikde života, nikde jádra, jádra slovanského, nikde hojnější žíly jadrného humoru“.²⁵ Dobrý humor přinášely údajně až donedávna pilně čtené Humoristické listy (1858–1941) nakladatele J. R. Vilímka, jež však měly také ztrácet na významu. Taková kritika, uveřejněná v učitelském listu, byla ovšem značně neoprávněná. Humoristické listy se brzy staly politickosatirickým týdeníkem a jejich zakladatel je řídil až do roku 1907. Za spolupracovníky získal mj. Jana Nerudu, Vítězslava Háalku nebo Josefa Svátka. Společně se založením Humoristických listů vyšel již na rok 1859 *Humoristický kalendář*, ten se však dočkal jen dvou ročníků. Po ojedinělých pokusech (*Kalendář „Humoristických listů“* 1868 a 1873) vycházela souvislá řada *Vilímkova humoristického kalendáře* od roku 1885, v níž vyšlo do roku 1943 60 ročníků plných humoresek, vtipů, anekdot a obrázkových cyklů. Tento kalendář redigovali otec a syn Vilímkovi a od roku 1892 Ignát Herrmann a další spisovatelé.

V kalendářové tvorbě nakladatele Jana Otty přibyl na rok 1876 *Palečkův humoristický kalendář*, jenž však zaujal spíše než texty vkusnou úpravou a ilustracemi, což odpovídalo výpravným knihám Ottova nakladatelství; tohoto kalendáře vyšly však jen tři ročníky.

Když se redakce humoristického týdeníku *Paleček* (1873–1887) rozhodla využít lidového zájmu o kalendáře, vydala také *Palečkův Salonní kalendář na rok 1885*, jenž se však setkal s odmítavou kritikou.²⁶ Zatímco pod pojmem salonní bylo dosud chápáno něco k vytříbení vkusu, převažovaly v tomto kalendáři obscénní kresby a vtipy slabé úrovně, převzaté z časopisu *Paleček*. Z podnětu pražského deníku *Pokrok* (1869–1886) se obsahem kalendáře zabývala pražská policie a ta podala

k trestnímu soudu návrh na jeho konfiskaci.²⁷ Návrh sice neprošel, vydávání kalendáře bylo však ukončeno. Až po třech letech vydala redakce tohoto časopisu ještě *Palečkův humoristický kalendář na rok 1888* a poslední vyšel ještě na rok 1889.

V Praze vycházel časopis *Veselá Praha* (1905–1915, 1920–1925), ze kterého jeho vydavatel Karel Ločák sestavil pro rok 1907 *Humoristický kalendář*; dalšího vydání se však nedočkal, neboť pro banální a nízký humor neuspěl. Po osvobození byl podobným Ločákovým pokusem *Humoristický kalendář Veselá Praha*, který vyšel na roky 1920 a 1925, k nimž však připojil vždy jen dvě strany kalendária. Jednorázové pokusy o kalendář svědčí o jejich malé komerční úspěšnosti.

[90]

Humoristický kalendář na rok 1860. Péčí a nákladem Jos. R. Vilímka. Ročník druhý. S přílohou a 50 obrázky. V Praze. Tiskem Ant. Renna v Kolovratské strídě „u tří lip.“ 1859.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1858–1859. Po 128 s. Roč. 1. 1859 – 2. 1860.

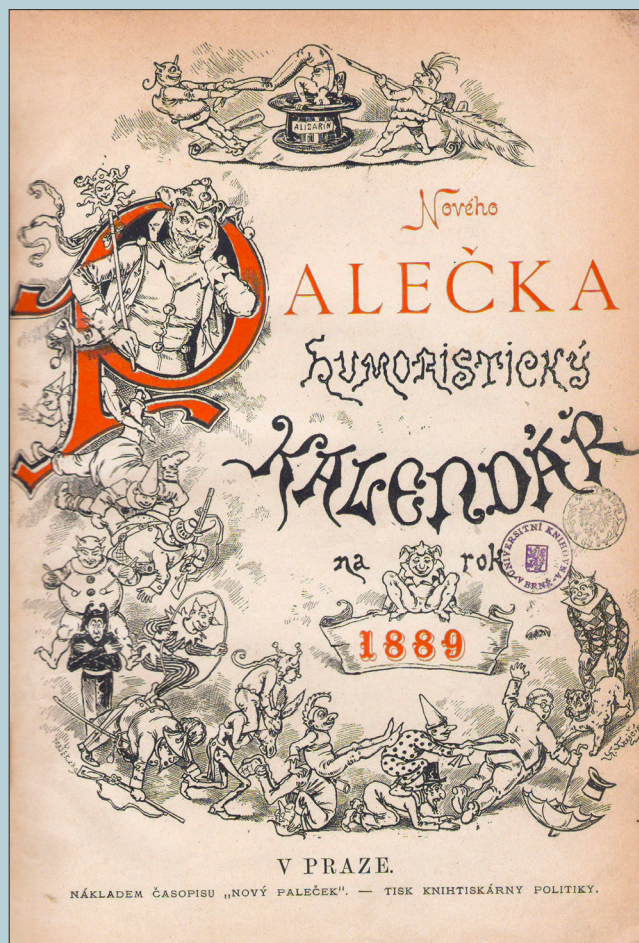
Kalendář přinášel v kalendáriu narážky na zprávy v současném tisku, překlad řeckého dramatu, verše a povídky Jana Nerudy (1834–1891) nebo Josefa R. Vilímka (1835–1911), jenž jeho vydáním propagoval v té době založené Humoristické listy (1858–1941). Ve druhém ročníku již nešlo o skutečný kalendář, neboť v každém měsíci je uveden jen počet dnů a k číslu dne je připojen vždy krátký vtíp. Následuje oddíl převážně anonymních humoristických básní a povídek, výročí podávána vtípnou formou a vztahující se i k vymyšleným událostem.

25 DRBAL, Josef. Opět kapitola o českém humoru. *Komenský*. 1876, roč. 4, č. 4, s. 60–62.

26 ROKYTA, Prokop. *Palečkův salonní kalendář na rok 1885. Literární listy*. 1884, roč. 5, č. 20, s. 162–164.

27 Konfiskovaný „Palečkův kalendář“. *Národní listy*. 1884, roč. 24, 10. 12., č. 341, s. 2.

Kresby měsíců od Mikoláše Alše v Nového Palečka humoristickém kalendáři na rok 1889

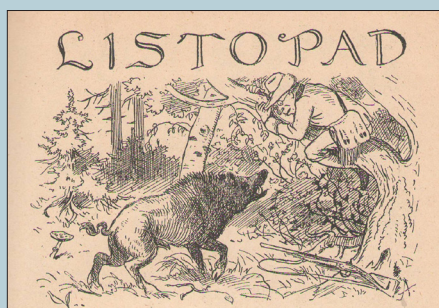
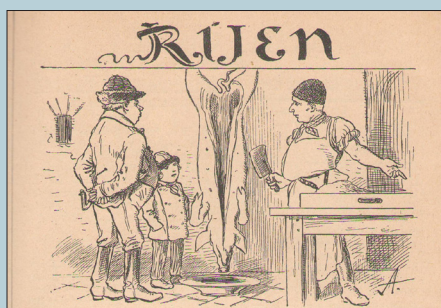
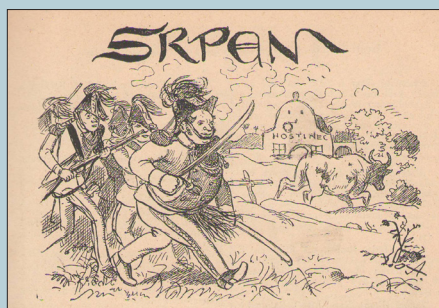
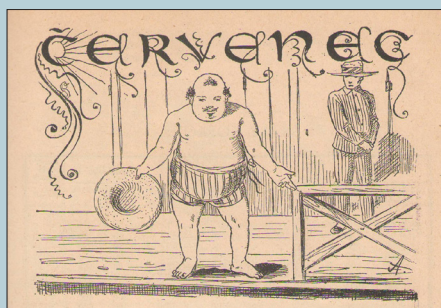
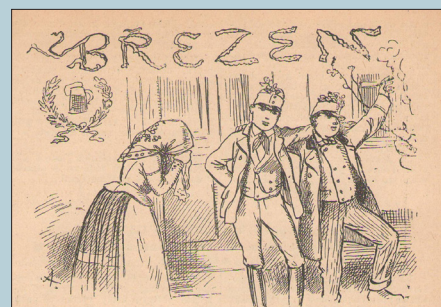
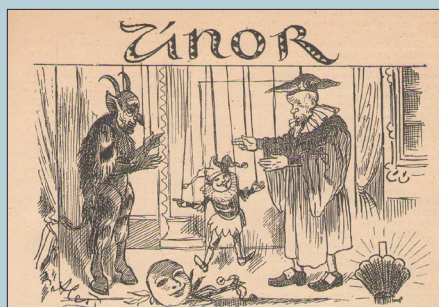
A kdejaký čtenář či čtenářka v kalendářích čehosi postrádají. Co si tam hledají, co si by tam tuze rádi měli, ale buď marně přemítají listy či najdou-li něco, nelíbí se jim to tolik, jak by rádi měli.

A přece jedno se jim líbí, o jednom rozhovoří se radostně, oči jim svítí, ústa se usmívají. – Jsou to Alšovy obrázky. Jejich obrázky, každou čárkou jejich. Na ty hledí radostně, vracejí se za nimi, vštěpují si je do mysli, až do srdce.

Toho postrádají v literatuře. Chtějí svůj sloh, svého zrealizovaného člověka. Nebaví jich milostné plotky velkého města, ani uplakaná, vzdychavá dívka venkovská, naříkající pro jakousi nešťastnou lásku, nelíbí se jim chasník zamklý, chorobně dívající se na svět. Žijí životem rušným, klopotným, zdravým, chtějí čísti o lidech rušných, silných, zdravých. Touží po nich číst stařec, muž, chasník, žena i dívka – touží mít ve své literatuře sebe, jak jsou – ať s chybami, jen ne nervózní měšťáky. Žijí v přírodě, stýkají se s přírodou, jsou tvrdí a tu tvrdost chtějí posílit. Padnou-li, nechť se klesnou.

Sebe hledají v literatuře a posud reprezentantem jejich literatury je kalendář. Hledají tam sebe a nenacházejí-li, kalendář se jim nelíbí.

BŘENEK, Otýn. Kalendář. *Moravsko-slezská revue*. 1910, roč. 6, s. 285.

[91]

Nového Palečka humoristický kalendář na rok 1889 / V Praze. Nákladem časopisu „Nový Paleček“. – Tisk knihtiskárny Politiky.

Praha: Nový Paleček, 1888. 106 s. Na rok 1889.

Humoristický obrázkový nepolitický týdeník *Paleček* (1873–1887) vydával nakladatel Jan Otto (1841–1916), který výběr z časopisu nechal redaktorem Augustinem Vojtěchem Nevšimalem (1847–1916) upravit pro *Palečkův humoristický kalendář*, vydávaný pro léta 1876–1878. Ve vydávání listu se vystřídal několik nakladatelů a po pokusu o vydání ojedinelého *Palečkova Salonního kalendáře* (1885) vyšel opět *Palečkův humoristický kalendář* na rok 1888; a když týdeník změnil název na *Nový Paleček* (1887–1890), vyšel ještě kalendář na rok 1889. Přinášel výběr humoresek a kreseb z týdeníku. Krátkodobé vycházení i střídání názvů svědčí o nesnadném prosazení se na trhu.

[92]

Vilímkův Humoristický kalendář na rok 1892. Vydává Jos. R. Vilímek jun. Pořádá Ignát Herrmann. Devátý ročník. V Praze. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1884–1942. Po 90–106 s. Roč. 1. 1885 – 60. 1943.

Výpravný barevný ilustrovaný kalendář, pro nějž povídky psali mj. František Herites (1851–1929), Karel Šípek (1857–1923), Alfons Bohumil Štastný (1866–1922), většina je však jen pod šifrou; poezii přispěli Bohdan Kaminský (1859–1929) a Ladislav Šebek (1861–1927). Často přinášel reklamy na knihy nakladatelství Jos. R. Vilímka (1835–1911).

[93]

Veselá kopa. Humoristický kalendář. Na obyčejný rok 1910. Redaktor: Pravomil Fořtík. Ročník II. Cena 1 koruna. Nakladatelství knihtiskárna Emil Šolc v Telči / Karel Šolc v Hoře Kutné.

Kutná Hora: Karel Šolc; Telč: Emil Šolc, 1908–1923. Po 96–128 s. Roč. 1. 1909 – 15. 1924.

Po kalendářní části následuje zábavní a poučná část s povídkami mj. Bohumila Boušky (1864–1935), Joži Kratochvílové, Bedřicha Moravce (1859–1936), Alfonse Bohumila Štastného (1866–1922) nebo Bedřicha Trokaveckého. Závěrem jsou připojeny rozmanitosti a praktické rady.

[94]

Veselá vojna / Nový humoristický vojenský obrázkový kalendář na obyčejný rok 1915. S bohatou částí zábavnou a poučnou a mnoha obrázky. Rediguje Jaroslav Rudloff. V Praze. Nákladem knihkupectví Aloise Hynka v Celetné ulici číslo 11 nové.

Praha: Alois Hynek, 1910–1917. Po 138–144 s. Na rok 1911–1918.

Obrázek k č. [95]

I v době Velké války komerční nakladatel Alois Hynek vydával zábavní kalendář, jehož se však vojenské události dotkly jen cenzurováním několika fotografií státníků. Autory povídek byli František Josef Ččetka (1871–1942), Jaroslav Rudloff (1876–1955), Karel Želenský (1865–1935); také se zde objevovaly zahraniční překlady.

[95]

Kalendář Švandy dudáka / Rok 1926 / V Praze / Nakladatelství F. Topič, knihkupectví Národní tř. 11.

Praha: F. Topič, 1925–1930. Po 92–96 s. Na rok 1926–1931.

Humoristický ilustrovaný čtrnáctideník *Švanda dudák* (1882–1914, 1924–1930) založil Ignát Herrmann (1854–1935) a po válce jej obnovilo Topičovo nakladatelství za redakce Karla Horkého (1879–1965). Pro kalendář byly vybírány příspěvky mj. od těchto autorů: Josef Fořtel (1890–1977), Jan Havlasa (1883–1964), Ignát Herrmann (1854–1935), Karel Horký (1879–1965), Stanislav Jarkovský (1861–1943), Čeněk Klier (1862–1927), Karel Želenský (1865–1935). Prózu s barevnými ilustracemi střídají verše a kreslené vtipy.

[96]

Veselý kalendář Trnu a Trampu na rok 1930 / Vydal „Trn“ v Praze. Tiskem Střeďočeské tiskárny v Praze.

Praha: časopis Trn, 1929. 112 s. Na rok 1930.

Z levicově zaměřeného studentského časopisu *Trn* (1824–1941) a z časopisu *Tramp* (1929–1931) sestavila redakce výběr ukázek, do kterého zařadila mj. poezii Františka Halase (1901–1949), Josefa Hory (1891–1945) nebo Zdeňka Tábora (vl. jm. Karel Konrád) a humoresky Karla Konráda (1899–1971), Jarmily Svaté (1903–1964) a Jiřího Voskovce (1905–1981); ilustrováno kresbami Franty Bidla (1895–1945), Vratislava Huga Brunnera (1886–1928), Otakara Mrkvičky (1898–1957) a Vojtěcha Tittelbacha (1900–1971).

[97]

Kulíkův veselý kalendář na rok 1935 věnuje svým milým odběratelům a příznivcům Karel Kulík, dovoz kávy a čaje. Nákladem firmy Karel Kulík v Praze.

Praha: Karel Kulík, 1904–1937. Po 80–95 s. Na rok 1905–1938.

Kalendář neobsahoval ani kalendárium, jeho obsah zabíraly kreslené vtipy a humoresky od klasických autorů, jakým byl např. Jaroslav Hašek (1883–1923), ale i autorů současných, mimo jiné Jaroslava Máchy (1892–1971), Rudolfa Medka (1890–1940), Jana Pakosty (1896–1983), Jana Petruse (1890–1968), Josefa Skružného (1871–1948) nebo Felixe Adama Vondrušky (1879–1955).

[98]

Humoristický kalendář Komára na rok 1937 / Nákladem vlastním. Vytiskla tiskárna Globus v Brně.

Brno: Globus; od 1942 Moravské nakladatelství B. Pištělák, 1936–1942. Po 96–112 s. Na rok 1937–1943.

Bohumil Pištělák (1893–1958) byl v meziválečném období úspěšným brněnským vydavatelem novin, k nimž patřil i humoristický týdeník *Komár* (1925–1941). Kalendář přinášel výběr anonymních humoresek a kreslených vtipů z týdeníku.

Obrázek k č. [98]

Kalendáře pro ženy

Kalendář paní a dívek českých vycházel od roku 1888 nákladem Františka Batovce v Praze, od něhož však po třech letech převzal vydávání Jan Otto, aby mu dal exkluzivnější úpravu. Obsahově jej připravovala Gabriela Preissová a po výtvarné stránce Zdenka Braunerová. Kalendář měl pro léta 1899–1912 po kalendáři volnou přílohu nazvanou Zápisník bedlivé hospodyně, vždy ovšem následovala část, v níž prevažovala beletrie. Pravidelněji povídkami přispívaly Helena Malířová, Vlasta Pittnerová, básněmi Pavla Maternová, Gabriela Preissová či Pavla Semerádová. Kalendář doplňovaly reprodukce obrazů i kresby současných umělců. Od 24. ročníku převzala redakci Růžena Jesenská. Při výběru obsahu si stanovila kritické literární měřítko a získala řadu nových autorů. Šlo o rok 1911, v němž rezonovalo ještě 100. výročí narození Karla Hynka Máchy, k němuž jubilejní studií přispěl Miloš Marten. O rozmanitosti příspěvků svědčí autoři jako právník Albín Bráf, básník Jan Opolský nebo historik Zikmund Winter, podle tradice byla ovšem většina příspěvků vyhrazena ženám spisovatelkám. Kalendáře vyšlo do roku 1920 třiatřicet ročníků.

Ústřední spolek českých žen v Praze vydal na rok 1907 kalendář *Češka*, uspořádaný Pavlou Maternovou a výtvarně upravený Annou Boudovou. Příspěvky byly většinou biografické, připomínaly osudy českých spisovatelek nebo umělkyně. Rovněž poučné články byly ilustrované a týkaly se ženského školství, účasti žen na všesokolském sletu, významu ženských spolků apod. Povídkami přispěly mj. Gabriela Preissová, Růžena Svobodová, Marie Calma, Růžena Jesenská. Příspěvky, včetně ilustrací, byly přijímány výhradně od žen.²⁸ Po vydání druhého ročníku nastala pauza až do vydání pro rok 1912, které vyšlo nákladem Aloise

Hynka a za redakce Olgy Fastrové. Kalendář přinášel také zprávy o ženské spolkové činnosti.

Tradici kalendářů pro ženy oživilo Ústředí žen při Národní radě české, které za redakce Marie Tumlířové a v grafické úpravě Marie Hušákové vydalo *Kalendář paní a dívek českých 1941*. Přispěly do něj jen ženy, a to odbornými právními a sociálními články, povídkami a básněmi, výchovnými radami a praktickými pokyny pro domácnost. Ilustrován byl reprodukcemi obrazů českých malířek. Kalendáře vyšly jen dva ročníky.

Obrázek k č. [99]

[99]

Ženský kalendář na rok 1875. Pořádá E. Krásnohorská. Ročník III. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhkupec. 1875. Praha: Fr. A. Urbánek, 1872–1875. Po 203 s. Roč. 1. 1873 – 3. 1875.

Informace o nestálých svátcích, zatmění a po kalendáriu beletrie, pro niž básněmi přispívaly mj. Květoslava Čáslavská, Albína Dvořáková-Mráčková (1850–1893), Božena Studničková (1849–1934), Slavomíra Vltavská, prózou Dora Hanušová (1841–1920), Sofie Podlipská (1833–1897) nebo Olga Trojanová. Připojen je seznam ženských spolků v českých zemích.

[100]

Česka / Vydává Ústřední spolek českých žen / Redigovala Pavla Maternová. 1907. Tiskem Edvarda Leschingra v Praze.

Praha: Ústřední spolek českých žen, 1906–1907, 1911. Po 130–204 s. Na rok 1907–1908, 1912.

Kalendář měl být vedle časopisu Ženský svět (1896–1930) pro spolek platformou, jak získat ženy pro národní zájmy a rozšířit jejich vzdělání. Za tím účelem byly zařazovány biografie českých spisovatelek i původní díla. Poezií přispívaly Růžena Jesenská (1863–1940) a prózou i poučnými články mj. Karla Bufková-Wanklová (1855–1941), Božena Fridová (1853–1938), Marie Laudová-Hořicová (1869–1931), Pavla Maternová (1858–1923), Pavla Moudrá (1861–1940), Teréza Nováková (1853–1912), Olga Stránská-Absolonová (1873–1927) či Madla Wanklová (1865–1922).

[101]

Kalendář paní a dívek českých 1910 / Ročník XXIII. Rediguje Gabriela Preissová / Nákladem J. Otty v Praze. V každém kalendáři zavěšen jest „Zápisník bedlivé hospodyně“, jež snadno lze vyjmouti.

Praha: F. B. Batovec; od 1891 J. Otto, 1887–1919. Po 160–180 s. Roč. 1. 1888 – 33. 1920.

Ilustrovaný zábavní kalendář o historii a osobnostech ženského hnutí. V literární části byl dáván prostor ženám, za poezii to byly například Tereza Dubrovská (1878–1951), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Pavla Maternová (1858–1923), Tereza Mellanová (1863–1950), Vilma Sokolová (1859–1941), Marie Šedlbauerová (1865–1916). Povídky psaly Helena Malířová (1877–1940), Teréza Nováková (1853–1912), Vlasta Pittnerová (1858–1926), Gabriela Preissová (1862–1946), Eliška Řeháková (1846–1916), Karla Semerádová (1867–1949) a Karolina Světlá (1830–1899).

[102]

Kalendář Selka pro katolické ženy a děvušky československé na rok obyčejný 1923 / Ročník třetí / Uspořádal Josef Šamalík, rolník z Ostrova, člen Národního Shromáždění. 1922 / Tiskem a nákladem Občanské tiskárny sp. s r. ob. v Brně.

Brno: Občanská tiskárna; od 1936 Svaz lidových zemědělců československých; od 1940 Národní Svaz katolických zemědělců;

Obrázek k č. [101]

od 1941 časopis Selské hlasy, 1917–1940. Po 128–144 s. Roč. 1. 1918, 2. 1922 – 23. 1943, 24. 1946 – 27. 1949.

Zakladatel vlastního politického směru pro moravské zemědělce Josef Šamalík (1875–1948) prostřednictvím novin Selské hlasy (1898–1942) a Spolku katolického rolnictva vydával zábavní kalendář, pro který psali povídky mj. V. S. Březenský, Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Tomáš Kočí (1859–), Růžena Květenská, Cyrila Nečasová, Marie Vlasta Rosendorfová, Rudolf Stupavský (1868–1935). Kalendář byl ilustrován obrazy z církevního života a připojeny byly také rady pro hospodářství a domácnost.

[103]

Zábavný kalendář českých paní a dívek Libuše na občanský rok 1926 / Ročník XXVII. Nákladem R. Prombergera, knihkupce v Olomouci.

Olomouc: R. Promberger, 1900–1902, 1922–1925. Po 128–175 s. Roč. 1. 1901 – 3. 1903, 24. 1923 – 27. 1926. [v letech 1904–1922 nevycházel]

Povídky pro kalendář psali Karla Bufková-Wanklová (1855–1941), Ota Kárek, Karel Kyas (1881–1958), Teréza Nováková (1853–1912), Jan Petrus (1890–1968), Václav Pavlič, Vlasta Pittnerová (1858–1926), Josef Zdeněk Raušar (1862–1947) či Bohuš Vybíral (1887–1951).

[104]

Kalendář Lady 1929 / Ročník XVII. Prémie k Ladě-Módnímu Světu, Ručním Pracím, Modernímu Prádlu, Dětskému Šatstvu / Nakladatelství Karel Vačlena v Mladé Boleslavi.

Mladá Boleslav: Karel Vačlena; od 1930 Hejda & Zbroj, 1912–1942. Po 104–140 s. Roč. 1. 1913 – 31. 1943.

Kulturní rodinný čtrnáctideník Lada (1862–1944) se stal v roce 1928 podle podnětu „Týdeníkem inteligentních žen“ a vycházel se samostatnými přílohami Dětské šatstvo a Ruční práce. *Kalendář Lady* vycházel jako prémie jejich odběratelům a byl výběrem článků z časopisu o módě, životosprávě, kuchyni, dětech apod. V příspěvcích z oblasti prózy a poezie dával přednost ženám, kterými byly především Marie Calma (1881–1966), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Míla Pachnerová (1904–) nebo Vlasta Pittnerová (1858–1926).

[105]

Katolická žena / Zábavný kalendář pro rodinu a domácnost / Ročník sedmnáctý 1939 / Redigoval Václav Vedral / „Vyšehrad“, nakladatelská spol. s r. o., Praha / Tiskem Československé akciové tiskárny v Praze.

Praha: Vyšehrad, 1922–1946. Roč. 1. 1923 – 25. 1947.

Zábavní kalendář přinášel povídky Bohuslava Brožka (1898–), Antonína Hřůzy (1865–1950), Václava Chalupského (1887–1952), Jana Jiřího Krejčího (1883–), Anuše Mittenhubrové (1875–1953), Františka Skácelíka (1873–1944), Niny Svobodové (1902–1988), Jana Šandy (1889–1969) aj. Připojeny jsou rady pro domácnost.

[106]

Kalendář paní a dívek českých 1941. Ústředí žen při Národní radě české.

Praha: Ústředí žen při Národní radě české, 1940–1942. Po 166 a 153 s. Na rok 1941–1942/43.

Pokus o navázání na tradici stejnojmenného zábavního kalendáře z let 1888–1920 po komentáři k současným událostem přinesl mj. poezii Růženy Jesenské (1863–1940), Jarmily Urbánkové (1911–2000), povídky od Pavly Buzkové (1885–1949), Heleny Dvořákové (1895–1970), Gabriely Preisové (1862–1946) a dále příspěvky národopisné a vzpomínky na ženy v české kultuře.

[107]

Kalendář Svazu katol. žen a dívek moravských na přestupný rok 1944 / Ročník XII. Za redakci kalendáře odpovídá Alžběta hraběnka Belcredi předsedkyně Svazu katol. žen a dívek moravských / Tiskem a nákladem Brněnské tiskárny, společnost s r. o. v Brně, Starobrněnská ulice 19/21.

Brno: Svaz katolických žen a dívek Republiky československé; od 1939 Svaz katolických žen a dívek moravských, 1932–1948. Po 116–191 s. Roč. 1. 1933 – 17. 1949.

Obrázek k č. [108]

Zábavní kalendář, pro který psaly mravoučné povídky mj. Marie Borecká, Anna Hořejší, Jindra Janečková, Ludmila Kolářová (1915–), Marie Novotná či Emilie Vaverková; poezii pak Vilém Bitnar (1874–1948) nebo Marie Skalská.

[108]

Moravská žena / Kalendář na rok obyčejný 1945 / Za redakce: Jos. Pavlíka-Sychry. Tiskem a nákladem Brněnské tiskárny, společnost s r. o. v Brně, Starobrněnská ulice 19/21.

Brno: Brněnská tiskárna, 1943–1946. Po 121–152 s. Na rok 1944–1947.

Kalendárium a zábavní část, pro niž psali krátké povídky mj. Vladimír Businský (1917–2013), Drahomíra Gajdošová (1921–), Nina Svobodová (1902–1988) nebo Jan Zárubský, mnohé jen s šifrou autora; autory poezie byli František Dohnal (1876–1956), Adolf Gajdoš (1884–1966), Václav Kašpar (1894–1941). Byla zde také rubrika Co ženy zajímá a zdravotnické rady.

Kalendáře pro děti a mládež

Nejpilnějším čtenáři kalendářů měly být děti, zejména pak děti venkova.²⁹ Tomu vycházely vstříc „dětské koutky“ v některých kalendářích, jako tomu bylo ve druhé dekádě 20. století v kalendářích *Palacký, Havlíček, Český hasič*. Revue *Úhor*, věnovaná literatuře pro mládež, o tom přinesla úvahu od známého kritika kalendářů Otokara Pospíšila, v níž se autor přimlouval za pestrou skladbu takových oddělení vhodné dětské četby v zábavních kalendářích. Vydavatelé kalendářů pro mládež vycházeli vstříc oblíbě kapesních notýsků a v malých formátech vycházely kalendáře, jež kromě kalendária přinášely formuláře pro rozvrh hodin, seznam spolužáků, přehled přečtených knih apod.

K prvním kalendářům určeným mládeži patří *Kapesní kalendář české mládeže*, jenž za redakce Josefa Kliky vyšel poprvé na školní rok 1885/86. Nakladatelství Jana Otty v Praze využilo oblíbené záliby dětí, a tak kalendář v malém kapesním formátu přinesl převážně rubriky na zaznamenávání školních událostí, spolužáků, přečtených a vhodných knih, jež doplňovaly články o zdravotvědě, z českých dějin a různé hádanky. Ottův kalendář vyšel ve dvou variantách, verze pro žáky uvedla výklad chování podle Komenského a verze pro žáky-ně medailonky českých žen. Když vycházel v roce 1886 druhý ročník kalendáře, měl nakladatel na skladě ještě polovinu výtisků ročníku předchozího, a tak bylo pro malý zájem vydávání ukončeno.³⁰

Se zaměřením na žáky obecných a měšťanských škol vydávalo Vilímkovo nakladatelství úspěšný *Vilímkův kalendář Malého čtenáře*, jenž vycházel od roku 1891 do roku 1914 a po obnovení pokračoval pro léta 1930 až 1942. Za redakce Františka S. Procházky přinášel ilustrované zábavné články veršem i prózou a poučné příspěvky z hospodářství i kultury a pro nejmenší také

pohádky. Polovinu rozsahu tvořily rubriky pro denní zápisky majitele kalendáře, jako tomu bylo i Ottova kalendáře, ale jeho úspěch spočíval v beletristickém a vzdělávacím obsahu.³¹ Jde o ukázkou vlivu oblíbeného českého časopisu *Malý čtenář* (1881–1941), který J. R. Vilímek převzal v roce 1888 do svého nákladu a jenž se stal nejznámějším časopisem mládeže několika generací. Redigoval jej rovněž F. S. Procházka, stejně jako edici Vilímkova knihovna *Malého čtenáře* (1893–1925).

V podobné úpravě a obsahu vycházely kalendáře pro mládež i u regionálních nakladatelů. V Českých Budějovicích Jan Svátek vydával pod svým jménem několik kalendářů, přičemž k nejrozšířenějším patřil *Svátkův kalendář české mládeže*. Začal vycházet již v roce 1916, za války byl skromného rozsahu a po válce již přinášel dobrý literární obsah s povídkami a verši, které doplňovaly praktické články. Vycházel do roku 1926.³²

29 POSPÍŠIL, Otokar. Literatura dětská a kalendáře. *Úhor*. 1914, roč. 2, č. 10, s. 157–160.

30 MÍRNÝ, Jan. Kapesní kalendář české mládeže. *Komenský*. 1887, roč. 15, s. 159–160.

31 HRNČÍŘ, František. Kalendář Malého čtenáře. *Komenský*. 1892, roč. 20, 1892, č. 49, s. 703; 1893, roč. 21, č. 46, s. 667–668. Poslední recenze tohoto kalendáře zde vyšla v roce 1897.

32 SEDLÁČEK, Hanuš. Svátkův kalendář československé mládeže 1926–27. *Úhor*. 1926, roč. 14, č. 11, s. 144.

Josef Richard Vilímek a syn

Josef Richard Vilímek s dětskými čtenáři v kresbě Zdeňka Buriana.

„Nakladatelství Jos. R. Vilímek spolu s firmami J. Otto a F. Topič tvořilo trojhvězdi pražských měšťanských nakladatelských domů zlaté éry novodobé kultury – přelomu 19. a 20. století,“ uvádí historik českých nakladatelů Aleš Zach.³³

Josef Richard Vilímek (1835–1911) pocházel z mlynářského rodu. Studoval na dvou venkovských gymnáziích, ale maturoval na reálce v Praze a pokračoval studiem hospodářství na německé technice. Stal se novinářem a v roce 1858 zahájil vlastní nakladatelskou činnost vydáváním měsíčníku *Humoristické listy* (1858–1941), který redigoval a po pěti letech změnil v politickosatirický týdeník. Řídil jej až do roku 1907. V roce 1861 založil Slovanské knihkupectví na dnešní Národní třídě, roku 1872 zřídil ve Spálené ulici knihtiskárnu a v roce 1885 na rohu Spálené a Opatovické ulice vystavěl moderní budovu pro knihtiskárnu a nakladatelství. Firma *Jos. R. Vilímek* přešla v roce 1886 na jeho syna Josefa Richarda Vilímka (1860–1938), který ji úspěšně rozvíjel a patřil k největším českým nakladatelům. Když v roce 1899 závod vyhořel, byla po čtyřech letech vystavěna na stejném místě nová budova nakladatelství; knihkupectví bylo otevřeno na Národní třídě. Vilímkovo nakladatelství a knihkupectví bylo rodinnou firmou a působilo až do znárodnění roku 1949. Nakladatelství bylo zaměřeno na vydávání domácích i zahraničních beletrií. Šlo především o sebrané spisy Jana Klecandy, Karla Klostermanna, Terézy Novákové, Františka Xavera Svobody, ale také

knihy mnoha dalších českých autorů. Ze zahraniční literatury můžeme zmínit dílo Honoré de Balzaca, Antona P. Čechova, Arthura Conana Doylea, Alexandra Dumase, Guy de Maupassanta, Karla Maye, Lva Nikolajeviče Tolstého či Julese Verna. Ve srovnání s jinými českými nakladateli bylo pro toto nakladatelství příznačné, že celá třetina produkce byla určena pro děti a mládež, jak o tom svědčí časopis *Malý čtenář* nebo edice Vilímkova knihovna *Malého čtenáře*, Vilímkova knihovna mládeže dospívající, *Dívčím srdcím*. Knihy z Vilímkova nakladatelství se vyznačovaly kvalitní úpravou a výpravnými ilustracemi, u zahraničních děl často přebíranými z originálních vydání.

Produkcí Vilímkova nakladatelství tvořila také široká nabídka kalendářů. Společně se založením *Humoristických listů* vyšel již na rok 1859 *Humoristický kalendář*, který se však dočkal jen dvou ročníků. Po ojedinělých pokusech (*Kalendář „Humoristických listů“* 1868 a 1873) vycházela souvislá řada *Vilímkova humoristického kalendáře* v letech 1885 až 1943, což představuje šedesát ročníků plných humoresek, vtipů, anekdot a obrázkových cyklů. Kalendář redigovali otec a syn Vilímkovi a od roku 1892 Ignát Herrmann a další spisovatelé. Z oborových kalendářů vycházel v české i německé verzi pro léta 1886–1896 *Assekurační kalendář* jako rukověť pro úředníky a jednatele pojišťoven. Poměrně obsahově rozsáhlou příručkou pro architektky, stavitele a příbuzné obory se stal *Kalendář českých stavitelů* (1898–1943), od něhož vyšlo vždy i se schematickým firem 45 ročníků. U mládeže byl oblíbeným časopisem *Malý čtenář* (1881–1941), u něhož se Vilímek stal vydavatelem v roce 1888 a k němuž připojil *Kalendář Malého čtenáře* (1891–1942); časopis i kalendář redigoval František S. Procházka. Přinášel vždy nové zábavné i poučné články se vzdělávací tendencí, se stálými rubrikami rodinná kronika, adresy, zkoušení ve škole, seznam přečtených knih, zhlédnutých filmů apod. *Vilímkův kalendář pro učitele a učitelky*, vydaný v roce 1904, zůstal v konkurenci učitelských kalendářů jen ojedinělým pokusem. Úspěch ovšem od počátku získal *Vilímkův kalendář studentstva česko-moravského* (1905–1941), kterého vyšlo 37 ročníků. Po omezení českého tisku za okupace vyšel ještě ojedinělý *Vilímkův zábavný kalendář pro mládež* na rok 1942.

33 ZACH, Aleš. *Stopami pražských nakladatelských domů*. Praha: Thyrsus, 1996, s. 29.

[109]

Kalendář školní mládeže na rok 1924–25. Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený) Praha II., Hyberská 7.

Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství, 1924. 80 s. Na rok 1924/25.

Kromě pokynů k zapisování prospěchu ve škole, četby, vycházek, příjmu a vydání přinášel také výběr beletrie. Mimo ukázek z tvorby českých klasiků také povídky autorů Jaroslava Batíka, Františka Cajthamla-Liberté (1868–1936), překlad prózy Augustina Strindberga (1849–1912), poezii přispěli Petr Jiskra a Gustav R. Opočenský (1881–1949).

[110]

Malý kalendář pro mládež na školní rok 1935–1936 / Ročník osmý / Uspořádal Karel B. Hroch / Nakladatelství „Vyšehrad“, s. s. r. o., Praha II., Václavská 12.

Praha: Československá akciová tiskárna; od 1934 Universum; od 1936 Vyšehrad, 1928–1942. Po 106–136 s. Roč. 1. 1929 – 15. 1942/43.

Po kalendáriu následovaly zprávy o katolických sjezdech a akcích, skautingu, krátké zábavné povídky, články o letectví, fotografování, přírodopisné zajímavosti, hádanky a hry, praktické návody k činnosti mládeže.

[111]

Vilímkův kalendář Malého čtenáře na školní rok 1940–1941 / Ročník XXXV / Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1890–1942. Po 170–322 s. Roč. 1. 1891 – 37. 1942/43.

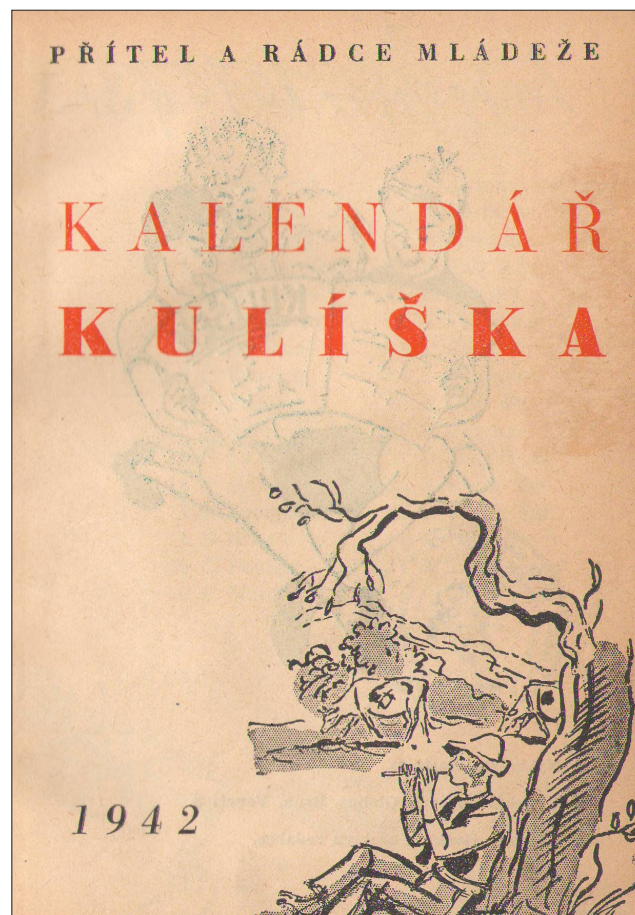
Kalendárium je doplněno výročími k českým dějinám, údaji o pozoruhodných jevech světa nebo počtu obyvatel v zemích, dále značky aut, praktické návody k hrám a různé zajímavosti. Drobné literární příspěvky, povídky autorů J. K. Baby (vl. jm. Josef Kratochvil, 1915–2001), Ervín Kolenatý, Josef Kožíšek (1861–1933), Josef Krejča, Sína Drahorádová-Lvová (1897–1976).

[112]

Vilímkův zábavný kalendář pro mládež na rok 1942 / Uspořádal Frank Wenig / Jos. R. Vilímek Praha.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1941. 235 s. Na rok 1942.

Výpravný kalendář s kronikou událostí světové války v letech 1940 a 1941 a krátkými beletristickými příspěvky. Povídkami přispěli mj. J. K. Baby (vl. jm. Josef Kratochvil, 1915–2001), Josef Bouzek (1901–1962), Karel Klostermann (1848–1923), Miloš Malý (1908–), Václav Příbek, František Xaver Svoboda (1860–1943), Adolf Veselý (1886–1961), Frank Wenig (1898–1974). Dále kalendář obsahoval zajímavosti z přírody, kultury a sportu.

Obrázek k č. [114]

[113]

Kalendář pro mládež 1941–1942 /

Redaktoři: P. Em. Masák – J. Kratochvil. Tiskem a nákladem Občanské tiskárny v Brně.

Brno: Občanská tiskárna, 1941–1942. Po 89 a 72 s.

Na šk. rok 1941/42, na rok 1943.

Návody pro poznávání života v přírodě, práce na zahradě, praktické návody k práci v dílně, soutěže. Z duchovního života pokyny pro ministranty k bohoslužbě, jubileum 60. výročí časopisu pro děti Anděl strážný.

[114]

Kalendář Kulíška / Přítel a rádce mládeže 1942.

Brno: časopis Kulíšek, 1941. 128 s. Na rok 1942.

Oblíbený časopis pro mládež Kulíšek vycházel v Brně od roku 1925 a v roce 1934 jej převzal novinářský podnikatel Bohumil Pištělák (1893–1958), majitel nakladatel-

Jos. Tom. Blažek: »Pamětní list Bedřicha Smetany«.

Obrázek k č. [115]

ské a tiskárenské firmy Globus. Ten svou kariéru založil v roce 1921 na politicky bezbarvých Moravských novinách, které se ve třicátých letech ve svém podtitulu prohlašovaly za nejrozšířenější moravský deník. Kromě jiných časopisů vydával týdeník Kulíšek, a to do června 1943. *Kalendář Kulíška* přinesl dobově tendenční výklad politických a válečných událostí, krátké povídky a rady pro mládež. Vyšel jen jednou, přestože sliboval každoroční vycházení.

[115]

Kalendář Péče o mládež 1942.

Praha: Zemské ústředí Péče o mládež, 1941–1942. 247 a 186 s. Na rok 1942–1943.

Po kalendářní části je podána s dobovou tendencí kronika událostí ve válečných letech 1940 a 1941, připomenuty úkoly zřízených okresních péčí o mládež a početné jsou články o hospodářství a kultuře. Najdeme zde také ukázky z beletrie českých klasiků. Dále zde byly zveřejňovány texty současných prozaiků, například od Eduarda Basse (1888–1946), Františka Křeliny (1903–1976), Vojtěcha Martínka (1887–1960), Jana Morávka (1888–1958) nebo Zdeňka Němečka (1894–1957).

Kalendáře pro studenty a učitele

Od druhé poloviny 19. století byl poměrně široký výběr v nabídce učitelských a studentských kalendářů. Obnovená česká škola Budeč pro učitele a vychovatele vydávala časopis *Posel z Budče* (1848–1851 a 1870–1909) a také *Učitelský kalendář* (1870–1883). Ten přinášel biografické příspěvky, řešil otázku dvou zemských jazyků ve výchově a rozsáhlý oddíl nazvaný Odborné školy v Čechách uváděl nejen přehled škol, ale také podmínky přijetí, učební plány, pokyny pro školní správu a úplný schematismus českého školství.

Ke kvalitně zpracovaným patřil *Nový kalendář učitelský*, který sestavoval a vydával učitel Alois Holub v Praze pro léta 1889–1900. Přinášel studie o J. A. Komenském včetně ukázek z jeho děl, články o hospodářských školách na venkově, školní zahradě, biografie učitelů s podobiznami, schematismus českého školství a přehled nových nařízení.

Nejrozšířenějším byl *Učitelský kalendář*, který začal vydávat od roku 1899 nejprve Ústřední spolek jednot učitelských království českého v Praze, ale od roku 1903 se stal již společným kalendářem pro obě země, neboť spoluvydavatelem se stal také Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě. Obsahoval rady ze školní praxe, informoval o učitelských svépomocných podnicích a organizacích. Každoročně šlo o obsáhlou příručku se schematismem učitelských osob, s výkladem zákonů vztahujících se ke školství a s odbornými články. Kalendář vycházel až do roku 1945, přičemž poslední dva ročníky vyšly pod názvem *Učitelská ročenka*. Jeho kapesní formát a užitečné rubriky učinily z kalendáře praktický zápisník pro každého pedagoga.

K početné učitelské obci s odborným kalendářem směřovali i nakladatelé. F. A. Urbánek vydal *Urbánkův Kapesní kalendář českého učitelstva na rok 1900/1901* se

základními praktickými rubrikami, vzory žádostí o učitelská místa a odborných zkoušek a se seznamy literatury z produkce nakladatele.³⁴ Urbánek jej nejprve také sám sestavoval pod pseudonymem J. U. Budějovický, od 6. ročníku jej redigoval učitel Antonín Jandl a vyšlo jej do počátku první světové války 14 ročníků.

Z iniciativy a nákladem studentů vycházel časopis pokrokového studentstva (1893–1914), který byl také formálním vydavatelem *Kalendáře pokrokového studentstva* na roky 1895–1911. Jeho obsah spočíval v zajímavých člancích vycházejících z časopisu; část o vysokoškolském studiu byla jen stručná, neboť takovou problematiku nechával na almanachu *Slavie*, resp. na navazujícím *Všestudentském kalendáři*. Pro Svaz československého studentstva mělo být vydávání *Všestudentského kalendáře Svazu československého studentstva* cestou, jak se dostat z hmotných problémů. Jejich bohatý obsah, který měl povahu průvodce akademickým studiem, předčil rozšířené, avšak již zaniklé almanachy *Slavie*. Přispívali do něj univerzitní profesori články o jednotlivých formách a možnostech studia v Praze a ve Vídni a o politických a společenských poměrech zejména vysokoškolského studentstva.³⁵ Kalendář vycházel od roku 1911 a skončil v roce 1914 v souvislosti s počátkem války.

Ze studentských kalendářů patřil k nejrozšířenějším *Vilímkův kalendář studentstva českého, moravského a slezského*, vydávaný od roku 1905. Vedle praktických rubrik a spousty rad pro studující, týkajících se přijímacích zkoušek, maturit, volby povolání apod., přinášel přehledy středních, odborných, ženských a vysokých škol, výklad o branné povinnosti s ohledem na studenty, praktické přehledy z různých učebních oborů a pokyny k chování ve společnosti. Posledním z této řady

34 VÍTÁK, Antonín Konstantin. Urbánkův Kapesní kalendář českého učitelstva. *Komenský*. 1900, roč. 28, s. 636–637.

35 Srov. KUDELA, Josef. Všestudentský kalendář. *Moravskoslezská revue*. 1911, roč. 8, s. 171–172.

byl *Vilímkův kalendář českého studentstva* na školní rok 1941/42, který byl 37. ročníkem.

Kalendář slezských učitelů vycházel ve vkusné úpravě od roku 1907 nákladem učitele Lva Černína ve Štítině u Opavy a zanikl na počátku první světové války. Obsahoval dějiny slezského školství, rozvrhy učiva na obecných i měšťanských školách, schematismus a učitelský zápisník.

[116]

Sborník učitelů. Kalendář učitelů na rok 1858. Vydán péčí a nákladem redakce časopisu: „Škola a život“ k prospěchu učitelův sirotků. Ročník druhý. V Praze. Tiskem Bedřicha Rohlíčka v arcibiskupském semináři.

*Praha: časopis Škola a život, 1856–1862. Po 108–252 s.
Roč. 1. 1857 – 7. 1863.*

Nejstarší český oborový kalendář pro učitele přinášel v kalendáriu informace o jubileích českých vlastenců. Ve statistických ukazatelích uváděl počty žactva na gymnáziích v českých zemích a přehledy slovanských literárních spolků a časopisů v monarchii. Dále obsahoval zprávy a návody pro vyučování jednotlivých předmětů, návrh na zřizování školních a obecních knihoven, cestopisné zajímavosti a mnoho ukázek z dobové české básnické tvorby.

[117]

Školník pro učitelstvo diecése kralohradecké a ostatních diecézí v Čechách a na Moravě. Spolu kalendář na r. P. 1860.

Obrázek k č. [117]

Ročník devátý. Vydal ve prospěch školských účelů vůbec Jos. A. Šrůtek, tajemník biskupské konsistoře a kněžské jednoty 5 r. K. P., redaktor a pokladník Dědictví Malíčkových v Hradci Králové. V Hradci Králové. Tiskem Ladislava Pospíšila, krajského a biskupského impressora. 1860.

*Hradec Králové: Jos. A. Šrůtek, 1851–1860. Po 157–212 s.
Roč. 1. 1852 – 10. 1861.*

Kalendář obsahoval články z dějin školství v českých městech, životopisy pedagogů, teze výuky některých předmětů v základních školách. Do zábavní části přispívali poezií Vincenc Bradáč (1815–1874), Josef Vojtěch Houška (1826–1875), Jeronym Solař (1827–1877), Josef Antonín Šrůtek (1822–1901), František Valouch (1810–1875), prózou Josef Ehrenberger (1815–1882) či František Pondělík (1828–1885). Přílohou je seznam učitelstva v kralohradecké diecézi.

Obrázek k č. [121]

[118]

Učitel'ský kalendář na rok 1873. Vydán péčí jednoty učitel'ské Budeč v Praze. Spoločadal Josef Balcar, učitel. V Praze. Nakladatel Theodor Mourek. 1873.

Praha: Učitel'ská jednota Budeč; od 1872 Theodor Mourek; od 1879 F. A. Urbánek, 1870–1883. Po 81–168 s. Roč. 1. 1870/71 – 14. 1883/84.

V jednotlivých ročenkách je podán podle krajů seznam národních a občanských škol v Čechách, učitel'ských jednot v českých zemích, dále jsou zde medailonky českých spisovatelů, odborné články o člověku i přírodě a povídky z učitel'ského života.

[119]

Kalendář professorstva českého na školní rok 1899. Upravil Dr. Břetislav Foustka, c. k. professor. Vydává Karel Brandeis. Ročník IV. V Třeboni. Knihtiskárna Karla Brandeisa v Třeboni.

Třeboň: Karel Brandeis; od 1900 Praha: Ústřední vydavatelství, 1896–1907. Po 66–90 s. Roč. 1. 1896 – 13. 1908.

Podstatou kalendáře je výběrový rejstřík normálií, zákonů a vyhlášek, jimiž se řídily školy. Větší část pak nabízí rubriky pro poznámky a evidenci žáků.

[120]

Kalendář moravského a slezského studentstva 1904–1905 uspořádal F. X. Hodáč. Péči Volného sdružení neodvislého studentstva v Brně / V Brně, 1904 / Nakladatel A. Píša, knihkupec.

Brno: Volné sdružení neodvislého studentstva, 1904. 175 s. Na rok 1904/05.

Jednorázově vydaný kalendář je přehledem praktických rad středoškolačkům i vysokoškolačkům, seznamem gymnázií,

Obrázek k č. [122]

reálce a učitel'ských ústavů, průmyslových škol, obchodního, zemědělského a uměleckého školství. Podrobné výklady se týkají vysokých škol technických v Brně a v Praze a Univerzity Karlo-Ferdinandovy. Cenné jsou studie redaktora Františka Xavera Hodáče (1883–1943) o studentském hnutí v Brně a přehledy studentských a krajských spolků na Moravě a ve Vidni.

[121]

Kalendář slezských učitelů. Na školní rok 1911–1912. Vydal a uspořádal správce školy Lev Fr. Černín, Štítina-Lhota u Opavy. Ročník pátý. Cena 1 K 40 h. Nákladem vlastním. Tiskem knihtiskárny Matice opavské v Opavě.

Opava: Lev F. Černín, 1911–1913. Po 88–107 s. Na šk. rok 1911/12–1913/14.

Jsou zde popsány práce ve školní zahradě na každý měsíc. Informační část je schematismem zemské školní rady, školních inspektorů, okresních školních rad, učitel'ských spolků, obecných a měšťanských českých a česko-německých škol ve Slezsku; doplňkem je roční zápisník třídního učitele.

[122]

Kalendář českých profesorů na školní rok 1912–1913. Uspořádal Dr. Vilém Appelt a Karel I. Černý. Ročník XII. V Praze. Tisk Albert Malř na Král. Vinohradech. Nákladem Ústředního spolku českých profesorů v Praze-II., Štěpánská ul. č. 1. Cena K 2.—.

Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1901–1916. Po 60–189 s. Roč. 1. 1901/02 – 16. 1916/17.

Obsahuje formou slovníku výklad důležitějších normálií, tabulky daně z příjmů a služného, s praktickými pokyny k ředitel'ské a učitel'ské agendě.

[123]

Učitel'ský kalendář pro Moravu / Vydal Ústř. spolek jednot učitel'ských na Moravě ver prospěch svého jubilejního fondu. Uspořádal odb. učitel Josef Koza. Ročník XV. Škol. rok 1913–1914. Cena 1.20, poštou 1.30. V Zábřezě 1913. Tisk Družstva knihtiskárny v Zábřezě. Nákladem Ústř. spolku. Holešov, od 1900 Zábřeh: Ústřední spolek jednot učitel'ských na Moravě, 1899–1920. Po 171–187 s. Roč. 1. 1899/1900 – 15. 1913/14, 16. 1920/21.

Obsahem je schematismus obecných a měšťanských škol podle okresů na Moravě a ve Slezsku, od 1910 jen moravských, dále výklad školských zákonů a nařízení, učební osnovy, zajímavosti z hospodářství evropských států. V roce 1920 přinesl seznam učitelů padlých ve světové válce.

[124]

Všestudentský kalendář Svazu československého studentstva na rok 1914–1915. S kruhem redakčním řídil Otto Placht. Ročník IV. V Praze 1914 / Vydavatel a nakladatel Svaz československého studentstva, Spálená 20. V komisi firmy Alois Srdce, knihkupec v Praze. Tisk „Grafie“, dělnické knihtiskárny v Praze, Myslíkova ul. 1959.

Praha: Svaz československého studentstva, 1911–1914. Po 275–354 s. Roč. 1. 1911/12 – 4. 1914/15.

Kalendář přinášel přehled univerzitních a krajských studentských spolků, zprávy o poměrech studentů u nás i v cizině, popis jednotlivých fakult na pražské univerzitě a vysoké škole hornické v Příbrami, praktické pokyny pro abiturienty.

[125]

Student / Kalendář na školní rok 1917–1918. Ročník 1. Vydává K. Dostál Lutinov v Prostějově. Knihovna Mladého světa. Čís. 2.

Prostějov: Karel Dostál-Lutinov; od 1920 Brno: Spolek katolických akademiků Moravan, 1917–1947. Po 93–194 s. Roč. 1. 1917/18 – 31. 1947/48.

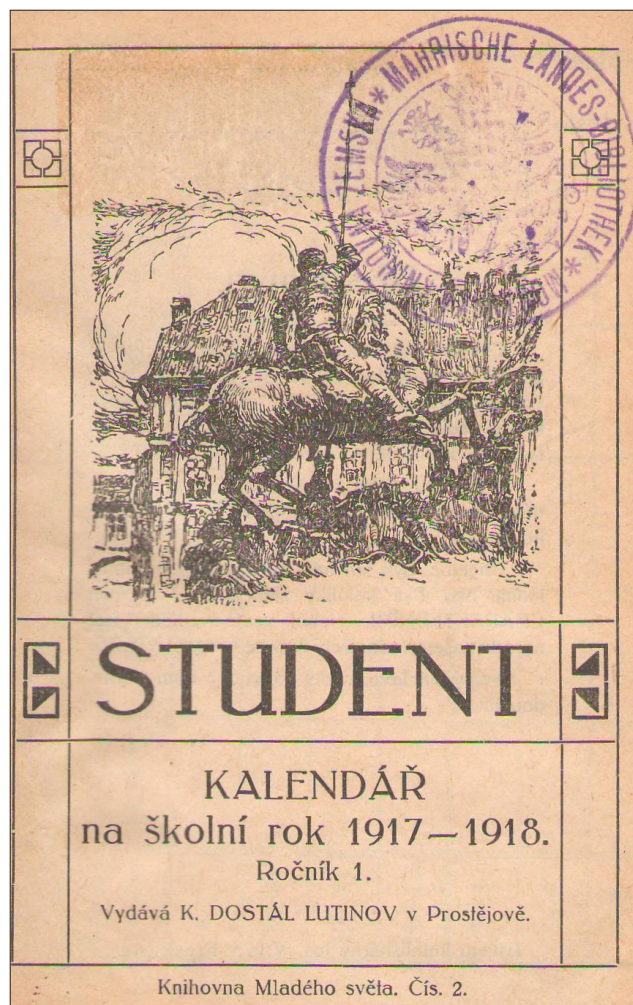
Kalendář katolického studentstva přináší úvody ke studiu některých jazyků a předmětů, v zábavní části poezii Karla Dostála-Lutinova (1871–1923), Vladimíra Štátného (1841–1910). Povídkami přispívali mj. Jaroslav Durych (1886–1962), Emanuel Žák (1863–1943) a přehledy katolické literatury psali Vilém Bitnar (1874–1948), Josef Ocetek (1868–1950), Oldřich Svozil (1906–1984) a Josef Vašica (1884–1968). Kalendář byl doplněn o různé rady studentům.

[126]

Vilímkův kalendář studentstva Československé republiky na školní rok 1936–1937 / Sestavil J. R. Vávra / Ročník XXXII / Nakladatelství Jos. R. Vilímek v Praze.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1905–1941. Po 130–270 s. Roč. 1. 1905/06 – 37. 1941/42.

Po kalendáriu následuje schematismus školských úřadů, vysokých škol, vojenských ústavů, dále informace o branné povinnosti či o zásadách školného, přehledy učebních předmětů

Obrázek k č. [125]

a možných témat k maturitě, informace k volbě povolání, o sportu a hrách, písně, humor ze školy. Dále se zde objevují přehledy českých dějin, v letech 1924–1929 také nekrology českých spisovatelů.

[127]

Kalendář československých profesorů / Ročník XI. Pro školní rok 1937–1938 / Sestavil Dr. M. Šmok a J. Vocílka / Nákladem ÚŠČP v Praze II., Jungmannova třída čís. 17 – Tiskem Politiky.

Praha: Ústřední spolek československých profesorů, 1927–1938. Po 115–159 s. Roč. 1. 1927/28 – 12. 1938/39.

Po kalendáriu navazuje část určená pro zápisky učitele o žácích. Následují přehledy hodin výuky jednotlivých předmětů na středních školách, předpisy pro písemné práce, výše možných poplatků, platové tabulky a informace o nejdůležitějších předpisech. V obecné části se nachází výklad daňových zákonů.

Hospodářské kalendáře

Nákladné a ničivé války, jichž se Rakousko v polovině 18. století jako středoevropská velmoc účastnilo a které se nevyhnuly ani českým zemím (válka o dědictví rakouské 1740–1748, sedmiletá válka 1756–1763), byly jednou z hlavních příčin proměny hospodářství. Tradiční trojhorný způsob hospodaření již nedostačoval, a proto docházelo za vlády Marie Terezie k zavádění řady reforem. Vzdělanost obyvatelstva byla chápána jako způsob, jak lze překonat hospodářské problémy země.

Z podnětu císařovny Marie Terezie byly ustaveny v roce 1770 v českých zemích hospodářské společnosti pro rozvoj rolnictví a svobodných umění, jež významně přispěly k podpoře vzdělanosti. Pražská Císařsko-královská vlastenecká hospodářská společnost v království Českém byla již brzy po svém ustavení přesvědčena, jak velmi potřebný je dobrý hospodářský kalendář zejména pro venkovský lid, a proto vydala již na rok 1778 svůj první pravidelně vydávaný periodický tisk, kterým byl *Nový hospodářský kalendář* (1778–1873). Představenstvo vlastenecké hospodářské společnosti na svém zasedání ze dne 3. ledna 1794 přijalo rozhodnutí o vydávání hospodářského kalendáře ve dvou variantách formátu. Po společném kalendáriu, astronomických údajích, předpovědi počasí a seznamu jarmarků v Čechách měl vycházet osmerkový formát s populárními vzdělávacími články a zajímavostmi pro každého, zatímco kvartový formát měl obsahovat také schematicky hospodářských úřadů, komentovaná nová nařízení a zprávy o polním a lesním hospodaření.³⁶ V Praze tedy vydala hospodářská společnost nejprve v kvartovém formátu český *Nový hospodářský kalendář* (1778–1873) a následně vycházel také v osmerkovém formátu kalendář nazvaný *Nová minucí hospodářská* (1796–1871). Vedle českých kalendářů vycházela ještě německá

kvartová verze *Neuer Wirthschaftskalender* (1796–1873) a se stejným názvem také menší verze osmerková vydávaná pro léta 1801–1872. Všechny čtyři verze kalendáře české hospodářské společnosti měly vycházet průměrně v nákladu 160 000 výtisků ročně, což odpovídalo počtu velkostatků a selských usedlostí v Čechách.³⁷ Kalendáře malého osmerkového formátu byly osvobozeny od povinného kolkového poplatku. Od roku 1797 vydávala česká hospodářská společnost také první vlastní časopis *Abhandlungen die Verbesserung der Landwirtschaft betreffend* (1797–1806), prvním českým časopisem společnosti byl až *Týdenník pro polní, lesní a domácí hospodářství ku prospěchu stavu rolnického* (1851–1876), vydávaný za redakce Josefa Pečírky a Filipa Stanislava Kodyma od ledna 1851.

Česká hospodářská společnost neměla vlastní tiskárnu, a když německý tiskař Gottlieb Haase zakoupil v Praze tradiční schönfeldskou tiskárnu sídlící v Anenském klášteře, převzal od roku 1831 tisk od Johanna Gottlieba Calveho, který dosud kalendáře pro českou hospodářskou společnost tiskl. V haasovské tiskárně se ročně tisklo pro vlasteneckou hospodářskou společnost 55 000 výtisků českého vydání hospodářských kalendářů.³⁸ Úspěšnost hospodářských kalendářů vedla haasovské nakladatelství k rozhodnutí vydávat také vlastní *Nový pražský kalendář pro město i pro venkov* (1848–1914), což byl překlad německého *Neuer Prager Kalender für Stadt und Land* (1847–1911); v nich ovšem mnoho hospodářských zpráv nebylo.

V Brně vyšly první časopisy Císařsko-královské moravskoslezské hospodářské společnosti pro zvelevení orby, přírodovědy a vlastivědy s časovým opožděním. Sekretář moravské hospodářské společnosti Christian

36 BEDNAŘÍK, Karel a HAVELKOVÁ, Věra. *Časopisy a kalendáře vydávané Vlastenecko-hospodářskou společností v Praze*. Praha: ÚVTI-Zemědělské muzeum, 1977, s. 15–17.

37 Tamtéž, s. 140. Výše nákladu je však nepravděpodobná, neboť od českých kalendářů se tisklo ročně 55 000 výtisků a německého obyvatelstva byla v Čechách menšina.

38 AMERLING, Karel. České kalendáře na rok 1837. *Květy*. 1837, roč. 4, příl. 2, s. 6.

Carl André byl vydavatelem obdeníku *Patriotisches Tageblatt für die Kaiserl. Königl. Erblande* (1800–1805) a inicioval vydávání kalendářů moravské hospodářské společnosti. Až na rok 1814 vyšly podle pražského vzoru dvě řady německého kalendáře – velký formát pod názvem *Landwirthschafts-Kalender* (1814–1854) přinášel mnoho zajímavých rozprav, byl však drahý, prodával se za 36 krejcarů, včetně kolku za 6 kr. Menší *Wohlfleier Bauern-Kalender* (1814–1870) a jeho český překlad *Laciný kalendář pro lid sedlský* (1814–1870) byl v roce 1825 osvobozen od kolkovného a díky každoroční dotaci od zemského fondu klesla jeho cena ze 6 na 1 krejcar a tím nabyl silné pozice proti konkurenci jiných kalendářů. Náklad malých hospodářských kalendářů býval 5000 výtisků u českého a 3000 u německého vydání. Zatímco německý kalendář vycházel ve dvou verzích, větší, kvartový, formát pro hospodářskou správu a menší, osmerkový, formát pro rolnictvo, česky vycházel jen osmerkový formát s určením pro venkovské rolníky. Vlastní časopis vydávala moravská hospodářská společnost od roku 1821 pod názvem *Mittheilungen der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn* (1821–1898) a také jen německy, neboť český časopis této společnosti pod názvem *Rolník* vycházel až od roku 1864. I na publikační činnosti obou hospodářských společností se ukázal silnější vliv českého obyvatelstva v království a obyvatelstva německého v markrabství, alespoň co se týká správních úřadů a hospodářských organizací v zemi.

Oblíbenost hospodářských kalendářů vedla i další vydavatele k tomu, aby se vydáváním vlastních kalendářů prosadili na kalendářovém trhu. K takovým patřil Karel Vilém Medau v Litoměřicích, který získal v roce 1831 tiskařskou koncesi a *Nový kalendář na rok 1832* se stal jeho nosným vydavatelským programem. Na rok 1837 název rozšířil na *Nový hospodářský kalendář*, další rok název upřesnil na *Litoměřický všeobecný hospodářský kalendář*, resp. od roku 1851 na *Litoměřický všeobecný, domácí a hospodářský kalendář*, jenž vycházel do roku 1865. Stal se oblíbeným pro praktický obsah. Již kalendárium bylo rozšířeno o tzv. měsíční hospodářský

kalendář. Přinášel praktické rubriky jako Rolnictví, Na poli, Doma, Hlídání dobytka. Pranostiky vycházely z dlouholetých selských zkušeností. Zvláštní oddíly byly věnovány výtahům ze zákonů nebo patentů, tabulkám pro převody měn nebo měr a vah a na závěr každého ročníku byl zařazen seznam jarmarků v Čechách. Zábavní část byla zpočátku malá. Povídky byly většinou překlady z němčiny, až ve čtyřicátých letech se objevuje původní próza, jako v kalendáři na rok 1849 od Karla Sabiny. Karel Vilém Medau svůj radikalismus projevoval v revolučních letech 1848–1849, jak svědčí zachycení evropských politických událostí tohoto období v tomto kalendáři. Litoměřický hospodářský kalendář si získal větší oblibu než souběžně vycházející hospodářský kalendář Vlasteneckohospodářské společnosti.

Oproti nedostatkům v hospodářských kalendářích vydávaných českou hospodářskou společností byl v dobovém tisku oceňován vhodně koncipovaný *Všeobecný domácí a hospodářský kalendář* (1833–1865), vydávaný u Jana Spurného v Praze, jenž vynikal úpravou i obsahem. Každoročně přinášel informace o událostech ve světě spojených s výročími, praktické a užitečné zprávy pro domácnost i hospodářství. Vedle hospodářských rad přinášel i zprávy např. o ruchadle bratří Veverků, ovšem také články historické a zábavné. Na Moravě se prosadil *Rozumný rolník* (1836–1843), vydávaný u Rudolfa Rohrera v Brně, v němž zajímavé články ilustrovaly dřevorytiny a jehož celkové zaměření odpovídalo potřebám venkovského čtenáře.

Šedesátá léta 19. století přinesla v rakouském mocnářství politické změny, které představovaly novou etapu rozvoje také pro oblast vydávání českých politických i odborných periodik. Vedle vzniku mnoha titulů hospodářských časopisů³⁹ to byly kalendáře, které se věnovaly problematice venkovského hospodářství. Již v roce 1863 se obrátila olomoucká pobočka c. k. moravské hospodářské společnosti na brněnské ústředí s výtkou, že

39 Srov. Hospodářské časopisy. In: KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny žurnalistiky na Moravě: první století českých časopisů 1848–1948*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2013, s. 183–196. ISBN 978-80-7275-095-5.

pro slovanské hospodáře dosud neexistuje samostatný časopis.⁴⁰ Brněnské ústředí společnosti námitku arogantně odmítlo, a tak nový český časopis *Hospodář moravský* (1863–1871) začal vycházet v Olomouci; již další rok se tiskl za spolupráce s jeho redakcí také hospodářský *Moravsko-slezský kalendář* (1864–1869).

Zpravidla s úspěchem se potkaly kalendáře, které vycházely za redakce hospodářských časopisů. Na českém venkově se prosadil *Hospodářský list*, vydávaný Adolfem Eckertem v Chrudimi od roku 1875. V letech 1899 až 1913 vycházel při tomto časopisu *Eckertův (Chmelařův) Hospodářský kalendář pro československé rolnictvo*, převážně s poučným a praktickým vhodně ilustrovaným obsahem. K takovým časopisům patřil také *Valašský hospodář*, vydávaný od roku 1890 v Miloticích nad Bečvou učitelem Arnoštem Dadákem. V roce 1897 změnil název na *Milotický hospodář*, jenž nabyl značné obliby. Souběžně vydávaný *Kalendář Milotického hospodáře* vycházel od roku 1905 a na rok 1922 začal vedle něj vycházet ještě *Velký zábavně-poučný kalendář Milotického hospodáře*; oba zanikly až rokem 1948. V Čechách se stal úspěšným týdeníkem *Hospodář československý* (1889–1934) vydavatele Antonína Reinwarta a s podobnou odezvou se setkal také jeho *Kapesní kalendář hospodářský a zápisník Hospodáře československého*, jenž vycházel pro léta 1901 až 1935. Na počátku 20. století se prosadil měsíčník *Chov hospodářských zvířat* (1902–1940), vydávaný v Brně a ve Valašském Meziříčí, a jeho kalendář *Český zemědělec* (1904–1914) zanikl až v souvislosti s vypuknutím první světové války.

Zemský vinařský spolek v Hodoníně začal v roce 1907 vydávat dodnes vycházející *Vinařský obzor* a jeho první redaktor Alois V. Horňanský vydával pro léta 1909 až 1914 *Kapesní kalendář českých vinařů v zemích koruny Svato-Václavské*. Pražský populární měsíčník *Život zvířat* (1904–1936) změnil v roce 1912 název na *Zvířena* a redakce pro léta 1920–1925 vydávala *Rodinný kalendář Zvířeny*. V meziválečném období

vydávaný měsíčník *Zájmy lučebníků* (1919–1939) se rovněž pokusil o *Kalendář československých lučebníků*, vycházel však jen pro léta 1921–1923. Redaktor v Kroměříži vydávaného měsíčníku *Praktický hospodář* (1906–1942) se také rozhodl vydávat obsáhlejší ročenku a jeho *Kalendář Praktického hospodáře* vyšel pro léta 1924–1929; souběžně ještě vydával *Kapesní kalendář Praktického kalendáře* (1926–1929), v němž jsou ovšem vynechány beletristické příspěvky.

Dobrá ohlas měl *Český družstevní kalendář*, vydávaný Ústřední jednotou českých hospodářských společenstev v Praze od roku 1903, vycházel až do roku 1943. Přinášel národohospodářské statě a poučení o všech složkách hospodářské činnosti a veřejných úřadech, a to s určením pro zemědělce. V živnostenských kruzích se prosadil *Weignerův kalendář českých řemeslníků a živnostníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, který vydával inspektor technologického muzea v Praze Leopold Weigner pro léta 1904 až 1921 jako praktickou příručku s předpisy a ceníky prací pro nejrůznější činnosti.

Kromě všeobecných hospodářských kalendářů vycházely kalendáře i pro dílčí hospodářské obory, jako je lesnictví, vinařství či zahradnictví. Dobrou tradici si udržovaly včelařské kalendáře, zpracované ponejvíce venkovskými učiteli. Zemské ústředí spolků včelařských pro Čechy svůj *Včelařský kalendář pro země koruny České* začalo vydávat pro rok 1911 a kalendář po několika změnách názvu vycházel jako *Kalendář českomoravských včelařů* až do roku 1949. Přinášel bohatý a pestrý odborný obsah a byl vždy užitečnou příručkou. Výjimečný je 4. ročník, pro rok 1914, jenž byl vydán u příležitosti IV. sjezdu slovanských včelařů v Praze.⁴¹ Přinesl články o spolkovém životě včelařů v jednotlivých slovanských zemích, včetně portrétů jejich činitelů a studie Františka Adamce o dějinách včelařství v českých zemích.

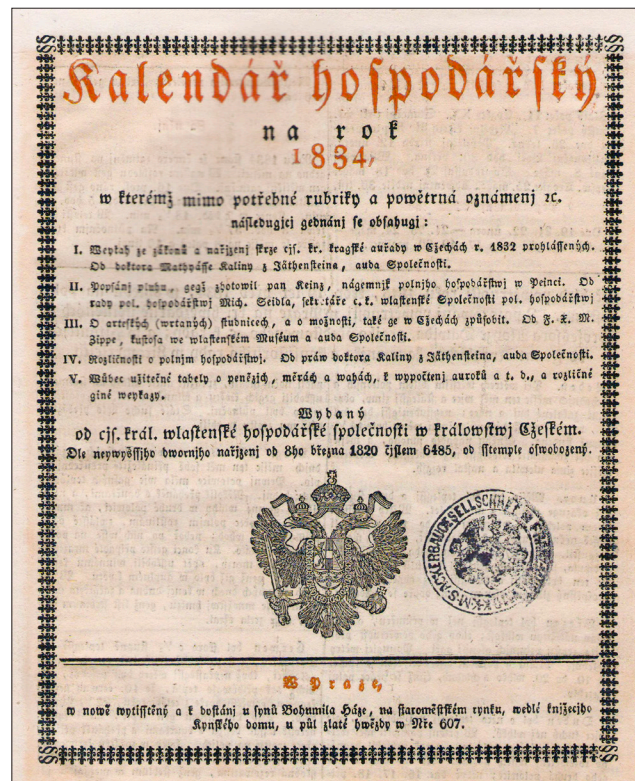
V meziválečném období vycházely také kalendáře některých továren. Závod Josefa Pilnáčka na výrobu

40 DEMEL, Jan Rudolf. Několik slov k velectnému čtenářstvu listu tohoto! *Hospodář moravský*. 1863, roč. 1, č. 1, s. 1.

41 JAKOUBEK, Otakar. Zápisní včelařský kalendář pro země koruny České. *Vlast*. 1914, roč. 30, č. 7, s. 625–626.

mýdla v Hradci Králové vydával ročenku *Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky* (1928–1940), kterou zadal pražské reklamní firmě. Ta dovedla získat pro beletristické příspěvky Viktora Dyka, Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského a další osobnosti, jež své verše či prózu spojily s propagací Pilnáčkových výrobků a jejich jména se v jiných kalendářích často neobjevují. Podobně železářský velkoobchod Vojtěcha Netopila v Přerově vydal *Zábavný kalendář na rok 1931*, v němž propagoval svou firmu ukázkami beletristických prací. Většího rozsahu i úrovně byl však *Kalendář na rok 1931*, vydaný Prvním dělnickým družstvem v Prostějově, v němž jsou kromě povídek popsány dějiny konfekčního průmyslu na Prostějovsku.

Hospodářské kalendáře byly po všeobecných kalendářích nejvíce rozšířeným druhem a v 19. století byly určeny především rolnictvu. Obsahovaly populařizační návody jak efektivně dosáhnout zlepšení polních výnosů, rady z oblasti ovocnářství, chovu dobytka, včelařství apod. Jejich cílem bylo šířit nové poznatky a hospodářskou osvětu u venkovského lidu. V hospodářských kalendářích bývaly v kalendáriu vloženy volné listy k zápisu výsledků hospodaření a pamětihodných událostí.

Obrázek k č. [131]

[128]

Lacný kalendář pro lid sedlácký na rok 1814. Vydaný od Towaryšstwa dobromyslých přátelů sedláckého člověka. Druhé naložení. W Brně, w Kněh-Skladu a na autraty cys. král. Towaryšstwa rolnjho vzdělávánj a znalostí pozemských věcí přirozených krajiny morawské.

Brno: C. k. Towaryšstvo rolního vzdělávání a znalostí pozemských věcí přirozených krajiny moravské, 1813–1822. Nestr. Na rok 1814–1823.

Články o chovu dobytka, ponaučení o jeho nemocech, o setbě obilovin, vysoušení močálů, rady pro hospodyňky, rozmlouvání sedláků, seznamy vzorných hospodářů z Moravy a Slezska. Navázal na něj *Malý hospodářský kalendář* (1824–1870).

[129]

Landwirthschafts-Kalender auf das gemeine Jahr 1822. Herausgegeben von der K. K. Mähr. Schles. Gesellschaft zur Beförderung, des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Brünn. Im Verlage der Gesellschaft.

Brünn: K. k. Mähr. Schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1813–1853. Po 81–95 s. Auf das Jahr 1814–1854.

Kalendárium proložené volnými listy na poznámky, články o chovu dobytka, včelařství, pěstování obilovin, obdělávání polí včetně zobrazení hospodářských strojů, tabulkové

přehledy měny nebo poplatků v rakouských zemích a přehled trhů na Moravě a ve Slezsku.

[130]

Malý Hospodářský Kalendář, na rok 1825, genž gest rok obyčejný a 365 dnj w sobě obsahuje. Wydaný od Cýs. Král. Towaryšstwa rolnjho wzděławánj a znalosti pozemských wěcý přirozených kraginy morawské. W Brně, w Kněh-Skladu a na autraty Cýs. Král. Towarystwa rolnjho wzděławánj ec. Wytisštěny u Jana Giřjho Gastla.

Brno: C. k. moravsko-slezská společnost k zvelebení rolnictví, poznání přírody a země, 1823–1869. Po 50–108 s. Na rok 1824–1870.

Kalendárium je doplněné radami pro selské hospodaření, dále seznam znalců ovčího dobytka, rozmlouvání hospodářů, činnost obecních pastýřů, charakter ovocného vína a jiné rady; na závěr seznam trhů na Moravě a ve Slezsku.

[131]

Kalendář hospodářský na rok 1834, w kterémž mimo potřebné rubriky a powětrná oznámenj následugcj gednánj obsahuj. Wydaný od cí. král. vlastenské hospodářské společnosti w králowstwj Českém. W Praze, w nowě wytisštěný a k dostánj u synů Bohumila Háze, na staroměstském rynku, wedlé knjžeczjho Kynského domu, u půl zlatě hwězdy w Nře 607.

Praha: C. k. vlastenská hospodářská společnost v království Českém, 1778–1872. Po 85–111 s. Na rok 1778–1873.

Po kalendáriu a seznamu trhů v Čechách následují odborná pojednání o polním hospodaření, chovu dobytka, popis nového hospodářského nářadí, rozličnosti a různé užitečné rady, tabulkové přehledy měr a vah. Vycházel v kvartovém formátu a s německou verzí *Neuer Wirthschafts-Kalender*.

[132]

Nowá Minucj Hospodářská na rok 1834. Wydaná od cjs. král. vlastenské hospodářské Společnosti w králowstwj Českém. Dle neywyššjho dwornjho nařizenj od 8ho března 1820, číslem 6485, od sstemple oswobozená. W Praze, wytisštěná a k dostánj u synů Bohumila Háze na Staroměstském rynku u zlatě půlhwězdy, w Nře. 607.

Praha: C. k. vlastenská hospodářská společnost v království Českém, 1855–1870. Po 111–114 s. Na rok 1856–1871.

Kalendáriu předchází přehled počasí před 13 lety a poté následuje přehled jarmarků v Čechách, připojeny jsou rady o hospodaření na selském statku a tabulkový přehled výsevu a sklizně obilí v posledním desetiletí. Vycházel v osmerkovém formátu a s německou verzí *Neuer Wirthschafts-Kalender*.

[133]

Litoměřický wsseobecný hospodářský Kalendář na obyčejný rok 1846. Pro duchownj, auřednjky, hospodáře, obchodnjky, kapitalisty, a wssecky, kteřj něgaké řízenj neb gednánj magj.

Co do hwězdoslownj částky začatý od prof. Aloyzia Dawida, dál wedený od Adama Bittnera, císařského hwězdoslowce a profesora hwězdsłowj. Tiskem a nákladem Karla Wiljma Medaua a společ. w Praze.

Praha, Litoměřice: Karel Vilém Medau, 1831–1864. Po 124–164 s. Na rok 1832–1850, roč. 33. 1851 – 48. 1865.

Součástí kalendária bylo předpovídání počasí a rady pro hospodáře na poli i doma. V další části byl výklad kolkovných předpisů a domovních zákonů nebo potravní daně, místopis regionů v Čechách, povídky, zdravotnické a hospodářské rady, závěrem pak přehled trhů v českých zemích.

[134]

Nowý Kalendář Hospodářský na rok obyčejný 365 dnj magcj 1855., wydaný od cjs. král. vlastenské hospodářské společnosti w králowstwj Českém. Hwězďářské články wzděłal a sestawil pan Dr. Jos. G. Böhm, cjs. král. řádný profesor hwězďářstwj a ředitel cjs. král. hwězďárny a t. d. Cena 15 kr. střjbra. W Praze. Wytisštěn a k dostánj u Synů Bohumila Haaase, na Starém městě, w býwalém klássteře sw. Anny, č. 211.

Praha: C. k. vlastenská hospodářská společnost v Království Českém, 1795–1910. Po 111–128 s. Na rok 1796–1911.

Obsahuje po kalendáriu přehled počasí v daném roce, seznam výročních trhů významných obchodních měst v zemi, právní, hospodářské a zdravotní rady, historické a zábavné články bez uvedení autorství. Souběžně vycházel německý překlad *Neuer Wirthschafts-Kalender*.

[135]

Kapesný kalendář a hospodářské zápisky rolníka nového věku. Ročník čtvrtý. 1868, Vydal Dr. Jan B. Lambl, profesor hospodářství na polytechnice Pražské. V Praze. Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.

Praha: I. L. Kober; od 1886 Jan Baptista Lambl, 1863–1920. Roč. 1. 1864 – 57. 1921.

Kalendárium doplněné přehledem polních prací na každý měsíc s odbornými texty o nových poznatcích v zemědělském hospodaření, s tabulkami a radami (množství osiva na jednu měřici, tabulky výnosu rostlin, dávky píce pro dobytek a jeho užitek, chov drůbeže, choroby domácích zvířat, hospodářská data o českých zemích, převody měr a vah, kolkový a taxový zákon).

[136]

Moravsko-slezský kalendář 1869, který obyčejný rok jest a 365 dní má. S obrázkovými přílohami. Pátý ročník. W Olomouci a Šumberku. Tisk a náklad kněhtiskárny Frantisska Slawika.

Olomouc: František Slavík, 1866–1868. Po 48–73 s. Na rok 1867, roč. 4. 1868 – 5. 1869.

Národohospodářský kalendář přinášel rady pro polní pěstování zeleniny a ovocných stromů. V části zábavní se nacházely historické příběhy od Hermenegilda Jirečka (1827–1909) nebo Mořice Viléma Trappa (1825–1895), krajové pověsti a povídky bez uvádění jmen autorů.

[137]

Včelařský kalendář na rok obyčejný 1871. Ročník II. Sestavil Alois Thuma, učitel dívčí školy a tajemník prvního českého včelařského spolku v Chrudimi. Nákladem Prvního českého včelařského spolku. Tisk Stanislava Pospíšila.

Chrudim: První český včelařský spolek, 1869–1870.

Po 180 s. Roč. 1. 1870 – 3. 1872/73.

Přehled prací včelaře v jednotlivých měsících, články o životě a práci včel, jejich druhy, nemoci, zhotovení úlů, odpovědi na otázky včelařů, rozdělování rojů, činnost včelařského spolku v Chrudimi.

[138]

Vlastimil. Hospodářský kalendář na přestupný rok 1884, věnovaný zájmům rolnictva a samosprávě obecní. Sestavil a vydal Jan Škroch, rolník v Židenicích u Brna. Cena 50 kr. V Brně. Tiskem J. Hniličky. Nákladem vydavatelovým.

Brno-Židenice: Jan Škroch, 1882–1883. Po 112 s. Na rok 1883–1884.

Po kalendáři, přehledu poplatků a trhů se v části zábavní nacházejí převzaté historické povídky, medailonek Matěje Mikšíčka (1815–1892) a jeho povídka a také povídka od Antonína Rybičky (1812–1899). Dále kalendář obsahoval informace o situaci rolnictva, postupu hospodářských prací, o hospodářském účetnictví a hospodářské rady.

[139]

Moravský kapesní kalendář hospodářský na rok 1891. Ročník I. V Holešově 1891. Tiskem a nákladem knih- a kamenotiskárny Lamberta Klabusaya.

Holešov: Lambert Klabusay, 1891–1899. Po 208 s. Roč. 1. 1891 – 8. 1899.

Přinášel schematismy hospodářských škol a spolků na Moravě, rady pro hospodářské práce a formuláře pro zápisky pro potřebu píce pro dobytek, pro mlékařství, setby a sklizně, luční píci apod.

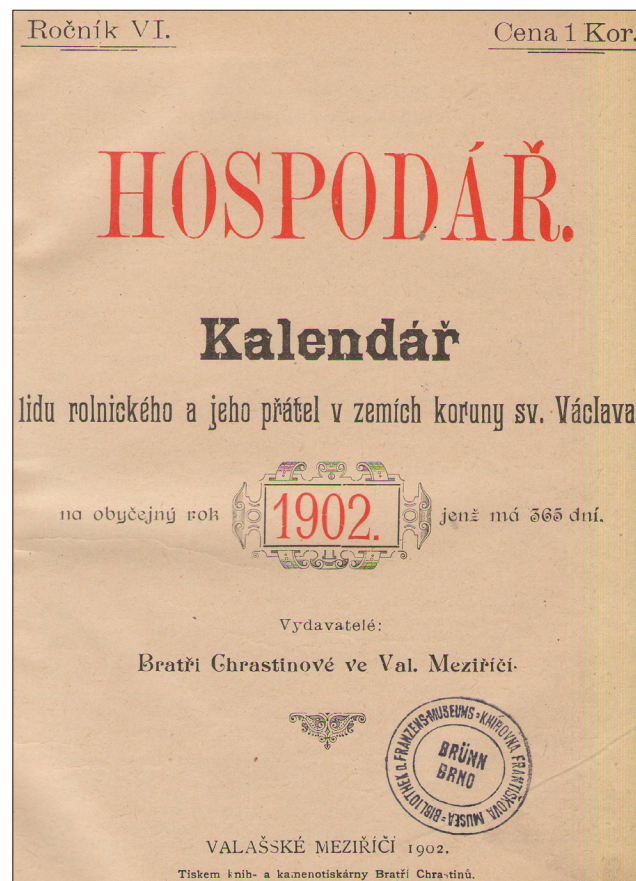
[140]

Kalendář českých zvěrolékařů na rok 1899. Vydává a rediguje Josef Taufer, c. k. okresní zvěrolékař v Třebíči. Ročník I. V Třebíči. Knih-tiskárna J. F. Kubeše. Nákladem vlastním.

Třebíč; od 1900 Valašské Meziříčí: Josef Taufer, 1898–1903.

Po 147–236 s. Roč. 1. 1899 – 5. 1904.

Na konci 19. století již bylo jen málo profesí, pro které by nevycházely odborné kalendáře. Český zvěrolékař byl odkázán na německou literaturu a to přivedlo Josefa Taufera

Obrázek k č. [141]

(1869–1940) na myšlenku založit edici českého zvěrolékařského kalendáře. Ten obsahuje tabulky pro přírůstky dobytka, přehledy vhodného léčiva, pokyny pro zvěrolékařskou praxi, možnosti studování tohoto oboru na vysokých školách či schematismus veterinářů v rakouských zemích.

[141]

Hospodář. Kalendář lidu rolnického a jeho přátel v zemích koruny sv. Václava. Na obyčejný rok 1902 jenž má 365 dní. Ročník VI. Cena 1 Kor. Vydavatelé: Bratři Chrastinové ve Val. Meziříčí. Valašské Meziříčí 1902. Tiskem knih- a kamenotiskárny Bratří Chrastinů.

Valašské Meziříčí: Bratři Chrastinové, 1896–1899.

Po 143 s. Roč. 1. 1897 – 6. 1902.

Obsahuje krátké statě o pěstování zemědělských plodin, ošetřování půdy, chovu hospodářských zvířat, vztahu rolníka ke školství či rady pro zahrádkáře. Ty doplňují povídky, jejichž autory byli Karel Červenka, Alois Dostál (1858–1934), A. M. Prosecký a další. Ročně se prodávalo 4500 výtisků tohoto kalendáře.

[142]

Český družstevní kalendář na rok 1906. Ročník čtvrtý. Vydání péčí Ústřední jednoty českých hospodářských společenství v království českém v Praze. „Pomáhej si sám a Bůh ti pomůže!“ V Praze. Nákladem „Svépomoci“, vydavatelského a tiskařského družstva zemědělců v království českém v Praze.

Praha: Ústřední jednota českých hospodářských společenství, 1902–1942. Po 280–288 s. Roč. 1. 1903 – 41. 1943.

Z obsahu lze získat poznatky o vývoji českého družstevnictví od založení Ústřední jednoty českých hospodářských společenství v roce 1896 a o zemědělském družstevnictví v českých zemích nebo o spolkové činnosti (okrašlovací spolky, působnost raiffeisenek). Praktické jsou rubriky s pokyny pro zemědělské hospodaření v jednotlivých měsících, rady pro vedení účetnictví, podání podpory v podnikání apod.

[143]

Kalendář obchodnictva československého na přestupný rok 1908. Ročník osmnáctý. Vydání péčí redakce „Českého Lloydů“. Redaktor Josef V. Herain. V Praze. Tiskem E. Beauforta. Nákladem redakce „ČL“. 1907

Praha: Český Lloyd, 1890–1937. Po 175–240 s. Roč. 1. 1891 – 44. 1938.

Podobně jako národohospodářský týdeník Český Lloyd (1884–1941), hájící zájmy maloobchodnictva, přinášel kalendář důrobný seznam trhů, výklad předpisů pro maloobchod, k provozování koncese, způsobilosti při obchodních živnostech, předpoklady prodeje zboží a další obecné informace.

[144]

Kalendář Československé obchodnické besedy 1910 / Ročník XXV. Cena 1 K 50 h. V Praze. Nákladem Československé obchodnické Besedy v Praze. Tiskem obchodní tiskárny „Merkur“ v Praze.

Praha: Československá obchodnická beseda, 1884–1917. Po 89–132 s. Roč. 1. 1885 – 34. 1925.

Již první název – *Kalendář československé obchodnické omladiny* – vyjadřuje jeho určení pro učně a mladé praktikanty oboru. V tom smyslu přinášel statě o základech národního hospodářství, výklady nových zákonů se vztahem k obchodu a podnikání, vysvětlení významu cizích slov užívaných v obchodě, kolkové poplatky, notářské sazby apod.

[145]

Holakovského hospodářský kalendář Československé Matice rolnické na obyčejný rok 1911. Hospodářskou část rediguje V. Vaško, učitel hosp. věd. Vydavatel a nakladatel Michael Emanuel Holakovský v Chrudimi. Tiskem vlastního závodu.

Chrudim: Michael Emanuel Holakovský, 1910. 127 s. Na rok 1911.

Kalendárium se seznamem trhů, předepsané rubriky pro zápisy ročního hospodaření, články o hospodářských zvířatech a polním hospodaření. Do zábavní části povídkami přispěli

Obrázek k č. [142]

František Josef Andrlík (1852–1939), Tomáš Kočí, K. B. Táborový, Karel Josef Zákoucký (1862–1925). Dále kalendář obsahoval pověsti z Chrudimska a zajímavosti.

[146]

Praktický kalendář českého obchodníka 1912 / Ročník V. Zredigoval Vladimír Drobný, tajemník Obchodnické jedny pro Moravu a Slezsko v Brně. Cena K 2.10, pro členy Obchod. jednoty K 1.80 / V Brně 1912 / Tiskem Obchodnické tiskárny v Brně-Blansku / Nákladem Obchodnické jednoty.

Brno: Obchodnická jednota pro Moravu a Slezsko, 1911–1916. Po 144–220 s. Roč. 5. 1912 – 8. 1915, 9. 1917, 10. 1921, 11. 1924 – 24. 1938.

Seznamuje s činností Obchodnické jednoty, uvádí seznam nákupních firem jednotlivých druhů zboží, články o národním hospodářství, povinnostech obchodníka, celních postupech a výklad finančních předpisů.

[147]

Český zemědělec / Kalendář na obyčejný rok 1914 (s četnými vyobrazeními). Ročník XI. Cena K 1.20. Vydala redakce časopisu Chov hospodářských zvířat / V Brně, Pestalozziho ulice 48. Tiskem Družstva knihtiskárny v Hranicích – Nákladem vlastním.

Vlašské Meziříčí; od 1908 Brno: časopis Chov hospodářských zvířat, 1903–1913. Po 112–183 s. Roč. 1. 1904 – 11. 1914.

Pravidelné rubriky kalendáře byly Polní hospodářství, Chov hospodářských zvířat, Mlékařství, Domácnost, Zdravotnictví, Sadovnictví a zahradnictví a Praktický rádce. V zábavní části převažovaly povídky, jejichž autory byli Josef Císlar (1870–1948), František Kubíček (1874–1963), Antonín Petrklíč, Adolf Srb (1855–1933) a další. Zatímco časopis Chov hospodářských zvířat (1902–1940) vycházel dále, jeho kalendář zanikl začátkem Velké války.

[148]

Kapesní kalendář českých vinařů v zemích koruny svato-václavské. Uspořádal Al. V. Horňanský, učitel obecné školy ve Vel. Pavlovicích na Moravě, t. č. jednatel „Zemského vinařského spolku pro markrabství Moravské“ a redaktor „Vinařského Obzoru“. Ročník VI. 1914. Nákladem vlastním. Tiskem Rud. Fencla v Hodoníně.

*Hodonín: Alois V. Horňanský, 1908–1913.
Po 145–187 s. Roč. 1. 1909 – 6. 1914.*

Základní informace pro vinaře: váha 1 hl vína, spotřeba sazenic na založení vinice, výběr odrůd pro moravské regiony, vinařské školy, statistika vinařství v monarchii, dovoz a vývoz vína, úroda a obchod s vínem od roku 1901, kalendář ročních vinařských prací, schematismus vinařských úřadů.

[149]

Rodinný kalendář „Zvířeny“ na rok 1921. Nákladem i redakcí A. Krále na Smíchově číslo 14 / Vytiskla knihtiskárna „Melantrich“ v Praze.

*Praha-Smíchov: časopis Zvířena, 1919–1924.
Po 78–111 s. Na rok 1920–1925.*

Redaktor časopisu Zvířena (1904–1936) Antonín Král se až v meziválečné době rozhodl vydávat také kalendář s příspěvky o drůbežnictví, králikářství, kynologii a včelařství. Povídky pro zábavní část s náměty z přírody psali Jindřich Šimon Baar (1869–1925), Karel Babánek (1872–1937), Karel Červinka (1872–1949), Karl Ewald (1856–1908), Rudolf Nešvera (1883–1966), Jan Vrba (1889–1961).

[150]

Velký zábavně-poučný kalendář „Milotického hospodáře“ na rok 1923 / Pěčí a nákladem Arnošta Dadáka, chefredaktora „Milotického hospodáře“ v Miloticích nad Bečvou, Morava. Redigoval Karel Ladislav Kukla, redaktor v ministerstvu školství a národní osvěty. Tiskla „Osvěta“, společnost s ruč. obmezeným ve Valaš. Meziříčí.

*Miloticice: Arnošt Dadák, 1921–1948. Po 216–254 s.
Na rok 1922–1935, roč. 15. 1936 – 28. 1949.*

Vedle úspěšného odborného měsíčníku Milotický hospodář (1890–1952) vycházel kalendář se vzdělávacími články, v němž se až za redakce Zdeňka Dadáka ve třicátých letech prosadily také povídky autorů, jako byli Miloš A. Baláš, František Flos (1864–1961), Josef Jahoda (1872–1946), Sláva Václav Jelínek (1905–1967), Antonín Jenne (1881–1935), Josef František Karas (1876–1931), Jan Petrus (1890–1968), Jaroslav František Urban (1889–1960) či Quido Maria Vyskočil (1881–1969).

[151]

Kalendář Praktického Hospodáře na rok 1929. Obsah zábavní a poučný. S pomocí různých spisovatelů sestavil Vojtěch Dvořák. Cena 7 Kč. Nákladem časopisu Praktický

Obrázek k č. [153]

Hospodář v Kroměříži. Vytiskla knihtiskárna Čeňka Pechtora v Kroměříži.

*Kroměříž: časopis Praktický hospodář, 1923–1928.
Po 136–208 s. Na rok 1924–1929.*

Vydavatel měsíčníku Praktický hospodář (1906–1942) a spisovatel Vojtěch Dvořák (1873–1943) se rozhodl po překonání poválečných těžkostí vydávat rovněž kalendář se zábavním obsahem, v němž našli prostor k uveřejnění povídek mj. J. Brožík, Josef Horák, J. K. Houška, L. Jeřábek, V. Jordán, Václav F. Kálal, V. Kareš, Stanislav Libík, Jiří V. Šťastný, Josef Živný.

[152]

Kalendář na rok 1931 / Svým milým zákazníkům věnuje „Prvoděv“ První dělnické oděvní družstvo v Prostějově z.s.s r.o. Prostějov: Prvoděv, 1930. 48 s. Na rok 1931.

V „závodním“ kalendáři jsou popsány dějiny konfekčního průmyslu na Prostějovsku a postavení dělnického družstva. Povídkami přispěli Josef Doležel, Josef Alois Horák (1877–1953), Karel Křivý (1860–1932), A. Posil.

[153]

Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky 1932.

Praha: Jan Ziegloser, 1927–1940. Po 89–96 s.

Na rok 1928–1941, 1947–1948j.

Firemní kalendář vydaný reklamním závodem propagoval výrobce mýdla Josefa Pilnáčka z Hradce Králové. Do zábavního obsahu přispěli verši Viktor Dyk (1877–1931), Emanuel Lešehrad (1877–1955), povídky psali Jiří Stanislav Guth-Jarkovský (1861–1943), Ignát Herrmann (1854–1935), Rudolf Richard Hofmeister (1868–1934), Jaromíra Hüttlová (1893–1964), František Serafínský Procházka (1861–1939), František Xaver Svoboda (1860–1943).

[154]

Kapesní kalendář hospodářský a zápisník „Hospodáře československého“ na rok 1935 / Příruční rádce pro zemědělce. Nakladatelstvo A. Reinwart v Praze.

Praha: A. Reinwart, 1900–1934. Po 77–224 s. Na rok 1901–1935.

Kalendárium s tiskopisy pro poznámky, se seznamem trhů v ČSR, s termíny pro daňové lhůty, dále poštovní sazby, tabulka mezd, odborné články o polním a lesním hospodaření, o péči o dobytek, výklad zákonů a rubriky k provádění inventarizace hospodaření.

[155]

Zemědělský kalendář Říšského sdružení lidových absolventů hospodářských škol v ČSR. Sestavil Ing. Rostislav Sochorec / 1936 / Brno / Nákladem Říš. sdružení lid. absolventů hospodářských škol v Brně, Běhounská 22, č. telef. 14-748. Tiskem Občanské tiskárny v Brně.

Praha: Říšské sdružení absolventů hospodářských škol, 1931–1948.

Po 102–124 s. Na rok 1932–1942, roč. 13. 1944 – 18. 1949.

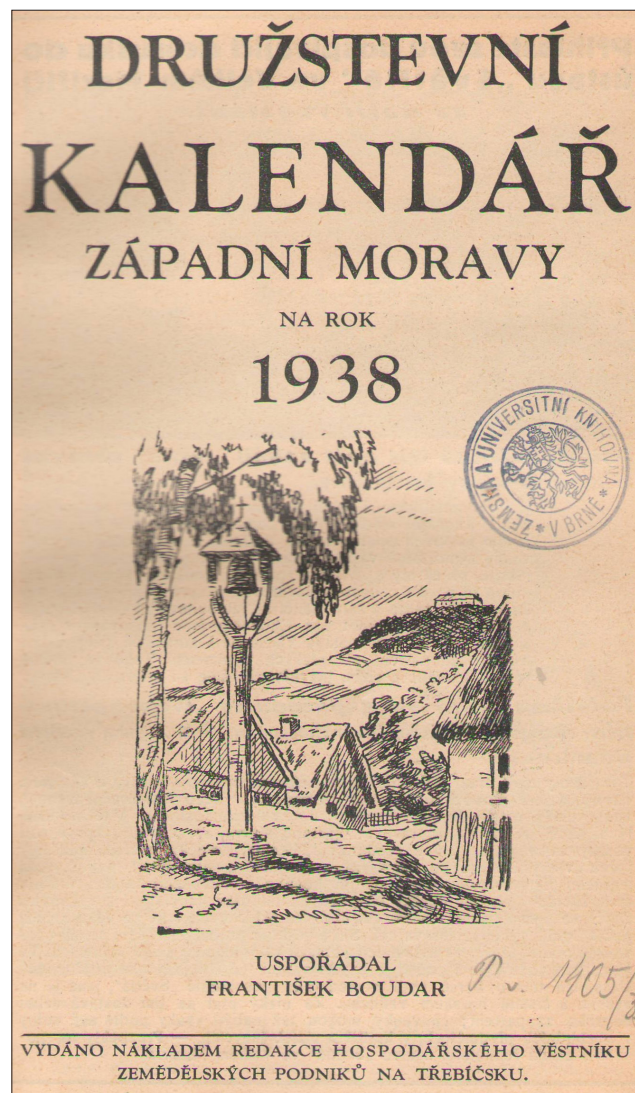
Obsahem jsou stanovy vydávajícího spolku, činnost lidové strany, svazu katolických zemědělců a odborových organizací a hospodářské články o chovu domácích zvířat, pěstování ovoce, významu pastvin, dále přehled osvědčených strojených hnojiv apod.

[156]

Kalendář československých veterinářů na rok 1936 / Ročník čtrnáctý / Vydalo Družstvo zvěrolékařů v Brně / Vytiskla Novina v Brně, Švehlova 7.

Brno: Družstvo zvěrolékařů, 1921–1943. Roč. 1. 1922 – 22. 1944.

Přináší původní články o chorobách a léčení domácích zvířat, výklad zákonů, nařízení a předpisů, důležité přehledy, rozbo-ry, tabulky a obsah dosud vydaných ročníků.

Obrázek k č. [158]

[157]

Včelařský kalendář 1938 / Pro zábavu i poučení / Redakce J. Nepraš, jednatel ZÚVČ / Výprava Ing. arch. Jaroslav Čermák / Nákladem Zemské ústředí včelařských spolků Praha, Křemencova 6.

Praha: Zemské ústředí včelařských spolků pro Čechy, 1910–1948.

Po 139–240 s. Roč. 1. 1911 – 24. 1936, na rok 1937–1949.

Obsahem jsou informace o vydávající organizaci, zajímavosti z přírody i společnosti, praktické rady pro hospodaření v domácnosti a odborné pokyny pro včelaře, včetně poučení o nemocech a škůdcích včely medonosné, dále články bez uvádění autora.

[158]

Družstevní kalendář Západní Moravy na rok 1938 / Uspořádal František Boudar / Vydáno nákladem redakce Hospodářského věstníku zemědělských podniků na Třebíčsku.

Třebíč: Hospodářský věstník zemědělských podniků na Třebíčsku; od 1942 Emanuel Čapek, 1937–1941. Po 39–101 s. Na rok 1938–1942.

V prvním ročníku najdeme články o počátcích zemědělské svépomoci v českých zemích, zakládání rolnických záložen a družstev a o činnosti hospodářských družstev v některých městech Vysočiny, včetně hodnocení zasloužilých osobností. Povídky zpracoval redaktor František Boudar (1889–po 1945) a ze spisovatelů přispívali Mirek Elpl (1905–1960) nebo Jaroslav Marcha (1880–1961).

[159]

Horník-Baník / Kalendář pro lid hornický 1939 / Ročník padesátý druhý / Rediguje Ing. Jindřich Hummel / Nákladem Hornicko-hutnického nakladatelství Prometheus v Praze I, Koží ul. 15. Knih tiskárna Prometheus v Praze VIII-94.

Moravská Ostrava: Spolek hornicko-hutnický, od 1930 Prometheus, od 1939 Praha: Hornicko-hutnické nakladatelství Prometheus 1874–1938. Po 160–200 s. Roč. 1. 1875 – 52. 1939.

Poslední ročník vyšel v Praze a přinesl ilustrované články z dějin hornictví a hutnictví a zajímavosti. V dřívějších ročnících převažovaly odborné statě z historie železáren a dolování v českých zemích i na Slovensku. Beletrie bylo poskrovnu, zpravidla se vztahem k oboru jako např. próza od Irmy Táborské nebo Quida Marii Vyskočila (1881–1969).

[160]

Lesnický kalendář pro rok 1941 / VI. ročník / Vydal vlast. nákladem Spolek českého lesnictva. Tisk Frank Tábor.

Praha: Ústřední Jednota československého lesnictva; od 1940 Spolek českého lesnictva, 1935–1944. Po 117–280 s. Roč. 1. 1936 – 10. 1945.

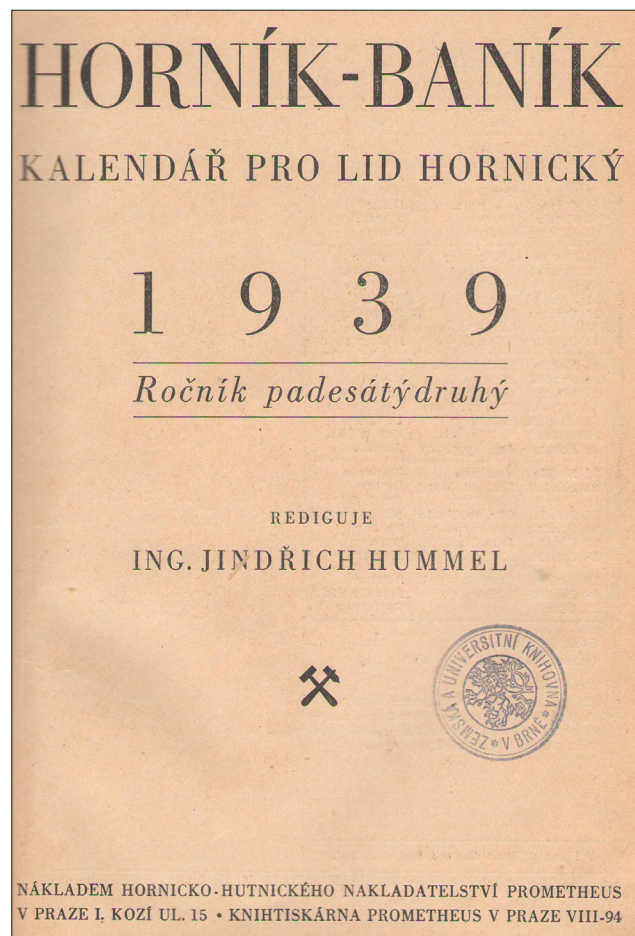
Kalendář obsahuje výklad zákonných opatření o lesním hospodářství, seznamy úřadů a korporací týkající se lesnictví, podmínky přijetí do lesnických škol, články o půdě, zemědělských plodinách, chorobách v lesních školkách a hmyzích škůdcích, o pěstování hlavních druhů lovné zvěře, dále tabulky dříví.

[161]

Myslivecký kalendář 1942 České myslivecké jednoty / Vydán nákladem Noviny, tiskařských a vydavatelských podniků v Brně. Tiskem Novina v Brně.

Brno: Novina, 1941–1947. Po 175–240 s. Na rok 1942–1948.

V kalendáři se nachází přehled nařízení o myslivosti, myslivecká činnost podle měsíčních období, doba lovu a hájení jednotlivých druhů zvěře, technika střelby, seznam mysliveckých úřadů, zkušební řád pro mysliveckou zkoušku, hodnocení loveckých trofejí.

Obrázek k č. [159]

Kalendáře správy a práva

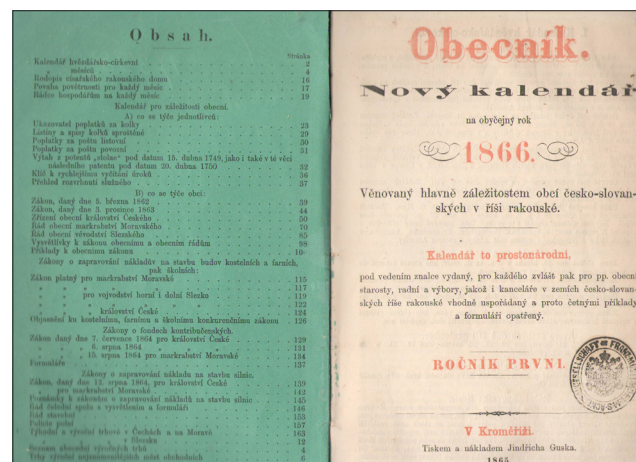
Častou rubriku všeobecných kalendářů tvořily přehledy platných zákonů a předpisů. Vedle toho vycházely specializované kalendáře s přehledy a schematismy úřadů státní a veřejné správy a určené pro výkon v jednotlivých oblastech jejího působení.

Vyhledávanou příručkou byly schematismy správních úřadů, které měly na Moravě formu kalendáře. Již pro rok 1710 vyšel nákladem brněnské tiskárny Jana Františka Svobody s císařským privilegiem *Neuer Krackauer und Titular-Kalender*. Od té doby byl vydáván pravidelně až do roku 1843 a kromě kalendária, astronomické části a seznamu jarmarků nabyl praktického významu zveřejňováním jmen úředníků správních úřadů ve Vídni, na Moravě a ve Slezsku; jeho název doznal několika změn a ustálil se na *Neuer Brünner Titular-Kalender*.

K nejrozšířenějším praktickým kalendářům patřil *Batovcův politický kalendář a adresář, schematismus a statistika zemí koruny české*, který poprvé vyšel na rok 1893, od roku 1901 se zkráceným názvem *Batovcův almanach*; jeho 45., poslední, ročník vyšel na rok 1939, když po okupaci již jeho obsah nebyl pro správu státu žádoucí. V části kalendářní byla uvedena denní kronika veřejných událostí vždy z minulého roku, část poradní přinášela informace o poště, měnách, mírách, užívání elektrického proudu, hygieně obydlí apod. Část politická obsahovala přehledné statistiky českých a evropských zemí, schematismy sněmů, vojska, úřadů, seznamy advokátů, notářů a akciových závodů v českých zemích. Celkově šlo o praktickou a potřebnou knihu pro každého, kdo se zajímal o veřejné věci.

Nákladem tiskárny Ed. Grégra a syna v Praze vyšel na rok 1912 politicko-hospodářský kalendář *Grégrova příručka*, se statistickým a informativním obsahem, zachycujícím poměry ze všech oblastí v českých zemích před první světovou válkou. Pro jeho vydavatele byl vzorem kalendář Batovcův, příručky však vyšly jen dva ročníky.

Srbův kalendář české samosprávy přinášel výklad zákonů ve vztahu ke správě obcí a pokyny pro jejich styk s politickými a berními úřady. Vedle části kalendářní a kromě praktických tabulek informoval vždy o událostech z minulého roku, jež měly vztah k samosprávě, o cenných papírech se vztahem k hospodaření obcí a okresů nebo přinášel návody k vedení účetnictví, stavbě a správě silnic apod. Za redakce Edvarda Srba vycházel v Praze pro léta 1909 až 1914 a po válce vyšel ještě pro rok 1919.

Obrázek k č. [163]

[162]

Titularkalender oder Schematismus für Mähren und Schlesien samt einem Schreibkalender für das Jahr 1801. Mit beigefügrem Register und einem Anhang der mährisch- und schlesischen Jahrmärkte. Brünn, gedruckt und verlegt bei Franz Karl Siedler.

Brünn: Franz Karl Siedler; od 1809 Johann Georg Gastl, 1709–1842. Po 192–317 s. Für das Jahr 1710–1843.

Kalendárium proložené volnými listy na poznámky, schematismus dvorních úřadů s kompetencí pro české země a dále schematismus moravskoslezského gubernia, krajských a dalších úřadů na Moravě a ve Slezsku. Do roku 1807 též přehled trhů v obcích Moravy a Slezska.

[163]

Obecník. Nový kalendář na obyčejný rok 1866. Věnovaný hlavně záležitostem obcí česko-slovanským v říši rakouské. Kalendář to prostonárodní, pod vedením znalce vydaný, pro každého zvlášť pak pro pp. obecní starosty, radní a výbory, jakož i kanceláře v zemích česko-slovanských říše rakouské vhodně uspořádaný a proto četnými příklady a formuláři opatřený. Ročník první. V Kroměříži. Tiskem a nákladem Jindřicha Guska. 1865.

Kroměříž: Jindřich Gusek, 1865–1867. Po 176 a 64 s. Roč. 1. 1866 – 3. 1868.

Obsahoval souhrn pokynů pro správu obcí ve vztahu k jednotlivcům (poplatky za kolký, poštu, přehled služného) a k obci (výklad zákonů, obecní řády, úhrada nákladů za stavbu kostelních a farních budov a silnic, řád čelední), rady pro polní práce.

[164]

Grégrova příručka / Politicko-národohospodářský kalendář na r. 1912 / Zrcadlo doby a světa. Geograficko-statistická obchodní, průmyslová, zemědělská a právní příručka pro rodinu, obchod, průmysl, živnosti, zemědělství, turistiku, tělocvik i sport / Rediguje Josef Kafka, adjunkt Musea král. českého / Se 4 barevnými a 4 obyč. přílohami a 314 vyobr. v textu. V Praze 1911.

Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, 1911–1912. Po 480 a 498 s. Na rok 1912–1913.

Obsahuje kulturní přehled za minulý rok a po kalendáriu také politický oddíl o správních úřadech v rakouských zemích s portréty politiků, úvahy o válce a míru, statě o průmyslu, živnostech a zemědělství, rejstřík k zákonným nařízením, zdravotní rady, pokyny pro turisty a sport.

[165]

Kalendář Československé republiky 1919 / Redaktor JUDr. Michal Navrátil. Cena (včetně drahotní přírážky) 8 K / V Praze 1919.

Praha-Královské Vinohrady: J. Mrkvička, 1918–1919. Po 122 a 190 s. Na rok 1919–1920.

Cílem autora Michala Navrátila (1861–1931) bylo podat obraz kulturního a politického vývoje českého národa. K tomu jsou v kalendáriu uvedeny památné dny českých dějin, snahy o vznik ČSR a ustavení vlády v Paříži, životopisy ministrů, přehledy ministerstev, nejvyšších soudů, národního shromáždění a ústředních úřadů a kulturních organizací v Praze.

[166]

Kalendář československého četnictva pro rok 1922. Čistý výtěžek se věnuje dobročinnému účelu čs. četnictva. 1922 / J. Gusek, nakladatel v Kroměříži, knihkupectví a knihtiskárna, sklad tiskopisů pro čs. četnictvo.

Kroměříž: J. Gusek; od 1936 Masarykův četnický vzdělávací a podpůrný fond; od 1940 Četnický vzdělávací a podpůrný fond, 1919–1944. Po 176–688 s. Na rok 1920–1945.

V oddíle Slavin československého četnictva jsou popsány události, při kterých četníci ve službě přišli o život, ale jsou zde také informace o udělování pochval. Dále se zde nachází výklad zákonů z pohledu četnictva, předpoklady v místních a osobních znalostech, pravidla péče o zdraví, přehledy stavu četnictva a schematismus zemských četnických velitelství i jednotlivých místních oddělení.

[167]

Rodinný kalendář Sociální služby na rok 1922 / Redigoval O. Kypr, ředitel Zemského ústavu pro péči o válečné poškozence v Čechách. Pardubice 1921. Nákladem „Sociální služby“ v Pardubicích. Tiskem Jar. Strojila v Přerově.

Pardubice: časopis Sociální služba, 1921. 146 s. Na rok 1922.

Program čtrnáctideníku *Sociální služba* (1919–1938) spočíval v ochraně sociálně slabých a podobně kalendář seznamuje se zásadami státu v oblasti sociální péče, s činností Československého červeného kříže a s programem péče o dítě. To se odráželo i v jeho kalendáři, do něhož z české beletrie přispěli básněmi Josef Pelíšek (1889–1969), František Xaver Svoboda (1860–1943), Quido Maria Vyskočil (1881–1969) a prózou Adolf Brabec (1875–1928), Emanuel Lešehrad (1877–1955) či Adolf Velhartický (1882–1932).

[168]

Kapesní kalendář československých státních zaměstnanců / Ročník XXIV. 1928 / Uspořádal Eduard Srb ředitel kanceláří okres. výborů v Rokycanech / Cena 10 Kč. Nákladem J. Bř. Hůrky, Kr. Vinohrady, Slezská 32. Tisk K. Vrchotický v Libni. Roukova 333.

Praha: Jan Břetislav Hůrka, 1904–1913. Po 96–158 s. Roč. 1. 1905 – 26. 1931.

V poučné části je popsána organizace politické správy, samosprávy a jejich úkoly, pokyny k obecním volbám, výklad nových zákonných a daňových předpisů a soudních rozhodnutí.

Obrázek k č. [171]

[169]

Záloženský kalendář 1935 / Ročník XIX. Vydala Jednota úředníků čsl. založen v Praze / Tiskem „Československého kompasu“, tisk. a vyd. akc. spol., Praha-Smíchov.

Praha: Jednota úředníků založen; od 1940 Jednota soukromých zaměstnanců v peněžnictví a pojištnictví, 1905–1913, 1924–1941. Po 270–402 s. Roč. 1. 1906–8. 1914, na rok 1924–1942.

Po části kalendářní následoval slosovací kalendář, články o finančním hospodaření a výklad příbuzných zákonů, seznam všech peněžních ústavů ve státě a jejich bilanční údaje.

[170]

Kalendář čs. poštovního a telegrafního zřízení na rok 1937 / Redaktor František Květ / Ročník X / Cena 9 Kč v kožené vazbě 18 Kč / Nákladem Ústředí čs. poštovních a telegrafních zřízenců v Praze / Tiskla knihtiskárna „Orbis“ Praha-Vinohrady, Fochova třída 62.

Praha: Ústředí československých poštovních a telegrafních zřízenců, 1925–1937. Po 205 s. Roč. 1. 1926–5. 1930, 6. 1933–11. 1938.

Kalendář obsahoval přehled ústředních sekretariátů a krajských důvěrníků vydávající organizace, členských práv, podpory v nezaměstnanosti, platových tabulek a nároků na dovolenou. V části sociální se nachází informace o zaopatření v případě úrazů.

[171]

Batovcův almanach / Politický kalendář Republiky československé na rok 1939. Zákony, rady, pokyny, statistika, schematismus, adresář. Ročník XLV. Na základě úředních sdělení a rozeslaných dotazníků sestavil Otto Ondráček. Hvězdářskou část dodala státní hvězdárna v Praze. Cena Kč 18.–. Tiskem a nákladem formy F. B. Batovec v Praze.

Praha: F. B. Batovec, 1892–1938. Po 256–420 s. Roč. 1. 1892–45. 1939.

Úspěšná edice kalendáře. Přinášel praktické informace pro život, přehled státní, zemské a obecní správy se jmenovitými seznamy poslanců ve sněmovně a v senátu, přehled vlád od vzniku ČSR, výčet úředníků na ministerstvech, v zastupitelských úřadech a na soudech, přehled vysokých škol a vědeckých ústavů, dále muzeí, galerií, archivů a knihoven s jejich personálním obsazením. Závěrem jsou uvedeny národní a tělovýchovné korporace, státem uznané církve a náboženské společnosti. Kalendář za rok 1939 byl posledním, kdy ještě byly uveřejňovány informace o personální skladbě v úřadech a organizacích.

[172]

Slavín / Kalendář Domoviny zahraničních krajanů 1941 / Vydala Domovina zahraničních krajanů Praha II., Resslerova 1.

Praha: Domovina zahraničních krajanů, 1940. 350 s. Na rok 1941.

Kromě kalendária významných českých jubileí s kresbami osobností českých dějin obsahoval adresář změněných názvů ulic Prahy a Brna či způsob placení daní. Básně o vztahu k vlasti, jejichž autory byli mj. Sigismund Bouška (1867–1942), Jan Čarek (1898–1966), Viktor Dyk (1877–1931), František Kropáč (1898–1966), Antonín Macek (1872–1923), Josef Svatopluk Machar (1864–1942), Rudolf Medek (1890–1940), Jaroslav Seifert (1901–1986), Otakar Theer (1880–1917), se prolínají se statěmi o organizování zahraničních krajanů a jejich situaci v některých evropských zemích.

[173]

Kalendář Sociální pomoci pro Čechy a Moravu / 1945 / Vydala Sociální pomoc pro Čechy a Moravu.

Praha: Sociální pomoc pro Čechy a Moravu, 1944. 148 s. Na rok 1945.

Sociální pomoc byla zřízena v listopadu 1942 pro doplňovací sociální péči obyvatelstvu protektorátu a kalendář uvádí jeho celkové příjmy a výdaje do 31. 10. 1944. Dále se objevují články o možnosti chudinské a starobní podpory, o ošetřovném v léčebných ústavech, podpoře při leteckém bombardování, o družích veřejnoprávního pojištění a další všeobecné pokyny.

Církevní kalendáře

Stálou recenzní rubriku Naše kalendáře přinášel od konce 19. století časopis *Vlast* (1884–1941), vydávaný stejnojmenným katolickým družstvem v Praze a redigovaný Tomášem Škrdlem, jenž byl také autorem pochvalných kritik katolicky orientovaných kalendářů. Rubrika vznikla v souvislosti se založením kalendáře *Meč* (1891–1930), jenž za redakce kanovníka Eduarda Brynycha měl obhajovat náboženství proti útokům; proto také po celou dobu měl v podnázvu napsáno „Obranný kalendář katolický“. Podle redakce vycházely dva druhy kalendářů, když v jedněch se nacházely vhodné práce, zatímco u mnohých jiných šlo vydavatelům jen o to, aby se jich co nejvíce prodalo. Rubrika proto měla v úmyslu sledovat oba druhy a psali pro ni převážně katoličtí kněží. Redakce také vyslovila tento svůj názor: „Na zábavnou četbu v kalendářích nesmí se – ze stránky umělecké – klásti takové měřítko jako v časopisech. Z tohoto stanoviska vycházejí, vyznávám, že jsou všechny povídky v kalendáři dobré.“⁴²

Je pochopitelné, že v recenzích byl oceňován brněnský *Moravan* jako jeden z nejlepších katolických kalendářů. Rovněž redakcí byly doporučovány kalendáře vydávané Cyrilometodějskou knihtiskárnou v Praze jako *Svatováclavský kalendář* (1873–1934) a *Vlastenec-ký poutník* (1869–1948). Redakce si také všímala vimperských kalendářů vydavatele Jana Steinbrenera, u kterých vždy připomněla, že si zasluhují, „aby byly od našeho lidu pilně čítány“.⁴³ Naproti tomu po obsahové a grafické stránce úspěšné kalendáře, jako byl *Pečirkův Národní kalendář* nebo Ottův *Velký slovanský kalendář*, hodnotila redakce jako slabší a u *Vilémkova humoristického kalendáře* poukazovala kriticky na urážky katolického náboženství. Zatímco u katolických kalendářů byl podrobně rozveden jejich obsah, u jiných si kritika všímala jen článků z katolického pohledu nevhodných.

Např. po vydání 5. ročníku *Kalendáře českých rodin na obyčejný rok 1893* nakladatelem F. B. Batovcem v Praze kritika ocenila jeho vynikající úpravu, odsoudila jej však za uveřejněné články *Spalování mrtvol* a *Galileo Galilei*. Je dnes již otázkou, zda tato kritika měla vliv na to, že další ročník již nevyšel.

Na prestižní Československé národopisné výstavě v Praze roku 1895 byly vystaveny kalendáře v oddělení katolickém. Nejvíce jich vydával Steinbrener ve Vimperku a Kotrba v Praze, oceňován byl také *Moravan* rajhradských benediktinů a *Koledníček*, vydávaný v Praze nakladatelem Bedřichem Stýblem.⁴⁴

Katolické náboženství mělo v českých zemích dominantní postavení a mnohé kalendáře měly katolickou orientaci, přesto se svým obsahem spíše řadily do skupiny rodinných zábavných kalendářů. K takovým patří pražské kalendáře nakladatele Václava Kotrby, vimperské Steinbrenerovy kalendáře a také např. katolickým družstvem *Vlast* vydávaný *Svatý Vojtěch* (1902–1936) nebo Jednotou českého katolického učitelstva vydávaný *Štítový* (1907–1929), jež přinášely životopisné stati literárních a politických představitelů křesťanského socialismu a povídky Josefa Brožka, Aloise Dostála, Ludmily Grossmannové-Brodské, Vlasty Pittnerové nebo A. B. Štastného, tedy nejčastějších autorů povídek v kalendářích této skupiny.

V Olomouci pečovala o katolické školství Matice Cyrilometodějská, jež vytvářela v moravských městech své pobočky. Své názory prosazovala *Věstníkem Matice Cyrilometodějské* (1913–1942) a *Kalendářem Matice Cyrilometodějské* (1914–1949), v nichž chtěla čelit odborům Volné myšlenky. V kalendáři poučné články střídala zábavná četba s příspěvky moravských autorů Jana Halouzky, Petra Kopala, Jana Vyhliďala, Jana Vychodila aj.⁴⁵

42 ŠKRDLÉ, Tomáš. Svata rodina. *Vlast*. 1902, roč. 19, č. 1, s. 83.

43 ŠKRDLÉ, Tomáš. Naše kalendáře. *Vlast*. 1895, roč. 12, s. 159.

44 TUMPACH, Josef. Katolická literatura moderní. In: *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha: J. Otto, 1895, s. 387.

45 HERZIGG, Josef. Kalendář Matice Cyrillo-Methodějské na r. 1914. *Vlast*. 1913, roč. 30, č. 4, s. 279–280.

České evangelické kalendáře začínají vycházet od poloviny 19. století, kdy se evangelíci vymanili z tolerančních omezení a snažili se navazovat na někdejší Jednotu bratrskou.⁴⁶ *Česko-bratrský kalendář na rok 1850* byl prvním a měl podobu lidových kalendářů té doby. Vycházel souběžně s časopisem *Česko-bratrský hlasatel* (1849–1850), který v Praze vydávali Josef Růžička a Bedřich V. Košuth. Obsahoval mj. přehled vývoje v revolučních letech 1848–1849, dějiny českých evangelíků a životopis J. A. Komenského; přehled svátků měl katolickou i evangelickou podobu. Přílohou byl schematicus evangelických sborů augsburského a helvetského vyznání v českých zemích. Po vydání 2. ročníku musel jeho vydavatel Josef Růžička změnit titul na *Nový evangelický kalendář na rok 1852*, který byl menšího rozsahu a dalším rokem zanikl. Nahradil jej *Evangelický kalendář* (1854–1859) od Vincence Paseky, jenž byl mírného a loajálního obsahu, a to včetně beletristických příspěvků. Navazující kalendář *Betanie* (1862–1863) vydavatele Václava Šuberta představoval také jen krátkou epizodu.

Novou vlnu evangelických kalendářů, orientovaných na luterskou konfesi, představuje skupina *Orloj, Sion a Hus*, spojená vydavatelským Spolkem Komenského v Praze. Kalendář *Orloj* za redakce Ludvíka Bohumila Kašpara vyšel poprvé na rok 1869 a vycházel nepravidelně až do roku 1917. Byl spojen s almanachem, který tvořil zábavní část, a obsahoval též schematicus předlitavské reformované augsburské církve. Náročnějším evangelickým kalendářem byl *Sion*, jež vydával na léta 1888 a 1889 tiskař František Hoblík v Pardubicích za spolupráce farářů Františka Šebesty a Jana Pelíška. Luterská církev augsburského vyznání vydávala v souvislosti s časopisem *Evanjelický církevník* (1870–1920) kalendář *Hus* péčí faráře Gustava A. Skalského, než se vydání ujala Evangelická matice; vycházel pro léta 1891 až 1893 a po přerušení pokračoval pro roky 1896 až 1917. Orgánem reformovaných

evangelíků se stal kalendář *Mír* (1900–1949), vydávaný v Praze spolkem křesťanských mladíků, resp. po vzniku republiky Jednotou česko-bratrskou. Kromě historické a beletristické části uváděl místa, „kde se může pravdivě slyšet slovo Boží, zvědět o nové cestě a na ní se utvrdit“.⁴⁷

Zvláštní postavení měl *Kalendář českožidovský*, jenž poprvé vyšel na rok 1881 a každoročně byl vydáván Spolkem českých akademiků Židů, později od roku 1920 přejmenovaným na Akademický spolek Kapper.⁴⁸ Počádky se mu uspět vedle německy psaných židovských kalendářů. Cílem tohoto nepolitického spolku bylo nahrazení němčiny češtinou v židovských rodinách žijících v oblastech s převládajícím českým obyvatelstvem. Spolek si uvědomoval, že německy mluvící Židé v takovém prostředí působí dvojnásob cize. Tiskovou platformou spolku se stal kalendář, jehož obsah po kalendářové části, praktických údajích a seznamu trhů spočíval v beletrii. Redakce dávala prostor židovským spisovatelům, ale již v prvních ročnících získala také nežidovské autory, například Ladislava Stroupežnického nebo Jakuba Arbesa, kmenovým autorem se stal Jaroslav Vrchlický, jenž pro kalendář napsal báseň *Bar-Kochba*. V obsahu převažovala původní i přeložená próza a studie o literatuře, filozofii a dějinách umění. Po první světové válce se situace změnila ve prospěch českého prostředí, v kalendáři se rozšiřovala autorská základna a redakce získala autory zvučných jmen bez rozdílu náboženství. V meziválečném období představoval kalendář úspěšnou kulturní revue. Vycházel až do 58. ročníku, na rok 1938–1939, dokud v červnu 1939 nebyla Akademickému spolku Kapper znemožněna činnost.

46 NEŠPOR, Zdeněk R. Evangelické kalendáře v „dlouhém“ 19. století. *Český lid*. 2010, roč. 97, č. 2, s. 113–143.

47 Mír, kalendář pro český lid na r. 1914. *Vlast*. 1914, roč. 30, s. 419–420.

48 KREJČOVÁ, Hana. Kalendář českožidovský 1881–1938. In: *Židovská ročenka 5750 (1989–1990)*. Praha: Rada židovských náboženských obcí v ČSR, 1989, s. 127–132.

[174]

Česko-bratrský kalendář na rok Páně 1850, obzvláště pro ewangelicko-církevní okršky w Čechách, na Morawě a w c. kr. Slezsku; s schematismem českých a morawsko-slezských ewang. církwí. Almanach pro vlastenský cjrkewnj děgepis, cjrkewnj zákonodárstw j a statistiku, pro náboženské, politické a wsseobecně užitečné wzdělánj; wydáwan od Josefa Růžičky, vikáře a katechety při spojené německé ewang. církwí w Praze atd. První ročník. W Praze. Rychlotiskem Jana Spurného, w Karlowě (Jezuitské) ulici, č. 184–1.

Praha: Josef Růžička, 1849–1852. Po 96–144 s. Roč. 1. 1850 – 4. 1853.

Obsahuje rozsáhlejší studii o historii kalendáře, podle níž vycházel pro české ewangelíky kalendář po 64 letech, když přechodil vydával tiskař Jan Tomáš Höchenberger v Praze pro léta 1783–1785. Podrobný je také popis politických událostí v letech 1848 a 1849 formou stručných denních zápisů. Připojena je biografie Jana Amose Komenského (1592–1670) a přehled reformačních snah církve v českých zemích od příchodu věrozvěstů na Moravu až po současnost.

[175]

Poutník z Prahy. Kalendář katolický na přestupný rok po Kristovu narození 1856. Podle návrhu Jednoty katolické v Praze sestavený a se schválením nejdůstojnější duchovní vrchnosti vydaný od Václava Štulce. Hvězdářské zprávy podal Dr. Vojtěch Kuneš. V Praze. Ročník pátý. Sklad i náklad Bedřicha Stýbla, mistra knihářského a nakladatele modlitebních kněh. Tisk a papír umělecko-knihtiskařského ústavu Karla Bellmanna v Praze.

Praha: Bedřich Stýblo, 1851–1864. Po 128–137 s. Roč. 1. 1852 – 14. 1865.

V dobovém hodnocení v Časopisu českého Musea (1855, s. 555) čteme: „[Kalendář] vydávaný od Pražské jednoty katolické redakci kněze Václava Štulce (1814–1887), jenž měl získati tak vážných literárních sil jako jest Ant. Vojt. Hnojek (1799–1866) a František Pravda (1817–1904). Obsah jest vybraný, hojný a rozmanitý, a při tom plný užitečného a mravného poučení. Nevyslovíme žádné pochlebenství, řekneme-li, že Poutník z Prahy jest kalendář ve svém způsobu vzorný, i jsme přesvědčeni, že každý, přečta pěknou tuto knížku, jenom s úplným vnitřním uspokojením ji odloží.“ Převažují náboženské naučné texty, články zábavné jsou často bez uvedení autorství, přispívala i Božena Němcová (1820–1862).

[176]

Moravan. Kalendář na rok Cyrillomethodějský 1863. Ročník dvanáctý. Nákladem dědictví ss. Cyrilla a Methodia. Pořadatel: Ignát Vurm. Hvězdářskou část vzdělal: Dr. Florian Šindler, ředitel techniky v Brně. / V Brně. V komissi u Antonína Nitsche. Tiskem dědicův R. Rohrera.

Brno: Dědictví sv. Cyrilla a Methodia; od 1873 Bedřich Sylva Taroucca; od 1875 časopis Hlas; od 1876 Vladimír Štastný; od 1880 Placidus J. Mathon; od 1889 Bernard Plaček; od 1898 Papežská knihtiskárna benediktinův rajhradských; od 1919 Občanská tiskárna; od 1945 Brněnská tiskárna, [1851–1950]. Po 112–213 s. Roč. 1. 1852 – 100. 1951.

Po vzoru Moravské národní jednoty vydávalo také Dědictví sv. Cyrila a Metoděje katolický kalendář *Moravan*. K vydaným ročníkům patří 12. ročník, pro cyrilometodějský rok 1863, v němž studii o panování Mojžírovců napsal Vincenc Brandl (1834–1901) a připojen je obraz příchodu věrozvěstů na Moravu od malíře Josefa Zeleného (1824–1886). O kalendáři z raného období přinesl Časopis Musea království českého (1855, s. 554) hodnocení: „Větší bedlivost jak na obsah, tak i na formu pozorujeme s radostí při Moravanu, kalendáři jehož pořadatel, kněz Beneš Method Kulda i odjinud chvalně znám jest co horlivý pěstovatel národní literatury.“

[177]

Hus. Kalendář pro ewangelický lid na rok Páně 1899. Ročník sedmý. Na Vsetíně. Vydavatel a nakladatel: Ewanjelická matice a. v. Tiskem Aloisa Tůmy na Vsetíně.

Vsetín: Ewanjelická matice, 1890–1916. Po 88–188 s. Roč. 1. 1891 – 3. 1893, 4. 1896 – 25. 1917.

Ewanjelická matice byla jediným spolkem, jenž vydával publikace pro své místní luteránské odbory. Kromě kalendáře to byly jen spisy Martina Lutera. V kalendáři vycházel schematicismus ewangelické církve augsburského vyznání v Čechách a na Moravě a přehled vizitace moravských luteránských sborů v době toleranční. Kristina Royová (1860–1936) vyplnila polovinu kalendáře 7. ročníku povídkou ze slovenského života Ztracení.

[178]

Sv. Hostýn. Kalendář katolického lidu československého. Léta Páně: 1901. Redaktor Jan Halouzka. Ročník I. V Olomouci. Nákladem R. Prombergera, knihkupce. 1901.

Olomouc: R. Promberger, 1900–1902. Po 108–176 s. Roč. 1. 1901 – 3. 1903.

Po kalendáři obsahuje články o katolickém hnutí a osobnostech katolického života na Moravě. Pro zábavní část psali poezii Beneš Method Kulda (1820–1903), Jan Ewanjelista Nečas (1849–1919), povídky Alois Dostál (1858–1934), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Václav Špaček (1856–1939) či Jan Vychodil (1848–1926). Mutací byl *Svatojanský kalendář katolického lidu československého* (1902–1903).

[179]

Poutník Frýdecký / Katolický kalendář na rok 1901. Věnován všem československým ctitelům mariánským. Ve Frýdku 1901. Nákladem Frant. Orla, knihkupce ve Frýdku. Tiskem parní knih- a kamenotiskárny Josefa Orla ve Frýdku a Místku.

Frýdek [Frýdek-Místek]: František Orel, 1900–1904. Po 68 s. Na rok 1901, 1905.

Křesťanský a vlastenecký program dokládají články o farních chrámech na Frýdecku, o Slezanech v Praze, medailonky kněží a mravoučné povídky autorů, jako byli Jan Donát Pelhřimovský (1848–1932), Ludmila Grossmannová Brodská (1859–1935), Beatrice Slezáková, Karel Josef Zákoucký (1862–1925).

[180]

Český spiritistický kalendář na rok 1905. Redaktor, vydavatel a nakladatel Josef Štětka. Ročník I. Redakce a administrace nalézá se na Smíchově, v Duškově ulici 828.

Praha-Smíchov: Josef Štětka, 1904. 95, [28] s. Roč. 1. 1905 – 32. 1936.

Spiritismus jako nauka o „duchařství“, spočívající v možnosti spojení živého člověka se zemřelým, se šířil od konce 19. století jako víra v nesmrtnost ducha, ovšem v rozporu s výklady náboženství. Kalendář přinášel články z oblasti okultismu, teozofie, astrologie, dále seznamy léčivých rostlin a rad pro léčbu různých chorob a předpisy o náboženských a společenských poměrech. Od 2. ročníku vycházel kalendář pod názvem *Světlo*, a to až do roku 1936.

[181]

Židovský kalendář na rok 5681 – 1920/1921 / Vydal Spolek židovských akademiků „Theodor Herzl“. V Praze 1920. Nákladem vlastním. Tiskl Ant. German, spol. s r. o., v Praze, Revoluční tř. 6.

Praha: Spolek židovských akademiků Theodor Herzl, 1920–1938. Po 151–264 s. Na rok 5681 (1920/21)–5699 (1938/39).

Obsah tvoří tři části: část všeobecná pojednává o činnosti židovských organizací v Praze, část palestinská obsahuje články o životě v Izraeli/Palestině a část zábavní nabízí povídky autorů, jako byl Heřman Blumenthal, Karel Fleischmann (1897–1944), Egon Erwin Kisch (1885–1948), Jiří Langer (1894–1943), Josef Svátek; verši přispívali František Gottlieb (1903–1974) nebo Franz Kafka (1883–1924).

[182]

Kalendář katolického duchovenstva Československé republiky na rok 1923. Ročník I. Sestavil Mikuláš Levý, tajemník Klubu duchovenstva. Veškerá práva vyhrazuje si pořadatel. Tiskem a nákladem Československé akc. tiskárny v Praze II., Spálená ul. 15.

Praha: Československá akciová tiskárna, 1922–1947. Roč. 1. 1923 – 26. 1948.

Po kalendáři navazují informace o Klubu duchovenstva, čl. lidové straně a o úřadech Československé republiky. V části praktické je výklad některých zákonů ve vztahu k duchovenstvu. Rozsáhlý schematicismus duchovenstva vyšel v prvním ročníku samostatně, v dalších tvoří podstatnou část kalendáře.

[183]

Kalendář Matice Cyrilometodějské na rok 1924. Nákladem Matice Cyrilometod. v Olomouci / Tisk Arcibiskupské knih- a kamenotiskárny.

Olomouc: Matice Cyrilo-Methodějská, 1913–1948. Po 224–270 s. Roč. 1. 1914 – 27. 1940, na rok 1941–1945, 1948–1949.

Matici cyrilometodějskou založila v Olomouci v roce 1900 skupina katolických kněží a laiků, mezi nimiž byli Mořic Hruban (1862–1945) nebo Antonín Cyril Stojan (1851–1923). Její program spočíval ve vydávání katolické literatury, provozovala

ovšem také vlastní školy. Po únoru 1948 byla její činnost omezena a v roce 1950 byla zrušena a všichni její zaměstnanci byli uvězněni. Kalendář Matice patřil k úspěšným mimo jiné díky praktickým radám a aktuálním fotografiím, které však ne vždy souvisely s textem. Do zábavní části psali často povídky např. Alois Dostál (1858–1934), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Vlasta Javořická (1890–1979) nebo Vlasta Pittnerová (1858–1926).

[184]

Svatováclavský kalendář na jubilejní rok milenia mučednické smrti Světce Václava 1929 / Sestavil Ant. Šorm. Tiskem Československé akciové tiskárny v Praze / září 1928.

Praha: Výbor pro oslavu tisícího výročí smrti sv. Václava, 1928. 191 s., 33 obr. příl. Na rok 1929.

V rozsáhlém kalendáři jsou u každého dne uvedeny svatováclavské události, jež sepsal Antonín Šorm (1890–1947). Textová část obsahuje program slavností v roce 1929 a články historiků o církevních památkách spojených se sv. Václavem.

[185]

Kalendář Vincentina. Povídkář, besedník a zpravodaj na jubilejní rok Svatováclavský 1929 / Redaktor J. Košnář, profesor. Ročník VII. Vydává Vincentinum, dům milosrdenství pod ochranou sv. Vincence a sv. Antonína v Břevnově ve prospěch svých nuzných chovanců. V Praze. Nákladem Vincentina. Tiskem B. Stýbla.

Praha-Břevnov: Vincentinum, 1922–1948. Po 147–168 s. Roč. 1. 1923 – 27. 1949.

Zábavní kalendář, pro nějž psali povídky mj. František Čech (1875–1952), Alois Dostál (1858–1934), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Adam Chlumecký (1854–1938), Julius Košnář (1862–1934), Alex Mazura, Anuše Mittenhubrová (1875–1953), Jan B. Strejček (1886–1943). Beletrii doplňují články z historie a národopisu.

[186]

Kalendář česko-židovský / Ročenka 1933–1934 / Redigoval Egon Hostovský s redakčním kruhem / Administrace: Praha I., Štupartská ulice číslo 9 / Knihovna akademického spolku „Kapper“ / Ročník LIII / V Praze L-745 / Svazek 70.

Praha: Spolek českých akademiků-židů; od 1920 Akademický spolek Kapper, 1881–1938. Po 108–208 s. Roč. 1. 5642 (1881/82) – 58. 1938/39.

Kalendář českých akademiků redigovali Adolf Stein (1845–1910), Otakar Guth (1882–1943), Viktor Teytz (1881–1943), v meziválečném období Eduard Lederer (1859–1944), Vítězslav Markus (1877–1942), Jan Münzer (1898–1950), Egon Hostovský (1908–1973) a poslední dva ročníky Hanuš Bonn (1913–1941). Cílem spolku akademiků a jejich kalendáře byla integrace Židů do českého prostředí. Cenná je část jubilejní a vzpomínková. Za redakce prozaika Egona Hostovského v letech 1931–1936 dostávali prostor současní literáti, a tak poezii přispívali např. František

Halas (1901–1949), Josef Hora (1891–1945), Jan Zahradníček (1882–1958) a prózou Božena Benešová (1873–1936) nebo Jiří Langer (1894–1943); literární kritiku psali A. M. Piša (1902–1966) nebo Otakar Guth (1882–1943).

[187]

Kalendář Sv. Vojtěch pro katolický lid československý na přestupný rok 1936 / Ročník XXXV. Redaktor Fr. H. Žundálek. Tiskem a nákladem Družstva Vlast, Praha II., Žitná 26.

Praha: Družstvo Vlast, 1901–1935. Po 112–180 s. Roč. 1. 1902 – 35. 1936.

Obsahem jsou ponejvíce reportáže z katolického života, medailonky současných katolických představitelů, historie církevních památek, zajímavosti z přírody. Povídkami přispívali mj. Alois Dostál (1858–1934), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935) a Tomáš Josef Jiroušek (1858–1940). Kalendář obsahoval také přehled publikační činnosti Družstva Vlast, seznam křesťanských jmen a přehled trhů v českých zemích.

[188]

Cyrlometodějská rodina / Kalendář Matice cyrilometodějské na přestupný rok 1936 / Sestavil Josef Papica ústřední tajemník MCM / Nákladem Matice cyrilometodějské v Olomouci / Tiskem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských, spol. s ruč. obm. v Olomouci.

Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1926–1935. Po 270– 336 s. Na rok 1927–1936.

Jde o nejrozsáhlejší z početné skupiny kalendářů vydávaných Maticí cyrilometodějskou v Olomouci, do níž patřily *Kalendář Matice cyrilometodějské* (1914–1949), *Hostýnský poutník* (1916–1941), *Stráž Moravy* (1915–1935) a *Posel apoštolátu* (1927–1941). Jejich celkový náklad v roce 1935 byl 15 000 výtisků. Duchovenstvo olomoucké diecéze vydávalo prostřednictvím Matice také měsíčníky: pedagogické *Vychovatelské listy* (1901–1947), pro širší veřejnost *Rodina a škola* (1922–1942) a dětský eucharistický *Pán přichází* (1913–1941). Ve všech svých publikacích hájila Matice katolické školství a snažila se pro myšlenky křesťanství získávat laickou veřejnost.

[189]

Český zápas / Rodinný kalendář církve československé na obyčejný rok 1937 / Uspořádal František Pokorný / Ročník XVI / Tiskem a nákladem Tiskové a nakladatelské družstvo ČČS, zapsaného společenstva s r. o. v Praze II., Krakovská ul. č. 7.

Praha: Tiskové a nakladatelské družstvo Církve československé, 1921–1936. Po 128–160 s. Roč. 1. 1922 – 20. 1940.

Reformní hnutí v katolictví se projevilo po vzniku ČSR také založením nové Československé církve, v jejímž čele byli Karel Farský (1880–1927) a také spisovatel Bohumil Zahradník-Brodský (1862–1939). Revoluční ovzduší zrodu přivedlo do řad Církve československé již v prvním roce na půl milionu stoupenců, kteří tak pomohli zachránit náboženskou myšlenku v době poválečné deprese v katolictví. Tiskovým orgánem církve byl měsíčník *Právo národa*, jenž se od roku 1920 změnil v týdeník *Český zápas*. Stejnomený kalendář přinášel

Obrázek k č. [190]

povídky a také seznamy náboženských spisů, beletrie, divadelních her a zpěvníků vydaných Církví československou.

[190]

Moravský lidový kalendář Katolík na rok 1941 za 8.– K / Beletristickou část upravil Ant. Šalamoun, farář v Předklášteří u Tišnova, ilustroval Emanuel Ranný. Redakce kalend. „Katolík“, Brno, Jesuitská 9/11. Nákladem „Nového národa“ v Přerově / Vytiskly a expedují Společenské podniky v Přerově, Masarykovo nám. 16.

Brno: Ústřední kancelář Československé strany lidové; od 1941 časopis Nový národ; od 1945 Polygrafie, 1933–1948. Po 128–160 s. Roč. 1. 1934, na rok 1935–1949.

Po kalendáři a měsíční předpovědi počasí obsahuje beletrii, již doplňují zprávy z církevního života a kronika událostí. Povídky mj. psali Adolf Gajdoš (1884–1966), Karel Heller (1866–1923), Silva Hlubinský (1900–1961), Vlasta Javořická (1890–1979), Otakar Ranný, Helena Salichová (1895–1975), Kamil Srb či František Zýbal (1891–1940).

Kalendáře politických stran a hnutí

Organizace politického života v českých zemích byla budována od poloviny 19. století v rámci systému postupně se tvořících politických stran, které primárně vznikaly na nacionálním základě, neboť se dlouho zachovávala národní jednota. Politické stranictví doplňovaly různé spolky a zájmové organizace a až čtvrtstoletí před první světovou válkou se struktura politických stran rozvinula ve vzájemně soupeřící či spolupracující systém. Velký význam pro politické strany znamenal tisk a kalendáře jako nejoblíbenější lidová četba sehrály v šíření politických názorů rovněž svou roli.

Sociálně demokratická strana dělnická patřila k prvním politickým stranám, které vydávaly politické kalendáře. Již první z nich, *Kalendář dělnictva československého* pro léta 1877–1884, měl díky svým redaktorům Ladislavu Zápotockému a Josefu Boleslavu Peckovi vysokou úroveň. Vycházel v Praze a ve Vídni a jeho cílem bylo vzdělávat a přivádět čtenáře do dělnických jednot. První ročník vyšel v nákladu 1760 výtisků, třetí ročník měl náklad 3000 výtisků, což už byl dvojnásobek oproti ročnímu nákladu stranického tisku v Praze *Budoucnost* a ve Vídni *Dělnické listy*, za jejichž redakce kalendář vycházel.⁴⁹ Po zákazu na něj navázal brněnský *Kalendář dělnictva československého v Rakousku* pro léta 1888–1893, redigovaný Josefem Hybešem. Přinášel přehledy vývoje dělnického hnutí, ale také naučné a beletristické příspěvky psané ponejvíce dělníky. Nástupcem byl *Dělnický kalendář Československé strany sociálně-demokratické v Rakousku* na roky 1895 až 1918, který po vzniku republiky pokračoval pod názvem *Dělnický kalendář československé sociálně demokratické strany dělnické* a vycházel až do 54. ročníku v roce 1933. Publikovaly se zde závažné politické, sociální a hospodářské články, informace o nemocenském pojištění, domovském právu, zakládání spolků a jejich

činnosti a celkově šlo o dobře zpracované výchovné a vzdělávací knihy. Původní zábavné články i překlady svědčí o úmyslu získat čtenáře pro vážnou četbu, jak se o to snažili redaktoři František Václav Krejčí, Emil Vaček a další. *Kapesní kalendář dělnictva československého* začal vycházet v Praze na rok 1895 a přinášel poučný a pro dělnictvo cenný obsah. Oddíl nazvaný *Lidová politická čítanka* poučoval o základních právních věcech, oddíl *Naše socialistická beseda* pak seznamoval s klerikálními snahami ovládnout školství, další články přinášely základní poučení pro spolkovou nebo živnostenskou činnost. O úspěchu menšího kalendáře svědčí jeho 31 ročníků vydaných do roku 1925. Dělnické kalendáře byly odrazem politických, sociálních a kulturních potřeb a situace sociální demokracie.

Bohatou škálu politických stran ilustroval rozvíjený systém žurnalistiky. Pro každou z politických stran bylo prioritní vydávání vlastního politického tisku, kterým prosazovaly svůj program. Tisk byl základním nástrojem k šíření informací, k formování politických názorů i k ovlivňování veřejného mínění. Oproti tomu kalendáře se staly pro většinu politických stran jen doplňujícím prostředkem, přinášely informace o vzniku jednotlivých hnutí, seznamovaly s organizační strukturou a dávaly prostor svým autorům v zábavní i vzdělávací části.

49 SVOBODOVÁ, Blanka. Nástin dějin kalendářové literatury sociálně demokratické strany dělnické v letech 1878–1918. *Český lid*. 1989, roč. 76, č. 4, s. 239–243.

[191]

Kalendář československého dělnictva v Rakousku na obyčejný rok 1894. Vydavatel a nakladatel: FRANTIŠEK KOMPRDA v Brně; spoluvydavatelé a nakladatelé: JOSEF KRAPKA, Praha; ALOIS KREJČÍ, Vídeň; JOSEF STEINER, Plzeň; RICHARD ZAHÁLKA, Prostějov; VÁCLAV ŠTURC, Ústí n. Lab.; LADISLAV PAVEL, Kukuleny; ALOIS POSPÍŠIL, Kladno. Cena 30 kr.; poštou 35 kr. V Brně. Knih- a kamenotiskárna Karla Habichta.

Brno: František Komprda, 1878–1893. Po 103–112 s.
Na rok 1879–1894.

Brno v poslední třetině 19. století bylo centrem dělnického hnutí v rakouské monarchii a *Kalendář československého dělnictva v Rakousku* (1879–1894) byl poměrně rozšířený. Jeho vydavatel František Komprda (1852–1893) se stal funkcionářem středomoravské sociálnědemokratické strany, vydavatelem kalendáře a později také vydavatelem a redaktorem humoristicko-satirického měsíčníku *Rašple* (1890–1924) a současně vykonával roli administrátora sociálně-demokratického listu *Rovnost*. Poslední svazek kalendáře, na rok 1894, přinesl sociálně-politický přehled událostí v Evropě, sociálně-ekonomické úvahy a přehled sociálnědemokratických dělnických spolků v českých zemích. Beletristické příspěvky neuvádějí jména autorů. Pro německé dělníky založil brněnský časopis *Volksfreund* kalendář *Österreichischer Arbeiter-Kalender*, vydávaný na léta 1885–1896.

[192]

Dělnický kalendář československé strany sociálně demokratické v Rakousku 1917 / Ročník XXXVIII / Redigoval F. V. Krejčí / Nákladem Ústředního dělnického knihkupectví, nakladatelství a antikvariátu (Ant. Svěcený) v Praze II, Hybernská ulice číslo 7 nově. – Tiskem knihtiskárny „Práva Lidu“ (Jos. Skalák a spol.) Praha II, Hybernská ul. č. 7 n.

Praha: časopis *Sociální demokrat*; od 1897 *Právo lidu*; od 1898 *Zář*; od 1913 *Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát A. Svěcený, 1894–1918. Po 60–202 s.*
Na rok 1895–1906, roč. 28. 1907–54. 1933.

V prvních letech byl *Dělnický kalendář* jen doplňkem pražských sociálnědemokratických listů, když přinášel jen politické zprávy a přehledy událostí publikované ve čtrnáctideníku *Sociální demokrat* (1891–1897) a po jeho zániku v týdeníku *Zář* (1897–1925). Když byl v roce 1901 ustaven redaktorem František Václav Krejčí (1867–1941), vytvářel literární almanach s kvalitním výtvarným doprovodem a s příspěvky české poezie a prózy, které uváděl často vstupním komentářem. V kalendáři častěji publikovali Jaroslav Hašek (1883–1923), Marie Majerová (1882–1967), Helena Malířová (1877–1940), Ivan Olbracht (1882–1952), Fráňa Šrámek (1877–1952). Přinášel také vzpomínky na české dělnické hnutí a novinky ze světa vědy a techniky.

Obrázek k č. [194]

[193]

Kalendář proletáře na obyčejný rok 1898. Vydáním a nákladem časopisu „Proletář“ v Liberci. Ročník I. Cena 30 kr., poštou 35 kr. V Liberci 1898. Tiskem Frant. Neuberta v Slaném. Liberec: časopis *Proletář*, 1897. 90 s. Roč. 1. 1898.

První z řady časopisů vydávaných s názvem *Proletář* vycházel v Liberci v letech 1896 a 1897 a po jeho zániku redakce vydala kalendář s poučnou četbou, jenž by „uvědomování lidu vyhovoval“. Z podepsaných příspěvků můžeme zmínit povídku F. J. H. Podleského (vl. jm. František Josef Hlaváček, 1853–1937), dále se zde nacházejí dva překlady z francouzštiny a poezií přispěl Stanislav K. Neumann (1875–1947). Připojen je přehled anarchistického hnutí a výklad práva shromažďovacího a spolkového.

[194]

Kalendář neodvislého dělnictva na rok 1900 / Zredigoval Stanislav K. Neumann / Nákladem Omladiny – Václava Maška v Trnovanech u Teplice / Tiskem Em. Stivína v Praze.

Trnovany u Teplic: Omladina-Václav Mašek, 1899. 99 s. Na rok 1900.

V úvodu Stanislav Kostka Neumann (1875–1947) kritizuje dosavadní přístup nakladatelů ke kalendářové tvorbě a vyslovuje přesvědčení, že pro dělníka má být jeho obsah pečlivě volený. O tom svědčí jeho výběr z tvorby básníků v secesní grafické úpravě: Petr Bezruč (1867–1958), Stanislav K. Neumann (1875–1847), Antonín Sova (1864–1928), Karel Toman (1877–1946). Prózou přispěli Otokar Březina (1868–1929) a Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951) a uvedeny jsou také ukázky z překladů francouzské a německé literatury. Beletrie je prokládána ilustracemi, příspěvky o anarchismu a o postavení nezávislého studentstva a dělnictva či seznamem dělnických spolků.

[195]

Kalendář revolucionářů na rok 1903 / Zredigoval Stanislav K. Neumann / MCMII / Administrace Nového kultu Praha-Olšany 45 / Dělnická knihtiskárna v Praze.

Praha: Nový kult, 1902–1903. Po 95 a 84 s. Na rok 1903–1904.

Po úvodních člancích o českém anarchismu, antisemitismu a socialismu přispěli básněmi František Gellner (1881–1914), Jiří Mahen (1882–1939), Stanislav Kostka Neumann (1875–1947) a Fráňa Šrámek (1877–1952). Oba ročníky kalendáře byly na několika místech cenzurovány.

[196]

Křesťanský Sociál. 1909. Tiskem benediktinské tiskárny v Brně. Nákladem Všeodborového sdružení.

Brno: Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva česko-slovanského, 1908–1921. Po 47–112 s. Na rok 1909–1914, 1920–1922.

Kalendář politické strany křesťansko-sociální, jež se po roce 1918 včlenila do Československé strany lidové. Přinášel články o odborovém hnutí strany, stávkách, katolických tělocvičných spolcích, sociálně-politickém zákonodárství.

[197]

Rodinný kalendář Moravské strany agrární. Ročník II. 1913. Rediguje Kuneš Sonntag. V Brně 1912. Nákladem vydavatelstva Moravské strany agrární. Tiskem Rolnické tiskárny v Brně.

Brno: Moravská strana agrární, 1911–1913, 1918. Po 260 s. Na rok 1912, roč. 2. 1913 – 3. 1914, 4. 1919.

Články o agrárním hnutí a hospodářských poměrech na Moravě. Pro zábavní část publikovala redakce medailonky morav-

ských spisovatelů s ukázkou jejich tvorby, jako byli Stanislav Cylíak (1859–1939), Josef František Karas (1876–1931), Jakub Lolek (1845–1917), Jiří Mahen (1882–1939), Vilém Mrštík (1863–1912), František Novák (1867–1915), Ondřej Příkryl (1862–1936).

[198]

Osvěta / Poučný a zábavný kalendář pro český lid na obyčejný rok 1913 / Redigoval Dr. Fr. Loskot. Ročník druhý. Nákladem vydavatelstva časopisu „Volná myšlenka“ v Praze, Myslíkova ulice 1959. Tiskem Dělnické knihtiskárny v Praze.

Praha-Královské Vinohrady: časopis Volná myšlenka, 1911–1913. Po 174–192 s. Roč. 1. 1912 – 3. 1914.

Obsahem je propagace hnutí Volné myšlenky s popisem jeho činnosti. Do vzdělávací a zábavní části přispívali verši Josef Svatoopluk Machar (1864–1942), Lila B. Novotná, povídkami Emil Edgar (1884–1963, částečně konfiskováno), Karel Silný, František Loskot (1870–1932), Emil Vachek (1889–1964), Anežka Vichovská (1878–1944). Nová řada – *Kalendář Volné myšlenky československé* – vycházela po léta 1927–1939.

[199]

Kalendář českých menšin na rok 1913 / Ročník I. S množstvím vyobrazení / Cena 2 K / Redaktor Ferdinand Böhm nakladatel Třebenice / Knihovny menšinového týdeníku „Pařík“ svazek XXV. Vychází ve volných lhůtách nejméně čtyřikrát do roka.

Třebenice: Ferdinand Böhm, 1912. 256 s. Roč. 1. 1913.

Obsahem jsou přehledy činnosti českých organizací – Národní rady české, Ústřední matice školské, Národní jednoty severočeské, Národní jednoty pošumavské a o menšinové činnosti českého sokolstva včetně obrazové dokumentace ze Všesokolského sletu v Praze 1912. Prózou přispěli František Josef Čečetka (1871–1942), Ferdinand Karafiát (1870–1942), poezií Svatoopluk Čech (1846–1908), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Jaroslav Vrchlický (1853–1912).

[200]

Kalendář pokrokových socialistů na rok 1920 / Nákladem Vydavatelského družstva Socialistických listů v Praze.

Praha: Vydavatelské družstvo Socialistických listů, 1919. 71 s. Na rok 1920.

Týdeník Socialistické listy (1917–1923), jenž vydání kalendáře zajišťoval, prosazoval vlastní politickou cestu, rozdílnou od tradičních dělnických stran. Obsahem kalendáře jsou články Františka Modráčka (1871–1960) a Antonína Pika o poválečném socialistickém hnutí, dále o právu a republice. Následují přehledy zákonodárství, knihoven a muzeí v Praze.

[201]

Lidová ročenka / Kapesní kalendář na rok 1922. Ročník I.
Redaktor: Bohumil Stašek. Nákladem Ústředního sekretariátu
Čsl. strany lidové v Praze. Tiskem Československé tiskárny
v Praze.

Praha: Československá strana lidová, 1921–1922, 1931.
Po 127–143 s. Roč. 1. 1922 – 2. 1923, na rok 1931.

Po kalendáři navazovala část poradní, která obsahovala strukturu vládních orgánů ČSR, katolické církve, hospodářské a zdravotnické rady. V části organizační byly návody pro práci organizátora politického života, program a schématismus Československé strany lidové, včetně poslanců a senátorů či charitativních katolických ústavů. Část vzdělávací pojednávala o daňových povinnostech.

[202]

Kalendář Svazu Křesť.-soc. železničních zaměstnanců
v Republice čsl. na rok 1924. Vydal Svaz Křesť.-soc. železničářů.
Ročník II. V Brně 1923. Nákladem Svazu Křesť.-soc. železničářů.
Tisk TYPOS v Brně.

Brno: Svaz křesťansko-sociálních železničářů, 1922–1937.
Po 151–183 s. Roč. 1. 1923 – 17. 1938.

Odborný přehled platových podmínek zaměstnanců státních drah, sazeb práce v dílnách, jízdních a režijních výhod. Vývoj křesťansko-sociálního odborového hnutí publikoval Antonín Čuřík (1884–1953).

[203]

Kalendář republiky na rok 1924. Redigoval F. S. Frabša.
Nákladem „Obrany a rozhledů venkova“ v Praze I., ulice
Karoliny Světlé čís. 48. Vytiskl Ant. Strojil, Praha-Vršovice 444.

Praha: Jednota československých malozemědělců, domkářů
a živnostníků; od 1923 časopis Obrana a rozhledy venkova, 1919–1924.
Po 142–224 s. Na rok 1920–1925.

Redakce týdeníku Jednoty československých malozemědělců, domkářů a živnostníků Obrana a rozhledy venkova (1907–1940) přinášela v literárně zaměřeném kalendáři mj. povídky autorů, jako byli František Čečetka (1871–1942), Josef Jahoda (1872–1946), František Kvapil (1855–1925), Jan Morávek (1888–1958), Gustav R. Opočenský (1881–1949), Adolf Velhartický (1882–1932) a Quido Maria Vyskočil (1881–1969). Poezií přispívali František S. Frabša (1887–1956), Emanuel Lešehrad (1877–1955) či Jarmila Turnerová.

[204]

Dělnický rodinný kalendář na rok 1928 / Redigoval Bohumil
Šafář / Vydalo Komunistické nakladatelství v Praze Karlín,
Královská třída čís. 13.

Praha: Komunistické nakladatelství, 1921–1930. Po 99–128 s.
Na rok 1922–1931.

Po části kalendářní obsahoval politické články o bojích proletářů a beletrii včetně překladové německé a ruské

Obrázek k č. [203]

literatury, z domácích autorů přispívali mj. Filip Dobrovolný (1880–1930), Ivan Olbracht (1882–1952), Jaroslav Seifert (1901–1986), Fráňa Šrámek (1877–1952), Emanuel Vajtauer (1892–).

[205]

Kalendář Odborového sdružení československého na rok 1934 /
Upravil Rudolf Tayerle / 1933 / Nákladem Odborového
sdružení československého v Praze I., na Perštýně 11. Tiskem
„Solidarity“ Praha XII., Čáslavská 15.

Praha: Odborové sdružení československé, 1933–1938.
Po 188–205 s. Na rok 1934–1939.

V organizační části se nacházejí informace o poslání odborového sdružení, o jeho českých a německých svazech, krajských, okresních a místních sekretariátech. Následují zprávy o světovém odborovém hnutí za minulý rok. V části hospodářské jsou statistiky o světovém hospodářství a hospodaření státu, v části politické výsledky voleb, informace o sociálně-demokratické straně a mzdové předpisy.

Obrázek k č. [204]

[206]

Domkařský kalendář pro domkaře, chalupníky a drobný lid venkovský vůbec na rok 1934. Ročník XI. Uspořádal Alois Kaderka, domkař v Chlumě u Letovic. Nákladem a tiskem Malohanácké tiskárny, spol. s r. o. v Boskovicích. Za svá práva! Domkaři a malozemědělci k sobě!

Chlum: Alois Kaderka; od 1934 Boskovice: Malohanácká tiskárna, 1922–1934. Po 72–160 s. Roč. 1. 1923 – 13. 1935.

Poslanec Alois Kaderka byl předsedou Svazu otčin domkařů a maloročníků a jejím prostřednictvím usiloval o podíl malozemědělců na pozemkové reformě. Byl vydavatelem listů Naše záduha (1918–1935), Neodvislá domovina (1923–1935) a Otčina domkařů a malozemědělců (1923–1938) a svůj význam měly i jeho kalendáře. Ty měly pestrou literární úroveň, o čemž svědčí příspěvky v poezii od autorů jako Xaver Dvořák (1858–1939), Viktor Dyk (1877–1931), Silva Hlubinský (1900–1961), Bohuslav Macků, Karel Půlpán (1885–1914), Karel Záboj. Prózou do kalendáře přispívali Alois Stanislav Chudobka (1891–), Richard Martinčík (1875–), Stanislav Reiniš (1879–1955) a další, převážně regionální autoři.

[207]

Rodinný a stavovský kalendář republikánských zaměstnanců na přestupný rok 1936 / Veškerá práva vyhrazena. V Praze. Vydala Odborová jednota republikánských zaměstnanců v Praze II., Nekázanka čís. 15. Vytiskla „Novina“ tiskař. a vydavat. podniky v Praze.

Praha: Odborová jednota republikánských zaměstnanců, 1933–1935. Po 160 s. Roč. 1. 1934 – 3. 1936.

Příspěvky o organizaci odborové jednoty a pokyny pro práci místních a okresních organizací, výklad pracovního práva. V zábavní části přispívali povídkami Bohumil Brodský (1862–1939), Míla Jiran, Alfons Sedláček (1897–1981) nebo Quido Maria Vyskočil (1881–1969).

[208]

Rodinný kalendář volyňských Čechů na rok 1937 / Nákladem České Matice školské v Republice Polské / Vytiskla knihtiskárna Plachý a spol. v Praze XIII.

Praha: Česká Matice školská v Republice Polské, 1936–1937. Po 117 s. Na rok 1937–1938.

Snahou redakce bylo sestavit kalendář z příspěvků krajanů v polské Volyni a poukázat na význam českých kolonistů pro hospodářství v zemi. Poezií přispěli Karel Plamínek, Jiří Rébl nebo Karel Půlpytel, povídkami ze života volyňských Čechů Vladimír Brouček či Josef Foitík (1910–1983).

[209]

Kalendář života naší vesnice 1938 / Upravil redakční kruh časopisu „Odboj“ / Po konfiskaci opravené vydání. Cena Kč 2.50. Vydal Frant. Nedvěd pro „Odboj pracujícího venkova“ Praha X., Havlíčkova 4. Tiskem Novotný-Jeřáb, Žižkov, Kollárovo náměstí 9.

Praha: František Němec, 1937. 64 s. Na rok 1938.

Levicový týdeník Odboj pracujícího venkova (1932–1938) varoval před mezinárodním fašismem a oponoval názorům agrární strany. Vybrané polemiky z časopisu přinesl i jeho kalendář, který kromě politických statí, do jejichž textů zasáhla na šesti místech cenzura, uvedl jen několik rad k hospodaření zemědělců.

Vojenské kalendáře

Skupina vojenských kalendářů obsahuje oborové kalendáře určené pro příslušníky armády či jednotlivé vojenské hodnosti, kalendáře spojené s první světovou válkou a také zábavné vojenské kalendáře.

Příběhy z vojenské služby a válečných událostí byly často tématem povídek, jež se objevovaly v rodinných všeobecných kalendářích v každé době. Velcí nakladatelé zábavních kalendářů měli ve své nabídce také přímo zábavní kalendáře vojenské. Najdeme je např. u Jana Steinbrenera ve Vimperku (česky *Vojenský přítel*, 1893–1919 a 1937–1938, též *Z dob válečných*, 1919; maďarsky *Magyar Katonabarát naptár*, 1896–1919; německy *Der Soldatenfreund*, 1892–1941, též *Grosser illustrierter Kriegskalender*, 1915–1920; polsky *Najlepszy przyjaciel żołnierza*, 1898–1919, též *Wielki illustrowany Kalendarz Wojenny*, 1901–1938; ruský *Najlučšij prijatel' žovnjira*, 1901–1919; slovensky *Obrázkový kalendár Priateľ vojakov*, 1913–1916 a 1930–1939, též *Vojenský kalendár*, 1915–1919), u Romualda Prombergra v Olomouci (*Tábor*, 1902–1903 a 1923–1926), Karla Šolce v Kutné Hoře (*Vojenský kalendář*, 1904–1926) nebo Aloise Wiesnera v Praze (*Prapor*, 1905–1918). Tyto kalendáře se však lišily od dalších zábavních kalendářů uvedených nakladatelských firem spíše jen názvem než obsahem.

Od počátku první světové války se válečná problematika promítala do všeobecných i oborových kalendářů jak v komentovaných událostech minulého roku, tak v beletristické části povídkami s válečnými náměty a v poučné části radami pro válečné invalidy nebo pozůstalé. Přibyly nové řady kalendářů, k nimž patřily v průběhu válečných let také kalendáře Červeného kříže. Po válce se k tématu legionářských bojů vracely rodinné kalendáře a již na konci války šel do tisku *Kalendář I. střeleckého pluku „Jana Husa“ na rok 1919*.

Poslední vojenské kalendáře byly připraveny do tisku v létě roku 1938 a vyšly s platností pro rok 1939, neboť se vznikem protektorátu došlo k rozpuštění československé armády a vojenské kalendáře již nevycházely. V průběhu druhé světové války měly zábavní

kalendáře povinnou rubriku o událostech minulého roku, jejímž obsahem byl tendenční popis německých vojenských operací. V důsledku nedostatku papíru došlo v květnu 1941 k hromadnému zákazu českého tisku a např. sbírky výročních zpráv středních škol, jež vznikaly na školách vzájemnou výměnou, byly příkazem zrušeny, aby se staly surovinou pro papírny. Zákazy se netýkaly vydávaných ročenek, a tak kalendáře zaniklý politický tisk do jisté míry nahrazovaly.

Obrázek k č. [217]

[210]

Tábor / Vojenský kalendář pro lid český na obyčejný rok 1902. Redaktor Hanuš Kuffner. Ročník I. Část astronomickou pořádal Karel Minařík. V Olomouci. Nákladem R. Prombergra, knihkupce. Tiskem Kramáře a Procházky v Olomouci.

Olomouc: R. Promberger, 1901–1902, 1922–1925. Po 128–176 s. Na rok 1902–1903, roč. 24. 1923 – 27. 1926.

Kalendář vydávaný ve městě s velkou vojenskou posádkou obsahoval přehled politické situace s popisem vojenských událostí, charakteristiku vojsk evropských zemí, výklad branné povinnosti a zábavní část s povídkami Františka Karla Hejdy (1865–1919), Aloise Chytila (1877–1949), Josefa Jiřího Komárenského nebo Václava Panyrka Vaňka (1865–1939).

[211]

Ilustrovaný válečný kalendář na rok 1915 / Zvláštní příloha „Jihlavských listů“ k číslu 38. ze dne 22. prosince 1914. Nákladem O. Kypra v Jihlavě.

Jihlava: O. Kypr, 1914. 74 s. Na rok 1915.

Náležitosti běžného kalendáře (kalendárium, výroční trhy na Moravě) doplňují reportáže o počátku světové války, bojích českých vojáků v Srbsku a na východní frontě, dále historie vzniku trojspolku a také rady pro vdovy a sirotky po vojácích padlých ve válce.

[212]

Kalendář Červeného kříže pro český lid. Na rok 1917. Vydaly odštěpné spolky Zem. pomoc. spolku Červeného kříže v Kolíně svým nákladem; redakcí jednatelů mužského spolku. Vytiskly knihtiskárny Al. Hanuš a J. Schreiber & spol. v Kolíně.

Kolín: Odštěpné spolky zemských pomocných spolků Červeného kříže, 1916–1917. Po 185 a 176 s. Roč. 1. 1917 – 2. 1918.

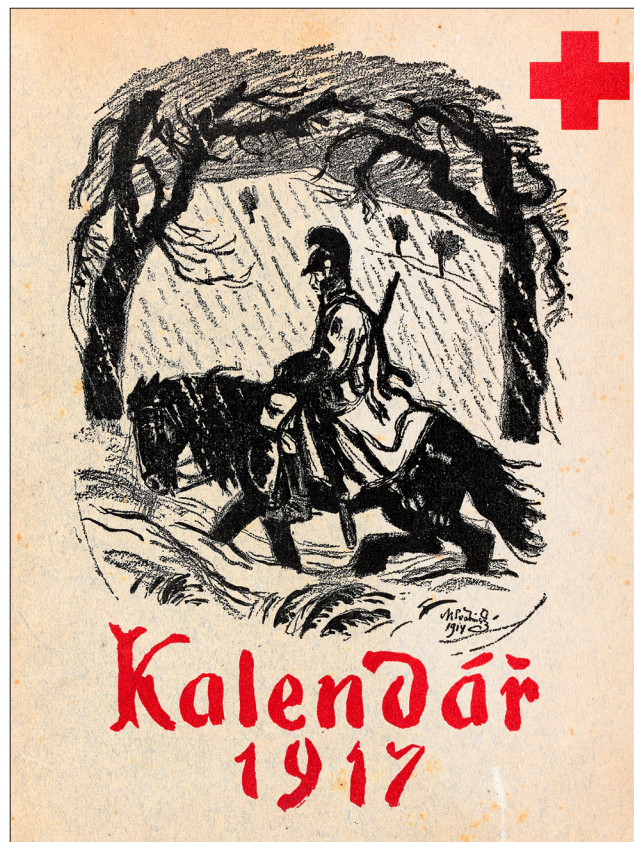
Redakce zpracovala na základě dotazníku činnost jednotlivých místních spolků Červeného kříže v českých zemích za první dva roky první světové války. Menší část pak tvoří zábavní oddíl poezie s náměty války od autorů, jako byli Eliška Krásnohorská (1847–1926), Karel Otakar Hubálek (1859–1929), Quido Maria Vyskočil (1881–1969). Následuje oddíl z dopisů vojáků. Povídkami přispěli František Josef Ččetka (1871–1942), O. Hanuš, Alois Jirásek (1851–1930), Otakar Julius Marien a další.

[213]

Kalendář Stříbrného kříže 1917 / Vydáný c. k. společností Rakouského Stříbrného kříže / Nákladem Odbočky v Hradci Králové / Tiskli Bratří Peřinové v Hradci Králové.

Hradec Králové: Odbočka c. k. společnosti Rakouského Stříbrného kříže, 1916–1917. Po 128 a 112 s. Na rok 1917–1918.

Články o císařské rodině, reportáž z pohřbu Františka Josefa I. a nástup císaře Karla, povinnosti všech za frontou, listy z bojišť, články o válečném křižníku, pancéřových vlcích, válečných půjčkách. Povídkami přispěli Ignát Herrmann (1854–1935), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Alois Svojsík (1875–1917).

Obrázek k č. [212]

[214]

Kalendář I. střeleckého pluku „Jana Husa“ na rok 1919 / Redakcí Františka Turka. Dobrovolcům I. střeleckého pluku „Jana Husa“ v upomínku na poslední rok války. Nákladem plukovního výboru I. střeleckého pluku „Jana Husa“.

Praha: Plukovní výbor 1. střeleckého pluku Jana Husa, 1918. 56 s. Na rok 1919.

Po úvodu Františka Langera (1888–1965) popsal František Turek historii 1. pluku, již doplňuje několik vzpomínek a báseň praporčíka Ferdinanda Šešína, připojen je přetisk rozkazu 3. pěší divize ze dne 20. května 1917 a seznamy padlých.

[215]

Vojenský kapesní kalendář pro rok 1922 / S praktickou příručkou pro příslušníky československé branné moci / Upravil Rudolf Hudec, redaktor „Hlasu národní obrany.“ Cena 26 Kč. V Praze 1921. Nákladem ústředního svazu československých gážístů mimo hodnostní třídu. Tiskem Dr. Ed. Grégra a syna.

Praha: Ústřední svaz československých vojenských gážístů mimo hodnostní třídu, 1920–1923. Po 590 s. Roč. 1. 1920/21 – 4. 1923/24.

Kalendář je doplněn přehledem událostí doby husitské v 15. století, dále jsou zde uvedena ustanovení z branného zákona, informace o dislokaci a organizaci československé branné moci, kázeňský řád a předpisy pro vojenské osoby nebo informace k výcviku pěchoty, dělostřelectva a různá zajímavá data.

[216]

Vojenský kalendář / Na obyčejný rok 1925 / Ročník XXIII.
Redaktor: Felix Achill. Dopisy a rukopisy buďtež adresovány redakci Šolcových kalendářů Praha VI, Svobodova 4.
Telefon 5090. Nakladatelství Karel Šolc Kutná Hora / Praha-Vyšehrad.

Kutná Hora: Karel Šolc, 1903–1925. Po 96–162 s. Roč. 1. 1904 – 24. 1926.

Zábavní kalendář složený povětšinou z přeložených povídek ilustrovaných historickými obrázky z bojů a fotografiemi vojenských zbraní často bez vztahu k textům. Po roce 1918 byla připojena struktura československé branné moci.

[217]

Vojenský přítel. Kalendář na obyčejný rok 1937. Ročenka pro všechny příslušníky národní obrany a přátele stavu vojenského, jakož i pro všechny, kdož se zúčastnili války světové.
Nakladatelství a umělecká knihtiskárna firmy J. Steinbrener ve Vimperku na Šumavě. Praha II., Křemencova ul. 21. (Höfer a Klouček.) Nový York, 105–107 Chambers Str. (3rt Floor.).

Vimperk: J. Steinbrener, 1892–1919, 1936–1937. Po 112–185 s. Na rok 1893–1919, 1937–1938.

Kalendář ilustrovaný vojenskými fotografiemi přinášel v zábavní části poezii Karla Václava Kuttana (1859–1940) a povídky s vojenskými náměty od Josefa Brožka (1875–1935), Václava Čutty (1878–1934), Josefa Hrušky, Vlastimila Jizerského (1875–1935), Jindřicha Koubce či V. Šilhavého. Obsahoval také informace o vojenském školství a strukturu československé branné moci.

[218]

Vojenský jubilejní kalendář na rok 1938 / Redigoval rtm. Karel Solar a členové redakčního kruhu: vrch. čet. stržm. Karel Bejsta, mjr. pěch. Josef Bram, por. pěch. ing. Jar. Čejka, pplk. zdrav. MUDr. Jaroslav Durych, št. rtm. úč. Jan Galuška, Josef Kopta, plk. gšt. Čeněk Kudláček, plk. zdrav. MUDr. Frant. Langer, gen. Rudolf Medek, pplk. konc. Rudolf Procházka, Frant. Ptáček, prap. poč. Josef Pýcha, Ph. Dr. J. V. Sedlák, škpt. pěch. Josef Smazal, mjr. gšt. Jiří Sommer, mjr. čet. Dr. Bohdan Ševčík. Obálka: akad. malíř Zdeněk Burian. Ilustrace: akad. malíř Ferd. Rubeš. Vydáno pod záštitou Ministerstva národní obrany. Nákladem „Obrana“, tiskové a nakladatelské družstvo při Svazu čs. rotmistrů, zaps. společenstvo s ručením obmez. V Praze-Bubenči, Kijevská 509 / Vytiskla knihtiskárna Jos. L. Švíkala v Mladé Boleslavi.

Praha: Svaz československých rotmistrů, od 1938 Obrana, 1927–1938. Po 134–240 s. Roč. 1. 1928, na rok 1929–1939.

Autoři v literárních příspěvcích zachytili příhody z bojů legionářů a obecně z první světové války. Patřili k nim v poezii Rudolf Medek (1890–1940) a B. Fortelný, v próze mj. Karel Čapek (1890–1938), Jaroslav Durych (1886–1962), Miloš Jirko (1900–1961), Jaroslav Kolman Cassius (1883–1951), Josef Kopta (1894–1962), František Křelina (1903–1976), František Langer (1888–1965), Rudolf Procházka (1889–1945), Zdeněk Rón (1889–1948), Jan Weiss (1892–1972) a Adolf Zeman (1882–1952).

[219]

Kalendář kamarádů z vojny na obyčejný rok 1938 / Redakční kruh Jaroslav Hintnaus, Jaroslav Hornof, Radko Švec / Nákladem vydavatelství časopisu „Kamarádství“ / Vytiskla knihtiskárna V. Palán, Praha XII.

Praha: časopis Kamarádství, 1937. 96 s. Na rok 1938.

K dvacátému výročí vzniku ČSR vyšel soubor poezie i prózy jako příspěvek do mozaiky válečných československých dějin. Obsahem převažuje chronologie válečných událostí od června 1914 do prosince 1919. Verši přispěl Josef Kubička (1887–1953) a připojeny jsou ukázky vojenského básnění, vzpomínky na některé pluky a seznam vojenských spolků.

[220]

Kalendář čs. důstojníka 1938. Nákladem „VOK“ knihkupectví a nakladatelství Svazu čs. důstojnictva v Praze II., Štefánikův dům. Vytiskla tiskárna J. L. Bayer a s., Praha II. Lützova 14.

Praha: VOK-knihkupectví a nakladatelství Svazu československého důstojnictva, 1937–1938. Po 144–184 s. Na rok 1938–1939.

Kalendář představuje prezidenty republiky jako nejvyšší vojenské velitele. V informativní části uvádí hlavní údaje o ČSR a cizích státech, ve vojenské části přehledy ministrů národní obrany, vojenských zastoupení ČSR v cizině a cizích států u nás, údaje o vyzbrojení cizích států, povinnosti důstojníků v záloze, posláni Svazu čs. důstojnictva a další praktické informace.

[221]

Vojenský kalendář na rok 1939 / Redigoval Karel Solar / Obálka akad. malíř Rudolf Adámek / Nákladem „Obrana“, tiskové a nakladatelské družstvo při Svazu čs. rotmistrů, zaps. společenstvo s ručením obmez., V Praze-Bubenči, Kijevská 509 / Vytiskla knihtiskárna Jos. L. Švíkala v Mladé Boleslavi.

Praha: Svaz československých rotmistrů; od 1938 Obrana, 1927–1938. Po 134–240 s. Roč. 1. 1928, na rok 1929–1939.

Zábavní kalendář s původními vojenskými příběhy mj. spisovatelů Ivana Honla (1898–1984), Karla Nového (1890–1980), Emila Vachka (1889–1964), Adolfa E. Vaška (1881–1948), Quida Marii Vyskočila (1881–1969). Vzpomínky důstojníků na osvobození Slovenska v letech 1918 a 1919. Připojen seznam trhů v ČSR.

Sportovní kalendáře

O úspěšnou tělovýchovnou činnost se zasloužily tradiční organizace, jimž dal základ Sokol. První český tělocvičný spolek byl založen v únoru 1862, kdy ustavující valná hromada Sokola pražského zvolila za starostu Jindřicha Fügnera (1822–1865) a cvičení v tělocvičně vedl náčelník Miroslav Tyrš (1832–1884). Tito dva zakladatelé Sokola jsou považováni za hlavní průkopníky české národní lidové tělovýchovy a sokolské jednoty byly zakládány po celé zemi i v zahraničí.

Již na rok 1863 vyšel v Praze národní československý kalendář *Sokol*, v němž kromě beletrie najdeme rovněž sokolský zpěvník. Soustavnou řadu představuje kalendář *Sborník sokolský*, kterého vyšlo od roku 1888 celých 50 ročníků. Pro praktickou potřebu vydávala Československá obec sokolská *Sokolský kalendářík poznámkový* (1923–1941) a *Kalendář sokolského žactva* (1930–1941).

Rozvinuté sokolské hnutí využili také pražští knihkupci pro vydávání zábavních kalendářů, jakými byly *Doubravův Sokolský kalendář rodinný* (1896–1898) a *Hynkův Pod praporem sokolským* (1911–1922). Další tělovýchovné organizace vydaly *Kalendář Svazu dělnických tělocvičných jednot* (1910–1938) a brněnské ústředí Československého Orla *Orelský kalendář* (1931–1941), v nichž mapovaly své aktivity. Pražský vydavatel kalendářů František Stehlík vydával v malých formátech *Kalendář československého skauta junáka* (1922–1941), *Sokolský kalendář* (1927–1934) a *Sportovní kalendář* (1922–1934).

Spíše technické příručky představovaly svým obsahem kalendáře některých sportů. Česká ústřední jednota velopedistů vydala pro léta 1888–1892 *Kalendář českého cyklisty*, v němž zveřejnila své stanovy, pravidla cyklistických závodů a přehledy vzdáleností obcí od Prahy. Před první světovou válkou začal vycházet *Autokalendář* (1913–1938) a v meziválečném období přibýly kalendáře nových sportů, jakým byl např. pro sportovní létání *Letecký kalendář*. Československý Jockey Club

vydával *Dostihový kalendář pro Československou republiku* a oblíbenými se staly turistické kalendáře.

O evidenci sportovní literatury se zasloužil Přemysl Ježek (1914–2006), jenž působil na katedře tělesné výchovy Fakulty strojní VUT v Brně. Nejenže zpracoval přehledy české knižní i periodické tělovýchovné literatury od počátku 19. století až do roku 1953, ale byl také jejím pilným sběratelem. Své rozsáhlé sbírky uspořádal podle tělovýchovných jednot – Sokol, DTJ, FDTJ, Junák-Skaut, Orel a Tělovýchova po roce 1948. Po vydání svého posledního soupisu *Česká tělovýchovná a sportovní literatura 1919–1945* (Praha, 2002) se rozhodl Přemysl Ježek předat své sbírky Moravské zemské knihovně. Z porovnání specializované Ježkovy sbírky tělovýchovné literatury prostřednictvím souborného katalogu s fondy jiných knihoven vyplývá, že brněnská knihovna takto získala mnoho titulů, které se již v jiných knihovnách neobjevují. Specializace Moravské zemské knihovny na šachovou literaturu se projevila i tím, že jako jediná má v úplnosti např. *Kalendář českých šachistů* z let 1916–1918.

[222]

Sborník Sokolský. Kalendář na obyčejný rok 1887. Uspořádali: A. V. Prager, V. Zářecký. Polovice čistého výnosu případně nadaci Tyršově. Ročník čtvrtý. Praha. Nákladem vlastním. 1887.

Kolín: Družstvo pro vydávání laciných tělocvičných knih; od 1885 Praha: A. V. Prager a V. Zářecký; od 1889 Kolín: A. V. Prager, 1883–1932. Po 102–282 s. Roč. 1. 1884 – 50. 1933.

Po kalendáriu následují pokyny pro veřejná sokolská vystoupení, popis kroje, přehled sokolské činnosti za minulý rok, biografie činovníků, schematicismus sokolských jednot v ruských zemích, sokolské písně. Svými 50 ročníky patří sborník k nezbytným pramenům historie sokolského hnutí.

[223]

Doubravův Sokolský kalendář rodinný pro země koruny České Čechy, Moravu a Slezsko na rok 1898. Za redakci odpovídá V. J. Doubrava. Ročník III. Praha-Žižkov. Nakladatel: Doubravovo knihkupectví. Knihtiskárna J. Hrušky v Pisku.

Praha-Žižkov: Doubravovo knihkupectví, 1895–1897. Po 72–148 s. Roč. 1. 1896 – 3. 1898.

Po obsáhlejší kalendářové části přispěli prózou Jakub Arbes (1840–1914), Jaroslav Borotinský (1875–1947), Ludmila Grossmannová-Brodská (1859–1935), Václav Křemen (1862–1928), poezií Antonín Klášterský (1866–1938), Josef Kuchař (1847–1926) a Emanuel Mířiovský (1846–1911). V reportáži je zachycena slavnost založení Sokola na Menším Městě pražském dne 13. června 1897 a v obsahu jsou také články o významu tělocviku.

[224]

Kalendář Svazu dělnických tělocvičných jednot českoslov. na rok 1910. Zredigoval Jan Reiter. Ročník I. Cena 70 haléřů, poštou jednotlivě 80 haléřů. Nákladem Svazu S.T.J.Č. Tiskem Dělnické knihtiskárny a nakladatelství v Praze.

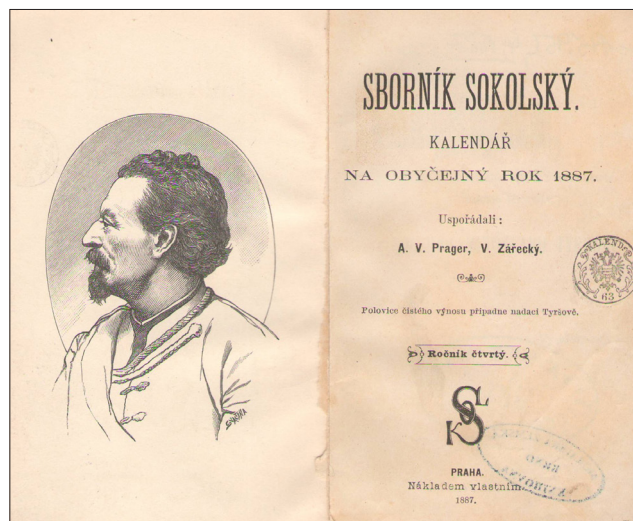
Praha: Svaz dělnických tělocvičných jednot československých, 1909–1921. Po 85–128 s. Roč. 1. 1910–5. 1914, 6. 1920 – 24. 1938.

Informace o Československé straně sociálnědemokratické, kritika klerikalismu, dějiny moderního tělocviku, výhody členství v Dělnické tělocvičné jednotě, její vývoj a organizace v okresech, přehledy veřejných cvičení včetně 1. dělnické olympiády v roce 1927, seznamy knih vzorné knihovny DTJ.

[225]

Pod praporem sokolským. Sokolský obrázkový kalendář na obyčejný rok 1911. S bohatou částí zábavnou a poučnou a mnoha vyobrazeními. Rediguje Q. M. Vyskočil. V Praze. Nákladem knihkuce ALOISE HYNKA, Celetná ulice č. 11 n.

Praha: Alois Hynek, 1910–1914, 1920–1922. Po 128–152 s. Na rok 1911–1915, roč. 7. 1920 – 10. 1923.

Obrázek k č. [222]

Do zábavní části přispívali mj. poezií Karel Babánek (1872–1937), Gustav R. Opočenský (1881–1949) a František S. Procházka (1861–1939), povídkami Ondřej Duhan, Viktor Kamil Jeřábek (1859–1946), Gustav Klika (1884–1920), Jan Osten (1871–1921), František Sekanina (1875–1958). Četné jsou články o sokolské činnosti u nás a v zahraničí, o vytváření sportovišť nebo o zdravotnictví.

[226]

Kalendář českých šachistů 1917 / Vydal V. Kautský. Praha 1917. Nákladem vlastním. Knihtiskárna Alois Lapáček v Praze-V.

Praha: Václav Kautský, od 1919 Šachový klub Dobrušky, 1916–1918. Po 61–85 s. Na rok 1917–1919.

Kalendář obsahuje stanovы Ústřední jednoty českých šachistů v Praze, turnajový a hrací řád, návod k zakládání šachových spolků, losovací tabulky turnaje, seznam českých šachových sdružení a šachové literatury, adresář českých šachistů, přehled šachových událostí.

[227]

Kalendář turistů / 1922 / Nákladem Klubu čs. turistů v Praze-II. v Jirchářích č. 5.

Praha: Klub československých turistů, 1921–1924. Po 134 s. Na rok 1922–1923, roč. 2. 1924 – 3. 1925.

Ve srovnání s oblíbeným Časopisem turistů (1889–1948) byl kalendář jen krátkodobým pokusem. Informuje o stanovách a vývoji Klubu, vlastnictví jeho nemovitostí, stanicích a odborech v ČSR. Uvádí doporučení k vybavení na cestu, návody na čtení mapy, přehledy zajímavých túr.

[228]

Autokalendář 1922–1923 ročník IV. Redigují: Ing. Jan Horký a Robert Todt. Redakce a administrace: Praha-Bubeneč, Bubenečská čís. 43. Veškerá práva vyhrazena. Nákladem vlastním. „Garmond“ závod tiskařský a vydavatelský Bubeneč, Bubenečská 41.

Praha: Jan Horký, od 1921 Jan Horký a Robert Todt, 1913–1927, 1937. Po 250–315 s. Roč. 1. 1913 – 2. 1914, 3. 1921/1922 – 9. 1927/1928, 1938.

Praktická příručka s informacemi o obsluze automobilu, s pokyny pro jízdu, pravidly pro jízdu po Praze a v evropských státech. Kalendář přinášel také přehled závodů automobilů za minulý rok, novinky v automobilovém průmyslu a seznam měst s udáním vzdálenosti od Prahy, Brna a Bratislavy. Bohatá je inzertní část a adresář odborných firem.

[229]

Sokolský kalendář 1927 / I. ročník / Ve prospěch postavení tělocvičny „Sokola“ v Bubenci / Nakladatelství F. Stehlíka Praga-Letná Sládkova 259 / Veškerá práva vyhrazena.

Praha: František Stehlík, 1926–1933. Po 40–201 s. Roč. 1. 1927 – 8. 1934.

Vydavatel *Sportovního kalendáře* (1922–1934) František Stehlík (1888–) začal vydávat *Sokolský kalendář* souběžně se *Sokolským kalendářem poznámkovým* (1923–1941), jež vydávala Československá obec sokolská. Jeho posláním bylo shrnout průběh VIII. všesokolského sletu a další události uplynulého roku v sokolském životě.

[230]

Orelský kalendář 1935 / Sestavil Vladimír Kučera / Vydal Československý Orel v Brně. Vytiskl Typos Brno.

Brno: Československý Orel; od 1940 Orel, 1930–1940. Po 116–168 s. Na rok 1931–1941.

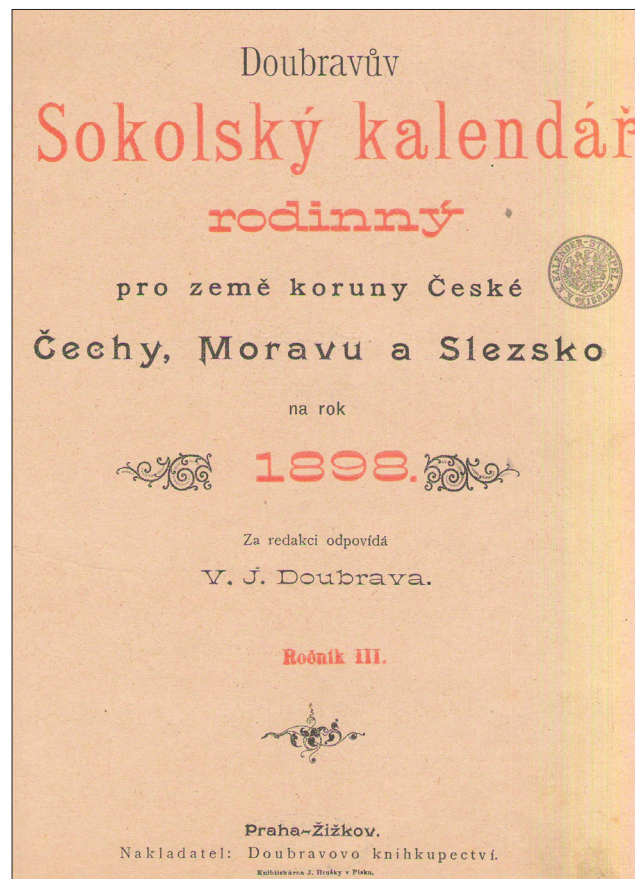
Nachází se zde zprávy o činnosti orelského hnutí a o orelské tělovýchově, přehledy orelských žup, československé vlády, správních úřadů, armády, politických stran a volebních výsledků. Dále nalezneme články o tajemství úspěchu, fotografování či návody her.

[231]

Skautský kalendář na rok 1935 / Nákladem Svazu junáků skautů a skautek RČS / Tiskem knihtiskárny „Blahoslav“.

Praha: František Stehlík; od 1935 Svaz junáků skautů a skautek RČS; od 1940 Junácká edice; od 1941 Jan Kobes, 1934–1940, 1946–1947. Po 95–131 s. Roč. 1. 1922 – 13. 1934, na rok 1935–1941, 1947–1948.

Obsahem jsou základy skautského čivota jako slib, zkoušky, náplň činnosti vůdce, skautský kroj, pravidla první pomoci, signalizace Morseovou abecedou, organizace vycházek a táboření a jiné praktické rady pro mládež. Též je uveden schematismus Svazu junáků.

Obrázek k č. [223]

[232]

Praktický turistický kalendář na rok 1942 / Tiskem tiskárny František Loh, Praha I., Sanytrová 16. Vlastním nákladem za spolupráce časopisu Český turista v Praze XII., Bismarckova 62.

Praha: Klub českých turistů, 1941. 146 s. Na rok 1942.

Měsíčník *Český turista* (1935–1948) organizoval spolkovou činnost a kalendář je návodem vybraných výletů do okolí Prahy s popisem pamětihodností a jejich vztahem k literárním osobnostem.

Specializované kalendáře

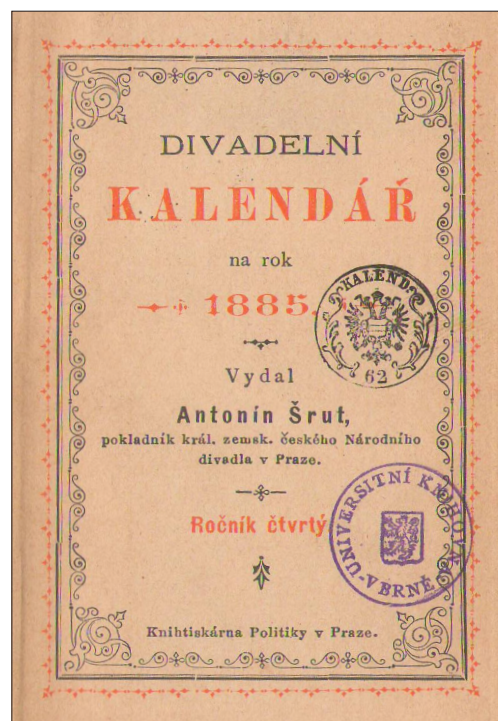
Zájem o sdružování lidí do spolků a také potřeba znát nové předpisy pro podnikání inspiroval nakladatele, aby vedle nejvíce rozšířených hospodářských, učitelských a správních kalendářů vycházely také kalendáře pro jednotlivé živnostenské obory podnikání s praktickými pokyny, radami či přehledy a také s inzeráty nabízených potřeb či příruček.

Nejdéle vycházejícím byl *Kalendář českých lékařů* (1869–1939). Po kalendáriu následoval vždy seznam léčiv, jejich účinek, dávky a cena. Od roku 1910 redakce rozšířila obsah o články určené praktickým lékařům, přehledy platných zákonů a schematicismus lékařů sestavený podle evidence u pražského místodržitelství. Za války se rozsah snížil na třetinu a po válce byl schematicismus lékařů vedený Ústřední jednotou československých lékařů zpracován podle okresů, a to jen pro roky 1931 a 1936.

Typickým oborovým kalendářem byl *Kalendář českých stavitelů*, jež od roku 1908 vydávalo nakladatelství Jos. R. Vilímek v Praze. Přinášel rady a pokyny pro architekty nebo stavitele, přehledy stavebních materiálů i patentů a vedle odborných článků sledoval pokroky techniky a vynálezy v oboru. Přinášel rozpočtové tabulky, daňové předpisy, schematicismy stavitelů, zednických i tesařských mistrů a zemských stavebních úřadů. Do roku 1943 jej vyšlo 45 ročníků.

V oblasti kultury byly nejvíce rozšířenými divadelní a hudební kalendáře. Pro muzikologii byl dlouho jediným *Kalendář českých hudebníků* (1881–1908), jež vydával v Praze František Augustin Urbánek (1841–1919). Ve skvostné výpravě v kapesním formátu přinášel vždy portréty několika hudebníků nebo skladatelů a seznam českých zpěváckých a hudebních spolků v českých zemích i zahraničí, dále pak seznam pražských hudebních institucí a zprávy o jejich činnosti. Připojen byl také hudební adresář. Zásluhou jeho bratra Velebína F. Urbánka (1853–1892) a syna Mojmíra Urbánka (1873–1919) se Urbánkovo nakladatelství

stalo vydavatelstvím hudebnin a časopisu Dalibor (1878–1927) a zároveň centrem hudebního života v Praze. Na *Urbánkův kalendář českých hudebníků* navázal *Hudební kalendář Dalibora*, vydávaný v režii Mojmíra Urbánka do roku 1913. S pokusem o změnu vydáním zábavné ročenky pod názvem *Urbánkův rodinný kalendář hudební a divadelní pro rok 1913* však neuspěl, když vyšel pouhý jeden ročník. Novou řadu *Kalendáře českých hudebníků* vydávala Hudební matice Umělecké besedy v Praze pro léta 1942–1947. Přinášel biografická data činných muzikantů, schematicismus konzervatoří, informace o zkouškách z hudby, přehled hudebních cen a zprávy z hudebního světa.

Obrázek k č. [233]

[233]

Divadelní kalendář na rok 1885. Vydal Antonín Šrut, pokladník král. zemsk. českého Národního divadla v Praze. Ročník čtvrtý. Knihtiskárna Politiky v Praze.

Praha: Antonín Šrut; od 1901 František Krušina [vl. jm. Alžběta Kandlerová]; od 1907 Jan Šmejkal, 1881–1929. Po 73–240 s. Roč. 1. 1882 – 48. 1930.

Divadelní kalendář přinášel chronologicky uspořádané přehledy her provozovaných v poslední sezóně, přehled premiérových her, pohostinských vystoupení a železničních spojů divadelními vlaky, jmenovité seznamy předplatitelů, členů družstva a personálu Národního divadla. V literární části bývaly uvedeny životopisné medailonky umělců a ukázky z dramát.

[234]

Pražský kalendář pro lid hornický a hutnický / Kniha vědění, zábavy a poučení. 1888. Ročník V. V Praze. Nákladem Montanního spolku pro Čechy. Tiskem J. L. Bayera v Kolíně n. L.

Praha: Hornický spolek v Čechách, od 1885 Montanní spolek pro Čechy, 1883–1902. Po 98 s. Roč. 1. 1884 – 20. 1903.

Po kalendáři následoval seznam křestních jmen, výklad kolového zákona, přehled mír a váh a výročních trhů v českých zemích. V zábavní části se nacházelo poučné čtení pro horníky, o dolování a geologické skladbě na Kladensku, Plzeňsku nebo Příbramsku, dále povídky z hornického života, ty většínou bez uvedení autora.

[235]

Kalendář Ústřední jednoty zpěváckých spolků československých. 1904. Upravil MUDr. Z. Janke. Ročník I. Nákladem vlastním. Knihtiskárna nár. soc. dělnictva (K. Pitter) v Praze.

Praha: Ústřední Jednota zpěváckých spolků československých, 1903–1908. Po 116–151 s. Roč. 1. 1904 – 6. 1909.

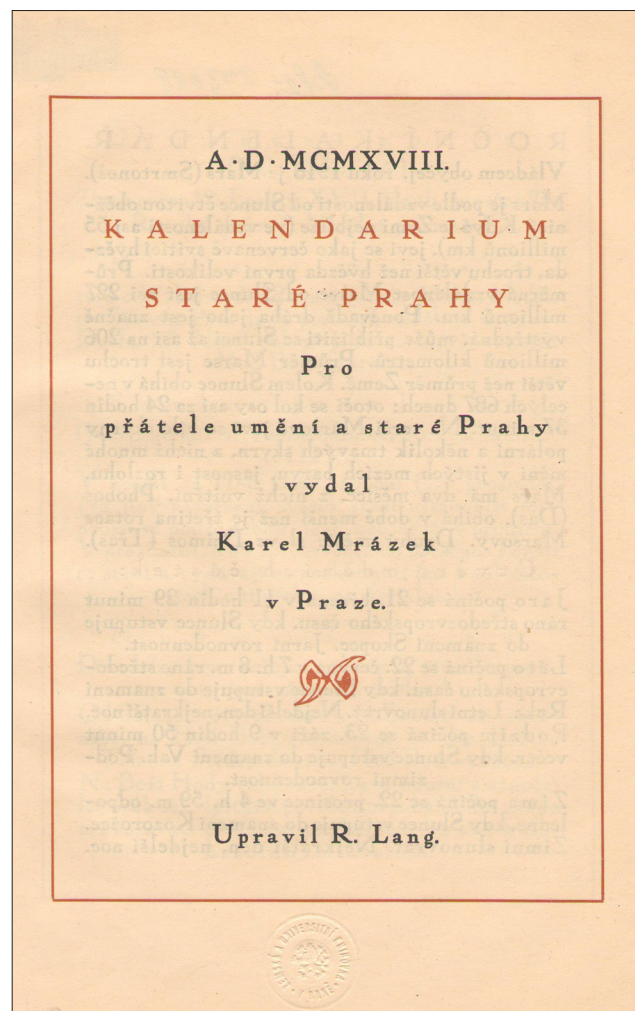
Články o organizaci zpěváckých spolků a pokyny k činnosti zpěváků, chronologie významných výročí české hudby v 19. století, informace o otevření Smetanova domu v Litomyšli, schematismus ústřední jednoty, pěveckých žup a spolků v českých zemích.

[236]

Kalendář českých obchodních cestujících na rok 1905 / Vydáný péčí kalendářní komise Spolku českých obchodních cestujících v Praze / V Praze. Nákladem Spolku českých obchodních cestujících / Tiskem České grafické akciové společnosti „Unie“.

Praha: Spolek českých obchodních cestujících, 1885–1914. Po 94–217 s. Na rok 1886–1915.

Informace o vydávajícím spolku, výhody členství a pravidla pro udílení podpor, přehledy správního výboru a jednotlivých odborů, seznam členů v českých zemích.

Obrázek k č. [240]

František Augustin Urbánek

Bibliograf, knihkupec a nakladatel
Fr. A. Urbánek ve svém 70. roce života.

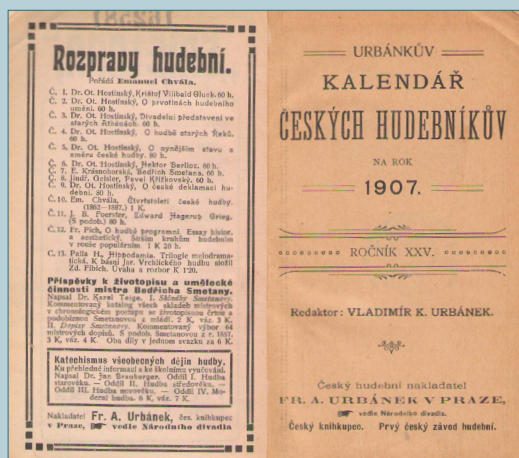
skeptiků – věřit v budoucnost české hudby.⁵⁰

Fr. A. Urbánek byl název nakladatelství, které na knihkupeckém trhu působilo více než sto let. Jeho zakladatel začal v roce 1861 pracovat v pražském knihkupectví I. L. Kobra a prvním jeho velkým úkolem bylo přepracovat Douchův Knihopisný slovník a připravit jej do tisku. Soustavně sledoval souběžnou českou tiskovou produkci, jejími přehledy, které vydával v letech 1869–1883 ve vlastních časopisech, přispíval do rakouské bibliografie. Později přispíval bibliografickými přehledy do Masarykova časopisu Athenaeum a do Knihkupeckého oznamovatele. Česká obec knihkupecká a nakladatelská ho poctila čestným titulem „otec novodobé české bibliografie“. Když se ve svých třiceti letech osamostatnil, založil edici Bibliotéka pedagogická jako odborný zdroj vědomostí pro učitele a edici Knihovna pro mládež, v níž vycházely knihy vhodné pro žákovské knihovny. V osmdesátých letech 19. století také psal články proti tzv. krvavé literatuře, která se u nás šířila v podobě sešitových románů. V roce 1876 svou prodejnu knih přestěhoval z Vodičkovy ulice do sousedství Národního divadla na Národní třídu a jeho firma se stala největším hudebním nakladatelstvím a střediskem českého hudebního života. Hudební nakladatelství zahájilo činnost vydáním tvorby Bedřicha Smetany a Zdeňka Fibicha, ale v přehledu edičních počínů najdeme jména většiny tehdejších českých skladatelů. Hudební produkce v činnosti nakladatelství převažovala.

„Fr. A. Urbánek (1842–1919) byl muž práce, muž vzácné odvahy, vytrvalosti, síly a příkladné pilnosti. Muž, jenž šel neohlížeje se na chválu ni hanu za svým cílem, dovedl bojovati i trpěti, ale především to jedno, veliké a rozhodující – v době, kdy se kolem ozývaly hlasy

U edici Bibliotéka operních a operetních textů vyšlo 98 svazků a pro historické studie byly určeny edice Rozpravy hudební (1884–1931, 31 sv.) a Knihovna Smetany (1908–1936, 22 sv.). Urbánek byl také vydavatelem týdeníku Dalibor (1878–1927), pro nějž dovedl získat ke spolupráci hudební spisovatele. Urbánkovo nakladatelství bylo rodinnou firmou, v tradici zakladatele pokračoval nejstarší syn Mojmir, který se v roce 1901 osamostatnil. Před první světovou válkou se stali společníky firmy synové František a Vladimír.

Kalendářovou tvorbu zahájil F. A. Urbánek lidovým vzdělávacím titulem *Čechoslovan* (1873–1875), který měl variantu pro mládež pod názvem *Malý Čechoslovan* (1873–1874). Souběžně vydávaný ženský kalendář *Tetín* (1873–1874) redigovala Věnceslava Lužická a třetí ročník pod názvem *Ženský kalendář* (1875) Eliška Krásnohorská. Následovaly oborové školní kalendáře *Kalendář pro gymnasia...* (1874/75–1876/77), *Kalendář českého studentstva* (1879/80–1880/81) a *Kalendář učitelův Budče pražské* (1880/81–1883/84). Z hospodářské oblasti byl úspěšný kalendář *Česko-moravský včelař* (1905–1910). O hudební specializaci Urbánkova nakladatelství vypovídají i jeho odborný *Kalendář českých hudebníků* (1881/82–1908, 26 ročníků), na který navázal ojedinělý *Urbánkův Rodinný kalendář hudební a divadelní* (1913). Na hudbu specializovaný syn Mojmir Urbánek vydal a redigoval *Nový hudební kalendář* (1907), na nějž navazoval *Hudební kalendář Dalibora* (1906/07–1913).

Obrázek k č. [237]

50 FOERSTER, Josef Bohuslav. Fr. A. Urbánek. In: *Vzpomínka k stoletému výročí narození českého nakladatele Fr. A. Urbánka a na sedmdesát let trvání závodu*. Praha: Melantrich, 1942, s. 7.

[237]

Urbánkův kalendář českých hudebníků na rok 1907. Ročník XXV. Redaktor: Vladimír K. Urbánek. Český hudební nakladatel Fr. A. Urbánek v Praze, vedle Národního divadla. Český knihkupec. Prvý český závod hudební.

Praha: Fr. A. Urbánek, 1881–1907. Po 110–308 s. Roč. 1. 1881/82 – 26. 1908.

Střediskem českého hudebního života se stalo nakladatelství Františka A. Urbánka (1842–1919), jenž vedle hudebnin a časopisu Smetana (1906–1907) vydával také kalendář s portréty umělců, výklady autorského práva, s příspěvky o hudebních nástrojích a pokyny ke hře apod. Připojen je schematicus pražské konzervatoře a hudebních škol, divadel či koncertních jednatelství v cizině.

[238]

Hudební kalendář Dalibora 1907–8. Ročník II. Vydán péčí Jednoty ředitelů kůrů, varhaníků, kapelníků a majetníků hudeb. škol a uspořádáním Mojžíra Urbánka / Nakladatel-Mojmír Urbánek-Hudeb. závod Hlávkův palác. V Praze Jungmannova tř. 14.

Praha: Mojmír Urbánek, 1906–1912. Po 89–128 s. Roč. 1. 1906/07 – 6. 1912/13.

Jednotlivé ročníky obsahují články o českém hudebním životě s portréty umělců, o zpěvu na středních školách, přehledy hudebních kritiků, hudební adresář, koncertní programy. Připojeny jsou výklady daňových a penzijních předpisů.

[239]

Kalendář českých fotografů na rok 1907. Sestavil J. F. Víťský. Ročník II. Cena 1 K, váz. 1 K 50 h. Nové Město na Mor. Nakladatelství-F. Šašek-Knihtiskárna. 1907.

Praha: I. J. Kober, od 1907 Nové Město na Moravě: F. Šašek, 1901–1906. Po 112 s. Roč. 1. 1902 – 3. 1904, 2 [!]. 1907.

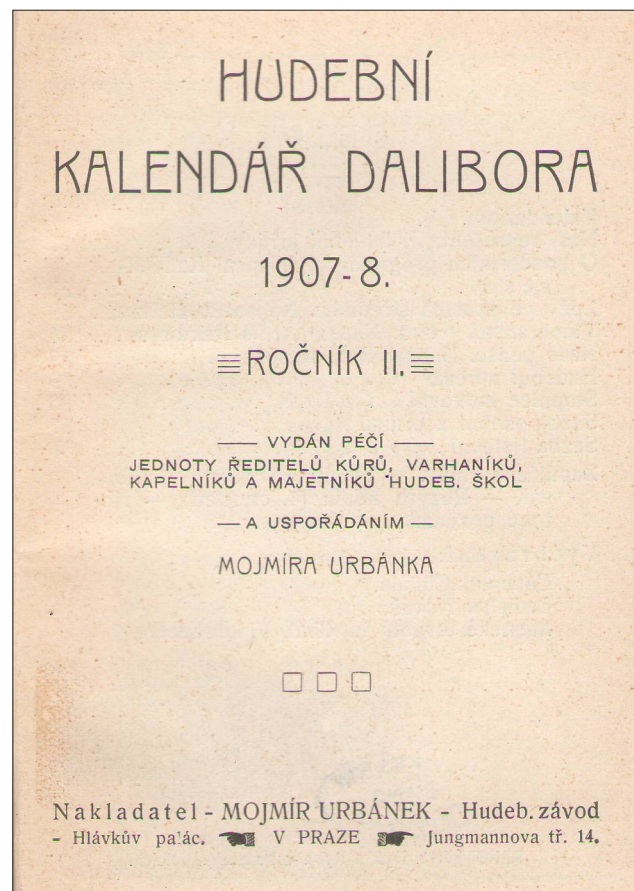
Když se nakladatel I. J. Kober rozhodl po třech ročnících ukončit vydávání prvního kalendáře pro fotografy, podařilo se redaktoru J. F. Víťskému (vl. jm. Josef František Svoboda, 1874–1946) zajistit pokračování ještě jednoho ročníku u nakladatele Františka Šaška. Obsah tvoří tabulky množství různých chemikálií pro zhotovení dokonalé fotografie, spolkové zprávy a přehled odborné literatury.

[240]

Kalendarium staré Prahy / AD MCMXVIII. Pro přátele umění a staré Prahy vydal Karel Mrázek v Praze. Upravil R. Lang.

Praha: Karel Mrázek, 1918. [24] s. Na rok 1918.

Bibliofilské vydání grafického kalendáře v 700 číslovaných výtiscích na papíru Kioto a ve 20 výtiscích na pravém japonsku. Celkovou úpravu navrhl a čtyři celostránkové dřevoryty kreslil Rudolf Lang (1894–1918). Dvoubarevný tisk provedla tiskárna Politika.

Obrázek k č. [238]

[241]

Kalendář českých lékařů 1919. Za redakční radu výbor Spolku českých lékařů. Zodpovědný redaktor Dr. Kotýnek. Ročník LI. V Praze. Knihtiskárna Dr. Ed. Grégt a syn. Nákladem Spolku 1918.

Praha: Spolek českých lékařů; od 1919 Ústřední jednota československých lékařů, 1868–1938. Po 96–520 s. Roč. 1. 1869 – 71. 1939.

Hlavní částí kalendáře je abecední přehled terapeutických procedur, dávkování léčiv podle kategorie pacientů a způsob jejich podání, základní informace o povinnostech lékařů, daňové předpisy. Schematicus československých lékařů vycházel jako příloha k ročníkům 1931 a 1936.

[242]

Kalendář kovářů a podkovářů Republiky československé / Sestavili J. Horn a J. Mazal. 1922 / Tiskem Emanuela Stivína a syna v Praze.

Praha: Zemská jednota společenstev kovářů a podkovářů v Čechách, 1921–1924. Po 133–146 s. Na rok 1922–1925.

Po kalendáři zaujímají polovinu obsahu texty týkající se politického a hospodářského vývoje po vzniku ČSR, postavení živnostníků, dále závodních výborů, daňových výhod, způsobů sdružování v hospodářství. Připojen je schematicismus vydávající organizace a jeho společenství v Čechách a na Moravě.

[243]

Vilímkův kalendář československých stavitelů na rok 1923 / Příručka se zápisníkem pro architekty, stavitele staveb. inženýry, mistry zednické, tesařské, kandidáty stavitelství atd. Se schematicmem architektů, civ. inženýrů, geometrů, stavitelů a zednických a tesařských mistrů v republice Československé / Založil Karel Stark, stavitel / Zodpov. redaktor arch. J. Vodňaruk, stavitel / Spolupracoval arch. Jan Ležal / Ročník XXV. Část I. V Praze. Nakladatelství Jos. R. Vilímek knihkupectví.

Praha: Jos. R. Vilímek, 1897–1942. Po 208–544 s. Roč. 1. 1898 – 45. 1943.

Kalendář obsahoval výpočty honorářů architektů a stavitelů, soutěžní řád, zásady rozpočtu a vyúčtování stavby, odhad domů, výklad zákonů a nařízení z oboru, pracovní smlouvy s dělníky, pojištění, stavební dávky. Ke stále platným statím je vždy připojen ukazatel z minulých ročníků.

[244]

Neumannův cukrovarnický kalendář na rok 1925. K tisku upravil Ing. O. Fallada. Obnoveného vydání ročník IV. Praha. Nákladem Ústředního spolku československého průmyslu cukrovarnického 1925.

Praha: Ústřední spolek československého průmyslu cukrovarnického, 1922–1938. Po 310–687 s. Roč. 1. 1922 – 17. 1938.

Tabulková část pro výrobu cukru a pracovní postupy, všeobecné chemické, manipulační a technické tabulky, statistiky výroby cukru v ČSR a v evropských zemích, výklad zákonů a nařízení z oboru, adresář československého cukrovarnického průmyslu.

[245]

I. hudební kalendář na rok 1927. Uspořádal Otakar Pokoj. Nákladem vlastním. Rozesílá Hudební Poradna, Brno, Česká 32.

Brno: Hudební poradna, 1926–1927. Po 171 a 222 s. Na rok 1927–1928.

Obsahuje články o hudebních slavnostech v Hukvaldech, klubu moravských skladatelů, dívčí akademii Vesny a uvádí schematicismus konzervatoře v Brně a Praze, českého národního divadla v Brně, slovník hudební nauky a produkci hudebního nakladatelství Oldřicha Pazdírka (1887–1944) z let 1920–1926.

[246]

Kalendář Nár. divadla v Brně na rok 1930 / Vydali vlastním nákladem Emil Randa a V. Melich, náповědové Nár. divadla v Brně. Ročník III.

Brno: Emil Randa a V. Melich, 1927–1930. Po 112–190 s. Roč. 1. 1928 – 4. 1931.

Nová řada kalendáře přinášela fotografie umělců, vzpomínky Josefa Houbala a Jiřího Mahena (1882–1939) a verše Karla Kosiny (1899–1961). Hlavní část tvoří seznam členů kuratoria, správy a členů divadla a přehled repertoáru.

[247]

Elektrotechnický kalendář na rok 1930 (Ročník XX.) Ročenka časopisu „Elektro-Revue“. Rediguje inž. Jan Horký. Nákladem administr. EČA, Praha-Bubeneč, Bubenečská 37. Knih tiskárna Ant. Pelze v Příbrami.

Praha: Jan Horký; od 1920 Elektronický svaz československý, 1909–1941. Po 254–384 s. Roč. 1. 1910 – 30. 1942.

Kalendář byl souhrnem základních informací o elektrickém měření, elektrotechnice, elektrických strojích a přístrojích, akumulátorech, osvětlení, o slaboproudých zařízeních a rádiu. Vycházel z informací zveřejněných v časopisech Elektronický obzor (1910–1945) a Elektro-Revue (1921–1929), s nimiž měl společnou redakci.

[248]

Fotografický kalendář Svazu československých klubů fotografů amatérů v Praze 1930. Za spolupracovníctví redakčního sboru „Rozhledů fotografa amatéra“ rediguje M. Hlaváč. Ročník VIII. Nákladem Svazu československých klubů fotografů amatérů v Praze.

Praha: Svaz československých klubů fotografů amatérů, 1922–1929, 1937. Po 107–175 s. Roč. 1. 1923 – 8. 1930, 1938.

Zatímco časopis Rozhledy fotografa amatéra (1921–1938) přinášel novinky v oboru, kalendář byl přehledem základních pokynů i chyb při fotografování, expozici, tónování obrazů apod., včetně tabulek, k nimž by měl amatér při fotografování přihlížet. Spolkové zprávy uvádějí jmenovitý seznam funkcionářů ústředního spolku i 63 klubů fotografů v Československu.

[249]

Kalendář moravského hasičstva na rok 1937 / Ročník XXVIII. V Brně 1937 / Redakcí Jaroslava Rauše / Nákladem moravské zemské jednoty hasičské v Brně / Tiskem knihtiskárny Mojmíra Kubeše v Třebíči.

Brno: Moravskoslezská zemská jednota hasičská, 1903–1943. Po 117–263 s. Roč. 1. 1904 – 35. 1944, 36. 1947 – 38. 1949.

Příručka pro hasičské sbory po všeobecných informacích uvádí schematicismus a statistiky hasičských zemských jednot v českých zemích, na Slovensku, v Podkarpatské Rusi a v Polsku a dále seznam žup a sborů na Moravě.

[250]

Kalendář knihtiskařů 1941–1942 / Rediguje Alois Koníček předseda odborné skupiny knihtisk / Tiskem a nákladem Aloise Koníčka Praha XII.

Praha: Alois Koníček, 1936–1941. Po 109 s. Na rok 1936/37–1941/42.

V části o vedení podniku přinášel články o nových zákonech vztahujících se k oboru, o kalkulaci výrobků a povaze knihtiskařského řemesla, o požadavcích na reklamu apod. V odborné části se nachází seznam stavovských organizací a výklad předpisů o zaslání povinných výtisků, což je cenné pro období protektorátu.

[251]

Kalendář českých hostinských na rok 1942 / Ročník XLIV. Uspořádala redakce Hotelových a hostinských listů / Nákladem vlastním – Tiskla „Čechie“, Praha XII.-Vinohrady, Belgická ul. 20.

Praha: redakce Hostimila, od 1941 redakce Hotelových a hostinských listů, 1897–1948. Po 156–203 s. Roč. 1. 1898 – 51. 1949.

Ústřední časopis českých hostinských Hostimil (1884–1948), vydávaný Zemskou jednotou českých hostinských a přejmenovaný v roce 1941 na Hotelové a hostinské listy, uváděl v kalendáři pokyny k provozování živnosti, ke vztahům se zaměstnanci či k platu hudebníků a dále výklady zákonných a daňových opatření k provozu, ceny nápojů a jídel, drůbeže a zeleniny apod.

[252]

Kalendář českých hudebníků na rok 1942 / Uspořádal Václav Mikota / Praha 1941 / Hudební matice Umělecké besedy (757).

Praha: Hudební matice Umělecké besedy, 1941–1946. Po 270–310 s. Na rok 1942–1947.

Praktická příručka k zaměstnání českých hudebníků obsahuje informace z oboru pro skladatele, výkonné hudebníky i pedagogy. K tomu jsou připojeny schematické hudební konzervatoří v Praze a Brně, hudebních škol a adresáře hudebníků, výročí skladatelů, informace o zkouškách z hudby a bibliografické třídění hudebnin.

[253]

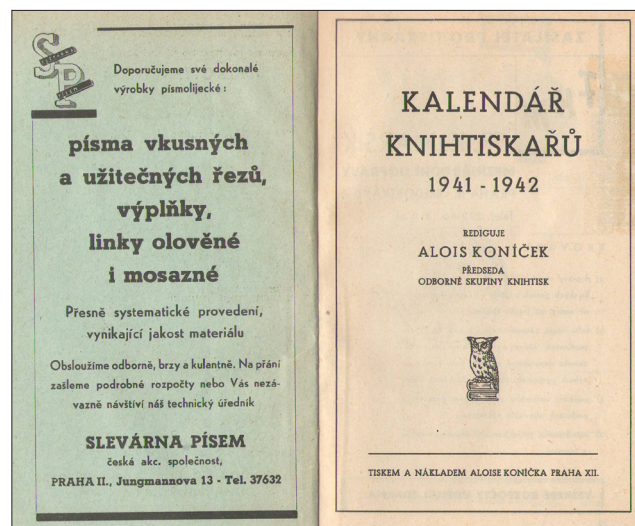
Pivovarský kalendář 1943 a adresář pivovarů a sladoven v Protektorátu Čechy a Morava. Praktická příručka pro českomoravské kruhy pivovarské a spřízněná s nimi odvětví průmyslová a obchodní. Rediguje Bohuš Tvrzník, administrátor. Ročník XLVIII. Cena K 50,- / Pro Pivovarské nakladatelství spol. s r. o., Praha II, V Tůních č. 1 (roh Ječné ul.) vytiskly svým nákladem Graf. závody Pour a spol., Praha I, Waldhauserova 17.

Praha: Družstvo sládků; od 1901 časopis Kvas; od 1943 Pivovarské nakladatelství, 1892–1949. Po 182–305 s. Roč. 1. 1893 – 55. 1950.

Po kalendáriu následuje přehled poštovních poplatků a také odborné články o vaření piva, kvalitě vody, bezpečnosti provozu, struktuře pivovarského hospodářství z hlediska průmyslového, o chmelařství, pohostinství a správních orgánech oboru.

Obrázek k č. [245]

Obrázek k č. [250]

Jmenný rejstřík

A

Adamec, František (1866–1946) 107
 Adámek, Karel (1840–1918) 75
 Adámek, Rudolf (1882–1953) 130
 Achill, Felix 130
 Aleš, Mikoláš (1852–1913) 24, 28, 60, 90
 André, Christian Karl (1763–1831) 62, 68,
 70, 71, 106
 Andrlík, František Josef (1852–1924) 76,
 84, 85, 111
 Andrlík, Xaver 81
 Appelt, Vilém (1842–1908) 102
 Arbes, Jakub (1840–1914) 43, 66, 76–78,
 80, 118, 132
 Arietto, Ladislav (1861–1927) 26

B

Baar, Jindřich Šimon (1869–1925) 112
 Baarová, Hančí (1917–1947) 73, 87, 88
 Babánek, Karel (1872–1937) 43, 87,
 112, 133
 Baláš, Miloš A. 112
 Balzac, Honoré de (1799–1850) 98
 Balcar, Josef (1834–1899) 103
 Bár, Zdeněk (1904–1980) 88
 Bart, Ilja (1910–1973) 86
 Bárta, Karel 46
 Bartl, Jaroslav (1906–1945) 88
 Barvič, Joža (1853–1924) 66, 67, 79
 Bass, Eduard (1888–1946) 87, 101
 Bašta, Václav 85
 Batík, Jaroslav 99
 Batovec, F. B. (1846–1909) 94, 114,
 117, 118
 Bayer, Josef Leopold (1836–1909) 130, 135
 Beaufort, Edvard (1860–1941) 47, 111
 Bečvářová, Barbora (1893–1960) 73, 87, 88
 Bednaříková-Turwaldová, Věra 34
 Bejsta, Karel (1896–) 130
 Belcredi, Alžběta 96
 Bělák, Vojtěch viz Šimáček, František
 Bellmann, Karel
 Ferdinand (1820–1893) 10, 72
 Beneš, František 76
 Beneš-Šumavský, Václav (1850–1934) 76
 Beneš Třebizský, Václav (1849–1884) 75,
 76, 81, 86
 Benešová, Božena (1873–1936) 87, 122

Beráková, Olga (1908–1996) 34
 Berka, Josef (1909–1987) 85
 Berndorf, Alexandr (1889–1968) 85
 Bezruč, Petr (1867–1958) 40, 81, 85,
 86, 125
 Bidlo, Franta (1895–1945) 93
 Binko, Zdeněk 85
 Birnbaumová, Alžběta (1898–1967) 33, 34
 Bitnar, Vilém (1874–1948) 96, 104
 Bittner, Adam (1777–1844) 109
 Blumenthal, Heřman 121
 Boháč, Emanuel (1867–1940) 25
 Böhm, Ferdinand (1877–) 125
 Böhm, Josef Jiří (1807–1868) 73, 109
 Borecká, Marie 96
 Borecký, Jaromír (1869–1951) 33
 Borecký, Karel 84
 Borotínský, Jaroslav (1875–1947) 43, 132
 Boleslavský, J. M. viz Mikuláš Boleslavský,
 Josef
 Bonn, Hanuš (1913–1941) 121
 Boudar, František (1889–) 114
 Boudová-Suchardová, Anna
 (1870–1940) 34
 Bouška, Bohumil (1864–1935) 84, 88, 92
 Bouška, Sigismund (1867–1942) 82, 117
 Bouzek, Josef (1901–1962) 99
 Bowitsch, Ludwig (1818–1881) 72
 Brabec, Adolf (1875–1928) 116
 Brabec, Jiří 33, 34
 Brandl, Vincenc (1834–1901) 120
 Bradáč, Vincenc (1815–1874) 102
 Bráf, Albín (1851–1912) 94
 Bram, Josef 130
 Brandeis, Karel 103
 Braun, Josef (1864–1891) 79
 Braunerová, Zdenka (1858–1934) 32, 78,
 79, 94
 Brodský, Bohumil (1862–1939)
 viz Zahradník-Brodský, Bohumil
 Brouček, Vladimír 127
 Brožek, Bohuslav (1898–) 75, 77, 85, 86,
 87, 88, 96
 Brožek, Josef (1875–1935) 83, 85, 118, 130
 Brožík, J. 112
 Brožík, Václav (1851–1901) 66
 Brunner, Vratislav Hugo (1886–1928) 93

Brynych, Eduard (1846–1902) 118
 Břeněk, Otýn (1870–1926) 90
 Březenský, V. S. 95
 Březina, Otokar (1868–1929) 124
 Březina-Novopacký, Al. 82
 Budinský, F. L. 55
 Buřková-Wanklová, Karla (1855–1941) 67,
 80, 81, 95
 Bulan, Josef Petr (1910–1971) 88
 Bumba, Josef Bohuslav (1823–1887) 75
 Buquoy, Karel (1854–1911) 46
 Burian, Zdeněk (1905–1981) 98, 130
 Bursová-Čížková, Františka 82
 Businský, Vladimír (1917–2013) 96
 Buzková, Pavla (1885–1949) 96
 Bystřina, Otakar (1861–1931) 72, 87

C

Cajthaml-Liberté, František
 (1868–1936) 99
 Calma, Marie (1881–1966) 87, 94, 96
 Calve, Johann Gottfried (1757–1805) 71
 Císařová-Kolářová, Anna (1887–1963) 34
 Císler, Josef (1870–1948) 111
 Cyliak, Stanislav (1859–1939) 84, 125
 Cyphelly, Karel (1882–) 44
 Czervénka, Franz 72

Č

Čapek, Karel (1890–1938) 7, 10, 13, 130
 Čapek, Emanuel 114
 Čarek, Jan (1898–1966) 87, 88, 117
 Čáslavská, Květoslava 95
 Čečetka, František Josef (1871–1942) 92,
 125, 126, 129
 Čech, František (1875–1952) 85, 121
 Čech, Karel 88
 Čech, Svatopluk (1846–1908) 29, 65, 75,
 76, 78, 82, 84, 125
 Čechov, Anton P. (1860–1904) 98
 Čejka, Jaroslav 130
 Čelakovská, Marie 76
 Čelakovský, František
 Ladislav (1864–1916) 28, 63, 74
 Čep, Jan (1902–1974) 88
 Čermák, Jan 79
 Čermák, Jaroslav 113

Černín, Lev František 102, 103
 Černý, Jindřich (1905–1960) 86
 Černý, Karel (1857–1927) 76
 Černý, Karel Irenej (1864–1934) 103
 Černý, Věnceslav (1865–1936) 25
 Červenka, Jan (1861–1908) 27
 Červenka, Jaroslav (1849–1912) 64
 Červenka, Karel 82, 110
 Červinka, Karel Antonín (1872–1949) 27, 87, 112
 Čuřík, Antonín (1884–1953) 126
 Čutta, Václav (1878–1934) 130

D

Dadák, Arnošt (1858–1937) 107, 112
 Dadák, Zdeněk 112
 Daněk, Adolf (1869–1950) 87, 88
 Dejmek, Petr (1870–1945) 79
 Deml, Jakub (1878–1961) 85
 Diviš, Čeněk 85
 Dobrovolný, Filip (1880–1930) 126
 Dohnal, Antoš (1824–1963) 72
 Dohnal, František (1876–1956) 96
 Dohnalová-Pešanová, Vlasta (1897–) 34
 Doležel, Josef 113
 Donát, Pelhřimovský Jan (1848–1932) 120
 Dopita, František 88
 Dostál, Alois (1858–1934) 73, 75, 77, 79, 81–86, 88, 110, 118, 120–122
 Dostál-Lutinov, Karel (1871–1923) 84, 104
 Doubrava, Vilém Jan (1864–1935) 43, 44, 132
 Doyle, Arthur Conan (1859–1930) 98
 Drahorádová-Lvová, Sína (1897–1976) 99
 Dratvová, Albína (1891–1969) 32, 33
 Drobný, Vladimír 111
 Dřevo, Václav (1901–1969) 86
 Dubrovská, Tereza (1878–1951) 32, 95
 Dubský, Bohumil 82
 Duhan, Ondřej 132
 Duchoň, Ivan 81
 Dumas, Alexandre (1802–1870) 98
 Durasová, Milena 32
 Durych, Jaroslav (1886–1962) 104, 130
 Dušan, Pavel (1887–1966) 87
 Dvorecká, Jiřina 88
 Dvořák, Vojtěch (1873–1943) 112
 Dvořák, Xaver (1858–1939) 127
 Dvořáková, Helena (1895–1970) 96
 Dvořáková-Mráčková, Albína (1850–1893) 95
 Dyk, Viktor (1877–1931) 85, 108, 113, 117, 127

E

Eckert, Adolf (1840–1910) 107
 Edgar, Emil (1884–1963) 125
 Ehrenberger, Josef (1815–1882) 103
 Elgart, Karel Sokol (1874–1929) 82, 83
 Elpl, Mirek (1905–1960) 114
 Emmingerová, Helena 33
 Engel Müller, Karel (1872–1950) 29
 Erben, Karel Jaromír (1811–1870) 21, 63, 64
 Erlebach, Josef (1863–1943) 44, 45
 Ewald, Karel (1856–1908) 112

F

Fallada, Oskar (1872–1944) 138
 Farský, Karel (1880–1927) 122
 Fastrová, Olga (1876–1965) 34
 Fenc, Florian (1879–1951) 88
 Ferbas, Adolf (1888–) 6, 8, 10
 Ferbasová, Marie (1893–) 10
 Fetterle z Wildenbrunu, J. F. 69
 Fiala, Eduard 83
 Fiala, Václav (1896–1963) 86
 Fialka, Ladislav (1931–1991) 25
 Fibich, Zdeněk (1850–1900) 136
 Fišer, František 88
 Fleischmann, Karel (1897–1944) 121
 Flos, František (1864–1961) 81, 84, 87, 88, 112
 Foitík, Josef (1910–1983) 127
 Fortelný, B. 130
 Fořtel, Josef (1890–1977) 92
 Fořtík, Pravomil 92
 Foustka, Břetislav (1862–1947) 72, 103
 Foustka, Vilém (1836–1880) 72
 Frabša, František S. (1887–1956) 126
 Franěk, Emanuel 73
 Frič, Josef Václav (1829–1890) 11
 Fridová, Božena (1853–1938) 95
 Friedberg-Mírohorský, Salomon Emanuel (1829–1908) 24, 25
 Fronk, Václav 26
 Fügner, Jindřich (1822–1865) 43, 131
 Fuchs, Alfred (1892–1941) 33
 Fuks, Josef (1882–) 87
 Furch, Vincenc (1817–1964) 72

G

Gajdoš, Adolf (1884–1966) 97, 122
 Gajdošová, Drahomíra (1921–) 97
 Gallat, Alois (1827–1901) 29
 Galus, Václav (1862–1939) 83
 Galuška, Jan 130
 Gastl, František (1798–1855) 71

Gastl, Johann Georg (1766–1830) 68–70, 109, 116
 Gebauerová, Marie (1869–1928) 32
 Geisslová, Irma (1855–1914) 31
 Gellner, František (1881–1914) 125
 Gjuříčová (Vacková), Jiřina 34
 Göbl-Kopidlanský, František Jan (1829–1899) 66, 78
 Golombek, Bedřich (1901–1961) 85
 Gottlieb, František (1903–1974) 121
 Gregor, Jan (1862–1939) 83
 Grégr, Edvard (1827–1907) 55, 75, 78, 115, 116, 129
 Grégr, Prokop (1868–1926) 78, 82
 Grégr, Julius (1831–1896) 78, 82
 Grossmannová-Brodská, Ludmila (1859–1935) 82, 84, 85, 95, 119–122, 132
 Gruss, A. J. 72
 Gusek, Jindřich (1836–1884) 116
 Guth, Otakar (1882–1943) 121
 Guth-Jarkovský, Stanislav (1861–1943) 29, 88, 108, 113

H

Haase, Alois (1812–1878) 71
 Haase, Bohumil 71, 73
 Haase, Gotlieb 105
 Hajský, František 85, 87
 Halas, František (1901–1949) 86, 93, 122
 Hálek, Vítězslav (1835–1874) 28, 47, 72, 89
 Halouzka, Jan (1856–1918) 66, 80, 118, 121
 Haluza, Miloslav (1813–) 87
 Hamerský, Jaroslav (1896–1937) 84
 Hanč, Jindřich 82
 Hanka, Václav (1791–1861) 18
 Hansmann, Leopold Josef (1824–1863) 12
 Hanuš, O. 129
 Hanušová, Dora (1841–1920) 95
 Harfeník, Božetěch 83
 Harnisch, Rudolf (1903–1962) 84
 Hašek, Jaroslav (1883–1923) 93, 124
 Havel, Vladimír 84
 Havelka, Jan (1839–1886) 81
 Havelková, Věra 8, 105
 Havlasa, Jan (1883–1964) 92
 Hejčmanová, Františka 10
 Hejda, František Karel (1865–1919) 79, 96, 129
 Hek, František Vladislav (1769–1847) 18
 Heková, Terezie 18
 Helcelet, Jan (1812–1876) 10, 12, 63, 72

Heller, Karel (1866–1923) 122
Heller, Servác (1845–1922) 82
Herain, Josef V. 111
Herben, Jan (1857–1936) 40, 47, 48, 76
Herites, František (1851–1929) 29, 66, 79, 81, 84, 92
Herrmann, Ignát (1854–1935) 23, 25, 29, 66, 79, 80, 82, 84, 89, 92, 112, 129
Herold, Eduard (1820–1895) 12
Hertl, Jan (1906–1965) 88
Herzog, Josef (1859–1943) 85
Heyduk, Adolf (1835–1923) 8, 27, 40, 73, 76–78
Hintnaus, Jaroslav (1924–2010) 130
Hlaváč, M. 138
Hlaváček, František Josef (1853–1937) 124
Hlobilová, Marie 34
Hlubinský, Silva (1900–1961) 84, 122, 127
Hnojek, Antonín Vojtěch (1799–1866) 120
Hoblík, František (1842–1926) 119
Hodáč, František Xaver (1883–1943) 103
Hofer, Josef (1871–1947) 87
Hofmeister, Rudolf
Richard (1868–1934) 113
Höchenberger, Jan Tomáš 120
Holakovský, Michael
Emanuel (1860–1937) 76, 111
Holeček, František S. (1865–1929) 79
Holeček, Josef (1853–1929) 76
Hözl, Eduard 66, 80
Homolka, Svatopluk (1889–1981) 84
Honl, Ivan (1898–1984) 131
Hora, Josef (1891–1945) 40, 87, 122
Horák, Josef 112, 113
Horák, Josef Alois (1877–1953) 112, 113
Horák, L. 82
Horáková, Abigail (1871–1926) 34
Horenský, František (1866–1933) 82
Horký, Jan 93, 133, 138
Horký, Karel (1879–1965) 92
Horn, J. 137
Hornánský, Alois Václav (1871–1938) 107, 112
Hornof, Jaroslav 130
Horych, František 86
Hořejší, Anna 96
Hořejší, Jindřich (1886–1941) 40, 41
Hořínek, Antonín (1879–1960) 85
Hostovský, Egon (1908–1973) 121
Houbal, Josef 138
Houška, J. K. 112
Houška, Josef Vojtěch (1826–1875) 102
Hradecká, Růžena Ch. 75

Hraše, Jan Karel (1840–1907) 76
Hrdina, Josef Leopold (1856–1933) 75, 76, 82
Hroch, Karel B. 99
Hrdý, František 87
Hruban, Mořic (1862–1945) 121
Hruška, Jan František (1865–1937) 88
Hruška, Josef 130, 132
Hrůza, Antonín (1865–1950) 96
Hubálek, Karel Otakar (1859–1929) 129
Hudec, Rudolf (1883–) 129
Hudeček, Stanislav 27
Hummel, Jindřich 114
Hurban, Jozef Miloslav (1817–1888) 63
Hůrka, Jan Břetislav (1873–1934) 116
Husák, Otakar (1885–1964) 83
Hušáková, Marie 94
Hüttlová, Jaromíra (1893–1964) 113
Hybeš, Josef (1850–1921) 123
Hýbl, Jan (1786–1834) 16, 17, 21, 61, 69
Hynek, Alois (1842–1909) 43, 82, 92, 132

CH

Chaloupka, Josef (1898–1930) 84
Chalupa, František (1857–1890) 76
Chalupa, Karel (1864–1904) 27, 28, 79
Chalupský, Václav (1887–1952) 85, 88, 96
Charvát, Vincenc (1889–1947) 40
Chlumecký, Adam (1854–1938) 121
Chocholoušek, Prokop (1819–1964) 72
Chudobka, Stanislav (1891–) 127
Chytil, Alois (1877–1949) 81, 129
Chytil, Josef (1892–1964) 63

J

Jahn, Metoděj (1865–1942) 77, 80, 84
Jahoda, Josef (1872–1946) 84, 87, 88, 112, 126
Jakubec, Jan (1862–1936) 64–66
Jakubec, Ivan 52
Jandl, Antonín 101
Janečková, Jindra 96
Janke, Zikmund (1865–1918) 135
Janota, František 83
Janoušek, Josef (1861–1931) 27
Jansová, Marie 88
Jaroš, František S. 86
Jarský, Václav (1907–1980) 84
Javořícká, Vlasta (1890–1979) 33, 88, 121, 122
Jedlička, Otakar (1845–1883) 72
Jelen, Josef (1848–1904) 81
Jelínek, Hanuš (1878–1944) 81
Jelínek, Sláva Václav (1905–1967) 112

Jelínková-Jirásková, Božena (1880–1951) 34
Jenne, Antonín (1881–1935) 28, 84, 112
Jeřábek, František 63
Jeřábek, L. 112
Jeřábek, Viktor Kamil (1859–1946) 43, 71, 79, 80, 83, 84, 133
Jeřábková, Kateřina (1807–1867) 73
Jesenská, Růžena (1863–1940) 31–33, 77, 78, 81, 86, 94–96
Ježek, Přemysl (1914–2006) 46, 131
Jiran, Míla 127
Jirásek, Alois (1851–1930) 40, 66, 73, 76–78, 129
Jirásková-Havlíčková, Marta (1898–1981) 34
Jireček, Hermenegild (1827–1909) 110
Jírko, Miloš (1900–1961) 81, 130
Jírotka, Zdeněk (1911–2003) 88
Jiroušek, Tomáš Josef (1858–1940) 122
Jiskra, Petr 99
Jizerský, Vlastimil (1875–1935) 82, 130
John, Jaromír (1882–1952) 87
Jordán, V. 112
Juda, Karel (1871–1959) 29
Jun, Antonín (1881–) 83
Jungmann, Josef (1773–1847) 74
Jurčínová, Eva (1886–1969) 32
Jurende, Karel Josef (1780–1842) 11, 12, 61, 62, 68, 69

K

Kaderka, Alois 127
Kafka, Franz (1883–1924) 32, 121
Kafka, Josef (1858–1929) 116
Kálal, Karel (1860–1930) 79, 82
Kálal, Václav F. 112
Kallab, Jaroslav (1879–1942) 85
Kalláb, Karel (1884–1963) 85
Kalus, Josef (1855–1934) 84, 85
Kamenický, J. B. 83
Kaminský, Bohdan (1859–1929) 25–27, 29, 46, 79, 92
Kandlerová, Alžběta 135
Kaplický, Václav (1895–1982) 40, 41
Karadžić, Vuk Stefanovič (1787–1864) 10
Karafiát, Ferdinand (1870–1942) 65, 125
Karafiát, František 71
Karafiát, Leopold 71
Karas, Josef František (1876–1931) 82, 84, 85, 112, 125
Karásek ze Lvovic, Jiří (1871–1951) 32, 124
Kárek, Ota 95
Kareš, V. 112

- Karlínský, František 75
 Kárník, Jan (1870–1958) 81
 Kašpar, Adolf 80
 Kašpar, Ludvík Bohumil (1837–1901) 119
 Kašpar, Václav (1894–1941) 88, 96
 Kautský, Václav (1880–1924) 45, 132
 Kazdová, Marie (1820–2011) 34
 Khol, František (1877–1930) 32
 Kisch, Egon Erwin (1885–1948) 121
 Klabusay, Lambert (1856–1921) 110
 Klácel, František Matouš (1808–1882) 12, 63, 72
 Klášterský, Antonín (1866–1938) 27, 43, 84, 85, 132
 Klauďy, Karel Leopold (1822–1894) 73
 Klecanda, Jan (1855–1920) 25, 72, 75, 98
 Kletečka, František 27
 Klicpera, Václav Kliment (1792–1859) 63
 Klíč, Karel Václav (1841–1926) 25
 Klier, Čeněk (1862–1927) 92
 Klika, Gustav (1910–1969) 43, 132
 Kliment, František (1895–1976) 46
 Klose, Antonín Jaroslav (1861–1906) 81
 Klostermann, Karel (1848–1923) 81, 98, 99
 Klvaňa, Antonín 81
 Knap, Josef (1900–1973) 88
 Kněz, František (1918–1991) 88
 Kober, Ignác Leopold (1825–1866) 52, 53, 63, 74, 75, 109, 136
 Kobes, Jan (1884–1965) 133
 Kočí, Tomáš (1859–) 95, 111
 Kodým, Filip Stanislav (1811–1884) 105
 Kohout, František 46
 Kohout, Jan 46
 Kohout, Jára (1904–1994) 88
 Kohout, Josef (1863–1946) 45–47
 Kolár, František Karel (1829–1895) 25, 29
 Kolář, Josef (1830–1910) 75
 Kolářová, Ludmila (1915–) 96
 Kolck, H. 75
 Kolenatý, Ervín 99
 Kollár, Ján (1793–1852) 47
 Kolman Cassius, Jaroslav (1883–1951) 130
 Komárenský, Josef Jiří 129
 Komenský, Jan Amos (1592–1670) 68, 97, 101, 119, 120
 Koniček, Alois (–1959) 138
 Koniček, Jan 86
 Königsmark, Josef 86
 Konrád, Karel (1899–1971) 93
 Kopal, Petr (1834–1917) 75, 118
 Kopfstein, Jindřich (1862–1917) 25
 Kopřiva, Petr viz Kopal, Petr
 Kopta, Josef (1894–1962) 40, 41, 130
 Kořán, Josef J. 74
 Kos, František 84
 Kosina, Karel (1899–1961) 138
 Košnář, Julius (1862–1934) 121
 Košťál, František Jiří (1857–1909) 44, 76
 Košťál, František Josef (1870–1906) 45
 Košťál, Synesius Alexandr (1849–1925) 27, 29
 Košuth, Bedřich V. 119
 Kotrba, Václav (1871–1929) 83, 118
 Kotýnek, František X. (1863–1940) 137
 Koubec, Jindřich 130
 Koutný, Edvard 79
 Koza, Josef (1869–1939) 104
 Kozáková, Anděla (1897–1986) 34
 Kožík, František (1909–1997) 87
 Kožíšek, Josef (1861–1933) 99
 Král, Antonín 112
 Kramerius, Václav
 Matěj (1753–1808) 15–17, 21, 61
 Kramerius, Václav
 Rodomil (1792–1861) 16, 17, 19, 61
 Kramoliš, Čeněk (1862–1949) 80, 81
 Krapka, Josef (1862–1909) 124
 Krásnohorská, Eliška (1847–1926) 8, 31, 76, 78, 81, 95, 95, 125, 129, 136
 Kratochvíl, Jaroslav (1885–1945) 40
 Kratochvíl, Josef (1915–2001) 99
 Kratochvílová, Joža 92
 Krčmářová, Marie 79
 Kreil, Karel (1798–1862) 71
 Krejča, Josef 99
 Krejčí, Alois 124
 Krejčí, František Václav (1867–1941) 123, 124
 Krejčí, Jan (1903–1941) 86
 Krejčí, Jan Jiří (1883–) 96
 Krejčík, Karel (1857–1901) 25, 28, 53
 Krejčová, Hana 119
 Krchová, Božena 34
 Krofta, Václav (1875–1972) 84
 Kropáč, František (1898–1966) 117
 Kroupa, Jiří (1951–) 70
 Krška, Titus (1842–1900) 87
 Krumpholc, Josef (1870–1950) 87
 Krušina, F. viz Kandlerová, Alžběta
 Křelina, František (1903–1976) 86, 100, 130
 Křemen, Václav (1862–1928) 43, 132
 Křešín, Pavel 86
 Křička, Petr (1884–1949) 85
 Křičková, Pavla (1886–1972) 85
 Křivý, Karel (1860–1932) 113
 Kříž, Adam (1852–1909) 79
 Kuba, Ludvík (1863–1956) 79
 Kubešová, Ema 86
 Kubiček, František (1874–1963) 111
 Kubička, Josef (1887–1953) 130
 Kučera, Vladimír (1906–) 44, 133
 Kudláček, Čeněk (1896–1967) 130
 Kuffner, Hanuš (1861–1929) 66, 80, 128
 Kuchař, Josef (1847–1926) 132
 Kukla, Karel Ladislav (1863–1930) 112
 Kulda, Beneš Method (1820–1903) 65, 75, 81, 120
 Kulík, Karel 93
 Kuneš, Vojtěch Václav (1817–1895) 120
 Kuttan, Karel Václav (1859–1940) 77, 130
 Kváča-Tynčanský, Rudolf 86–88
 Kvapil, František (1855–1925) 79, 126
 Kvapil, Jaroslav (1868–1950) 27
 Květ, František 117
 Květenská, Růžena 95
 Kyas, Karel (1881–1958) 95
 Kypř, Ondřej (1883–1959) 116, 129
 Kytlicová, Pavla (1874–1932) 85, 88
- L**
- Lada, Josef (1887–1957) 33
 Lambl, Jan Baptista (1826–1909) 74, 109
 Langer, František (1888–1965) 129, 130
 Langer, Jiří (1894–1943) 121, 122
 Landt, Wendelin Hugo 72
 Lang, Rudolf (1894–1918) 137
 Lapáček, Alois 45, 132
 Laudová-Hořicová,
 Marie (1869–1931) 95
 Lebloch, Otakar (1888–1966) 83
 Lederer, Eduard (1859–1944) 121
 Lederer, Max 86
 Leger, Karel (1859–1934) 27, 29, 84, 87
 Legerová, Klára viz Jenne, Antonín
 Leminger, Josef 47
 Lesaň, František (1901–1945) 87
 Leschingr, Edvard (1858–1945) 95
 z Lešehradu, Emanuel (1877–1955) 32, 81, 82, 84, 113, 116, 126
 Levý, Mikuláš (1876–1942) 121
 Ležal, Jan 138
 Libík, Stanislav 112
 Liblinský, Jan Slavibor (1822–1899) 72
 Lípa, Josef 76, 84
 Lišková, Věra (1910–1944) 34
 Ločák, Karel (1879–1941) 89
 Loh, František 133
 Lolek, Jakub (1845–1917) 125
 Lomnický, František
 Šimon (1858–1930) 27, 29

Loskot, František (1870–1932) 125
 Loukota, Jakub (1859–1934) 66, 78
 Lužická-Srbová,
 Věnceslava (1832–1920) 31, 34, 75, 136

M

Macek, Antonín (1872–1923) 117
 Macků, Bohuslav 127
 Mahen, Jiří (1882–1939) 125, 138
 Mácha, Jaroslav (1892–1971) 88, 93
 Mácha, Karel Hynek (1810–1836) 74, 94
 Machar, Josef Svatopluk (1864–1942) 77,
 81, 84, 117, 125
 Majerová, Marie (1882–1967) 32, 82, 124
 Makuš, Jaroslav (1891–1945) 86
 Malíř, Albert 103
 Malířová, Helena (1877–1940) 94, 95, 124
 Malý, Jakub (1811–1885) 73
 Malý, Josef 89
 Malý, Miloš (1908–) 99
 Mančal, Jaroslav 65
 Mánes, Josef (1820–1971) 66,
 Mánes, Quido (1828–1880) 11, 80
 Marcha, Jaroslav (1880–1961) 87, 114
 Marien, Otakar Julius 129
 Marjánko, Ferdinand (1845–1903) 28
 Markus, Vítězslav (1877–1942) 121
 Marold, Luděk (1865–1898) 25
 Marten, Miloš (1883–1917) 32, 94
 Martinčík, Richard (1875–) 127
 Martínek, Vojtěch (1887–1960) 80, 84, 85,
 87, 100
 Masák, Emanuel (1883–1964) 99
 Mašek, Karel Vítězslav (1865–1927) 25,
 27, 29
 Mašek, Václav 125
 Matějka, Karel (1844–1881) 75
 Maternová, Pavla (1858–1923) 31, 94, 95
 Mathon, Placid Jan (1841–1888) 65, 120
 Maupassant, Guy de (1850–1893) 98
 May, Karl (1842–1912) 98
 Mazal, J. 137
 Mazura, Alex 121
 Medau, Karel Vilém (1791–1866) 10, 63,
 72, 106, 109
 Medek, Rudolf (1890–1940) 81, 86,
 117, 130
 Melich, V. 138
 Mellanová, Tereza (1863–1950) 95
 Melniková-Papoušková, Naděžda
 (1891–1978) 32
 Menhard, Xaver (1857–1909) 27
 Merhaut, Josef (1863–1907) 82
 Merhout, Cyril (1881–1955) 87

Mikota, Václav (1896–1982) 139
 Mikšíček, Matěj (1815–1892) 12, 72, 110
 Mikuláš Boleslavský, Josef (1829–1892) 121
 Minařík, Karel (1856–1935) 81, 129
 Miřiovský, Emanuel (1846–1911) 43, 77,
 132
 Mittenhubrová, Anuše (1875–1953) 75, 77,
 82, 87, 88, 96, 121
 Mlčoch, Karel (1907–1996) 87
 Modráček, František (1871–1960) 125
 Moravec, Bedřich (1859–1936) 81–83, 92
 Moravec, František (1906–1962) 88
 Morávek, Jan (1888–1958) 126
 Moudrá, Pavla (1861–1940) 95
 Mourek, Theodor (1847–1879) 103
 Mráčková, Albína viz Dvořáková-Mráčková,
 Albína
 Mrázek, Karel 137
 Mrkvička, Otakar (1898–1957) 93
 Mrštík, Vilém (1863–1912) 31, 77, 78,
 82, 125
 Mühlsteinová, Berta (1841–1887) 31
 Mukařovský, Josef (1851–1921) 25
 Müldner, Josef (1880–1954) 87
 Münzer, Jan (1898–1950) 121
 Musil-Daňkovský, Emil (1857–1941) 85
 Muttič, Kamil Vladislav (1873–1924) 25,
 27
 Mužík, Antonín Václav (1845–1877) 75
 Mužík, Augustin Eugen (1859–1925) 76, 77,
 79, 82, 83
 Myslíková, Věra (1878–) 85

N

Nagl, V. 64, 73
 Napoleon Bonaparte (1811–1821) 17, 68
 Nauman, J. 44
 Navarová, Zdeňka 85
 Navrátil, Eduard (1873–1930) 44
 Navrátil, Emil 81
 Navrátil, Michal (1861–1931) 116
 Nečas, Jan Evangelista (1849–1919) 81, 121
 Nečásek, Antonín (1871–1938) 29, 66, 79,
 80, 87
 Nečasová, Cyrila 95
 Nejedlý, Josef K. (1858–1918) 81
 Němcová, Božena (1820–1862) 6, 8, 10–12,
 63, 72–74, 120
 Němeček, Zdeněk (1894–1957) 87, 100
 Nepraš, Josef (1901–1983) 113
 Neruda, Jan (1834–1891) 24, 27, 29, 40,
 73, 82, 89
 Nesvadbíková, Anna (1861–1928) 66, 80
 Nešvera, Rudolf (1883–1966) 112

Netopil, Vojtěch 108
 Neubert, František (1848–1915) 124
 Neugebauer, Jan 71
 Neumann, Stanislav
 Kostka (1875–1947) 40, 85, 124, 125
 Nevšimal, August V. (1847–1916) 29, 92
 Nezval, Vítězslav (1900–1958) 86
 Noha, Jan (1908–1966) 86
 Noháč, Jan (1867–1911) 82
 Novák, Arne (1880–1939) 65, 85
 Novák, František (1867–1915) 80, 81, 125
 Novák, Jan Václav (1853–1920) 80
 Novák, Josef 47
 Novák, Ladislav (1865–1944) 25
 Nováková, Teréza (1853–1912) 31, 32,
 95, 98
 Novodvorský, Josef 85
 Novotná, Lila B. 125
 Novotná, Marie 96
 Novotný, Alois 85
 Novotný, Karel 76

O

Obrovský, Jakub (1882–1949) 87
 Obrtel, František (1873–1962) 87
 Ocetek, Josef (1868–1950) 104
 Odehnal, Antonín 82
 Odvalil, František (1880–1938) 89
 Ohéral, Jan (1810–1868) 6, 11–13, 62,
 68, 72, 73
 Olbracht, Ivan (1882–1952) 84, 124, 126
 Oliva, Ferdinand (1865–1943) 27
 Oliva, Viktor (1861–1928) 25
 Olšovský, Štěpán 84
 Ondráček, Otto 117
 Opatrný, Karel Rudolf 76
 Opočenský, Gustav Roger (1881–1949) 43,
 84, 99, 127, 132
 Opolský, Jan (1875–1942) 32, 94
 Orel, František (1849–1927) 120
 Orel, Josef 120
 Orlická, Zora 81
 Osten, Jan (1871–1921) 83, 133
 Ostravický, Čeněk (1869–1912) 85
 Otava, Josef (1876–1931) 44
 Otto, Jan (1841–1916) 23, 32, 43, 46, 57,
 66, 67, 77, 78, 79, 82, 88, 92, 94, 95,
 97, 98, 118
 Otýn, Břeněk (1870–1926) 82, 90

P

Pachnerová, Míla (1904–) 96
 Pak, Jiří (1865–1918) 77
 Pakosta, Jan (1896–1983) 88, 93

- Palacký, František (1798–1876) 64, 68, 72, 74
Panýrek-Vaněk, Václav (1865–1939) 81, 129
Papica, Josef (1903–1970) 122
Paseka, Vincenc 119
Páta, Josef 86
Pavel, Ladislav (1864–1928) 124
Pavlič, Václav 95
Pavlík-Sychra, Josef (1899–1966) 96
Pavlů, Jan 83
Pazdírek, Oldřich (1887–1944) 138
Pecka, Josef Boleslav (1849–1897) 123
Pečířka, Josef (1818–1870) 9, 63, 64, 71, 73, 75, 105
Pečířková, Mariana (1838–1904) 9, 64, 75
Pechtor, Čeněk (1872–1940) 112
Pejša, Valerián (1858–1893) 27
Pelantová, Růžena (1886–1959) 33
Pelišek, Jan 119
Pelišek, Josef (1889–1969) 116
Pelz, Antonín 138
Petrklíč, Antonín 111
Petrus, Jan (1890–1968) 44, 84, 93, 95, 112
Pfleger Moravský, Gustav (1833–1875) 73, 74
Pik, Antonín 125
Pikhart, Antonín (1861–1909) 27
Pilnáček, Josef 107, 108, 113
Píša, A. M. (1902–1966) 122
Píša, Arnošt (1865–1950) 67, 79, 103
Pištělák, Bohumil (1893–1958) 87, 93, 99
Pittnerová, Vlasta (1858–1926) 9, 64, 66, 75, 79–81, 83, 87, 94–96, 118, 121
Plaček, Bernard (1834–1905) 120
Placht, Otto (1890–1959) 104
Plamínek, Karel 127
Pleva, Josef Věromír (1899–1985) 85
Podlipská, Sofie (1833–1897) 31, 72, 74, 75, 77, 95
Pokoř, Otakar (1895–1949) 138
Pokorná, Drahomíra (1913–) 9
Pokorný, Antonín (1904–) 9, 82
Pokorný, František Václav 82, 122
Poláček, Karel (1892–1945) 33
Polák, Albert 83
Polák, Milota Zdirad (1788–1856) 18
Polz, Guido 73
Pondělík, František (1828–1885) 102
Posil, A. 113
Pospíšil, Alois 124
Pospíšil, Jaroslav (1812–1889) 46, 54, 64, 66, 73, 76, 78
Pospíšil, Karel (1867–1929) 86
Pospíšil, Ladislav 102
Pospíšil, Milan 23
Pospíšil, Otakar 97
Pospíšil, Stanislav 110
Pospíšilová, Milada 78
Potocká, Józsa (1871–1931) 34
Prágr, Alois Václav (1857–1943) 43, 132
Pravda, František (1817–1904) 120
Preissová, Gabriela (1862–1946) 32, 77, 79, 81, 87, 94–96
Procházka, Arnošt (1869–1925) 32
Procházka, František
 Serafínský (1861–1939) 25, 29, 33, 43, 67, 82, 84, 97, 98, 113, 132
Procházka, Karel 75
Procházka, Rudolf (1889–1945) 130
Procházková, Miloslava (1844–1923) 67, 80
Promberger, Romuald (1856–1932) 34, 66, 80, 81, 95, 120, 128
Prosecký, A. M. 110
Přerhof, Heřman (1831–1867) 24, 25
Příbek, Václav 99
Příkryl, Bohumil (1893–1965) 41
Příkryl, Ondřej (1862–1936) 81, 125
Přival, V. (1894–1962) 84
Ptáček, František 130
Půlpán, Karel (1885–1914) 127
Půlpytel, Karel 127
Pýcha, Josef 130
- Q**
Quis, Ladislav (1846–1913) 28
- R**
Randa, Emil 138
Rank, Josef (1816–1896) 43
Ranný, Emanuel (1913–2008) 122
Ranný, Otakar 122
Rauš, Jaroslav (1877–) 138
Raušar, Josef Zdeněk (1862–1947) 82, 95
Rébl, Jiří 127
Reiniš, Stanislav (1879–1955) 127
Reinwart, Antonín (1856–1929) 107, 113
Reisner, Karel (1868–1913) 44
Reiter, Jan (1877–1941) 44, 133
Renč, Václav (1811–1973) 87
Renn, Antonín (1811–1881) 89
Rezek, Antonín (1853–1909) 78
Rieger, František Ladislav (1818–1903) 74
Rodler, Adolf (1843–1912) 65, 77
Rohlíček, Bedřich (1797–1871) 102
Rohrer, Rudolf (1805–1839) 69, 106, 120
Rón, Zdeněk (1889–1948) 87, 130
Rosendorfová, Marie Vlasta 95
Royová, Kristina (1860–1936) 120
Rozmara, Josef Václav (1872–1951) 83
Rozsypalová, Augusta (1857–1925) 82
Rubeš, Ferdinand (1887–1944) 130
Rudloff, Jaroslav (1876–1955) 92
Růžička, Josef (1808–1872) 119, 120
Rybář, V. K. (1860–1911) 81
Rybička, Antonín (1812–1899) 16, 110
Ryšavý, Rudolf (1876–1949) 44
- Ř**
Řeháková, Anna (1850–1937) 31, 34, 95
Řeháková, Eliška (1846–1916) 31, 34, 95
Řivnáč, František (1807–1888) 80
- S**
Sabina, Karel (1813–1877) 63, 72–75, 106
Sadský, Václav 86
Salichová, Helena (1895–1975) 122
Salm-Reifferscheidt, Hugo
 František (1776–1836) 70
Sedláček, Alfons (1897–1981) 127
Sedláček, Antonín (1914–) 88
Sedláček, Hanuš 97
Sedlák, J. V. 130
Seidl, Johann Gabriel (1804–1875) 72
Seifert, Jaroslav (1901–1986) 40, 84, 116, 126
Sekanina, František (1875–1958) 43, 84, 132
Semerádová, Karla (1867–1949) 95
Semerádová, Pavla 94
Seyfried, Karel (–1865) 73
Scheiner, Artuš (1863–1938) 25, 26
Schepp, F. K. 44
Schmied, Emanuel J. 45
Schulz, Ferdinand (1835–1905) 25
Schwaiger, Hanuš (1854–1912) 25, 80
Siedler, Franz Karl 116
Sícha, Richard (1883–1963) 44
Silný, Karel 125
Skácelík, František (1873–1944) 88, 96
Skalská, Marie 96
Skalský, Gustav Adolf (1857–1926) 119
Skočdopole, Antonín (1828–1919) 75
Skrejšovský, František (1837–1902) 64, 73
Skrejšovský, Jan Stanislav (1831–1883) 75
Skružný, Josef (1871–1948) 25, 26, 93
Skýpala, Otakar (1877–1943) 81
Sládek, Josef Václav (1845–1912) 78, 79, 83
Slavík, František (1803–1967) 109
Slezáková, Beatrice 120
Slovan, Vladimír 79

- Smazal, Josef (1896–1943) 130
 Smetana, Bedřich (1824–1884) 135, 136
 Smrček, J. F. 85
 Sochorec, Rostislav (1900–1948) 113
 Sokol, Josef (1831–1912) 76
 Sokolová, Vilma (1859–1941) 95
 Solar, Karel (1901–1981) 130
 Solař, Jeronym (1827–1877) 102, 130
 Sollinger, J. P. 62, 68, 69
 Sommer, Jiří (1897–1963) 130
 Sonntag, Kuneš (1878–1931) 124
 Soukal, Josef (1852–1928) 81–83, 85
 Soukop, Jan Nepomuk (1826–1892) 75, 77, 81
 Sova, Antonín (1864–1928) 84, 86, 88, 125
 Spáčil, Jindřich (1899–1978) 84
 Spurný, Jan (–1860) 63, 71, 106, 120
 Srb, Adolf (1855–1933) 111
 Srb, Eduard (1863–1945) 115, 116
 Srb, Kamil 122
 Srubjan, Michal (1870–1908) 79
 Staněk, Jan (1869–1948) 84
 Stark, Karel 138
 Stašek, Bohumil (1886–1948) 126
 Stehlík, František (1888–) 44, 131, 133
 Stehlík, Ladislav (1908–1987) 88
 Stein, Adolf (1845–1910) 121, 124
 Steinbrener, Johann (1835–1909) 46, 55, 56, 64, 65, 77, 86, 88, 118, 128, 130
 Steiner, Josef (1862–1912) 124
 Stojan, Antonín Cyril (1851–1923) 121
 Stránecká, Františka (1839–1888) 81
 Stránská-Absolonová, Olga (1873–1927) 95
 Stránský, Adolf (1855–1931) 81
 Strejček, Jan B. (1886–1943) 121
 Strejček, Ferdinand 23
 Strnad, Antonín (1746–1799) 16
 Strnad, Karel 79
 Strojil, Antonín 126
 Strojil, Jaroslav (1878–1934) 87, 116
 Stroupežnický, Ladislav (1850–1892) 76, 119
 Střemcha, Pavel 78
 Strěbrný, Jiří (1880–1955) 85
 Studničková, Božena (1849–1934) 31, 95
 Stuchlík, Kamil (1863–1940) 25
 Stupavský, Rudolf (1868–1935) 95
 Stýblo, Bedřich (1817–1891) 55, 56, 64, 65, 120
 Sumín, Jiří (1863–1936) 81
 Svátek, Jan (1883–1958) 97
 Svátek, Josef (1835–1897) 120
 Svěcený, Antonín (1871–1941) 99, 124
 Světlá, Karolina (1830–1899) 31, 32, 77–79, 95
 Svoboda, František Xaver (1860–1943) 29, 64, 66, 77, 79, 84, 98, 99, 116
 Svoboda, Jan František 115
 Svoboda, Josef František (1874–1946) 137
 Svoboda, Otakar (1872–1926) 84
 Svoboda-Zásmucký, A. M. 76
 Svobodová, Blanka 123
 Svobodová, Nina (1902–1988) 33, 88, 96
 Svobodová, Růžena (1868–1920) 81, 83, 94
 Svobodová-Goldmannová, Františka (1868–1924) 84
 Svojsík, Alois (1875–1917) 129
 Svozil, Oldřich (1906–1984) 104
- Š**
 Šafář, Bohumil (1890–1945) 126
 Šafařík, Pavel Josef (1795–1861) 12
 Šafránková, Marie 33
 Šach, Josef (1886–1974) 85, 87
 Šajner, Donát (1914–1990) 88
 Šamalík, Josef (1875–1948) 84, 95
 Šanda, Jan Nepomuk (1889–1969) 86, 96
 Šašek, Alois (1877–1933) 83
 Šašek, František (1856–1924) 137
 Šebek, Ladislav (1861–1927) 27, 92
 Šebesta, František 119
 Šedivý, Josef (1901–1984) 86
 Šefčík, Otakar 86
 Šešín, Ferdinand 129
 Ševčík, Bohdan 130
 Ševčík, Vilibald (1865–1915) 82
 Šifter, František (1888–1928) 40
 Šilhavý, V. 130
 Šimáček, František (1834–1885) 10, 16, 46, 47, 75, 76, 78
 Šimeček, Bohuslav 81
 Šimon, František (1858–1930) 27
 Šimůnek, Karel (1869–1942) 28
 Šindler, Florian 120
 Šípek, Karel (1857–1923) 29, 46, 92
 Šír, Josef (1859–1920) 81
 Škroch, Jan (1837–1922) 110
 Šmejkal, Jan 135
 Šmilauer, Vladimír (1895–1983) 64
 Šmilovský, Alois Vojtěch (1837–1883) 75, 85
 Šmok, Mikuláš (1880–1949) 104
 Šolc, Emil (1861–1931) 82, 92
 Šolc, Karel (1836–1889) 82, 92, 128, 130
 Šorm, Antonín (1890–1947) 77, 85, 86, 121
 Špaček, Václav (1856–1939) 81, 120
 Špolc, Hanuš (1887–1957) 86
- Šrámek, Fraňa (1877–1952) 84, 124, 125, 126
 Šrut, Antonín 135
 Šrůtek, Josef Antonín (1822–1901) 102
 Štapfer, Karel (1863–1930) 25
 Šťastný, Alfons Bohumil (1866–1922) 27, 81, 82, 83, 92, 118
 Šťastný, Jiří V. 112
 Šťastný, Vladimír (1841–1910) 104, 120
 Štech, Václav (1859–1947) 25, 29, 46
 Štěpánková, Tana 87
 Štětka, Josef (1878–1946) 121
 Štolba, Josef (1846–1930) 29
 Štulc, Václav (1814–1887) 64, 75, 120
 Šturc, Václav (1858–1939) 124
 Šubert, František Adolf (1849–1915) 32
 Šubert, Václav (1825–1885) 119
 Šulc, Jaroslav (1903–1977) 87
 Šumavský, František 82
 Šváb-Malostranský, Josef (1860–1932) 25, 27
 Švabinský, Max (1873–1962) 81
 Švec, Radko 130
 Švíkal, Josef L. (1868–1945) 82, 86–88, 130
- T**
 Táborská, Irma 114
 Táborský, K. B. 111
 Taroucca, Bedřich Sylva (1816–1881) 120
 Taufer, Josef (1869–1940) 110
 Tayerle, Rudolf (1877–1942) 126
 Tempsky, Friedrich (1821–1902) 71
 Tesková, Anna (1872–1954) 32
 Téver, Felix (1852–1932) 32
 Teytz, Viktor (1881–) 121
 Theer, Otakar (1880–1917) 117
 Thuma, Alois (1838–1914) 110
 Thuma, Karel Ladislav (1853–1917) 25
 Tichý, Václav (1904–1962) 86
 Tittelbach, Vojtěch (1900–1971) 93
 Todt, Robert 133
 Tolstoj, Lev Nikolajevič (1828–1910) 98
 Toman, Karel (1877–1946) 125
 Topič, František (1858–1941) 23, 33, 92, 98
 Trapp, Mořic Vilém (1825–1895) 110
 Trassler, Joseph Georg (1759–1816) 61, 62, 68, 69, 71
 Trkanová, Marie (1893–1974) 85
 Trojanová, Olga 95
 Trokavecký, Bedřich 92
 Truhelka, Antonín Venceslav (1834–1877) 24
 Truhlář, Quido 81
 Truchsess-Waldburg-Zeil, Marie 68

Tuhaňská, Jiřina 85
 Tůma, Alois 120
 Tůma, Karel (1843–1917) 29
 Tumlířová, Marie (1867–1925) 33, 94
 Turek, František 129
 Turnerová, Jarmila 126
 Tvrzník, Bohuš 139
 Tyl, Josef Kajetán (1808–1856) 63, 74
 Tyrš, Miroslav (1832–1884) 43, 131, 132

U

Ulrich, Josef (1857–1930) 25
 Uprka, Joža (1861–1940) 66, 80
 Urban, Jaroslav (1893–1974) 87
 Urban, Jaroslav František (1889–1960) 112
 Urbánek, František
 Augustin (1842–1919) 31, 74, 95, 101,
 103, 135, 136,
 Urbánek, Mojmír (1873–1919) 134,
 136, 137
 Urbánek, Velebín F. (1853–1992) 134
 Urbánek, Vladimír K. (1878–1948) 137
 Urbánková, Jarmila (1911–2000) 96
 Urbanová, B. W. 34

V

Vačlena, Karel (1865–1926) 34, 96
 Vachek, Emil (1889–1964) 64, 123, 125
 Vajtauer, Emanuel (1892–) 84, 126
 Valenta-Alfa, Václav (1887–1954) 40
 Valnoha, Karel 83
 Valouch, František (1810–1875) 102
 Vašek, Adolf Emil (1881–1948) 85, 130
 Vašek, Václav (1915–1995) 88
 Vašica, Josef (1884–1968) 104
 Vaško, V. 111
 Vavrková, Emilie 96
 Vávra, Jaroslav Raimund (1902–1990) 104
 Vávra Haštalský, Vincenc (1824–1877) 12,
 73, 75
 Vavřík, Zdeněk (1906–1964) 85
 Velhartický, Adolf (1882–1932) 116, 126
 Verne, Jules (1828–1905) 98
 Veselá, Běla 33
 Veselý, Adolf (1886–1961) 99
 Veselý, František 83
 Vetešník, František
 Matějovic (1784–1850) 18
 Veverka, František
 Budislav (1793–1830) 21, 76
 Vichovská, Anežka (1878–1944) 125
 Vichterle, František Jan (1836–1911) 43
 Vika, Karel (1875–1941) 79
 Vilímek, Jan (1860–1938) 23

Vilímek, Josef Richard (1835–1911) 24,
 25–27, 98, 99, 134
 Vilímek, Josef Richard (1860–1938) 25, 89,
 92, 98, 99
 Vincent, Jan (1867–1942) 81
 Vítský, J. F. viz Svoboda, Josef František
 Vlasáková, Julie (1860–1931) 82, 85
 Vlček, Václav (1839–1908) 75
 Vltavská, Slavomíra 95
 Vobejda, Josef (1891–1964) 88
 Vobišová, Karla (1887–1961) 34
 Voborský, Jan (1866–1934) 33
 Vocilka, Jaroslav (1884–1952) 104
 Vodňanuk, Jan 138
 Vochala, Josef (1892–1965) 85
 Volaňská, Marie 81
 Vondráková-Tichá, Marie (1881–1970) 33
 Vondruška, Felix Adam (1879–1955) 93
 Vořechová-Vejvodová,
 Marie (1889–1974) 34
 Voříšek, Rudolf (1909–1953) 88
 Voskovec, Jiří (1905–1981) 93
 Vožický, František P. (1867–1929) 86
 Vrba, Jan (1889–1961) 112
 Vrbová, Vilma 34
 Vrbka-Schmidt, Jan 86
 Vrchlický, Jaroslav (1853–1912) 27, 28, 65,
 76, 78, 82, 84, 119, 125
 Vybíral, Bohuš (1887–1951) 80, 95
 Vyhlídal, Jan (1861–1937) 80, 81, 88, 118
 Vychodil, Jan (1848–1926) 118, 120
 Vymazal, František (1841–1917) 77
 Vyskočil, Quido Maria (1881–1969) 43,
 84–88, 112, 114, 116, 126, 127, 129,
 130, 132
 Vyšín, Pavel 87

W

Wanklová, Madla (1865–1922) 95
 Weigner, Leopold (1866–1920) 107
 Weiss, Jan (1892–1972) 87, 130
 Wenig, Adolf (1874–1940) 84
 Wenig, Frank (1898–1974) 99
 Wenig, Josef (1885–1939) 82
 Werner, Vilém (1892–1966) 88
 Wiesner, Alois (1852–1924) 65, 128
 Winiker, Karel (1846–1918) 11, 62, 65, 68,
 69, 72, 87
 Winter, Zikmund (1846–1912) 78, 84, 94
 Winterová-Mezerová, Julie (1893–1980) 34
 z Wojkowicz, Jan 32
 Wolker, Jiří (1900–1924) 81

Z

Záboj, Karel 127
 Zaccan, Pierr (1917–1895) 75
 Zahálka, Richard 124
 Záhořík, Karel (1891–1976) 44
 Zahradka, Kamil 78
 Zahradníček, Jan (1882–1958) 122
 Zahradník-Brodský,
 Bohumil (1862–1939) 71, 78, 79, 81,
 122, 127
 Zach, Aleš (1941–) 98
 Zákoucký, Karel Josef (1862–1925) 71, 75,
 77, 82, 84, 87, 111, 120
 Zákrejs, František (1839–1907) 63, 74
 Zániová, Vilma 85
 Zap, Karel Vladislav (1812–1871) 74
 Zápotocký, Ladislav (1852–1916) 123
 Zárubský, Jan 96
 Zářecký, Václav (1856–1936) 43, 132
 Zelený, Josef (1824–1886) 120
 Zeman, Adolf (1882–1952) 130
 Zeman, František 79
 Zeman, Joseph Alois (1780–1826) 62
 Zíbar, Jan 85
 Zíbrt, Čeněk (1864–1932) 78
 Ziegloser, Jan (1875–1955) 113
 Zich, Stanislav Emil (1904–) 88
 Zika, Ludvík 24
 Ziková, Luisa (1874–1896) 31
 Zimmermann, Josef (1804–1877) 71
 Zýbal, František (1891–1940) 85, 88, 122

Ž

Žák, Emanuel (1863–1943) 104
 Žakovský, Vladimír 65, 76
 Želenský, Karel (1865–1935) 92
 Želízko, Jan Vratislav (1874–1938) 86
 Ženíšek, František 66
 Živný, Josef 112
 Žlábková, Marie (1883–1963) 84

Literatura

- AMERLING, Karel. České kalendáře na rok 1837. *Květy*. 1837, roč. 4, příl. 2, s. 6.
- BEDNAŘÍK, Karel a HAVELKOVÁ, Věra. *Časopisy a kalendáře vydávané Moravsko-slezskou společností pro zvelebení orby, přírodovědnosti a vlastivědy v Brně: bibliografie*. Díl 1 a 2, 1800–1868 a 1869–1898. Prameny a studie. Praha: Zemědělské muzeum, 1977.
- BLÁHA, František. Kalendáře českých paní a dívek. *Osvěta*. 1908, roč. 38, sv. 1, č. 2, s. 173–175.
- BOSÁKOVÁ, Zdenka. 2015. *České knižní kalendáře 19. století*. Brno: Moravská zemská knihovna. 495 s. ISBN 978-80-7051-206-7.
- BRABEC, Jiří. *Periodika a sborníky 1939–1945*. Praha: Triáda, 2023. 366 s. ISBN 978-80-7474-434-1.
- CONBOY, Martin. *Tisk a populární kultura*. Praha: Akropolis, 2018. 317 s. ISBN 978-80-7470-229-7.
- ČAPEK, Karel. Marsyas: Jak se co dělá. Praha: Československý spisovatel, 1984. 384 s. Spisy, sv. 13.
- DEMEL, Jan Rudolf. Několik slov k velectěnému čtenářstvu listu tohoto! *Hospodář moravský*. 1863, roč. 1, č. 1, s. 1.
- DLOUHÝ, František. Kalendář Ústřední matice školské na rok 1885. *Literární listy*. 1884, roč. 5, č. 20, s. 164.
- DRATVOVÁ, Albína. *Zápisky. Kalendář paní a dívek českých 1942–1943*. Praha: Ústředí žen při Národní radě české, 1942.
- DRBAL, Josef. Opět kapitola o českém humoru. *Komenský*. 1876, roč. 4, č. 4, s. 60–62.
- FOERSTER, Josef Bohuslav. Fr. A. Urbánek. In: *Vzpomínka k stoletému výročí narozenin českého nakladatele Fr. A. Urbánka a na sedmdesát let trvání závodu*. Praha: Melantrich, 1942, 14 s.
- FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti. Přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Bílina – Praha: V. Fronk, 2011. 255 s. ISBN 978-80-260-0413-4.
- HEMELÍKOVÁ, Blanka. Pomněnky z pouti humoru národním obrozením. In: OTTLOVÁ, Marta a Milan POSPÍŠIL (eds.). *Proudý české umělecké tvorby 19. století. Smích v umění*. Praha: Ústav pro hudební vědu ČSAV, 1991, s. 43–47.
- HERRMANN, Ignát. Budiž dlouho zdráv! In: Romualdu *Prombergrovi k pětasedmdesátce*. Olomouc: Soukromý tisk, 1931, s. 21.
- HERZIGG, Josef. Kalendář Matice Cyrillo-Methodějské na r. 1914. *Vlasť*. 1913, roč. 30, č. 4, s. 279–280.
- HRABE, Franz Eduard. *Johann Steinbrener, der Begründer der Buchindustrie in Winterberg*. Winterberg: J. Steinbrener, 1935.
- HRNČÍŘ, František. Kalendář Malého Čtenáře. *Komenský*. 1892, roč. 20, 1892, č. 49, s. 703; 1893, roč. 21, č. 46, s. 667–668.
- JAKOUBEK, Otakar. Zápisní včelařský kalendář pro země koruny České. *Vlasť*. 1914, roč. 30, č. 7, s. 625–626.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Zkrácená Babička: k Ohéralovu překladu do němčiny. *Česká literatura*. 1999, roč. 47, č. 5, s. 473–476.
- JEŽEK, Přemysl. *Česká knižní tělovýchovná literatura od první poloviny 19. století až do roku 1918: tělovýchovný sborník prací členů kateder tělesné výchovy a kateder tělovýchovného lékařství na vysokých školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 273 s.
- JEŽEK, Přemysl. *Česká tělovýchovná a sportovní literatura 1919–1945: bibliografický a encyklopedický přehled spisů, hudebnin a autorů či skladatelů*. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, 2002. 454 s. ISBN 80-86317-26-9.
- Jubilejní pozdrav Josefa Václava Sládky. In: *Seznam knih, časopisů, hudebnin a děl uměleckých kteréž vlastním nákladem vydal J. Otto v Praze: 1871–1911*. Praha: J. Otto, 1911, s. XLVIII.
- KREJČOVÁ, Hana. Kalendář českožidovský 1881–1938. In: *Židovská ročenka 5750 (1989–1990)*. Praha: Rada židovských náboženských obcí v ČSR, 1989, s. 127–132.
- KROUPA, Jiří. *Alchymie štěstí: Pozdní osvícenství a moravská společnost*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska; Brno: Muzejní a vlastivědná společnost. 1987. 317 s.
- KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny žurnalistiky na Moravě: první století českých časopisů 1848–1948*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2013. 279 s. ISBN 978-80-7275-095-5.
- KUBÍČEK, Tomáš. Týdenník a reprezentace národa a národní myšlenky u Františka Matouše Klácela. In: KUBÍČEK, Tomáš a Milan ŘEPA (eds.). *Jan Ohéral a jeho doba*. Brno: Matice moravská, 2010, s. 15–22.
- KUDELA, Josef. Všestudentský kalendář. *Moravskoslezská revue*. 1911, roč. 8, s. 171–172.
- KUSÁKOVÁ, Lenka. *Krásná próza raného obrození*. Praha: Karolinum, 2003. 234 s. ISBN 80-246-0622-4.
- MACHEK, Jakub. *Počátky populární kultury v českých zemích: Tištěná média a velkoměstská kultura kolem roku 1900*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2017. 283 s. ISBN 978-80-7579-001-9.

- MÍRNÝ, Jan. Kapesní kalendář české mládeže. *Komenský*. 1887, roč. 15, s. 159–160.
- NEŠPOR, Zdeněk R. Evangelické kalendáře v „dlouhém“ 19. století. *Český lid*. 2010, roč. 97, č. 2, s. 113–143.
- NIKODÉM, Viktor. Umění a kultura legií. *Kalendář československého legionáře*. 1921, roč. 1, s. 103.
- POSPÍŠIL, Otokar. Literatura dětská a kalendáře. *Úhor*. 1914, roč. 2, č. 10, s. 157–160.
- PRAHL, Roman, VONDRÁČEK, Radim a SEKERA, Martin. *Karikatura a její příbuzní. Obrazový humor v českém prostředí 19. století*. Řevnice – Plzeň: Arbor vitae – Západočeská galerie, 2014. 255 s. ISBN 978-80-86415-98-7.
- ROKYTA, Prokop. Palečkův salonní kalendář na rok 1885. *Literární listy*. 1884, roč. 5, č. 20, s. 162–164.
- RYBIČKA, Antonín. *Přední křesťelé národa českého I*. Praha: František Šimáček, 1889, s. 15.
- SEDLÁČEK, Hanuš. Svátkův kalendář československé mládeže 1926–27. *Úhor*. 1926, roč. 14, č. 11, s. 144.
- SGALLOVÁ, Květa. Paleček (2). In: OPELÍK, Jiří (ved. red.). *Lexikon české literatury 3/II*. Praha: Academia, 2000, s. 757–761.
- SKALIČKA, Jiří. *Humor a satira v obrozené literatuře*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1986.
- SOUKUPOVÁ, Hana. Ke skladbě Litoměřického kalendáře. *Český lid*. 1990, roč. 77, č. 2, s. 94–101.
- STREJČEK, Ferdinand. Kalendářová soutěž před sto lety. *Osvěta*. 1917, roč. 7, č. 8, s. 494–500.
- STREJČEK, Ferdinand. *Humorem k zdraví a síle národa: příspěvek k dějinám novočeského života kulturního a společenského*. Praha: F. Topič, 1936.
- SVATOŇOVÁ, Ilja. Humoristické listy. In: FORST, Vladimír (Ved. red.). *Lexikon české literatury 2/I*. Praha: Academia, 1993, s. 360–362.
- SVOBODOVÁ, Blanka. Nástin dějin kalendářové literatury sociálně demokratické strany dělnické v letech 1878–1918. *Český lid*. 1989, roč. 76, č. 4, s. 239–243.
- ŠKRDLE, Tomáš. Naše kalendáře. *Vlast*. 1895, roč. 12, s. 159.
- ŠKRDLE, Tomáš. Svatá rodina. *Vlast*. 1902, roč. 19, č. 1, s. 83.
- ŠMILAUER, Vladimír. O našich kalendářích. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. 1976, roč. 17, č. 3/4, s. 260–264.
- ŠVABÍKOVÁ, Anna. *Anna Suchardová Boudová (1870–1940)*. Bakalářská práce. Olomouc: Filozofická fakulta UP, 2017.
- ŠVEHLA, Jaroslav. *Jan Otto: Kus historie české knihy*. Praha: Nakladatelství H+H, 2002. 318 s. ISBN 80-7319-010-9.
- TRAILLOVÁ, Nancy. *Možné světy fantastiky*. Praha: Academia, 2011. 228 s. ISBN 978-80-200-1908-0.
- TŘÍSKA, Josef. Vývoj pražského literárněhistorického kalendáře. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C-Literární historie*. 1988, sv. 33, č. 1, s. 44.
- TUMPACH, Josef. Katolická literatura moderní. In: *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha: J. Otto, 1895.
- VESELÁ, Běla. Dějiny Kalendáře. In: *Kalendář paní a dívek českých na rok 1941*. Praha: Ústředí žen při Národní radě české, 1940, s. [4].
- VÍTÁK, Antonín Konstantin. Urbánkův Kapesní kalendář českého učitelstva. *Komenský*. 1900, roč. 28, s. 636–637.
- ZACH, Aleš. *Stopami pražských nakladatelských domů*. Praha: Thyrusus, 1996. 89 s. ISBN 80-901774-4-1.
- ZAND, Gertraude. Jan Ohéral a Božena Němcová. In: KUBÍČEK, Tomáš a Milan ŘEPA, (eds.). *Jan Ohéral a jeho doba*. Brno: Matice moravská, 2010, s. 123–130. ISBN 0323-052X.

Summary

Calendars represent a large collection of non-periodicals, which the Moravian Library in Brno has chosen to explore as part of the ALKARO Project—Almanacs, Calendars, Yearbooks in the Czech lands from 1801 to 1945, approved by the Ministry of Culture of the Czech Republic through the NAKI III Research Programme.

As a unique publication type, calendars span a widely diverse cultural landscape that has yet to be studied in detail. Meanwhile, these publications have reached a broad audience, functioning as practical daily guides while also influencing users' perspectives through their educational, instructive, and entertaining content, thereby shaping and reinforcing societal values and contributing to social development.

The exhibition catalogue features case studies. The introductory essay highlights the research potential of calendars, not just in their content but also in the daily life entries made by their owners. The following sections give a brief overview of common calendar types, offering interesting insights into “tolerance calendars”, as well as calendars for women, humour, sports and the military. The discussion on the evolution of advertising in calendars is engaging thanks to its methodological sophistication and lively narrative.

The catalogue features a selection of intriguing calendars from the long 19th century and up to 1945 which form the Moravian Library's collections. The catalogue organises the calendars into 12 thematic categories. Following the largest category of general calendars, the catalogue includes predominantly fiction calendars (humorous, for women, for children and youth) and professional calendars (educational, economic, administrative, ecclesiastical, political). Each section in each category begins with a detailed summary, including some profiles of the most notable calendar publishers. In each thematic category, the calendars are organised chronologically by title and year. The description of each calendar title starts with a faithful transcription of the title page text in its original spelling; then the publication specifies the place of publication, the publisher, the year of issue, the range of volumes, the years covered, and ends with a brief annotation. Selected names of authors of fiction pieces, along with their biographical details, are captured in the annotation.

ČESKOMORAVSKÁ POKLADNICE

ČESKÉ KALENDÁŘE
19. A PRVNÍ POLOVINY
20. STOLETÍ

Katalog k výstavě

Editor Tomáš Kubíček

Autoři studií Tomáš Kubíček, Václav Vaněk,
Luboš Merhaut, Libuše Heczková,
Magdaléna Smějsíková, Jan Wiendl,
Petr A. Bílek, Jaromír Kubíček

Redakce Eva Čechová a Michael Špirit

Jazyková korektura Otakar Loutocký

Grafický koncept výstavy Adam Kazmír

Grafický design katalogu a sazba Markéta Pučoková

Tisk a vazba powerprint s.r.o.

Vydala Moravská zemská knihovna
Kounicova 65a, 601 87 Brno

1. vydání
Brno 2024

www.mzk.cz

ISBN 978-80-7051-345-3